

Ett jämställt samhälle fritt från våld

Utvärdering av regeringens satsningar 2010–2014

Delbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor

Stockholm 2014

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2014:71

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2014.

ISBN 978-91-38-24178-3

ISSN 0375-250X

Till statsrådet

Regeringen beslutade den 20 februari 2014 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (Dir. 2014:25). Strategin ska utgöra en grund för uppföljning och utvärdering av regeringens insatser för att nå detta mål.

Till särskild utredare förordnades samma dag f.d. generaldirektör Pia Enochsson. Pia Enochsson entledigades den 31 juli 2014. Från och med den 1 augusti 2014 förordnades utvecklingsledare Juno Blom som ny särskild utredare.

Som sakkunniga åt utredningen förordnades den 25 april 2014 departementsekreterare Josefin Emanuel Brattberg, departementsekreterare Karin Nilsson Kelly och departementsekreterare Christan Olsson. Samma datum förordnades professor Maria Eriksson, docent Lucas Gottzén, konsult och författare Josefin Grände och sociolog Peter Söderström som experter åt utredningen.

Som huvudsekreterare anställdes utredare Mikael Thörn den 17 mars 2014. Som sekreterare i utredningen anställdes handläggare Jenny Norén den 11 augusti 2014.

Den 24 juli 2014 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv med förlängd tid för delredovisningen av uppdraget till den 15 oktober 2014.

Utredningen överlämnar härmed detta delbetänkande med en redovisning av deluppdraget att utvärdera och bedöma de insatser som regeringen har genomfört under åren 2010–2014 för att bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Stockholm 15 oktober 2014

Innehåll

Sammanfattning	9
1 Utredningens uppdrag och arbete	19
1.1 Utredningens uppdrag.....	19
1.2 Avgränsning	20
1.3 Utredningens arbete	21
1.4 Delbetänkandets disposition.....	22
2 Bakgrund	23
2.1 Mäns våld mot kvinnor – ett samhällsproblem.....	23
2.2 Omfattning av mäns våld mot kvinnor	25
2.3 Samhällskostnader för mäns våld mot kvinnor.....	28
2.4 Utvecklingen av arbetet mot mäns våld mot kvinnor i Sverige.....	29
2.4.1 Ett politikområde formas.....	29
2.4.2 Förtydliganden kring socialnämndens ansvar.....	32
2.5 Regeringens handlingsplaner och insatser 2007-2010	33
2.5.1 Utvärdering av handlingsplanen	34
2.5.2 Närmare granskning av utbildningsinsatserna.....	37

3	Regeringens insatser 2011–2014 och nulägesbeskrivning	39
3.1	Regeringens insatser 2011-2014.....	39
3.2	Nulägesbeskrivning	42
3.2.1	Det lokala arbetet mot mäns våld mot kvinnor.....	42
3.2.2	En nationell samordnare mot våld i nära relationer.....	47
3.2.3	Pågående utredningar.....	54
4	Utvärdering.....	57
4.1	Utvärdering av regeringens insatser 2010–2014	57
4.2	Tillvägagångssätt.....	57
4.3	Sammanfattande slutsatser och reflektioner	58
4.3.1	Uppdraget och samordning	59
4.3.2	Intern samordning.....	61
4.3.3	Fortfarande kortsiktiga insatser och lösningar.....	62
4.3.4	Risker med korta utbildningsinsatser	63
4.3.5	Våldsområdet fortfarande ett parallellt spår	64
4.3.6	Det saknas fortfarande utvärderingar	65
4.3.7	Implementering och förvaltning behöver stärkas	66
5	Analys och diskussion	69
5.1	Stor samsyn råder om problemen.....	69
5.2	Hur kan arbetet prioriteras än mer?	69
5.3	Hur blir området en del av det ordinarie arbetet?	71
5.4	Hur kan regeringen styra myndigheterna mer strategiskt?	73
5.5	Hur åtgärdas kunskapsluckorna?	74
5.6	Hur öka den evidensbaserade kunskapen?.....	75
5.7	Hur åtgärda brister i implementering?.....	76
5.8	Ökat fokus på förebyggande arbete behövs	78

5.9	Andra områden och särskilt utsatta grupper.....	79
5.10	Behovet är stort av bättre nationell samordning och struktur.....	80
5.11	Förutsättningar för en nationell strategi	81

Referenser	83
-------------------------	-----------

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv 2014:25.....	87
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2014:114.....	95
Bilaga 3	Brottsförebyggande rådets utvärdering av kvinnofridsuppdrag 2010–2014.....	97

Sammanfattning

Utredningen har till uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Som en del av uppdraget ingår att utvärdera och bedöma de insatser som regeringen har genomfört under åren 2010–2014 för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, vilket redovisas i detta delbetänkande.

Arbete mot mäns våld mot kvinnor högt prioriterat inom jämställdhetspolitiken

Regeringens satsningar mot mäns våld mot kvinnor har varit omfattande under de senaste åtta åren jämfört med hur det har sett ut historiskt. Handlingsplaner har tagits fram och uppdrag har getts till ett stort antal myndigheter och organisationer. Under mandatperioden 2011–2014 har de satsade medlen på området uppgått till ungefär 220 miljoner kronor per år. I den utvärdering som Brottsförebyggande rådet (Brå) har gjort på förfrågan från utredningen ingår 41 olika insatser som har genomförts under åren 2010–2014, varav vissa fortfarande pågår. Utvärderingen återfinns i sin helhet i bilaga 3.

Framsteg och utveckling har skett...

De insatser som genomförts har medfört att arbetet mot mäns våld mot kvinnor har utvecklats. En omfattande mängd aktiviteter har ägt rum och pågår i flera fall fortfarande hos olika myndigheter och organisationer på nationell, regional och lokal nivå. Kunskapen om våld och metoder inom området har utvecklats under senare år. Det har bland annat tagits fram en stor mängd material för olika målgrupper såsom föreskrifter, handböcker, utbildningsmaterial och

vägledningar. Lagstiftningen har även förstärkts inom området och forskningen har bidragit med flera studier om våldsutsatthet.

... men mycket återstår att göra

Samtidigt är det uppenbart att arbetet inte har varit tillräckligt effektivt, kvalitativt och samordnat. Vidare kan det ifrågasättas om de insatser som genomförts har medfört sådana förbättringar inom myndigheter och organisationer och framför allt för våldsutsatta kvinnor och barn som avsetts.

Närmare om Brås utvärdering

I den genomlysning av regeringens insatser som Brå har genomfört för utredningen framkommer såväl brister som framgångsfaktorer i arbetet.

Uppdragen och samordning

Brås utvärdering pekar på att en del uppdrag flyter samman och att det brister i samordning. I arbetet med utvärderingen menar Brå att det ibland har varit svårt att reda ut uppdragen och förstå hur de hänger ihop. Brå uppfattar att det i mångt och mycket saknas en helhetsbild kring de många olika uppdragen. En anledning till detta är att de berörda departementen inte alltid är helt samordnade kring frågan om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Detta leder ibland till problemet att budskapen i myndigheters vägledningar, utbildningsmaterial och handböcker inte alltid är desamma. Det kan därför vara svårt att hålla ihop materialen till ett samlat och effektivt metodstöd, och i förlängningen kan det innebära svårigheter för praktiker att veta hur man ska förhålla sig till de olika materialen.

Intern samordning

Bland de myndigheter som haft en större mängd uppdrag finns olika exempel på hur man har samordnat arbetet internt. Exempelvis finns myndigheter som har utvecklat en formell samordningsfunktion. Detta har inneburit att hållbarheten i förändringsarbetet har stärkts då kunskapen härbärgeras och överförs även om personerna (exempelvis visstidsanställda) kommer och går. Det finns också exempel på myndigheter där interna strukturerade samverkansformer och samordningsfunktion har saknats. Bristen på intern samordning och helhetsgrepp riskerar att leda till att en myndighet sänder ut olika och ibland motsägelsefulla material och direktiv till sina målgrupper.

Kortsiktiga insatser och lösningar

Det finns positiva exempel på lokala långsiktiga strategier och insatser som bedrivs med uthållighet. Brå lyfter dock fram att statliga satsningar ofta är kortsiktiga och medför projekttrötthet ute i kommunerna. I stället efterfrågas långsiktighet och mer permanenta lösningar.

När det gäller de utvecklingsmedel som fördelas av Socialstyrelsen till kommunerna synes det finnas en risk för att dessa snarare befäster en redan bekymmersam ojämlikhet. De större kommunerna, som redan har en väl utvecklad verksamhet, har kraft och resurser att söka medel, medan de mindre kommunerna inte maktar med att söka. De mindre kommunerna är projekttrötta och har ingen särskild person för att driva kvinnofridsverksamhet, än mindre för att söka utvecklingsmedel. Det finns en risk för en utveckling där resurser inte hamnar där de behövs bäst, då det är de som redan har resurser som har kraft och möjlighet att söka medel.

Utbildning och kunskap

Bland de insatser som Brå har belyst finns exempel på både kortare och längre utbildningsinsatser om mäns våld mot kvinnor. Flera myndigheter rapporterar om endagskonferenser och utbildningar vid enstaka tillfällen, bland annat om olika särskilt utsatta grupper. Antalet deltagare och hur väl man når ut med kunskaper tycks variera.

Problemen med engångssatsningar är väl kända sedan tidigare utvärderingar. Det finns risker att satsningen snart förlorar sin effekt, särskilt i organisationer med stor personalomsättning, som inom socialtjänsten. Utbildningsinsatser bör vara långsiktiga för att kunna bidra till positiv verksamhetsutveckling och hållbar kunskapstillförsel. Bland de redovisningar som Brå har tagit del av finns också exempel på mer skraddarsydd utbildningar. Till exempel har strävan att integrera frågan i verksamheternas ordinarie arbete lett till att en myndighet utbildar inom befintliga lokala strukturer. En annan myndighet tar fram anpassade utbildningar som bättre svarar mot aktörers direkta behov.

Våldsområdet ett parallellt spår

Brå lyfter upp att det finns brister i integreringen av arbetet mot mäns våld mot kvinnor i verksamheternas ordinarie arbete – på nationell såväl som på lokal och regional nivå. Särskilt ute i kommunerna bidrar systemet med statsbidrag och utvecklingsmedel till att området fortsätter som ett spår vid sidan av kommunernas ordinarie verksamhet. Även hos myndigheter kan uppdragen som gäller mäns våld mot kvinnor ofta uppfattas som förbisedda. Området samordnas inte alltid i likhet med andra, och då det saknas helhetssyn riskerar många av uppdragen att bli isolerade företeelser på myndigheten. Att området bedrivs som ett parallellt spår kan komma att genomsyra hela arbetet, från myndighet till kommunnivå. Resultatet blir då kortsiktiga projekt och lösningar.

Däremot tycks en positiv utveckling vara på gång i länsstyrelsernas verksamhet. Här verkar kvinnofridsområdet i allt högre grad integreras i annat arbete, till exempel i arbetet för social hållbarhet och i det övriga jämställdhetsarbetet.

Behov av utvärderingar

Brå poängterar vikten av utvärderingar och uppföljningar av de insatser som görs och lyfter upp att det fortfarande saknas i stor utsträckning. Antalet utvärderade insatser bland dem som har beviljats kommunala utvecklingsmedel ökar, men fortfarande finns det brister.

Förvaltning och implementering behöver stärkas

I det material som Brå har tagit del av finns goda exempel på hur myndigheter tillvaratar, förvaltar och implementerar den kunskap som tagits fram. Myndigheterna använder en rad kanaler och format för att sprida och implementera olika kunskapsmaterial och verktyg. Det finns dock också exempel som tyder på att arbetet måste förbättras vad gäller implementering och förvaltning. Den nationella tillsyn som har genomförts ger en indikation på att mycket återstår innan kunskaper och framtaget material omsätts och används i praktiken. Exempel finns på att myndigheters kommunikationsinsatser kring ett nyframtaget kunskapsmaterial består av att man endast via ett nyhetsbrev informerar om att visst material finns tillgängligt. I många fall saknas det också uppföljning av hur exempelvis utbildningsinsatser har verkat på lite längre sikt.

Brå påpekar att utan tydliga strategier för implementering och ett förvaltande ansvar finns en risk för att det omfattande arbete som har bedrivits och pågår inte gör de avtryck som är önskvärda och som borde kunna förväntas. Det goda arbete som görs blir då isolerade öar och sprids inte till andra verksamheter. Utan en större långsiktighet torde inte heller resultaten motsvara de resurser som har avsatts.

Stor samsyn råder om problemen

Brås slutsatser stämmer väl överens med de iakttagelser och bedömningar som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer lyfter fram i sitt slutbetänkande *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete*, som redovisades den 27 juni 2014.¹ Kartläggningar och tillsyn har därtill bidragit till en förhållandevis god kännedom om nuläget på den lokala och regionala nivån.

Fram växer en relativt enhetlig bild av vad som fungerar respektive inte fungerar i arbetet mot mäns våld mot kvinnor idag. En liknande samstämmighet har framkommit när utredningen har inhämtat synpunkter, kunskaper och erfarenheter genom dialog

---

¹ SOU 2014:49.

med en mängd aktörer som arbetar inom området mäns våld mot kvinnor på myndigheter och inom olika organisationer.

Brist på strategisk styrning

Utredningen ser sammanfattningsvis att uppdragen till myndigheter ser olika ut och att myndigheterna har hanterat uppdragen på olika sätt. Arbetet med implementering har många gånger varit bristfälligt. Arbeta mot mäns våld mot kvinnor är ett tvärsektorielt område inom vilket det finns brister i samordning och styrning. Detta är också något som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer lyfter fram. Samordnaren menar att en bättre koordinering mellan i första hand kriminal-, jämställdhets-, folkhälso- och socialpolitiken sannolikt skulle ge bättre förutsättningar för ett långsiktigt hållbart arbete och minska risken för att satsningar inte hänger ihop med varandra.

En generell slutsats som det råder stor samstämmighet omkring i både utvärderingar och samtal med experter och aktörer på området är att arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ofta sker vid sidan av det ordinarie arbetet.

Att regeringsuppdragen ofta är kortsiktiga och sker i projektform kan bidra till att arbetet inte integreras i ordinarie arbete på myndigheter utan ibland blir en fråga som eldsjälarna driver tills de inte orkar mer. Kortsiktigheten kan också bidra till att det blir svårt både att rekrytera och att behålla kompetens hos myndigheterna. Det finns också en stor risk att verksamheter på regional och lokal nivå inte prioriterar området om inte myndigheterna på nationell nivå gör det. Att arbetet mot mäns våld mot kvinnor ska prioriteras är ytterst ett ledningsansvar.

I syfte att höja kvaliteten i utfallet och implementeringen av regeringens uppdrag bör regeringen framöver ställa högre krav på att myndigheter alltid ska redovisa både *vad de gjort* och *resultatet* av sitt arbete, anser utredningen. Under de kommande åren måste ett långsiktigt implementeringsarbete och stöd för kunskapsutveckling prioriteras. Vi anser att regeringen i framtida regeringsuppdrag till myndigheter på området bör se till att det ingår krav och resurser även för implementeringsarbetet.

Utredningen avser också att titta närmare på myndighetsstyrningen. En förbättrad och strategisk styrning på nationell nivå är grundläggande och en förutsättning för att en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor ska nå framgång.

Den evidensbaserade kunskapen måste öka

Efter att en stor mängd satsningar genomförts har regeringens önskan varit att det ska finnas fler vetenskapliga utvärderingar, kunskapssammanställningar och bedömningsinstrument som vägledning för det praktiska arbetet.

Detta har dock inte alltid blivit fallet. Det saknas fortfarande ofta vetenskapliga utvärderingar av myndigheternas arbete inom området, vilket även har konstaterats tidigare. Effekttvärderingar saknas nästan genomgående och det är svårt att påvisa om de metoder och arbetssätt som använts har medfört ett positivt resultat. Det saknas även vägledningar med evidensbaserad kunskap för praktiker inom området.

Utredningens bedömning är att det framöver måste ges tillräckliga resurser i myndighetsstyrning och uppdrag med tydliga krav på att genomföra vetenskapliga utvärderingar och effektstudier. En förtutsättning för att det ska bli möjligt är att nulägesinventeringar byggs in i uppdrag och genomförs innan det egentliga arbetet inleds. Forskning är även en viktig väg framåt mot ett mer evidensbaserat arbete.

Kunskapsluckor måste åtgärdas

Olika professioners grundkunskap och kompetens om mäns våld mot kvinnor är en förutsättning för att nå framgång i arbetet.

I flera utvärderingar och undersökningar har det konstaterats att grundutbildningar för olika yrkesgrupper, som till exempel för blivande socionomer och sjuksköterskor, ofta saknar obligatoriska kurser inom området mäns våld mot kvinnor. Nyutexaminerade akademiker påbörjar därmed sina yrken utan grundläggande och nödvändiga kunskaper om regelverk, bemötande eller metoder för att i sina yrkesroller kunna upptäcka när kvinnor har utsatts för våld, bemöta dem på ett professionellt sätt och ge dem det stöd de behöver och har laglig rätt till.

Många av de utbildningsinsatser som genomförts har dessutom ofta varit kortsiktiga och av engångskaraktär. Effekterna av dessa kan starkt ifrågasättas, något som lyfts fram både av Brå och av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) i deras utvärderingar.

För att nå framgång i det strategiska arbetet på området avser utredningen att fortsätta fokusera på utbildningsfrågor och försöka skapa en konstruktiv förändring.

En stor samhällsekonomisk kostnad

Kostnaderna för mäns våld mot kvinnor är än så länge relativt dolda. En viktig fråga för framtiden är därför att tydliggöra kostnaderna. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer nämner att de årliga samhällsekonomiska kostnaderna för våld i nära relationer sannolikt överstiger 4 miljarder kronor i Sverige.

De medel som regeringen i framtiden avsätter för att bekämpa mäns våld mot kvinnor måste i högre utsträckning ställas i paritet med kostnaderna som mäns våld mot kvinnor orsakar idag. Detta torde medföra att området tilldelas betydligt mer resurser än hittills samt att de medel som avsätts används mer målinriktat, effektivt och långsiktigt. Det kostar att utveckla verksamheter för att ge bättre stöd till våldsutsatta kvinnor och barn, såväl som till våldsutövare och för det förebyggande arbetet. Men enligt utredningens bedömning kostar det ännu mer att *inte* utveckla arbetet, både för samhället och i personligt lidande.

Ökat fokus på förebyggande arbete behövs

Det har tidigare förekommit ganska få satsningar för att på olika sätt förebygga mäns våld mot kvinnor. På senare tid har regeringen dock gjort några satsningar på området, vilket är positivt. Många av de satsningar som hittills har genomförts har handlat om *selektiv prevention* (förebyggande insatser för avgränsade grupper), eller om *indikativ prevention* (akuta och behandlande insatser). Dessa former av förebyggande arbete är mycket viktiga och grundläggande för samhället att genomföra. Men precis som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer tar upp måste mer fokus framöver läggas på våldets orsaker.

För att förebygga och förhindra mäns våld mot kvinnor behövs ett ökat *universellt preventionsarbete* (hälsofrämjande insatser för allmänheten för att förhindra att våld uppstår). Eftersom mäns våld mot kvinnor grundar sig i brist på jämställdhet i samhället, krävs också ett aktivt jämställdhetsarbete på samhällets alla nivåer. En viktig del i jämställdhetsarbetet är att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld.

Utredningen anser att det framöver är av största vikt att än mer fokus och resurser riktas mot det förebyggande arbetet. I det måste fler aktörer, som till exempel förskola och skola, involveras i större omfattning än idag. Universellt preventiva insatser bör dock inte genomföras på bekostnad av andra satsningar riktade till stöd och skydd för våldsutsatta kvinnor utan genom utökade resurser och ett förändrat arbetssätt.

Behovet är stort av bättre nationell samordning och struktur

Det behövs en bättre samordning, struktur och tydlighet när det gäller arbetet och insatserna mot mäns våld mot kvinnor på nationell nivå. Detta framgår tydligt i möten som utredningen har genomfört, i Brås utvärdering samt i den nationella samordnaren mot våld i nära relationers betänkande.

Att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i insatserna på området genom en nationell strategi är också regeringens främsta avsikt i uppdraget till denna utredning.

Utredningen ser goda möjligheter att i samverkan med andra myndigheter, organisationer och olika aktörer kunna ta fram en nationell strategi som leder till effektivare, mer samordnat arbete av god kvalitet för olika målgrupper och som framför allt kommer våldsutsatta till del.

*Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*², som Sverige tillträtt den 1 juli 2014, ger ytterligare stöd och vägledning i arbetet med att ta fram en nationell strategi. Där framgår att staterna åtar sig att anta och

---

² Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Europarådets fördragsserie nr 210).

genomföra en effektiv, omfattande och samordnad nationell politik för att förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Vidare ska staterna anslå lämpliga ekonomiska resurser för detta och inrätta ett eller flera offentliga organ för att samordna, bevaka och utvärdera politiken och åtgärderna för att förebygga och bekämpa det våld som konventionen omfattar.

Inför det kommande arbetet ser utredningen att det är viktigt att lyfta fram att:

- Mäns våld mot kvinnor har sin grund i det ojämsställda samhället.
- Våld mot kvinnor och barn är en kriminell handling. Det krävs ett tydligare ställningstagande att det handlar om brottsoffer och gärningsmän.
- Våldets konsekvenser är ett allvarligt folkhälsoproblem, då det drabbar kvinnor och barn både fysiskt och psykiskt.
- Våldet är samhällsekonomiskt mycket kostsamt.

Det krävs att politiker och myndigheter har kunskap om och förståelse för vad våldets konsekvenser innebär för den som utsätts liksom den rädsla och maktlöshet som våldsutsatta kvinnor och barn lever med. Denna förståelse utgör sedan en viktig grund för att få den organisation, struktur och samverkan som krävs för att kunna möta de behov som finns av förebyggande och stärkande insatser, stöd, skydd och vårdande insatser akut och på lång sikt. Endast genom sådan kunskap och förståelse kan förutsättningar skapas för att få till stånd de nödvändiga förändringar som krävs för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

1 Utredningens uppdrag och arbete

I detta kapitel redogör vi för utredningens uppdrag och avgränsningar och beskriver kort utredningens arbete hitintills.

1.1 Utredningens uppdrag

Utredningen har till uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.¹ Strategin ska syfta till att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i de framtida insatserna på området och utgöra en grund för uppföljning och utvärdering av regeringens insatser för att nå detta mål. Den nationella strategin ska också bidra till ett strategiskt arbete för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra samt fungera som ett redskap för att genomföra ett resultatstyrt och kunskapsbaserat arbete på området. Vidare ligger det i utredningens uppdrag att föreslå en utvecklad målstruktur som bidrar till ett långsiktigt arbete där nya insatser bättre kan följas upp.²

Som en del av uppdraget ingår att utvärdera och bedöma de insatser som regeringen har genomfört under åren 2010–2014 för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Utvärderingen redovisas i detta delbetänkande.

---

¹ Det övergripande målet för regeringens jämställdhetspolitik sedan 2006 är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet (prop. 2008/09:1, utgiftsområde 2).

² Utredningens uppdrag i sin helhet framgår av kommittédirektivet (Dir. 2014:25), se bilaga 1.

Utredningen har också till uppdrag att analysera och bedöma behovet av en samlad struktur för kunskapsutveckling, kunskapsöverföring och kunskapsstöd för aktörer på området inom ramen för den befintliga myndighetsstrukturen. I detta ingår att belysa de funktioner som i dag har nationella uppgifter på området. Avsikten med översynen är att säkerställa att kunskapsnivån fortsätter att höjas och att befintlig kunskap får ökat genomslag samt att arbetsmetoder fortsätter att utvecklas inom ramen för det framtida arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Detta kommer att vara en viktig del i den nationella strategin.

Utredningens arbete ska utgå från resultaten av tidigare insatser och utvärderingar, den utvärdering som ska ske inom ramen för uppdraget och de erfarenheter och analyser som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer redovisade i sitt betänkande *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete*.³ Utredningens arbete ska ske i dialog med berörda myndigheter, organisationer och andra relevanta aktörer och beakta relevant forskning samt relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet.

Slutbetänkande ska lämnas den 29 maj 2015.

1.2 Avgränsning

Utredningens uppdrag omfattar arbetet mot mäns våld mot kvinnor i en nära relation, såväl som arbetet mot det våld som utövas mot kvinnor av bekanta eller helt okända män. Uppdraget omfattar också arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck mot kvinnor och flickor.

I utredningens uppdrag ingår även att uppmärksamma homosexuella, bisexuella och transpersoners utsatthet för våld.

Utredningens uppdrag omfattar däremot inte arbetet mot prostitution eller människohandel för sexuella ändamål. Utredningens uppdrag omfattar inte heller direkt målgruppen barn som upplever eller utsätts för våld. Dock kommer barn och ungas situation ändå att ingå i relevanta delar av utredningens arbete och förslag om en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor när det gäller till exempel förebyggande arbete och hedersrelaterat våld och förtryck.

---

³ SOU 2014:49.

1.3 Utredningens arbete

Utredningens arbete har hittills fokuserat på att utvärdera och bedöma de insatser som regeringen har genomfört under åren 2010–2014 för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Detta har vi gjort dels genom dialog och samverkan med relevanta aktörer och experter på området, dels genom en begäran till Brottsförebyggande rådet (Brå) att genomföra en utvärdering av regeringens insatser inom området mäns våld mot kvinnor under perioden 2010 till 2014.

Utredningen har genomfört två möten med de av regeringen utsedda experterna och sakkunniga. Utöver det har vi inhämtat synpunkter, kunskaper och erfarenheter genom möten med en mängd aktörer som arbetar inom området mäns våld mot kvinnor på myndigheter och olika organisationer.⁴ Syftet med mötena har varit att dels presentera utredningens uppdrag och dels få en beskrivning av de olika aktörernas uppfattning om vad som fungerar bra respektive vad som behöver förbättras i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, samt att inhämta tankar kring en framtida nationell strategi. Utredningen har dessutom medverkat på en rad olika nationella nätverk⁵ och relevanta konferenser. Utredningen har även haft flera möten med den nationella samordnaren mot våld i nära relationer och tagit del av förslagen i betänkandet som presenterades den 27 juni 2014.

Utredningen strävar efter att alla relevanta aktörer på området ska vara delaktiga i det fortsatta arbetet med att ta fram en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor eftersom vi tror att delaktighet, samverkan och förankring är framgångsfaktorer i att forma en nationell strategi som ger effekt för de kvinnor som utsätts för mäns våld. Tyngdpunkten i arbetet framöver kommer därför ligga på dialog och samverkan i olika former. Möten kommer även att ske med våldsutsatta kvinnor. En övergripande

---

⁴ Bland annat har möten skett med representanter från olika myndigheter såsom Brå, Försäkringskassan, länsstyrelserna, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Statskontoret, Nationellt centrum för kvinnofrid och organisationer såsom Sveriges Kommuner och Landsting, Brottsofferjouren, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund, Sveriges kvinnolobby och Riksförbundet för sexuell upplysning.

⁵ Bland annat länsstyrelsernas nationella nätverk för arbetet mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck, Sveriges kommuner och landstings kvinnofridsnätverk för kommuner och landsting och Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid med representanter från 15 olika myndigheter.

referensgrupp kommer också att tillsättas för att bland annat kunna ge råd och synpunkter till utredningens arbete.

1.4 Delbetänkandets disposition

I detta kapitel beskriver vi utredningens uppdrag och dess arbete. I kapitel 2 presenterar vi en bakgrundsbeskrivning till vårt arbete som innehåller omfattningen av och samhällskostnader för mäns våld mot kvinnor, såväl som hur arbetet på området har utvecklats över tid, både nationellt och internationellt. I kapitel 3 beskrivs nuläget i Sverige samt regeringens insatser inom området från 2011 och framåt. I kapitel 4 redovisas resultatet av utvärderingen av regeringens insatser inom området mäns våld mot kvinnor under perioden som Brå på begäran av utredningen genomfört. Utvärderingen i sin helhet finns i bilaga 3. I kapitel 5 gör vi en sammanfattande analys och bedömning samt för en diskussion om nuläget utifrån Brås utvärdering och andra inhämtade underlag, synpunkter, kunskaper och erfarenheter.

2 Bakgrund

I detta kapitel presenterar vi en bakgrundsbeskrivning till vårt arbete som innehåller omfattningen av och samhällskostnader för mäns våld mot kvinnor, såväl som hur arbetet på området har utvecklats över tid, både nationellt och internationellt.

2.1 Mäns våld mot kvinnor – ett samhällsproblem

Mäns våld mot kvinnor är ett brott mot mänskliga rättigheter. Det är ett globalt samhällsproblem och ett folkhälsoproblem eftersom det drabbar kvinnors och barns hälsa, välbefinnande och liv på en rad destruktiva och långtgående sätt. Våldets konsekvenser är också både omfattande och kostsamma för både individer såväl som samhället.

Denna syn och dessa ställningstaganden kring mäns våld mot kvinnor tar sin utgångspunkt i Sveriges åtaganden inom ramen för FN:s och Europarådets arbete. Vägledande för arbetet mot mäns våld mot kvinnor har sedan 1990-talet varit FN:s *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor*.¹ Deklarationen är av historisk och praktisk betydelse, eftersom den klart definierar och synliggör mäns våld mot kvinnor som ett samhällsproblem. Där definieras våld mot kvinnor som ”varje genusrelaterad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller sådant lidande för kvinnor innefattande hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande vare sig det sker offentligt eller privat”.

Vid FN:s världskonferens i Wien 1993 klargjordes att våld mot kvinnor är en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Året där-

---

¹ FN:s deklARATION mot våld mot kvinnor (1993).

efter tillsatte kommissionen för mänskliga rättigheter en särskild rapportör om våld mot kvinnor, dess orsaker och konsekvenser.

FN:s fjärde världskvinnokonferens i Beijing 1995 medförde viktiga steg för kvinnors rättigheter. Där identifierades våld mot kvinnor som ett av de tolv kritiska områden som står i vägen för jämställdhet.

FN:s generalförsamling har därefter antagit resolutioner om att intensifiera arbetet med att motverka våld mot kvinnor och om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn.² 2006 besökte FN:s dåvarande rapportör Sverige för granskning och året efter presenterades en rapport om situationen i Sverige. 2010 skapade FN:s generalförsamling UN Women, enheten för jämställdhet och stärkandet av kvinnors rättigheter. Våld mot kvinnor är ett av UN Women prioriterade verksamhetsområden.

Den 7 april 2011 antog Europarådet en *Konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*, även kallad *Istanbulkonventionen*,³ och 1 juli 2014 ratificerade Sverige konventionen. Konventionen fördömer alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet och understryker det nödvändiga i att bekämpa sådana övergrepp för att uppnå reell jämställdhet mellan kvinnor och män och säkerställa kvinnors och flickors mänskliga rättigheter. Genom att tillträda konventionen har Sverige åtagit sig att anta och genomföra en effektiv, omfattande och samordnad nationell politik för att förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Våld mot kvinnor ska bemötas utifrån ett helhetsperspektiv och stater som antagit konventionen ska anslå lämpliga ekonomiska resurser för detta arbete. Frivilligorganisationer och det civila samhället ska erkännas och engageras i arbetet, varvid offentliga och frivilliga insatser ska samordnas på ett effektivt sätt. Konventionen betonar vidare vikten av samordning mellan olika insatser och där framgår att ett eller flera offentliga organ ska inrättas för att samordna, bevaka och utvärdera politiken och åtgärderna för att förebygga och bekämpa det våld som konventionen omfattar.

---

² Resolution 55/66, 2001 och Resolution 61/143, 2006.

³ Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Europarådets fördragsserie nr 210).

2.2 Omfattning av mäns våld mot kvinnor

Världshälsoorganisationen (WHO) konstaterar i en rapport 2013 att våld mot kvinnor i nära relationer är ett av de allvarligaste hoten mot kvinnors hälsa.⁴ Bland annat uppskattas att 35 procent av världens kvinnor har utsatts för antingen fysiskt eller sexuellt våld någon gång i sina liv. Främst utsätts kvinnor av en man de har eller har haft en nära relation till.

I en stor omfångsstudie genomförd av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) framkommer på liknande sätt en uppskattning om att 33 procent av kvinnorna i EU har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld sedan sin 15-årsdag. Under tolv månadersperioden före undersökningsintervjuerna hade sju procent av kvinnorna utsatts för fysiskt våld och två procent hade utsatts för sexuellt våld.⁵

Män utsätts oftare än kvinnor för våld, men i båda fallen utövas våldet främst av män. De flesta män utövar inte våld, men mäns våld mot kvinnor och mot andra män är utbrett. Ett tydligt mönster i våldet, såväl internationellt som i Sverige, är att män huvudsakligen utsätts för våld av okända män utomhus. Den vanligaste formen av våld mot kvinnor och flickor sker däremot i hemmen och inom familjen och utövas av en närstående man. Mäns våld mot kvinnor förekommer i alla samhällsklasser och i alla åldersgrupper. Kvinnors liv påverkas på flera plan av förekomsten av mäns våld. Även kvinnor som inte direkt utsätts för våld påverkas av oro och rädsla för övergrepp, något som kringskar kvinnors handlingsutrymme. Mäns och kvinnors oro och trygghet generellt, inte bara knuten till våld, skiljer sig åt. Nästan var fjärde kvinna känner sig otrygg när hon vistas ute en sen kväll i sitt bostadsområde. För män är motsvarande siffra var tjugonde.⁶

Mörkertalet när det gäller våld mot kvinnor i nära relationer bedöms vara mycket stort. Brå uppskattar att endast 20–25 procent av våld mot kvinnor i nära relationer polisanmäls. Att en låg andel

---

⁴ World Health Organization (2013) *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*.

⁵ FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2014) *Violence against women: an EU-wide survey*. I FRA:s omfångsundersökning framgår att mellan 20-29 procent av de svenska kvinnorna i åldern 18-74 angav att de hade upplevt fysiskt och/eller sexuellt våld efter 15 års ålder.

⁶ *Män och jämställdhet*, SOU 2014:6.

kvinnor i Sverige som har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld anmäler detta till polisen bekräftas också i såväl svenska studier som i FRA:s omfångsundersökning.

I Brås brottsstatistik framgår att under 2013 polisanmälades 29 346 fall av misshandel 2013 av flickor och kvinnor från 15 år. Av dessa polisanmälda fall var 77 procent bekanta med förövaren och 23 procent obekanta med förövaren.⁷ I de anmälda misshandelsbrotten mot kvinnor över 18 år (27 056) var förövaren en man i 85 procent av fallen. Antalen polisanmälda fall av grov kvinnofridsbränkning 2013 var 2136. Antalet polisanmälda våldtäkter mot flickor och kvinnor över 15 år var 3934.⁸ Av de personer över 15 år som anmälde att de utsatts för våldtäkt var 96 procent flickor och kvinnor. Av de personer som misstänktes för våldtäkt var 98 procent män. Brå uppskattar att minst 36 000 våldtäkter sker varje år, vilket skulle medföra att så många som 100 våldtäkter sker varje dag. Vidare mördas i genomsnitt 17 kvinnor per år av en man de har eller har haft en nära relation till. Över 200 kvinnor har mördats av en närstående man sedan år 2000. Under 2013 mördades så många som 26 kvinnor.⁹

Polisanmälda brott kan ge en fingervisning om antalet kvinnor som utsätts för mäns våld, men mörkertalet är som tidigare nämnts stort. Några olika omfångsundersökningar har gjorts i Sverige de senaste åren och de visar något olika bilder av utsattheten. Det beror bland annat på skillnader i uppdrag, fokus, tillvägagångssätt (t.ex. intervjuer, enkäter) och de frågor som ställts.

I en omfångsundersökning gjord av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) tillfrågades 10 000 kvinnor och män genom en enkät om sin utsatthet för bland annat fysiskt och sexuellt våld.¹⁰ 14 procent av kvinnorna uppgav att de som vuxna hade blivit utsatta för våld eller hot om våld av en aktuell eller tidigare partner och tre procent hade blivit utsatta för våld eller hot om våld av

---

⁷ Detta kan jämföras med att det under 2013 polisanmälades 38 987 fall av misshandel av pojkar och män från 15 år. I dessa polisanmälda fall var 40 procent bekanta med förövaren och 60 procent obekanta med förövaren.

⁸ Detta kan jämföras med antalet polisanmälda våldtäkter mot pojkar och män över 15 år som var 149.

⁹ Brå. *Brottsstatistik 2013, Brott i nära relationer. En nationell kartläggning* Rapport 2014:8 och *Konstaterade fall av dödligt våld* (2014).

¹⁰ NCK *Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (NCK-rapport 2014:1).

okända män.¹¹ Cirka 20 procent av de kvinnor och män som hade utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld uppgav att de vid något tillfälle hade gjort polisanmälan. Vad gäller det sexuella våldet hade nästan hälften av kvinnorna erfarenheter av att efter sin 18-årsdag ha blivit utsatta för någon form av sexuellt våld i enlighet med WHO:s definition, det vill säga i termer av sexuellt övergrepp, sexuell förnedring eller sexuella trakasserier.¹² Cirka fem procent av de kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp och cirka en procent av de utsatta männen hade vid något tillfälle gjort en polisanmälan.

Brå har på uppdrag av regeringen genomfört en nationell kartläggning av brott i nära relationer genom ett nytt frågeavsnitt i Nationella trygghetsundersökningen (NTU), en enkätundersökning som Brå genomför årligen.¹³ Av resultaten framgår att totalt 6,8 procent av befolkningen uppgav att de utsattes för brott i en nära relation under 2012. Andelen kvinnor som utsattes för brott i en nära relation under 2012 var i princip jämnstor med andelen utsatta män (7,0 procent av kvinnorna och 6,7 procent av männen). Även om utsattheten under 2012 verkar vara jämnt fördelad mellan kvinnor och män, är det vanligare att kvinnor utsätts för grövre våld och de har betydligt större behov av hjälp och stödinsatser, och då framför allt sjukvård. Bland de personer som blev utsatta för grov misshandel uppgav 29,1 procent av kvinnorna och 2,4 procent av männen att de uppsökte, eller hade behövt uppsöka, en läkare, sjuksköterska eller tandläkare.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Ungdomsstyrelsens kartläggning visar på att 70 000 unga människor mellan 16–25 år i Sverige har begränsningar i förhållande till äktenskap eller har av familjen bestämda villkor för val av partner. Ungefär 8 500 unga var oroliga för att inte själva kunna välja sin partner.¹⁴ En studie i Stockholm stad visar att cirka 10 procent av 15-åriga flickor kan vara utsatta för hedersrelaterat förtryck.¹⁵

---

¹¹ Detta kan jämföras med att fem procent av männen hade blivit utsatta för våld eller hot om våld av en aktuell eller tidigare partner och 16 procent av okända män.

¹² Detta kan jämföras med 15 procent av männen.

¹³ Brå. *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning* Rapport 2014:8.

¹⁴ Ungdomsstyrelsen, *Gift mot sin vilja*, 2009.

¹⁵ Stockholm stad, *Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholm stad*, Rapport 2009.

Våld i samkönade relationer

Den första svenska undersökningen om våld i samkönade nära relationer – *Våldsamt lika och olika* – från 2006 visade bl.a. att homo- och bisexuella inte söker hjälp i samma utsträckning som heterosexuella, till exempel polisanmäler denna grupp mycket sällan våld i parrelation. Av de 2013 hbtq-personer som besvarade en enkät om sina erfarenheter av våld i nära relationer hade cirka 25 procent utsatts för psykiskt, fysiskt och/eller sexuellt våld i en nuvarande eller före detta relation.¹⁶

2.3 Samhällskostnader för mäns våld mot kvinnor

Det är svårt att beräkna de ekonomiska kostnaderna för mäns våld mot kvinnor och det finns än så länge få publicerade vetenskapliga studier på området. Ett skäl till varför det är svårt att beräkna kostnader för våldet är att dessa kostnader sällan särredovisas. Ytterligare ett skäl till varför kostnaderna är svåra att beräkna är att de drabbar såväl olika instanser i samhället som enskilda personer.

Ekonomien Stefan de Vylder delar in kostnaderna för mäns våld mot kvinnor i direkta och indirekta kostnader.¹⁷ De direkta kostnaderna, som är lättare att beräkna än de indirekta, inkluderar värdet av materiella saker och tillhörigheter, hjälp, stöd till våldsutsatta kvinnor, rättshantering och straff för förövarna samt förebyggande arbete. Till indirekta kostnader räknas inkomstbortfall, nedsatt arbetsförmåga, sjukvård och ökade kostnader till följd av psykiskt lidande, depression, ångest och självmord. De direkta kostnaderna faller i stort sätt på samhället medan de indirekta kostnaderna faller på såväl samhället som på de våldsutsatta kvinnorna.

Den mest genomgripande samhällsekonomiska analys som har gjorts inom området i Sverige är Socialstyrelsens om mäns våld mot kvinnor i nära relationer från 2006.¹⁸ Socialstyrelsen uppskattade samhällskostnaderna för mäns våld mot kvinnor i Sverige till mellan 2 695–3 300 miljoner kronor per år. Då var inte kostnader

¹⁶ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2006) *Våldsamt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Centrum för Genusstudier, rapport 36.

¹⁷ de Vylder, Stefan (2004) "Costs of Male Violence". Ingår i: Ferguson, H. mfl: *Ending Gender-Based Violence. A Call for Global Action to Involve Men*. Stockholm: Sida

¹⁸ Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*.

för tandvård, läkemedel, barnens skador, smärta och lidande med mera inräknade. Inte heller kostnaderna för psykiatrisk vård ingick, trots att de enligt internationella studier kan vara omfattande. En annan svensk studie har beräknat kostnaden för olika typfall av våldsutsatta kvinnor och konstaterar mycket stora skillnader beroende på omständigheterna.¹⁹ Vidare kom en norsk kartläggning av de samhällsekonomiska kostnaderna för våld i nära relationer, beställd av Justis- och beredskapsdepartementet, fram till samlade kostnader på mellan 4,5–6 miljarder norska kronor om året, vilket kan indikera att kostnaderna i Sverige är betydligt högre än Socialstyrelsens beräkning.²⁰

Enligt statistik från Brå, Försäkringskassan och Statistiska centralbyrån (SCB), som sammanställts av Socialstyrelsen, är det rimligt att anta att Försäkringskassan handlägger omkring 11 000 fall årligen som rör sjukskriving, rehabilitering eller aktivitetsersättning relaterat till misshandel, grov kvinnofridskränkning och olaga hot mot kvinnor.²¹ De dolda kostnaderna för hälso- och sjukvården är troligen mycket stora, då kvinnor som utsätts för våld av en partner återfinns överallt inom hälso- och sjukvården. Många söker vård upprepade gånger, för skador och kroniska symtom, utan att den bakomliggande orsaken kommer fram. Forskning visar att negativa upplevelser i barndomen, såsom våld i hemmet och sexuella övergrepp är en riskfaktor för ett flertal sjukdomar i vuxen ålder.²²

2.4 Utvecklingen av arbetet mot mäns våld mot kvinnor i Sverige

2.4.1 Ett politikområde formas

Jämställdhet har sedan länge varit en angelägen fråga i den svenska samhällsdebatten, men det var först under 1970-talet som jämställdhetspolitik kom att behandlas inom ramen för den etablerade politiken. Till en början uppmärksammades jämställdhetsfrågan

---

¹⁹ Berglund, A., Häger Glenngård, A. & Steen Carlsson K. (2011), *Ekonomiska konsekvenser av våld mot kvinnor – en kunskapsöversikt samt kostnadsberäkningar utifrån tre typfall*.

²⁰ Rasmussen, I., m.fl. (2012), *Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner*.

²¹ Könsperspektiv i det försäkringsmedicinska beslutstödet, Socialstyrelsen, 2013.

²² Se till exempel NCK *Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (NCK-rapport 2014:1).

främst inom arbetsmarknadspolitiken. Kraven på jämställdhet gick hand i hand med den ökade efterfrågan på arbetskraft och utvecklingen av välfärden. När jämställdhet formulerades som ett politiskt problem erkändes frågan som en gemensam samhällelig angelägenhet som borde lösas med gemensamma politiska ansträngningar.

Kvinnoorganisationer såsom svenska kvinnojourer har under många år varit en viktig och drivande kraft när det gäller att skapa opinion och synliggöra mäns våld mot kvinnor. De två första kvinnojourerna öppnades 1978 – Alla Kvinnors Hus i Stockholm och Kvinnohuset i Göteborg. Kvinnojourer har sedan dess fortsatt arbeta aktivt med att bekämpa mäns våld mot kvinnor och ge stöd till våldsutsatta kvinnor och barn.

I Sverige etablerades mäns våld mot kvinnor i nära relationer som en politisk fråga på 1980-talet. Första gången som våld mot kvinnor lyftes upp som en mer fristående jämställdhetsfråga var 1990 i den jämställdhetspolitiska propositionen *Olika på lika villkor*.²³ I stället för att som tidigare behandla frågan inom området hälsa och sociala frågor beskrevs mäns våld mot kvinnor i propositionen som en fråga om obalans i maktförhållanden mellan kvinnor och män. I den jämställdhetspolitiska propositionen *Delad makt delat ansvar* 1993²⁴ formulerades ett jämställdhetspolitiskt delmål om frihet från sexualiserat könsrelaterat våld.

År 1993 tillsatte regeringen en kommission med uppdrag att se över frågor som rör mäns våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att bekämpa våldet. Kommissionen, som antog namnet *Kvinnovåldskommissionen*, utgick från våldsutsatta kvinnors egna erfarenheter. Kommissionen fokuserade särskilt på mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Kommissionens betänkande *Kvinnofrid*²⁵ innehöll bland annat en beskrivning av våldets mekanismer och bakomliggande orsaker. Betänkandet låg till grund för de förslag som lämnades i propositionen *Kvinnofrid*.²⁶ Med anledning av propositionen infördes brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning i brottsbalken, och det blev straffbart att köpa sexuella tjänster. Sverige blev då ett av få länder i världen som

²³ prop. 1990/91:113.

²⁴ prop. 1993/94:147.

²⁵ SOU 1995:60.

²⁶ prop. 1997/98:55, bet. 1997/98:JuU13, rskr. 1997/98:250.

hade en speciell lagstiftning när det gäller mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Kvinnofridsreformen medförde att ett flertal myndigheter fick gemensamma uppdrag att enskilt eller i samverkan öka ansträngningarna för att förebygga våld mot kvinnor.

År 2000 inrättade regeringen ett *Nationellt råd för kvinnofrid* med uppgift att vara ett rådgivande organ till regeringen och uppmärksamma frågor som belysts i propositionen *Kvinnofrid*. Rådet var verksamt i tre år. År 2003 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att följa upp och ur ett könsmaktsperspektiv utvärdera de myndighetsgemensamma uppdrag som gavs till enskilda myndigheter med anledning av propositionen. Utredningen antog namnet *Utredningen om kvinnofridsuppdragen* och lämnade 2004 betänkandet *Slag i luften*.²⁷ I betänkandet konstaterades att mäns våld mot kvinnor inte ses som ett eget kompetens- eller kunskapsområde och att bristande samsyn och samarbete myndigheter emellan är ett stort problem vid hantering av frågor som rör mäns våld mot kvinnor. Utredningen ansåg bland annat att arbetet måste institutionaliseras och systematiseras samt tillföras tillräckliga resurser.

Under 2004 gav regeringen också en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur Rikskvinnocentrum i Uppsala kunde ombildas till ett nationellt institut. I december 2004 presenterades slutbetänkandet *Nytt nationellt kunskapscentrum. Ombildning av RKC*.²⁸ Det nya nationella kunskapscentrumet föreslogs bli en permanent statlig verksamhet och ett kunskaps- och resurscenter om mäns våld mot kvinnor och det föreslogs att en nationell stödtelefon för våldsutsatta kvinnor skulle inrättas där. Uppsala universitet föreslogs som huvudman, vilket det senare också blev och Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) bildades formellt 2006. I NCK:s uppdrag ingår att arbeta med metodutveckling, information, utbildning, kunskapssammanställning och forskning. Den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen startades 2007.²⁹ 2008 utökades NCK:s verksamhetsområde till att även omfatta våld i samkönade relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.

I den jämställdhetspolitiska utredningens betänkandet *Makt att forma samhället och sitt eget liv* föreslogs nya mål för jämställd-

---

²⁷ SOU 2004:12.

²⁸ SOU 2004:117.

²⁹ www.kvinnofridslinjen.se

hetspolitiken.³⁰ Målen beslutades av riksdagen 2006³¹ och har därefter fortsatt att gälla.³² Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av de fyra delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Övriga mål handlar om jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet samt jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Med denna målformulering uttrycks regeringens avsikt att beskriva och tydliggöra att den grundläggande analysen av våldet är att det både är ett uttryck för den maktordning som råder mellan kvinnor och män och ett medel för att upprätthålla den.

2.4.2 Förtydliganden kring socialnämndens ansvar

År 2005 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Utredningen lämnade 2006 betänkandet *Att ta ansvar för sina insatser – Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.³³ Förslagen i utredningen omhändertogs i regeringens proposition *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*³⁴ och innebar bland annat en skärpning av socialtjänstlagen(2001:453), SoL. I 5 kap. 11 § SoL ändrades orden ”bör” till ”ska”. Därefter har lagparagrafen ytterligare förändrats och har idag följande lydelse:

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott

---

³⁰ SOU 2005:66.

³¹ prop. 2005/06:155, bet. 2005/06:AU11, rskr. 2005/06:257.

³² Prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115.

³³ SOU 2006:65.

³⁴ Prop. 2006/07:38.

och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver”³⁵

På detta vis har kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer tydliggjorts och denna lagändring har därefter varit vägledande för många av regeringens satsningar på området, särskilt i uppdragen till Socialstyrelsen.

2.5 Regeringens handlingsplaner och insatser 2007-2010

Under mandatperioden 2007-2010 blev mäns våld mot kvinnor det område inom jämställdhetspolitiken som prioriterades främst, sett till resurser såväl som uppdrag. I regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*³⁶ sammanfattades regeringens ambitionshöjning i form av 56 åtgärder som riktades till 13 myndigheter. Sammantaget satsade regeringen drygt 1 miljard kronor för att genomföra handlingsplanens åtgärder 2007–2010.

Regeringen pekade i handlingsplanen ut sex insatsområden; ökat skydd och stöd till våldsutsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, utveckling av insatser riktade till våldsutövare, ökad samverkan samt ökade kunskaper. Tyngdpunkten vad gäller antalet åtgärder låg på områdena ”ökat skydd och stöd till våldsutsatta” och ”stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet”.³⁷

En av åtgärderna i regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* var ett uppdrag till Ungdomsstyrelsen att genomföra en kartläggning av arrangerade äktenskap mot en persons vilja och en översyn av berörda myndigheters kännedom och kompetens i frågan. Utifrån det kunskapsunderlag som Ungdomsstyrelsen³⁸ och andra

³⁵ 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453).

³⁶ Skr. 2007/08:39.

³⁷ Antalet åtgärder fördelade sig enligt följande per insatsområde: Ökat skydd och stöd till våldsutsatta: 22 åtgärder, Stärkt förebyggande arbete: 6 åtgärder, Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet: 15 åtgärder, Utveckling av insatser riktade till våldsutövare: 4 åtgärder (varav en av dessa, åtgärd 45, genomfördes – i en tvådelad version – först efter 2011), Ökad samverkan: 4 åtgärder, Ökade kunskaper: 5 åtgärder.

³⁸ Ungdomsstyrelsen, *Gift mot sin vilja*, 2009.

myndigheter därefter redovisade, beslutade regeringen 2010 att anta en *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.³⁹ I den formulerades 15 åtgärder som syftade till att utgöra ett komplement till dem som redan pågick. *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* var också ett sätt att fördjupa insatserna för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Flera av dessa åtgärder genomfördes först under mandatperioden 2011–2014 och ingår därför bland dem som utvärderas i detta delbetänkande (se kapitel 4).

2.5.1 Utvärdering av handlingsplanen

Regeringen gav Brå i uppdrag att följa upp och utvärdera regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*⁴⁰ och Brå presenterade resultatet i en delrapport i januari 2010⁴¹ samt en slutrapport i december 2010.⁴²

Sammanfattningsvis bedömde Brå att handlingsplanen hade bidragit till ökad kunskap i arbetet med målgrupperna inom de flesta berörda professioner. Utbildningsinsatser var den vanligaste typen av aktivitet då utbildningar och/eller utbildningsmaterial ingick i nästan hälften av åtgärderna. Utbildningsinsatserna var dels en följd av direkta uppdrag i handlingsplanen, dels en följd av att regeringen avsatt medel som kommuner och organisationer kunnat söka. Ansökningarna rörde i stor utsträckning utbildning. Detta ledde till att en mängd nya lättillgängliga kunskapskällor togs fram.

Handlingsplanen hade också enligt Brå bidragit till att flera nya verksamheter påbörjats, att befintliga verksamheter utvecklats samt att kunskaper om bra arbetsmetoder förmedlats och prövats i många olika sammanhang. Inom polisen hade handlingsplanen lett till mer strukturerade hot- och riskbedömningar. Brå menade också att berörda myndigheter lagt större vikt vid arbetet mot mäns våld

---

³⁹ Regeringens skrivelse 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.

⁴⁰ Skr. 2007/08:39.

⁴¹ Brå. *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer En första uppföljning av regeringens handlingsplan* Brå 2010:4.

⁴² Brå. *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av regeringsuppdrag*, Brå rapport, 2010:18.

mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck i sitt arbete, dock i mindre utsträckning vad gäller arbetet mot våld i samkönade relationer. Enligt Brå hade handlingsplanen också lett till en bättre struktur för arbetet både inom och mellan myndigheter. Av de 15-tal åtgärder om lagstiftning som handlingsplanen innehöll hade de flesta av dessa åtgärder resulterat i ett betänkande, en lagändring eller en ny lag.

Brå framförde däremot att det var mer osäkert i vilken utsträckning till exempel utbildningar som tagits fram inom ramen för handlingsplanen skulle fortsätta att genomföras i framtiden då många utbildningar var engångssatsningar. Brå uttryckte också farhågor om de lokala projekten med nya verksamheter skulle komma att överleva då det rådde stor projekttrötthet ute i kommunerna, särskilt i de små. Många uttryckte att det var krångligt med flera olika potter med projektmedel med liknande syften och korta tider att förbereda sig för ansökningsförfarandet (av utvecklingsmedel) både för länsstyrelserna och för kommunerna. Projektmedlen skulle delas ut och komma till användning snabbt vilket innebar kort projekttid för kommunerna. Brå pekade på att de flesta projekt inte överlever när de statliga medlen upphör. De lyfte även att det var osäkert vilken generaliserbar kunskap som kan dras från projekten då få utvärderingar prioriterats. Kommunerna och kvinnojourerna framförde att de önskade arbetsro och en mer långsiktig finansiering för att kunna befästa det som uppnåtts eller inletts under de senaste åren. Brå pekade också på att resultaten av regeringens handlingsplan var mycket osäkra när det gäller effekter för målgrupperna, i form av mindre utsatthet för våld.

Brå lyfter i slutrapporten upp ett antal utmaningar inför framtiden:

- Att förebygga våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck och hjälpa dem som utsatts är en angelägen uppgift som inte kan vara tidsbegränsad. Den stora utmaningen är att säkerställa att kunskapen, arbetssätten och verksamheterna överlever och utvecklas.
- Insatser för att förebygga mäns våld, i synnerhet på en generell nivå riktat till män som grupp, måste öka och omfatta fler aktörer och områden. Att förebygga våldsutövande är en komplex uppgift som kräver en bredare syn på det preventiva arbetet.

- Det krävs ett uthålligt engagemang och långsiktig finansiering för att fortsätta att implementera bra arbetssätt. Det är en viktig fråga för både regeringen och kommunerna att hitta vägar för att finansiera det fortsatta arbetet.
- Det krävs bättre struktur för samordning av nationella uppdrag. Flera av de myndigheter som haft uppdrag i handlingsplanen påtalade att regeringens samordning av de olika uppdragen hade brustit. Flera nationella och regionala myndigheter har fått likartade uppdrag eller har gjort likartade tolkningar av sina uppdrag, vilket medfört förvirring för både dem och deras professionella målgrupper. Att regeringen ger en myndighet en nationell samordnande roll är en modell som Brå menade med fördel kan användas i kommande uppdrag med flera olika aktörer.
- Det finns behov av en regelbunden tillsyn av hur arbetet inom socialtjänsten utvecklas, dels för att kontrollera arbetets kvalitet, dels för att tillsynen tycks skapa incitament för förbättringar.
- Det krävs en starkare vetenskaplig grund för en stor del av arbetet och det är angeläget att satsa på utvärdering för att föra arbetet framåt. Det mesta som görs ute i praktiken följs inte upp och utvärderas inte på något systematiskt sätt. De få utvärderingar som gjorts var inte så omfattande/eller hade osäkra resultat. Brå pekade på att det därför fanns bristande kunskapsunderlag om vilka arbetssätt som fungerar, särskilt avseende hedersrelaterat våld. Regeringens målsättning kan sägas ha varit att det skulle finnas vetenskapliga utvärderingar, kunskapssammanställningar och bedömningsinstrument som vägledning för det praktiska arbetet, när handlingsplanen var genomförd. Tyvärr uppnåddes det i relativt liten utsträckning. Det beror delvis på att denna typ av uppdrag i handlingsplanen i stor utsträckning inte avrapporterats innan Brå skrev sin rapport, men det beror också på att de verksamheter ute i kommunerna som startat med hjälp av utvecklingsmedel till stor del inte utvärderats. Det beror också på att de studier av verksamheter som genomförts inte ger så tydliga resultat om effektiva arbetssätt som man skulle önska. Det har olika orsaker, till exempel stora bortfall, dåliga utfallsmått, osäkra effekter eller avsaknad av lokala studier som man kan grunda en kunskapssammanställning på.

2.5.2 Närmare granskning av utbildningsinsatserna

I ett regeringsbeslut i oktober 2011 fick Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) i uppdrag att utvärdera regeringens utbildningsinsatser inom ramen för regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i sambandade relationer* och regeringens *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.⁴³ NCK konstaterar sammanfattningsvis att de utbildningsuppdrag som genomförts är ytterligare ett viktigt steg framåt i arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor. Utbildningarna har bidragit till ökad kompetens hos myndigheter och medarbetare. I utvärderingen framkommer dock även flera brister som till exempel bristande samordning, otydliga mål och uppdrag, kortsiktiga uppdrag och engångssatsningar. NCK bekräftade de slutsatser som Brå dragit om att den mängd uppdrag som samtidigt gavs till flera myndigheter under en tidsbegränsad period och med liknande innehåll, resulterade i ett stort antal korta engångssatsningar. NCK lyfte också fram att en bättre koordinering av uppdragen utan överlappning mellan departement och myndigheter hade sannolikt gett ett bättre genomslag.

NCK föreslog vidare att, när det gäller myndigheternas fortsatta utbildningar, bör följande framgångsfaktorer för verksamhetsutveckling som uppmärksammats beaktas:

- god kvalitet i innehåll och utformning
- tillräcklig längd för att skapa möjlighet till lärandeprocess
- chefsförankring
- spridning
- utbildning införlivas i ordinarie fortbildning
- samverkan inom och mellan myndigheter och organisationer befrämjas
- utvärdering

---

⁴³NCK. *Redovisning av regeringsuppdraget "Utvärdering av utbildningar"*, 2013.

3 Regeringens insatser 2011–2014 och nulägesbeskrivning

I detta kapitel redogör vi för regeringens insatser under föregående mandatperiod och lämnar en kortfattad nulägesbeskrivning, där bland annat slutbetänkandet från den nationella samordnaren mot våld i nära relationer¹ är en viktig del.

3.1 Regeringens insatser 2011-2014

I regeringens skrivelse *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014*² framförs att våld och andra former av övergrepp mot kvinnor är den mest akuta jämställdhetsfrågan i dag. Att motverka mäns våld mot kvinnor är därför en fråga av högsta prioritet för jämställdhetspolitiken. Regeringen framför vidare att ambitionen för den nya mandatperioden är oförändrat hög. För att strukturera arbetet planeras och genomförs insatser inom sex fokusområden, nämligen följande:

1. nationell mobilisering och samordning av arbetet,
2. åtgärder mot sexuellt våld,
3. stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld,
4. förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja,
5. förebyggande insatser riktade till män, och

---

¹ *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete.* SOU 2014:49.

² Skr. 2011/12:3

6. insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

I det som följer beskrivs övergripande regeringens avsikt i de fem första av ovanstående fokusområden. Fokusområde sex, insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål, utsluts då denna utredning inte kommer att se över dessa insatser.

Under fokusområdet ”nationell mobilisering” avser regeringen en satsning på att säkra hållbarheten i de åtgärder som har genomförts genom att följa upp och utvärdera utvecklingsarbetet och dess långsiktiga effekter. Ett grundläggande syfte är att fortsätta att öka kunskapsbasen och utveckla effektiva och forskningsbaserade arbetsmetoder. I det sammanhanget menar regeringen att det är angeläget att utveckla former för samordning och erfarenhetsutbyte, både mellan berörda myndigheter och inom Regeringskansliet. En viktig aspekt är att undvika risken för dubbelarbete eller för att angelägna frågor faller mellan stolarna. I skrivelsen *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011–2014* framgår att regeringen överväger hur formerna för detta arbete bör organiseras för att få till stånd bredast möjliga genomslag för politiken.

I det andra fokusområdet, ”åtgärder för att förebygga och bekämpa sexuellt våld”, uttrycker regeringen avsikten att intensifiera sitt arbete med att förebygga och bekämpa våldtäkter och andra sexuella övergrepp, genom att bl.a. öka stödet till brottsoffren och effektivisera och förbättra rättsväsendets hantering av våldtäktsärenden.

I fokusområdet ”stärkt förebyggande arbete samt skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld” uttrycker regeringen avsikten att stärka det förebyggande arbetet samt att verka för att förbättra skyddet och stödet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld.

Det fjärde fokusområdet som utpekats är att ”förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja”. Då regeringen fått indikationer på att de som drabbas inte får tillgång till det stöd och det skydd som de har rätt till och ger därför arbetet för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och att unga blir gifta mot sin vilja fortsatt hög prioritet.

Det femte fokusområdet är ”förebyggande arbete riktat mot män som utövar våld”. Regeringens avsikt är här att rikta insatser även till män som utövar våld, eller som kan komma att göra det. Särskilt pekas

unga ut som en viktig målgrupp i det förebyggande arbetet mot mäns våld mot kvinnor då många av de värderingar och beteenden som en människa bär med sig livet igenom formas under ungdomsåren. Statistik visar också att ungdomar är en särskild riskgrupp både när det gäller utsatthet för och utövande av våld. Regeringen menar vidare att det finns få insatser för pojkar och unga män som utsatts för våld, och att det saknas kunskap om våldets koppling till föreställningar om maskulinitet och om hur våld och våldsutsatthet påverkar pojkars och unga mäns liv, både under ungdomstiden och senare i livet i deras nära relationer.

Under mandatperioden har en mängd regeringsuppdrag givits till 15 myndigheter.³ I kapitel 4 och i bilaga 3 presenteras den utvärdering som Brå gjort efter förfrågan från utredningen och den omfattar 41 olika insatser som genomförts 2010–2014, varav vissa fortfarande pågår. Under mandatperioden har de satsade medlen på området minskat något till ungefär 220 miljoner kronor per år, i jämförelse med cirka 250 miljoner kronor per år under mandatperioden 2007–2010. Socialstyrelsen har i särklass haft flest regeringsuppdrag på området. Ungdomsstyrelsen⁴ har haft åtta uppdrag och Länsstyrelsen Östergötland har haft sex uppdrag. Förutom uppdrag som givits har regeringen beviljat utvecklingsmedel till Karolinska universitetssjukhuset för utveckling och kvalitetssäkring av den del av verksamheten vid Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld.

Utöver detta har regeringen tillsatt ett antal utredningar med bäring på delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Till exempel kan nämnas uppdraget åt en särskild utredare att inhämta ytterligare kunskap om tvångsäktenskap och barnäktenskap och att föreslå åtgärder för att motverka sådana äktenskap. I betänkandet *Stärkt skydd mot barn och tvångsäktenskap*⁵ föreslogs bland annat att tvångsäktenskap och barnäktenskap kriminaliseras och att det ska inrättas ett nationellt kompetensteam för att leda, samordna och stödja arbetet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, liksom mot hedersrelaterat våld och förtryck. Förslagen togs om hand i propositionen *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*

---

³ I detta fall räknas samtliga 21 länsstyrelser som en myndighet.

⁴ Numera Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Mucf).

⁵ SOU 2012:35.

och lagändringar trädde i kraft den 1 juli 2014.⁶ Ett nationellt kompetensteam inrättades under 2013 vid Länsstyrelsen Östergötland, ett arbete som pågår till och med den 31 december 2015. Regeringen tillsatte även en nationell samordnare mot våld i nära relationer, vars slutbetänkande lämnades 27 juni 2014 och vars bedömningar och iakttagelser sammanfattas längre fram i detta kapitel. Under 2011 tillsattes också en utredning med uppdrag att se över problematiken med kvinnor som utsätts för våld efter att ha beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning. Utredningens slutbetänkande *Kvinnor och barn i rättens gränsland*⁷ lämnades 2012 och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.2 Nulägesbeskrivning

En mängd satsningar har genomförts de senaste åren och genom kartläggningar, utredningar och tillsyner kan vi få en uppdaterad bild över nuläget.

3.2.1 Det lokala arbetet mot mäns våld mot kvinnor

Kommunerna

Som en följd av många års utveckling av normering på området börjar kommuner i allt högre utsträckning ta det ansvar för arbete med att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och barn som upplevt våld, vilket länge har efterfrågats från både statlig och frivillig sektor. Men det är trots detta lång väg kvar och det finns stora variationer runt om i landet.

I Socialstyrelsens tredje årliga öppna jämförelse av kommunernas stöd till brottsoffer som presenterades 2014⁸ framgår att fler kommuner än tidigare använder standardiserade bedömningsmetoder.⁹ Andra positiva resultat är att fler kommuner än tidigare erbjuder skyddat boende till våldsutsatta kvinnor med missbruks- och

⁶ Prop. 2013/14:208.

⁷ SOU 2012:45.

⁸ Socialstyrelsen. *Stöd till brottsoffer, 2014*.

⁹ 49 procent av kommunerna använder standardiserade bedömningsmetoder för att kartlägga våldsutsattheten och bedöma risker vid utredning av behov hos våldsutsatta vuxna. Det är en ökning med 12 procentenheter jämfört med 2013.

beroendeproblem.¹⁰ De öppna jämförelserna påvisar även flera brister eller försämringar. Färre kommuner än tidigare använder våldsutsattas synpunkter för att utveckla verksamheten.¹¹ Få av kommunerna gör systematiska uppföljningar av sina insatser till våldsutsatta och barn som bevittnat våld.¹² Rutiner om stöd till våldsutsatta saknas i verksamheter för äldre och personer med funktionsnedsättning.¹³ Det finns också få insatser till personer som utövats våld.

Vid den senaste nationella tillsynen av 60 kommuner/stadsdelsnämnder som genomfördes åren 2012–2013 fann Inspektionen för vård och omsorg (IVO) brister i hela 50 av de 60 kommuner som ingick i granskningen.¹⁴ De brister som IVO främst uppmärksammat var att utredning och dokumentation av våldsutsatta kvinnor saknas eller brister, att barn inte uppmärksammas eller utreds, att serviceinsatser sker istället för utredning med beslut och bistånd, att rutiner saknas eller är bristfälliga, att långsiktigt stöd och uppföljning brister, att riskbedömning eller strukturerade bedömningsmetoder sällan används samt att kompetens och kvalitet brister. IVO konstaterar vidare att kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld inte förefaller ha förbättrats nämnvärt sedan den förra nationella tillsynen som gjordes 2008–2009.¹⁵ Trots att lagstiftningen är tydlig om kommunernas ansvar för området och att det utkommit allmänna råd, utbildningsmaterial och vägledning från Socialstyrelsen följs inte lagstiftningens krav i alla kommuner, vilket innebär en fara för rättssäkerheten. Kommunerna som lever upp till lagstiftningens krav och som bedriver verksamhet av god kvalitet är få. IVO framhåller att kvalitetsarbetet inom området våld i nära relation måste förbättras. Vidare lyfte IVO fram att många kommuner saknar handlingsplaner eller att dessa är bristfälliga. Kommunernas arbete med särskilt utsatta grupper som våldsutsatta äldre kvinnor, våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning,

---

¹⁰ Drygt 70 procent av kommunerna erbjuder skyddat boende som är särskilt anpassat till behoven hos våldsutsatta kvinnor med missbruks- och beroendeproblem.

¹¹ Totalt 13 procent av kommunerna använder våldsutsattas synpunkter för att utveckla verksamheten. Det är en minskning med 4 procentenheter jämfört med 2013.

¹² Endast 6 procent av kommunerna gör systematiska uppföljningar.

¹³ Mindre än 30 procent av kommunerna har aktuella rutiner för hur personalen ska agera då en äldre person eller person med funktionsnedsättning utsatts för våld av närstående.

¹⁴ Inspektionen för vård och omsorg (2014). *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013*.

¹⁵ Socialstyrelsen. *Alla kommuners ansvar – våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld* (2009).

våldsutsatta kvinnor med missbruksberoende, våldsutsatta hbtq-personer samt arbetet mot hedersrelaterat våld uppvisar brister och måste utvecklas i flertalet kommuner. Även inom äldreomsorgen och omsorgen om funktionsnedsatta behöver kunskapen och arbetet inom området förbättras i majoriteten av kommunerna.

Något positivt som IVO lyfter fram är att arbetet med våldsutövare har utvecklats och fler kommuner arbetar med riktade stödinsatser och särskilda metoder. Dock saknar andra kommuner emellertid helt arbete med våldsutövare. Enligt IVO har det också skett vissa förbättringar inom familjerättens arbete med vårdnad, boende och umgänge sedan den förra nationella tillsynen. IVO nämner även några viktiga faktorer som kan bidra till att arbetet fungerar bättre i vissa kommuner:

- Området våld i nära relation är ett viktigt och prioriterat område för alla (politiker, chefer, socialsekreterare) och det finns tydlig styrning och ledning.
- Kompetens finns inom området – kommunen har särskilt ansvariga personer eller verksamheter.
- Det finns tydliga och kända rutiner.
- Våldsutsatta kvinnors behov av stöd och hjälp utreds och de får det stöd de behöver. Dokumentation är tydlig, särskilda metoder och manualer används för att fråga om våld.
- Riskbedömningar görs med särskilda instrument/metoder.
- Barn uppmärksammas, utreds och får stöd.
- Insatser följs upp i enskilt ärende och på övergripande nivå.
- Samverkan fungerar internt och externt med andra aktörer som till exempel hälso-och sjukvård, polis och kvinnojour.

När Socialstyrelsen kartlade skyddade boenden i Sverige under 2012 identifierades 206 skyddade boenden.¹⁶ Resultaten visade att i hälften av landets kommuner finns minst ett skyddat boende. De

---

¹⁶ Socialstyrelsen (2013), *Kartläggning av skyddade boenden*. 95 procent av dessa 206 besvarade enkäten som skickades ut.

flesta skyddade boenden är små, närmare 60 procent har 4 platser eller färre. Flest skyddade boenden finns i storstadsregionerna.

Endast 21 procent av de skyddade boendena bedrivs i kommunal regi och 71 procent bedrivs i ideell regi. Ett fåtal boenden, 8 procent, bedrivs i privat regi.

Landsting och regioner

Nationella trygghetsundersökningen tyder på att hälso- och sjukvården är det samhällsorgan som kommer i kontakt med flest våldsutsatta personer.¹⁷ I en annan studie bland våldsutsatta kvinnor hade cirka hälften sökt somatisk vård och en tredjedel psykiatrisk vård under det senaste året.¹⁸

I den senaste nationella tillsynen¹⁹ ingick även alla landsting och sjukvårdsregioner. 90 olika verksamheter har granskats. IVO påpekade att landsting och sjukvårdsregioner har tagit fram riktlinjer, rutiner och planer inom området men kännedomen om dem varierar, och de används i olika grad. Mål, statistik och kartläggning inom området saknas ofta. Det finns också andra skillnader mellan de granskade verksamheterna: För vissa är våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld en viktig målgrupp medan andra anser att detta inte berör dem eller inte är hälso- och sjukvårdens ansvarsområde. IVO menar att det systematiska kvalitetsarbetet behöver utvecklas. Vårdgivaren verkar i liten omfattning följa upp verksamheternas arbete inom området. Det finns också stora skillnader mellan olika verksamheter och deras kunskap om anmälningskyldigheten när barn far illa och antalet anmälningar som har gjorts till socialtjänsten skiljer sig stort mellan verksamheterna. IVO konstaterar brister i nära en tredjedel av de granskade verksamheterna. Bristerna rör i huvudsak anmälningskyldigheten, det systematiska kvalitetsarbetet och samverkan.

Faktorer som enligt IVO kan påverka negativt är bristande kompetens inom området, avsaknad av rutiner, stor omsättning av personal och tidsbrist. Faktorer som bidrar till att det fungerar

¹⁷ Brå (2014), *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*.

¹⁸ Scheffer Lindgren, M., Tengström, A. (2011), *Utvärdering av socialtjänstens och ideella kvinnojourers insatser för våldsutsatta kvinnor*.

¹⁹ Inspektionen för vård och omsorg (2014) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013*.

bättre är bland annat att området har varit prioriterat och viktigt för vårdgivare och verksamhetens ledning, att det finns kompetens om området, att rutiner finns kring till exempel samverkan, dokumentation och anmälningskyldighet och att barn som far illa uppmärksammas och att detta anmäls till socialtjänsten.

Under senare år har det genomförts en större satsning på jämställdhetsintegrering av kommunala och landstingskommunala verksamheter. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har för perioden 1 januari 2008–31 december 2013 av regeringen beviljats 237 miljoner kronor för att stödja utvecklingsarbete kring jämställdhetsintegrering i kommuner, landsting och regioner, genom Program för Hållbar Jämställdhet. Sammanfattningsvis har en rad aktiviteter genomförts som har lett till konkreta resultat och effekter. Medvetenheten om jämställdhetsfrågor har ökat, nya frågor har väckts och arbetet har bidragit till verksamhetsutveckling och förändrade arbetssätt. Utvecklingsarbetet har dock haft svårt att nå påverkan på politiska beslut, bidra till omfördelning av resurser eller påverka verksamheternas kärnprocesser; välfärdstjänster, myndighetsutövning och långsiktig samhällsutveckling.²⁰

På regional nivå har även länsstyrelserna som uppdrag att genom jämställdhetsintegrering verka i länen för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. 2013 fick länsstyrelserna i uppdrag av regeringen att ta fram strategier för jämställdhetsintegrering i länen för åren 2014–2016.

Kvinnojourerna

I Sverige idag finns det cirka 140 kvinnojourer, ett 60-tal tjej- och ungdomsjourer och 93 brottsofferjourer. I princip alla kvinnojourer, tjej- och ungdomsjourer är anslutna till någon av de båda riksorganisationerna Riksorganisationen för Kvinno- och Tjejjourer i Sverige (Roks) och Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR). Brottsofferjourerna är anslutna till Brottsofferjourernas Riksförbund (BOJ).²¹

---

²⁰ Svensson, L mfl. Apel Forskning & Utveckling, *Program för Hållbar Jämställdhet: Resultat och effekter av ett utvecklingsprogram. Slutrapport från följeforskningen 2008-2013.*

²¹ *Väld i nära relationer – en folkbäsofråga. Förslag för ett effektivare arbete.* SOU 2014:49.

Kvinnojourernas huvudsakliga verksamhet kan delas in i tre huvudområden; de erbjuder rådgivning och stöd till våldsutsatta, bedriver skyddat boende för våldsutsatta kvinnor och deras medföljande barn, och utövar påverkansarbete såsom opinionsbildning och kunskapsutveckling inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. En stor del av jourernas stödarbete ges till kvinnor som inte bor i skyddat boende. När det gäller det skyddade boendet visade Socialstyrelsens kartläggning att flest skyddade boenden – 71 procent – bedrivs i ideell regi.²²

I den nationella tillsynen 2012–2013²³ ingick också andra utförare av socialtjänst i form av 30 av landets kvinnojourer. I denna del lyfte IVO upp att kvinnojourerna delvis är beroende av att kommunerna tar sitt ansvar för att uppmärksamma och ge stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. När det gäller samverkan med kommunerna framgår att det är stora skillnader mellan olika kommuner i hur samverkan fungerar. I tillsynen konstaterades brister i 22 av de 30 granskade kvinnojourerna. Bristerna gällde bland annat att kvalitetsarbetet var bristfälligt enligt ansvaret som utförare av socialtjänst, att rutiner för rapportering enligt lex Sarah saknas och att dokumentationen för enskilda personer saknas eller är bristfällig.

3.2.2 En nationell samordnare mot våld i nära relationer

Regeringen uppdrog i april 2012 åt en nationell samordnare mot våld i nära relationer att åstadkomma en kraftsamling mot våld i nära relationer, bland annat genom att samla och stödja berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet.²⁴ Särskilt fokus skulle läggas på rättsväsendet och i samordnarens uppdrag ingick även att aktivt verka för förbättrad samverkan mellan berörda aktörer och bidra till en ökad samsyn kring hur våld i nära relationer bäst ska förebyggas och bekämpas. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer avslutade och redovisade sitt

---

²² Socialstyrelsen (2013), *Kartläggning av skyddade boende*.

²³ Inspektionen för vård och omsorg (2014) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013*.

²⁴ dir. 2012:38, Ju 2012:05.

uppdrag i och med slutbetänkandet *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete* den 27 juni 2014.²⁵

Den nationella samordnaren valde att avgränsa sig runt praktikernära frågor och fokuserade på att identifiera hinder i det vardagliga arbetet och framkomliga vägar för att ge bättre möjligheter till ett effektivare arbete för dem som arbetar med våld i nära relationer. Det är viktigt att påpeka att den nationella samordnarens uppdrag och avgränsning inte har varit desamma som denna utredning vilket medför att samordnarens uppdrag i stor utsträckning också inbegriper våld mot barn. I slutbetänkande finns ett 50-tal förslag om hur samhällets insatser mot våld i nära relationer kan utvecklas. Förslagen är för närvarande ute på remiss hos olika myndigheter och organisationer till och med den 31 oktober 2014 och därför fördjupar vi oss inte särskilt i dessa. Däremot redogör vi översiktligt för ett antal av den nationella samordnarens iakttagelser och bedömningar som är relevanta för vår analys och arbete framledes. Som tidigare angivet ska utredningens arbete utgå bland annat från de erfarenheter och analyser som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer redovisade i sitt betänkande. Vikt kommer också att läggas vid remissinstansernas synpunkter på förslagen.

Strategiskt och operativt samarbete behövs för att förbättra kvalitet och effektivitet

Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer påpekar att mycket har gjorts inom området våld i nära relationer och avsevärda resurser avsatts de senaste femton åren. Samordnaren lyfter att det finns en bred samstämmighet om att utvecklingen på många sätt har gått kraftigt framåt och att Sverige i ett internationellt perspektiv bedriver ett framgångsrikt arbete mot våld i nära relationer. Jämställdhetsarbetet har varit och förblir ett grundläggande fundament i ett långsiktigt arbete mot våldet. Samtidigt menar den nationella samordnaren att det finns risk för att utvecklingen kan plana ut om inte grundläggande förändringar på området kommer till stånd. Nationella samordnaren menar att

---

²⁵ SOU 2014:49.

kunskap om och förståelse för komplexiteten vid våld i nära relationer behöver vara en central utgångspunkt för planering, koordinering och styrning på lokal, regional och nationell nivå. Samordnaren pekar på fem aspekter som är viktiga att tänka på inte minst för beslutsfattare på olika nivåer för att få bättre resultat i samhällets samlade arbete mot våld i nära relationer, nämligen följande:

1. *Problemen är sammanvävda och svåra att förutse vilket förutsätter strategiskt och operativt samarbete:* Det komplicerade fältet mellan stöd och hjälp till utsatta å ena sidan och rättsprocessen å den andra ger hög grad av komplexitet hela vägen ut i de enskilda ärendena. För att fatta verksamhetsbeslut på goda grunder inom området våld i nära relationer krävs allsidiga belysningar av problemen utifrån olika professioners perspektiv.
2. *Risk för att endast åtgärda symptomen – viktigt att också arbeta med de bakomliggande orsakerna:* Svårlösta samhällsfrågor brukar innebära att det görs många försök att komma till rätta med problemen, men att resultaten inte alltid blir så bra som man tänkt sig. Om fokus ligger på snabba resultat kan åtgärderna inriktas på symptomen snarare än att gå till botten med problemen genom en djupare förståelse av deras bakomliggande orsaker.
3. *Det finns få definitiva lösningar – lärande och ständiga förbättringar är vägen framåt:* De problem man stöter på i den här typen av komplexa samhällsområden har också egenskapen att de inte kan lösas en gång för alla. Problemen minskar eller ökar i omfattning, men de försvinner inte helt. Det finns inte ett visst åtgärdspaket som kommer att leda till att allt våld upphör. Flera av delproblemen på området är sådana att det handlar om att hitta bästa möjliga, eller minst dåliga, hantering. Ett ständigt lärande samt ett strukturerat arbete med ständiga förbättringar lokalt och regionalt är därför den viktiga vägen framåt.
4. *Svårt men viktigt med försöksverksamheter:* Det är angeläget att pröva sig fram och få kunskap om vad som verkligen ger effekt, för vem och i vilka situationer. Lärandet behöver också struktureras och vissa myndigheter måste ha ansvar för att dra slutsatser

ur olika försök. Det har de senaste åren genomförts många projekt men lärandet och slutsatserna från dessa kan förtydligas. Socialstyrelsen, Brå, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) med flera har en viktig uppgift att uppmärksamma, pröva och utvärdera metoder.

5. *Komplexiteten ställer krav på helhetssyn och gränsöverskridande kunskap och ledning:* Komplexa områden som våld i nära relationer är svåra att styra utifrån den traditionella logiken att fördela tydligt avgränsade uppgifter till enheter eller myndigheter att sköta inom ramen för klara ansvarsområden. Involverade enheter och myndigheter måste därför utifrån en helhetssyn ha fler utgångspunkter för arbetet än det egna ansvarsområdet eller organisationen. På nationell nivå förstärks problemet delvis av att området våld i nära relationer spänner över flera politikområden och departement.

Stora lokala och regionala skillnader

Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer belyser ytterligare en komplexitet med våld i nära relationer, nämligen att det finns oroande stora lokala och regionala skillnader i hur arbetet bedrivs och vilka resultat som uppnås. Samordnaren påpekar att trots att lagstiftning, normering och professionskulturer till stora delar är nationell, så finns en rad faktorer som bidrar till stora olikheter och lokala variationer. Detta synliggörs bland annat i slutrapporten av den nationella tillsynen från Inspektionen för vård och omsorg som refereras ovan. Samordnaren framhåller att kommunens omfattande ansvar på detta område leder till olikheter i kommunernas prioriteringar, organisering av socialtjänsten, grad av personalomsättning, resurssättning, kompetens på området och rutiner, vilket i sin tur leder till att förmåga och resultat varierar avsevärt. Ytterligare exempel på faktorer som leder till stora skillnader över landet är att det skiljer sig i vad som mäts och följs upp, arbetsrutiner, vilken information som delas och hur, med vilka man samarbetar och på vilket sätt, tillämpningen av sekretesslagstiftningen, utformningen av lokala direktiv och riktlinjer, tolkningen av centrala riktlinjer, liksom fysisk lokalisering av olika verksamheter och grad av privatiseringar. Därtill kommer de ideella organisationernas olika placering, kapacitet, förmåga och

kompetens liksom vilka former för samarbete med kommunen som finns utarbetade.

Den nationella samordnaren bedömer bland annat att en viktig förutsättning för att våld i nära relationer ska minska och fler ska få adekvat stöd och hjälp är att varje kommun, landsting och polismyndighet med flera säkerställer ett väl fungerande samarbete med rutiner för gemensamt operativt arbete, ansvarsfördelning och uppföljning. Samordnaren lyfter även upp att de ideella organisationerna har en mycket viktig roll, då kvinnojourers, brottsofferjourers och andra ideella organisationers verksamhet sedan lång tid är ett betydelsefullt komplement till kommunernas ansvar för stöd till brottsutsatta. I många kommuner är de ideella verksamheterna till och med de enda alternativet för dem som söker stöd och skydd från våld i nära relationer, i andra kommuner finns olika alternativ tillgängliga. Nationella samordnarens utgångspunkt är att ett nära samarbete mellan alla berörda är nödvändigt för att arbetet mot våld i nära relationer ska bli kraftfullt och effektivt.

Större fokus på våldsutövaren och våldsförebyggande arbete

Den nationella samordnaren menar att det nationella strategiska arbetet mot våld i nära relationer särskilt ska inriktas på förebyggande insatser. Samordnaren påpekar att samhällets insatser hittills främst legat på att hantera konsekvenserna av våldet, med tillfälligt boende, sjukvård och krisstöd, något som kan liknas vid samhällets förhållningssätt till naturkatastrofer. Samordnaren påpekar att arbetet mot våld i nära relationer i mycket större utsträckning inriktas på orsakerna till våldet och ha ett långsiktigt förebyggande perspektiv.

Förtydliga den nationella strukturen för koordinering och uppföljning

Nationella samordnaren bedömer att regeringens satsningar upplevs av praktiker ute i verksamheterna ha inneburit en avsevärd förstärkning av samhällets arbete mot våld i nära relationer. Samtidigt upplever många att satsningarna har genomförts mycket snabbt, ofta i projektform och med en stor volym. Det har inneburit att olika myndigheter och utredningar har fått likartade uppdrag eller har

tolkat sitt uppdrag på ett liknande sätt, vilket i vissa fall har skapat otydlighet bland dem som arbetar med frågorna. Den nationella samordnaren lyfter upp att en bättre koordinering mellan i första hand kriminal-, jämställdhets-, folkhälso- och socialpolitiken sannolikt skulle ge bättre förutsättningar för ett långsiktigt hållbart arbete mot våld i nära relationer och minska risken för satsningar som inte hänger ihop med varandra. Samordnarens bedömning är att direkt berörda i Regeringskansliet är åtminstone ett tiotal sakenheter i justitie-, social-, utbildnings- och finansdepartementet samt de myndigheter som dessa enheter hanterar. En starkare koordinering av uppdragen är nödvändig för att uppnå politiska mål och för att undvika att uppdragen överlappar varandra eller saknar samstämmighet.

Exempelvis är ansvaret för att följa upp insatserna mot våld i nära relationer splittrat på flera olika politikområden och myndigheter och delvis parallella nationella uppföljningssystem för våld i nära relationer är på väg att byggas upp. Myndigheter efterlyser därför en starkare samordning inom Regeringskansliet för att motverka parallellt arbete av likartade uppdrag. Detta är liknande slutsatser som Brå drar i sin utvärdering av regeringens handlingsplaner.²⁶ Även Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har påpekat detta och menar bland annat att bristen på samordning gör det svårt för kommuner och landsting att delta i olika stödinsatser eller erbjuda utbildningar.²⁷

Nationella samordnaren föreslår att samhällets arbete mot våld i nära relationer koordineras tydligare på alla nivåer och lämnar i sitt betänkande förslag på lokala operativa arbetsgrupper och bättre regional koordinering genom länsstyrelserna.

För den nationella nivån föreslår nationella samordnaren att det inrättas en statsrådsgrupp mot våld i nära relationer, som en gång om året bjuder in berörda myndighetschefer och motsvarande för att till statsråden ge en bild av utvecklingen inom sitt respektive ansvarsområde och en möjlighet för statsråden att ställa frågor inom hela området.

---

²⁶ Brå (2010), *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – slutredovisning av ett regeringsuppdrag*.

²⁷ Sveriges Kommuner och Landsting (2013), *För kvinnofrid – mot våld i nära relationer. Positionspapper*.

Vidare ställer sig den nationella samordnaren tveksam till att bygga upp ett särskilt nationellt uppföljningssystem för våld i nära relationer då det bedöms att det kommer ta lång tid att ta fram indikatorer som är relevanta på både lokal och nationell nivå. Området skulle bli för smalt och i hög grad överlappa flera av de befintliga tvärssektoriella uppföljningssystemen. Risken finns också att de statistiska indikatorerna skulle ge en alltför begränsad bild av effekterna av det arbete som bedrivs på såväl, lokal, regional som nationell nivå. Den nationella samordnaren föreslår istället att arbetet mot våld i nära relationer ska analyseras i en nationell rapport vart tredje år utifrån kunskap och data från olika verksamhets- och kunskapsområden. Analysen bör vara såväl kvantitativ som kvalitativ till sin karaktär.

Utveckling av det kunskapsbaserade arbetet

Den nationella samordnaren lyfter upp att alltfler statliga myndigheter arbetar med att ta fram ett mer kunskapsbaserat underlag för arbetet mot våld i nära relationer. Brå, regeringens expertmyndighet i kriminalpolitiska frågor, tar kontinuerligt fram rapporter inom området våld i nära relationer. Socialstyrelsen är regeringens expertmyndighet i socialtjänst och hälso- och sjukvårdsfrågor och genomför utvärderingar, kunskapssammanställningar och tar fram vägledningar. NCK har ett uppdrag att utveckla och sprida evidensbaserad kunskap och information om mäns våld mot kvinnor. De erbjuder vidare en omfattande kunskapsbank på sin webbplats med information om forskare, aktuella forskningsprojekt, ämnesguider, litteraturtips samt en mängd publikationer från NCK och andra myndigheter.²⁸ Fler myndigheter, som till exempel Mucf och Brottsoffermyndigheten, har uppdrag att arbeta med kunskaps- och metodutveckling inom området. Den nationella samordnaren efterlyser en långsiktig utvecklingsstrategi för den fortsatta metodutvecklingen kring våld i nära relationer och föreslår att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram en långsiktig utvecklingsstrategi för den fortsatta metodutvecklingen kring våld i nära relationer. Det bör handla om såväl forskning som frågor av mer

---

²⁸ www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken.

praktisk karaktär, till exempel anpassning av metoder utifrån länsstyrelsens erfarenheter av stöd och samordning och hur samverkan kring riskbedömningar mellan polis och socialtjänst kan utvecklas. Dessutom föreslås att Brå ska göra en kunskapssammanställning om effektiva polisiära metoder för att förebygga upprepat våld mot barn och vuxna i nära relationer.

3.2.3 Pågående utredningar

Här nedan redovisas några av de utredningar som pågår på Regeringskansliet och som även delvis berör områden i denna utredning:

*Jämställdhetsutredningen*²⁹

Regeringen har sedan 2007 genomfört en omfattande satsning på jämställdhet. Totalt 2,6 miljarder kronor har satsats på jämställdhetsintegrering och olika insatser för att stimulera, utveckla och skynda på förändringsarbete för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Jämställdhetsutredningen har fått i uppdrag att:

- Beskriva och analysera utvecklingen mot jämställdhet mellan kvinnor och män de senaste 10 åren på nationell och regional nivå. Beskrivningen ska ses i ljuset av samhällsutvecklingen under perioden.
- Analysera om jämställdhetspolitiken har genomförts och följts upp på ett effektivt sätt och lägga förslag på om hur genomförandet och uppföljningen kan effektiviseras.
- Se över de jämställdhetspolitiska målen och indikatorerna och bedöma om det finns behov av att justera eller förtydliga dessa.

Utredningen ska redovisa sitt arbete senast 15 augusti 2015.

---

²⁹ U2014:6, dir. 2014:55.

Utredningen om ett stärkt och självständigt civilsamhälle³⁰

I uppdraget till utredningen ingår bland annat att lämna förslag till hur organisationernas möjligheter att delta i offentlig upphandling kan förbättras.

Utredningen ska redovisa sitt arbete senast 29 februari 2016.

Utredningen om översyn om tvångsvård av barn³¹

Utredningen ska bland annat göra en övergripande översyn av bestämmelserna om tvångsvård av barn och unga enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Utredningen ska redovisa sitt arbete senast 15 juni 2015.

---

³⁰ U2014:4, dir. 2014:40.

³¹ S2012:7, dir. 2012:79.

4 Utvärdering

I detta kapitel redovisar vi en sammanfattande beskrivning av Brås utvärdering av regeringens insatser under 2010–2014.

4.1 Utvärdering av regeringens insatser 2010–2014

Brå har på förfrågan från utredningen genomfört en utvärdering av regeringens insatser under senaste mandatperioden. Utvärderingen omfattar 41 olika insatser som genomförts 2010–2014, varav vissa fortfarande pågår. Utvärderingen återfinns i sin helhet i bilaga 3. Nedan följer en redogörelse av resultaten och Brås reflektioner och slutsatser.

4.2 Tillvägagångssätt

Brå har genomfört utvärderingen under en kort period, april-augusti 2014, vilket har satt gränser för metoder och analyser.

Uppdragen till myndigheterna är varierande i omfattning och karaktär: några myndigheter som till exempel Socialstyrelsen har många uppdrag. Brå har genomfört utvärderingen genom att de begärt in underlag om de olika uppdragen från respektive myndighet. Det har varit olika material som bland annat årsredovisningar, projektredovisningar, projektplaner, kommunikationsplaner med mera. Alla dokument har lästs med utgångspunkt i en läsmall med ett antal övergripande teman, exempelvis metod för att genomföra uppdraget, organisering av arbetet på myndigheten, samarbete internt och externt samt implementering.

Intervjuer har genomförts av ett antal representanter för några myndigheter och aktörer. Brå har valt att intervjua representanter¹ från några av de myndigheter som haft de mest omfattande och flest uppdrag och de som haft någon form av nationell samordnande roll: Socialstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (tidigare Ungdomsstyrelsen), Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Länsstyrelsen Stockholm samt Länsstyrelsen Östergötland. Intervjuerna har framför allt varit gruppintervjuer och i vissa fall har flera intervjuer gjorts med representanter för en och samma myndighet. Brå har också intervjuat representanter för de båda kvinnojoursorganisationerna Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) och Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR). Detta för att få del av deras erfarenheter om hur uppdragen inverkat på situationen för dem som är den yttersta målgruppen för alla dessa insatser: de som på olika sätt lever med våld i en nära relation, mäns våld mot kvinnor eller hedersrelaterat våld och förtryck.

Några uppdrag var fortfarande pågående då denna utvärdering genomfördes. I dessa fall bygger det som redovisas på eventuella delredovisningar och projektplaner. Några definitiva slutsatser om dessa uppdrag går inte att dra. Även bland de uppdrag som är avslutade kan det enligt Brå vara svårt att dra några slutsatser, bland annat då uppföljningstiden många gånger är kort.

I Brås utvärdering (bilaga 3) redovisas respektive uppdrag uppdelade efter de fem fokusområden som regeringen angivit i skrivelsen *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014*² och som återges i kapitel 3.

4.3 Sammanfattande slutsatser och reflektioner

I likhet med den förra utvärderingen som Brå utförde av regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i sambandade relationer*³, konstaterar Brå att det är en omfattande mängd aktiviteter som ägt rum och som i

---

¹ Främst ansvariga utredare samt enstaka chefer.

² Skr. 2011/12:3.

³ *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i sambandade relationer. Slutredovisning av regeringsuppdrag*, Brå rapport, 2010:18.

många fall fortfarande pågår. Det pågår aktiviteter på nationell, regional och lokal nivå. Utbildningsinsatserna är fortsatt många, likaså startas det upp nya verksamheter. Exempel finns på en mer långsiktig hållning och det tas fram en riklig mängd material och verktyg för olika målgrupper inom området. Brå har dock identifierat några kritiska punkter och tar utgångspunkt i de reflektioner som gjordes redan i den förra utvärderingen om brister och framgångsfaktorer.⁴

De områden som Brå i denna utvärdering tar upp som kritiska områden omfattar bland annat:

- Uppdragen och samordning
- Intern samordning
- Kortsiktiga insatser och lösningar
- Våldsområdet är fortsatt ett parallellt spår
- Fortsatt behov av utvärderingar
- Förvaltning och implementering behöver stärkas

4.3.1 Uppdragen och samordning

Brå har haft anledning att fundera på uppdragen i sig och samordningen av dessa. Bland dem som intervjuats finns positiva erfarenheter men också en del negativa synpunkter. Uppdragen till Ungdomsstyrelsen⁵ tillhör dem som har uppfattats som tydliga. I flera fall har uppdragen föregåtts av grundliga kartläggningar vilket haft en positiv inverkan på utförandet.

En del uppdrag flyter samman och det brister i samordning. I arbetet med utvärderingen har det ibland varit svårt att reda ut uppdragen och förstå hur de hänger ihop. Kvinnojourernas båda riksorganisationer ser ett behov av en bättre samordning och vissa uppdrag uppfattas som mer genomtänkta, andra som mindre genomtänkta. Myndigheternas rapporter rymmer ibland redovisningar av flera uppdrag och det är inte alltid enkelt att särskilja redovisningen från olika uppdrag. Länsstyrelsernas uppdrag att samordna det lokala arbetet och uppdraget om metod- och kompetensstöd är ett

---

⁴ För en sammanfattning av dessa, se kapitel 2 avsnitt 2.5.1.

⁵ Numera Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

exempel, där det är svårt veta vad som är vad. I Brås intervjuer framkommer också att detta uppdrag har varit nära sammankopplat med uppdraget om statsbidrag men denna koppling har inte varit tillräckligt tydlig. Även om det primära kan tyckas vara att insatserna blir gjorda, kan enligt Brå en sådan otydlighet försvåra uppföljning och måluppfyllelse. Ett annat problem som Länsstyrelsen Stockholm lyfter fram gäller länsstyrelsernas samordningsuppdrag. Ett av delmålen i detta uppdrag är att samordna information så att den blir likvärdig nationellt. Detta har strukturellt inte alltid fungerat så väl, då länsstyrelserna inte har mandat att samla eller styra över varandra. Det har lett till att länsstyrelserna ibland gör olika och informationen riskerar därmed också bli varierande för målgrupperna.

En del av Socialstyrelsens många uppdrag upplevs i mångt och mycket sakna tydliga definitioner och som otillräckligt avgränsade för att kunna utföras på ett fullgott sätt. Uppdragen är ibland också alltför kortsiktiga: man får lite tid på sig att förbereda genomförandet av uppdragen och kvaliteten på de produkter man tar fram riskerar att påverkas i negativ riktning. En del uppdrag är heller inte helt tydliga gentemot rådande regelverk och tid och resurser måste läggas för att samordna detta. Politik, myndighetsutövning och forskning går i dessa fall inte alltid ihop – kanske är den politiska viljan ibland lite för stor.

Inom olika områden har samordnade funktioner tillkommit. Länsstyrelsen Östergötland har ett nationellt samordningsansvar i vissa frågor och länsstyrelsernas uppdrag att samordna arbetet i respektive län är två exempel. Detta har av allt att döma fört arbetet framåt. Som tidigare nämnts lyfte Brå fram sådana samordnande roller som något lovande i den förra handlingsplanen. Denna uppfattning kvarstår i den nu föreliggande utvärderingen. Som tidigare påtalats kan dock vissa problem uppstå när det gäller länsstyrelsernas mandat över varandra, i det fall uppdraget kräver detta.

Brå uppfattar att det i mångt och mycket saknas en helhetsbild kring de många olika uppdragen. En anledning till detta, som kommer till uttryck i flera intervjuer på de olika myndigheterna, är att de berörda departementen inte alltid är helt samordnade kring frågan om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Området är splittrat på flera olika politikområden. Detta lyftes också fram i Brås tidigare utvärdering.

Det finns nu en ganska stor mängd material, som tas fram av olika aktörer och som många gånger vänder sig till samma målgrupper. Det är bland annat vägledningar, utbildningsmaterial, föreskrifter, meddelandeblad, handböcker med mera. Budskapen är inte alltid desamma och det kan vara svårt att hålla ihop materialen till ett samlat och effektivt metodstöd. I förlängningen kan detta innebära svårigheter för praktiken – målgrupperna – att veta hur man ska förhålla sig till de olika materialen. Detta är också något som lyfts fram som problematiskt i flera av intervjuerna.

4.3.2 Intern samordning

Bland de myndigheter som haft en större mängd uppdrag finns olika exempel på hur man har samordnat arbetet internt. Enligt exempelvis Myndigheten för civilsamhälls- och ungdomsfrågor (Mucf)⁶ har den interna samordningen förbättrats med tiden och det finns numer en formell samordningsfunktion på myndigheten. Man har regelbundna möten kring projekten, där man bland annat diskuterar vad som är viktigt att belysa inom de olika uppdragen och vilka forum man kan medverka i. En effekt av denna formaliserade samverkan är att man också tillvaratar kunskapen som finns inom myndigheten: Kunskapen härbärgeras och överförs inom detta forum även om personerna (exempelvis visstidsanställda) kommer och går.

Det finns också exempel på myndigheter där samordningen inte tycks ha varit optimal. Ett exempel är Socialstyrelsen, där det inte har funnits någon person med ett tydligt uppdrag att samordna arbetet. De många uppdragen har varit fördelade på ett antal olika enheter och berört flera avdelningar. Dokumentation av de olika uppdragen som Brå fått ta del av ger ett intryck av att vissa av uppdragen har varit samordnade, men att ett helhetsgrepp saknats. Ibland har det exempelvis varit svårt att förstå uppdragen och organiseringen av vissa uppdrag har delats, andra går in i varandra och redovisas tillsammans med andra etc. Intrycket bekräftas i intervjuerna. Man menar att interna strukturerade samverkansformer och en samordnarfunktion saknats. Ett nätverk finns för

---

⁶ Tidigare Ungdomsstyrelsen.

utredare som arbetar med området och ett för berörda chefer, men med varierande livaktighet. En handfull andra områden på myndigheten som till exempel barn och äldre samordnas, men inte våldsområdet. Detta leder till ett slags dubbla budskap, samtidigt som man har fått stora anslag för våldsuppdragen och det är många som arbetar med dem, synes ändå frågan vara åsidosatt. Enligt intervjuuppgifter kommer man dock från och med september 2014 att göra en nystart vad gäller våldsarbetet och stärka samordningen, nätverken och helhetsgreppet. Ovan nämnda svårigheter till trots, har myndigheten arbetat intensivt och tagit fram en mängd produkter till stöd för sina målgrupper, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Samordningen och samverkan i de uppdrag som berör länsstyrelserna tycks också ha fungerat väl.

4.3.3 Fortfarande kortsiktiga insatser och lösningar

I den förra utvärderingen pekade Brå på problemet med kortsiktiga insatser och finansieringar. Det fanns bland annat en projektrötthet ute i kommunerna, särskilt i de mindre. Kommunerna önskade arbetsro och en mer långsiktig finansiering. Brå konstaterar i den nu föreliggande utvärderingen att liknande synpunkter fortfarande framkommer. Länsstyrelserna redovisar (angående insatserna år 2013) exempelvis att kommunerna i hög grad är trötta på kortsiktiga projekt och efterfrågar långsiktighet och permanenta lösningar. I intervju-sammanhang påpekas det också att det länge har förts samtal om långsiktighet men att detta inte lett till någon förändring. När det gäller de utvecklingsmedel som fördelas (tidigare av länsstyrelserna, sedan 2012 av Socialstyrelsen) synes det finnas en risk för att dessa snarare befäster en redan bekymmersam ojämlikhet: de större kommunerna som redan har en väl utvecklad verksamhet har kraft och resurser att söka medel, medan de mindre kommunerna inte mäktar med att söka. De mindre är projektrötta och har ingen avsedd person för att driva kvinnofridsverksamhet, än mindre för att söka utvecklingsmedel. Det finns en risk för en utveckling där resurser inte hamnar där de som bäst behövs. Detta är också något som de båda kvinnojoursorganisationerna påtalar: det är de som redan har resurser som har kraft och möjlighet att söka medel. Kvinnojoursorganisationerna lyfter vidare fram att man ibland får

”trolla” för att uppfinna redan befintlig verksamhet då utvecklingsmedlen inte är till för kärnverksamhet som är det jourerna mest är i behov av. Från länsstyrelserna finns tankar om att deras kunskaper om hur det ser ut i länet borde utnyttjas bättre för att minska dessa olikheter. Tilläggas bör dock att det också finns positiva exempel på mer långsiktiga strategier och projekt/insatser som bedrivs med uthållighet.

4.3.4 Risker med korta utbildningsinsatser

Såväl Brå som NCK⁷ har tidigare pekat på riskerna med korta engångssatsningar vad gäller utbildningar. Sådana riskerar att föra med sig projektrötthet och lägre motivation att slutföra uppdraget. Engångssatsningar riskerar vidare att förlora sin effekt, särskilt i organisationer med stor personalomsättning, som inom socialtjänsten. Efter en tid har många av dem som gått utbildningen slutat eller bytt arbete och ersatts av nya personer som inte gått utbildningar. NCK drar slutsatsen att utbildningsinsatser bör vara långsiktiga för att kunna bidra till positiv verksamhetsutveckling. NCK pekar också på flera viktiga framgångsfaktorer inför myndigheternas fortsatta utbildningsinsatser, exempelvis tillräcklig längd för att skapa möjlighet till lärandeprocess, chefsförankring och att utbildningarna införlivas i ordinarie fortbildning.

I den föreliggande utvärderingen har Brå funnit exempel på både kortare och längre utbildningsinsatser. Flera myndigheter rapporterar om endagskonferenser och utbildningar vid enstaka tillfällen, bland annat om olika särskilda grupper. Antalet deltagare och hur väl man når ut med kunskaper tycks variera. De kortare engångssatsningar som återrapporterats tämligen frekvent svarar inte alltid mot ovan nämnda framgångsfaktorer. Även i intervjuerna uttrycks att engångssatsningar, exempelvis endagsutbildningar, inte är hållbara i längden. Kvinnojoursorganisationerna framför också att det är positivt med dessa utbildningsinsatser, men att också chefer, socialnämndens ordförande samt politiker behöver nås av kunskapen. Det behövs mer kraftfulla redskap i den dagliga verksamheten. Det är också en brist att

---

⁷ NCK Redovisning av regeringsuppdraget ”Utvärdering av utbildningar”, 2013.

våldsområdet saknas helt eller till stora delar i utbildningen för några för området viktiga professioner, så som socionomutbildningen.

Med tanke på att problemen med engångssatsningar är väl kända sedan tidigare och uppmärksammade vid flera tillfällen och i olika sammanhang, kan det vara en god idé att framöver också se till andra sätt att bedriva utbildning. Bland de redovisningar som Brå har tagit del av finns exempel på detta: Brottsoffermyndigheten har tagit fram ett bra utbildningsmaterial och utbildar nyckelpersoner, som för arbetet vidare på sina arbetsplatser med hjälp av detta material; Länsstyrelsen Östergötland utbildar via befintliga strukturer och strävar därmed efter att integrera frågan i verksamheternas ordinarie arbete; Mucf skraddarsyr utbildningar som svarar mot aktörers direkta behov för att nämna några exempel.

4.3.5 Våldsområdet fortfarande ett parallellt spår

Nära relaterat till det som ovan skrivits om kortsiktiga insatser och utbildningsinsatser är enligt Brå resonemanget om att det brister i integreringen av kvinnofridsarbetet i verksamheternas ordinarie arbete. Även detta har påtalats tidigare i olika sammanhang. Brå pekade exempelvis i den tidigare utvärderingen på riskerna med att så mycket arbete bedrivs i särskilt finansierade projekt, vid sidan av ordinarie verksamhet. Dessa tenderar att bli "tomteblöss" om inte en mer långsiktig finansiering finns. Det kan i sin tur falla tillbaka på prioriteringar – när finansieringsansvaret övergår till kommunen, finns det en risk att arbetet försvinner. Systemet med statsbidrag och utvecklingsmedel bidrar, enligt intervjuuppgifter, till att en del kommuner inte anser sig behöva bidra med egen finansiering vilket gör att arbetet med våld i nära relation löper vid sidan av den ordinarie verksamheten. De kvinnofridssamordnare som finns i kommunerna saknar många gånger mandat och budget och ingår inte i ordinarie beslutsfattande strukturer, vilket också bidrar till att frågan fortsätter som ett spår vid sidan av kommunernas ordinarie verksamhet.

Som nämnts finns det också myndigheter där våldsuppdragen utifrån vissa aspekter kan uppfattas som förbisett. Området samordnas inte i likhet med andra och då det saknas helhetssyn riskerar många av uppdragen att bli isolerade företeelser på myndigheten.

Att området bedrivs som ett parallellt spår kan komma att genomsyra hela arbetet, från myndighet till kommunnivå med kortsiktiga projekt och lösningar. Däremot tycks en positiv utveckling vara på gång i länsstyrelsernas verksamhet. Här verkar kvinnofridsområdet i allt högre grad integreras i annat arbete, till exempel det om social hållbarhet och i det övriga jämställdhetsarbetet. Rikspolisstyrelsen (RPS) har också identifierat integrering som något viktigt. I anknytning till uppföljningen av uppdraget om informationskampanjen menar man att denna typ av arbete skulle behövt involvera hela polisorganisationen och inte bara bedrivs centralt vid RPS.

Enligt flera länsstyrelser är området våldsutsatta kvinnor ingen självklar målgrupp i socialtjänstens arbete. Det mångt och mycket negativa resultaten från tillsynsverksamheten⁸ kan sägas bekräfta denna bild. Med tanke på de omfattande insatser som gjorts under många års tid och att socialtjänstlagen sedan 15 år innehåller en särskild paragraf om våldsutsatta kvinnor, kan detta enligt Brå inte tyckas vara annat än anmärkningsvärt.

4.3.6 Det saknas fortfarande utvärderingar

I Brås förra utvärdering framkom tydligt att det i mångt och mycket saknas vetenskapliga utvärderingar av det arbete som görs. Praktiker saknar i stor utsträckning konkret kunskapsbaserad vägledning av vilka metoder som fungerar bäst. Enligt Brå måste nästa steg vara att göra vederhäftiga utvärderingar av de arbetsmetoder som tillämpas även om en hel del utvärderingar har gjorts och pågår. På Socialstyrelsen pågår ett arbete med att utvärdera olika metoder, bland annat om stödinsatser till barn som bevittnar våld och om bedömningsmetoden FREDÅ. Boverket har utvärderat en rad av de projekt som genomförts för att öka tryggheten. Detta är positivt. Mycket talar dock för att det finns ett fortsatt behov av utvärderingar. Mucf pekar exempelvis på att det saknas utvärderingar och uppföljningar av de metoder som används i det förebyggande arbetet kring tvångsgifte. Socialstyrelsen konstaterar att

---

⁸ IVO (2014) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012-2013*.

antalet utvärderade insatser bland dem som beviljats utvecklingsmedel ökar men fortfarande finns det brister vad gäller detta.

Brå måste sammantaget även denna gång poängtera vikten av utvärderingar och uppföljningar av de insatser som görs.

4.3.7 Implementering och förvaltning behöver stärkas

I det material som Brå tagit del av finns goda exempel på hur myndigheter tillvaratar, förvaltar och implementerar den kunskap som tagits fram. Myndigheterna använder en rad kanaler och format för att sprida och implementera olika material. Det finns också exempel på hur man tänker och planerar för hur uppdrag och kunskap ska förvaltas: Mucf använder den erhållna kunskapen i sitt dagliga arbete, exempelvis då man ställer enkäter till ungdomar; Brottsoffermyndigheten upprätthåller och förvaltar utbildningsmaterial; Rikspolisstyrelsen (RPS) har tagit tillvara tidigare strategier och kunskaper i sitt uppdrag och reflekterar utförligt om vad som krävs för att förvalta kunskaper i organisationen. Detta är några goda exempel. Det finns dock också exempel som tyder på att arbetet måste förbättrats vad gäller implementering och förvaltning. Socialstyrelsen har gjort en utvärdering av hur pass kända och använda några av myndighetens kunskapsstöd är, som publicerats i samband med tidigare uppdrag. Utvärderingen visar att kännedomen är låg och att de som känner till materialen är osäkra på innehållet. Länsstyrelserna har numer ett uttalat uppdrag att föra ut kunskaper så det är möjligt att situationen har förbättrats. Tillsynen som genomförts ger dock en indikation på att mycket återstår innan dessa kunskaper omsätts i praktiken. En av kvinnojourernas riksorganisationer uppger också att framtaget material inte används i kommunerna.

I många fall saknas det också uppföljning av hur exempelvis utbildningsinsatser verkat på lite längre sikt. Flera uppföljningar/utvärderingar görs i direkt anslutning till själva insatsen och ibland med ganska låg svarsfrekvens. Det finns vidare många exempel på hur länsstyrelserna rapporterar att kommunerna nu har större kunskap och beredskap tack vare de genomförda insatserna, men sällan ges mer konkreta exempel på *hur* detta tar sig i uttryck eller att det relateras till några specifika mål.

Mot denna bakgrund finner Brå det angeläget att i större grad inkludera frågor om implementering och förvaltning i uppdragen till myndigheterna. Alternativet är att myndigheterna själva prioriterar denna fråga i högre grad. Detta kommer också till uttryck i Brås intervjuer. Flera upplever det som en brist att detta inte i högre utsträckning finns med och tydliggörs som en del i uppdragen från regeringen. En effektivare organisation för implementering vore önskvärt. Exempel finns på att myndigheters kommunikationsinsatser består av att man endast via ett nyhetsbrev informerar om att visst material finns tillgängligt. I intervjuerna menar man tvärtom att man måste möta mottagarna och konkret visa på hur materialen kan användas och komma till nytta. I många fall saknas också mer långsiktiga kommunikationsplaner och strategier.

Utan tydliga strategier för implementering och ett förvaltande ansvar finns en risk för att det massiva arbete som gjorts och pågår inte gör de avtryck som är önskvärda och som borde kunna förväntas. Det goda arbete som görs är, för att citera en av kvinnojoursorganisationerna, isolerade öar och sprids inte till andra verksamheter. Utan en större långsiktighet torde inte heller resultaten motsvara de resurser som avsatts.

5 Analys och diskussion

I detta kapitel presenterar vi en sammanfattande analys och bedömning samt för en avslutande diskussion. Vi blickar även framåt mot en nationell strategi.

5.1 Stor samsyn råder om problemen

I föregående kapitel redogjordes för regeringens satsningar från 2007 och framåt. Brås två övergripande utvärderingar av regeringens arbete och slutbetänkandet från den nationella samordnaren mot våld i nära relationer presenterades. Kartläggningar och tillsyn har bidragit till en förhållandevis god kännedom om nuläget på den lokala och regionala nivån.

Fram växer en relativt enhetlig bild av vad som fungerar respektive inte fungerar i arbetet mot mäns våld mot kvinnor idag. Liknande samstämmighet har framkommit när utredningen inhämtat synpunkter, kunskaper och erfarenheter genom dialog med en mängd aktörer som arbetar inom området mäns våld mot kvinnor på myndigheter och olika organisationer. Här sammanfattar vi bilden i form av ett antal frågor för framtiden.

5.2 Hur kan arbetet prioriteras än mer?

Regeringens satsningar mot mäns våld mot kvinnor har varit omfattande under de senaste åren i jämförelse med hur det sett ut tidigare. Handlingsplaner har tagits fram och uppdrag har delgetts ett stort antal myndigheter och organisationer. Det har skett framsteg och utveckling inom området. Samtidigt kan det ifrågasättas om arbetet varit tillräckligt effektivt, kvalitativt och samordnat och om de insatser som gjorts medfört förbättringar inom myndigheter

och organisationer och framförallt för våldsutsatta kvinnor och barn. De insatser som genomförts har medfört att arbetet inom området har utvecklats men det är mycket kvar att förbättra. Vi är snarare i början på en väg framåt där målet är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

I många sammanhang lyfts området upp som prioriterat. Sverige har tillträtt *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*¹ och i och med detta åtagit sig ett stort ansvar att arbeta kraftfullt mot mäns våld mot kvinnor. Men samtidigt är det viktigt att jämföra satsningarna inom detta område med utvecklingen inom andra områden som samhällets institutioner i allt högre utsträckning gått in och tagit över ansvaret för. Ett närliggande exempel att jämföra med är missbruks- och beroendehälsömrådet. Där genomfördes det förebyggande arbetet historiskt sett främst av frivilligorganisationer och civilsamhället, men har under de senaste årtiondena alltmer tagits över av samhällets olika aktörer. Tillsammans med insatser för metod- och kvalitetsutveckling och forskning som visat på de faktiska samhällskostnaderna har kostnaderna för kommunernas arbete på missbruksområdet synliggjorts och staten har tillfört stora resurser till området, både för det behandlande och för det förebyggande arbetet.

Till skillnad från missbruks- och beroendehälsömråden har samhällskostnaderna för mäns våld mot kvinnor varit underskattade och osynliga. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattar att de årliga samhällsekonomiska kostnaderna för våld i nära relationer sannolikt överstiger 4 miljarder kronor i Sverige idag.² Kostnaderna på detta område är än så länge relativt dolda och en viktig fråga för framtiden är att tydliggöra dem. De medel som regeringen i framtiden avsätter för att bekämpa mäns våld mot kvinnor måste i högre utsträckning ställas i paritet med kostnader som mäns våld mot kvinnor orsakar idag. Detta torde medföra att området tilldelas betydligt mer resurser än det hittills har gjort samt att de medel som avsätts används mer målinriktat, effektivt och långsiktigt.

---

¹ Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Europarådets fördragsserie nr 210).

² *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete.* SOU 2014:49.

Det kostar att utveckla verksamheter för att ge bättre stöd till våldsutsatta kvinnor och barn, såväl som till våldsutövare och för det förebyggande arbetet. Men enligt utredningens bedömning kostar det ännu mer att *inte* utveckla arbetet, både för samhället och i personligt lidande.

I *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet* framgår bland annat i artikel 7 att statsparterna åtar sig att anta och genomföra en effektiv, omfattande och samordnad nationell politik för att förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Vidare framgår i artikel 8 att statsparterna ska anslå lämpliga ekonomiska resurser för detta.

5.3 Hur blir området en del av det ordinarie arbetet?

I utredningens uppdrag ingår att utvärdera i vilken utsträckning de insatser som har genomförts mot mäns våld mot kvinnors har lett till att ”ny kunskap och nya metoder och förhållningssätt införlivats i myndigheters ordinarie verksamhet”.

En generell slutsats som det råder stor samstämmighet omkring i både utvärderingar som i samtal med experter och aktörer på området är att arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ofta sker vid sidan av det ordinarie arbetet. Detta bekräftas även av tillsyn, verksamhetsutfall med mera. I några få fall finns tecken som tyder på att kunskap och förhållningssätt på ett grundligt och genomgående sätt införlivats i en myndighets ordinarie verksamhet. Detta gäller både nationella myndigheter och myndigheter på lokal nivå. Stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och barn behandlas inte alltid som ett eget verksamhetsområde och är inte alltid en självklar målgrupp i socialtjänstens arbete i alla kommuner. Det framgår även av de brister som konstaterats i resultaten i Inspektionen för vård och omsorg (IVO) nationella tillsyn.³ Mot bakgrund av det som framkommit i utvärderingen så går det även att ifrågasätta om Socialstyrelsen, som är den myndighet som ansvarar för att ge vägledning och stöd för professionerna inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, hanterar

---

³ IVO (2014) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012-2013*.

området som en del av det ordinarie arbetet. Vad gäller rättsväsendets institutioner framhålls ibland att området i högre grad inbegrips i det ordinarie arbetet och inom ramen för myndigheternas ordinarie verksamhetsanslag, och därför är dessa myndigheter inte på samma sätt synliggjorda i regeringens insatser under senare år. Men även mot rättsväsendet framkommer kritik mot den låga graden av brottsupplärning och domar i ärenden som rör våld mot kvinnor.⁴

Att regeringsuppdragen ofta är kortsiktiga och sker i projektform kan bidra till att arbetet inte integreras i ordinarie arbete på myndigheter. Det kan också medföra att det både blir svårt att rekrytera och behålla kompetens hos desamma. Det finns också en stor risk att verksamheter på regional och lokal nivå inte prioriterar området om inte myndigheterna på nationell nivå gör det.

I en del myndigheter, som till exempel Mucf, finns särskilda samordnare eller ansvariga personer för arbetet inom våldsområdet medan andra myndigheter såsom Socialstyrelsen saknat detta. När området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer prioriteras och det finns särskilda ansvariga personer vid myndigheter leder det, enligt utredningens bedömning, troligen till en bättre struktur i myndigheternas arbete som medför att kunskapen behålls och tillvaratas inom myndigheten på ett bättre sätt och arbetet blir en del av ordinarie verksamhet. Att leda och prioritera arbetet är ytterst ett ledningsansvar. I andra fall tenderar arbetet på myndigheterna ske mer i projektform och vid sidan av ordinarie verksamhet och det kan ibland bli en fråga som eldsjälarna driver tills de inte orkar mer. Liknande kan även ses på kommunal nivå där till exempel kvinnofridssamordnare kan ha en positiv effekt på arbetet förutsatt att de har ett tydligt mandat som är väl förankrat hos ledningen.⁵

Sammanfattningsvis kan sägas att det fortfarande förefaller som att arbetet mot mäns våld mot kvinnor inte alltid ses som lika prioriterat och viktigt i förhållande till annat arbete på nationell, regional och lokal nivå.

---

⁴ Se bl.a. Diesen, Christian och Diesen, Eva F. *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*. Andra upplagan. Norstedts Juridik (2013) och Nylén, Lars, "Rättsväsendet – polisens, åklagarens och domstolens roller" i Heimer, Gun, Björck, Annika & Kunosson, Chrystal (red.) *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Tredje upplagan. Studentlitteratur (2014).

⁵ Länsstyrelsen Stockholm, Rapport 2014:3 *Kvinnofridssamordnare – utredning av en nyckelfunktion* (2014).

5.4 Hur kan regeringen styra myndigheterna mer strategiskt?

Utredningen ser sammanfattningsvis att uppdragen till myndigheter ser olika ut och att myndigheterna har hanterat uppdragen på olika sätt. En del uppdrag har varit avgränsade och tydliga medan andra uppdrag är mer oklara. Vissa myndigheter, till exempel Socialstyrelsen, har haft en stor mängd uppdrag.

Det är fortfarande ett problem när insatser och finansiering är kortsiktiga. Såväl i Brås utvärdering av handlingsplanen som i den utvärdering som gjorts av Brå på utredningens begäran framgår att det finns en stor projektrötthet hos myndigheter såväl som hos kommuner och organisationer. Det saknas ibland mer permanenta och långsiktiga uppdrag och lösningar. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer lyfter därutöver upp att en bättre koordinering mellan i första hand kriminal-, jämställdhets-, folkhälso- och socialpolitiken sannolikt skulle ge bättre förutsättningar för ett långsiktigt hållbart arbete och minska risken för satsningar som inte hänger ihop med varandra.

Mäns våld mot kvinnor är ett tvärsektorielt område inom vilket det finns brister i samordning och styrning som påminner om de som Statskontoret konstaterar efter att de har genomfört analyser av statlig styrning och organisering i tjugo olika myndigheter.⁶ Flera av bristerna som Statskontoret lyfter fram har att göra med att det saknas ett konsekvent agerande i regeringens styrning av sina myndigheter, oavsett om myndighetsstyrningen sker genom uppdrag, genom mål i regleringsbrev eller genom formuleringar i myndighetens instruktion. Det kan handla om ansvar och uppgiftsfördelning som kan leda till överlappande uppgifter och oklara ansvarsförhållanden mellan myndigheter. När det gäller arbetet mot mäns våld mot kvinnor är det vanligt att myndigheter får regeringsuppdrag, såväl i regleringsbrevet som löpande under året. Det faktum att uppdragen är utspridda över tid kan försvåra myndighetens planering och prioriteringar. Statskontoret lyfter upp en risk med en stor mängd styrsignaler från regeringen genom att mängden uppdrag minskar precisionen i styrningen. Om en stor mängd mål och uppdrag ges till en myndighet kan det medföra att

---

⁶ Statskontoret, *Stärk kedjan! Erfarenheter från 20 analyser av statlig styrning och organisering*, 2013.

det i praktiken är myndigheten som får prioritera. När Regeringskansliets strategiska styrning brister påverkas myndigheternas interna styrning. När myndigheter brister i uppföljning och redovisning kan det påverka Regeringskansliets möjlighet att styra myndigheterna strategiskt samt i att ta ställning till om utfallet varit lyckat eller ej.

I syfte att höja kvaliteten i utfallet och implementeringen av regeringens uppdrag så anser vi att regeringen framöver bör ställa högre krav på att myndigheter alltid ska redovisa både *vad de gjort* och *resultatet* av sitt arbete.

Utredningen avser att titta närmare på myndighetsstyrningen. En förbättrad och strategisk styrning på nationell nivå är grundläggande och en förutsättning för att en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor ska nå framgång.

5.5 Hur åtgärdas kunskapsluckorna?

I flera undersökningar, utvärderingar och utredningar har om och om igen konstaterats att grundutbildningar för till exempel blivande förskollärare, grundlärare, jurist, läkare, psykolog, sjuksköterska, socionom, tandläkare, yrkeslärare och ämneslärare och andra yrkesgrupper ofta saknar obligatoriska kurser inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Detta förefaller ytterst anmärkningsvärt eftersom dessa yrkesgrupper i sitt arbete kommer att möta våldsutsatta kvinnor och barn. Nyutexaminerade akademiker påbörjar därmed sina yrken utan nödvändiga och grundläggande kunskaper i vare sig regelverk, bemötande eller metoder för att i sina professioner kunna upptäcka när kvinnor utsatts för våld, bemöta dem på ett professionellt sätt och ge dem det stöd de behöver och har laglig rätt till. Om nyutexaminerade akademiker hade större kunskaper efter utbildningen skulle det, enligt utredningens bedömning, troligen öka möjligheten att tidigare upptäcka våldsutsatthet och vidta adekvata åtgärder. Det skulle också säkerligen öka kvaliteten och rättssäkerheten i den verksamhet som bedrivs för våldsutsatta kvinnor och deras barn, samt för våldsutövare.

Att relevanta och berörda yrkesgrupper saknar kunskap om mäns våld mot kvinnor från sina grundutbildningar medför att det blir arbetsgivarna som får kompensera denna kunskapslucka genom

att erbjuda kompetensutveckling. Därmed blir också de fortsatta insatserna för att höja personalens kompetens ytterst beroende av huvudmannens ekonomiska förutsättningar, prioriteringar och goda vilja, vilket får till följd en ojämn kunskapsnivå i myndigheter på nationell, regional och lokal nivå. Detta bekräftas av den nationella tillsynen och öppna jämförelser.⁷

Många gånger genomförs korta utbildningsinsatser vars effekter starkt kan ifrågasättas, något som lyfts både av Brå och av NCK i deras utvärderingar.

Att universitet och högskolor har hög självständighet i förhållande till regeringen är naturligtvis positivt ur ett demokratiskt hänseende. Det kan dock tyckas anmärkningsvärt att inte universitet och högskolor själva har tagit initiativ till att integrera området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i sina grundutbildningar. Universitetskanslerämbetet, UKÄ, har också ett ansvar inom området.

Olika professioners grundkunskap och kompetens om mäns våld mot kvinnor är en förutsättning för att nå framgång i arbetet. För att nå framgång i det strategiska arbetet på området avser utredningen att fortsätta fokusera på utbildningsfrågor och försöka skapa en konstruktiv förändring.

5.6 Hur öka den evidensbaserade kunskapen?

En avsikt som uttrycks av regeringen är att långsiktigt följa och analysera effekterna på området, efter ett antal år med ökade satsningar på arbetet mot mäns våld mot kvinnor.⁸ Även i *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*⁹ nämns uppföljning och utvärdering av myndigheternas verksamhet och särskilda satsningar inom området som en viktig del av kvalitetssäkringen och kunskapsutvecklingen. Sammantaget kan sägas att regeringens önskan har varit att det ska finnas fler vetenskapliga utvärderingar, kunskapssamman-

---

⁷ IVO (2014) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012-2013*, Socialstyrelsen (2014), *Öppna jämförelser*.

⁸ Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014 Skr. 2011/12:3.

⁹ Skr. 2007/08:39.

ställningar och bedömningsinstrument som vägledning för det praktiska arbetet, efter det att en stor mängd insatser genomförts.

Men problemet är att det sällan finns vetenskapliga utvärderingar av myndigheternas arbete inom området. Effekttutvärderingar saknas nästan genomgående, till exempel vad gäller de verksamheter ute i kommunerna som startat med hjälp av utvecklingsmedel. Därför är det också svårt att påvisa om de metoder och arbetssätt som använts medfört ett positivt resultat. Det medför också att vägledningar med evidensbaserad kunskap saknas till stor del för praktiker inom området. Detta konstateras i både denna utvärdering och tidigare utvärderingar.

Hur ska regeringen kunna styra myndigheter på ett effektivt sätt om man inte vet att de insatser som genomförs leder till förbättringar och får avsedd effekt och resultat? Och hur ska de praktisknära arbetsmetoder som används utvecklas för att bli bättre för våldsutsatta kvinnorna och deras barn, såväl som för våldsutövare?

Utredningens bedömning är att det framöver måste ges tillräckliga resurser i myndighetsstyrning och uppdrag med tydliga krav på att genomföra vetenskapliga utvärderingar och effektstudier. En förtutsättning för att det ska bli möjligt är att nulägesinventeringar byggs in i uppdrag och genomförs innan det egentliga arbetet inleds. Verksamhetsnära forskning är också en viktig väg framåt mot ett mer evidensbaserat arbete.

5.7 Hur åtgärda brister i implementering?

Implementering är ytterligare ett område där det finns brister hos olika myndigheter. Det har producerats en stor mängd och ofta bra material från olika myndigheter under senare år. Men om handböcker, utbildningsmaterial och vägledning m.m. når ut till de målgrupper de är ämnade för och om de används i praktiken är ibland oklart. Till exempel visar en utvärdering som gjorts av bland annat Socialstyrelsens utbildningsmaterial att bara en mycket liten del av målgruppen inom till exempel socialtjänsten tagit del av dessa.

Ibland saknar myndigheter strategier för hur deras material ska komma till användning i praktiken. Det verkar snarare viktigare för vissa myndigheter att rapportera till regeringen vad som gjorts än

att försäkra sig om att framtagna material som handböcker och vägledningar har nått fram till, och används av, berörda målgrupper.

Resultaten från nationella tillsyner och öppna jämförelser tyder på en bristande likvärdighet och att det finns stora skillnader inom kommuner, landsting och regioner. Med tanke på de omfattande insatser som gjorts under många års tid med bland annat utbildningsinsatser, vägledning och att socialtjänstlagen sedan 15 år innehåller en särskild paragraf om våldsutsatta kvinnor, är detta anmärkningsvärt. Lagstiftningen har dessutom skärpts och förtydligat socialnämndens ansvar inom området.¹⁰

Flera länsstyrelser, landsting och andra aktörer beskriver att en positiv utveckling är på gång nu. Kommunerna och landsting har större kunskaper tack vare genomförda insatser, men det saknas ibland konkreta beskrivningar på hur det skett eller relaterat till särskilda mål.

Erfarenheter och forskning om implementeringsarbete pekar på att ett framgångsrikt och hållbart förändringsarbete bland annat förutsätter politiskt, ekonomiskt och organisatoriskt stöd. Andra viktiga delar som underlättar implementeringsarbete är ett verksamhetsnära stöd, lokalt ägande av förändringsarbetet, ett aktivt ledarskap, förankring och medverkan av ledning och ett processperspektiv på förändringsarbete.

Implementering av ny kunskap och ändrade arbetssätt tar tid. Den här typen av genomgripande samhällsförändring innebär också stora ekonomiska åtaganden. Under de kommande åren måste ett långsiktigt implementeringsarbete och stöd för kunskapsutveckling prioriteras. Resurser bör tillsättas av regeringen i alla framtida regeringsuppdrag till myndigheter på området så att de tar fram planer för hur implementeringsarbete ska bedrivas. Utan tydliga strategier för hur implementering ska gå till riskerar det arbete som genomförts och det material som tagits fram att inte nå ut till målgrupper och får därmed inte heller avsett resultat.

---

¹⁰ 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

5.8 Ökat fokus på förebyggande arbete behövs

Utredningen kan konstatera att det tidigare har förekommit förhållandevis lite satsningar för att på olika sätt förebygga mäns våld mot kvinnor. På senare tid har regeringen dock gjort några satsningar på området, vilket är positivt. Många av de satsningar som hittills har genomförts har handlat om *selektiv prevention*, det vill säga förebyggande insatser för avgränsade grupper (den nivå som ibland omtalas som sekundärpreventiv), eller om *indikativ prevention* – akuta och behandlande insatser (den nivå som ibland omtalas som tertiärpreventiv). Dessa former av förebyggande arbete är mycket viktiga och grundläggande för samhället att genomföra men precis som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer lyfter upp måste mer fokus framöver läggas på *orsakerna* till våldet.

För att förebygga och förhindra våldet i sig behövs ett ökat *universellt preventionsarbete*, det vill säga hälsofrämjande insatser för allmänheten för att förhindra att våld uppstår (den nivå som ibland omtalas som primärpreventiv). Då mäns våld mot kvinnor grundar sig i brist på jämställdhet i samhället, krävs också ett aktivt jämställdhetsarbete på samhällets alla nivåer för att flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. En viktig del i jämställdhetsarbetet är att förändra normer kring manlighet, makt och våld. Därför borde jämställdhetsarbete på olika nivåer i samhället kunna ses som en form av universella preventionsinsatser. Universellt våldspreventivt arbete är ett relativt nytt område och kännedomen om vilka effekter ett generellt jämställdhetsarbete faktiskt har för att förebygga mäns våld mot kvinnor i nära relationer är begränsade, eftersom utvärderingar saknas.¹¹

Förebyggande arbete är ett område som vi anser bör satsas mer på i framtiden. I detta arbete måste fler aktörer som till exempel förskolan, skolan och ungdomsmottagningar involveras. Utredningen kommer framöver att se över hur detta skulle kunna ske i större omfattning än idag. Utredningen vill dock poängtera att universellt preventiva satsningar inte bör ske istället för eller på bekostnad av

---

¹¹ *Våldsförebyggande arbete med män. En kunskapsöversikt.* Sveriges Kommuner och Landsting (2011).

andra satsningar riktade till stöd och skydd för våldsutsatta kvinnor utan genom utökade resurser och ett förändrat arbetssätt.

5.9 Andra områden och särskilt utsatta grupper

Som nämnts tidigare så har det gjorts mycket insatser och tagits fram mycket material inom flera områden. Men vissa kunskapsområden behöver belysas mer. När det gäller till exempel sexualbrott finns delvis kunskaper inom rättsväsendet men inte alls i samma utsträckning inom socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Ett område som är viktigt är att också lyfta fram unga kvinnors och flickors situation. Det finns ett flertal studier som visar att unga kvinnor och flickor är de som är mest utsatta både för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld samtidigt som satsningar på denna målgrupp inom bland annat hälso- och sjukvård, psykiatri, skola, socialtjänst och ungdomshälsa saknas.¹² Trots att många antingen lever med oskuldsnormer eller har utsatts för sexuella övergrepp eller våld i nära relation så saknas det i stort kunskap om vilket skydd och insatser de får. Det saknas också insatser riktade till de unga män som många gånger är de som utövar våldet.

Områden som behöver belysas vidare är arbete med förövare, vare sig det handlar om unga eller vuxna förövare. Ett annat område där kunskaperna är mindre är arbetsplats relaterat våld mot kvinnor.

När det gäller ovan nämnda grupper samt de grupper som regeringen benämnt som särskilt utsatta grupper så kommer deras särskilda behov även att belysas i utredningens arbete framöver. Till dessa grupper hör hbtq-personer, kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, våldsutsatta kvinnor med missbruk- och beroendeproblematik, våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund och våldsutsatta äldre kvinnor.

---

¹² Se bland annat Danielsson I, Blom H, Nilnes C, Högberg U. *Gendered patterns of high violence exposure among Swedish youth*. Acta Obstet Gynecol Scand. 2009;88(5) 528-35.

5.10 Behovet är stort av bättre nationell samordning och struktur

Det behövs en bättre samordning, struktur och tydlighet när det gäller arbetet och insatserna mot mäns våld mot kvinnor på nationell nivå. Detta framgår tydligt i möten som utredningen har genomfört, i Brås utvärdering samt i den nationella samordnaren mot våld i nära relationers betänkande.

Att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i insatserna på området genom en nationell strategi är också regeringens främsta avsikt i uppdraget till denna utredning.

Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer lyfter i sitt betänkande¹³ bland annat upp att den nationella samordningen av arbetet mot våld i nära relationer behöver förtydligas både mellan olika statliga myndigheter och mellan Regeringskansliet och olika myndigheter. För att få en bättre nationell samordning föreslås som tidigare nämnt en särskild statsrådsgrupp mot våld i nära relationer. Den nationella samordnaren anser vidare att arbetet mot våld i nära relationer ska ingå som en del av det nationella arbetet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (kallat ANDT-arbetet). Vidare förslag från den nationella samordnaren gäller länsstyrelsernas roll och den regionala samverkan. Länsstyrelsernas roll ska enligt förslagen förtydligas och arbetet på nationell nivå ska länkas samman med arbetet på kommunal och regional nivå.

Utredningen delar den nationella samordnarens uppfattning om att det behövs en tydligare ansvarsfördelning i det regionala arbetet och ser länsstyrelserna som en naturlig aktör. Utvärderingens resultat tyder även på att samverkan mellan länsstyrelserna och Socialstyrelsen varit positiv och att länsstyrelsernas samordnade roll i samordningsuppdrag medfört en positiv utveckling.

Dock menar vi att det är viktigt att det tas fram en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor, såsom är vår utrednings uppdrag. Att, som vi tolkar att den nationella samordnaren föreslår, *enbart* samordna arbetet mot våld i nära relationer inom ramen för ANDT-arbetet är något som vi motsätter oss av flera skäl. Ett skäl är att arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett eget kunskapsområde som också bör vara ett ordinarie

---

¹³ *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete.* SOU 2014:49.

verksamhetsområde för allt fler myndigheter, såväl som lokala och regionala aktörer. Som påpekat vid ett flertal tillfällen i detta delbetänkande finns idag stora brister på området. Ett annat skäl är att om arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor enbart kopplas till ANDT-arbetet kan det leda till föreställningen att våld mot kvinnor sker enbart i sammanhang där det förekommer alkohol eller droger. Även om det finns en koppling mellan alkohol, droger och mäns våld mot kvinnor så förekommer det även i många andra sammanhang.

Däremot anser utredningen att det skulle vara önskvärt att arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i högre utsträckning integreras som en del i det framtida ANDT-arbetet. Den nationella ANDT-strategin och arbetet som bedrivits inom ramen för den under åren 2011–2015 är också mycket intressant för vår utredning att dra lärdom av och hämta inspiration från.

5.11 Förutsättningar för en nationell strategi

Det kommande förslaget till nationell strategi kommer innehålla gemensamt övergripande mål för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kopplat till en nationell strategi kommer det utformas målstruktur med förutom övergripande mål och delmål, ett uppföljnings- och utvärderingssystem för att bättre kunna mäta effekterna av samhällets insatser. Strategin måste vara långsiktig och bland annat innehålla områden som förebygger och motverkar mäns våld mot kvinnor. Utredningen ser goda möjligheter att i samverkan med andra myndigheter, organisationer och olika aktörer kunna ta fram en nationell strategi som leder till effektivare, mer samordnat arbete av god kvalitet för olika målgrupper och som framför allt kommer våldsutsatta till del.

*Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*¹⁴ ger ytterligare stöd och vägledning i arbetet med att ta fram en nationell strategi. Som nämnts tidigare framgår att statsparterna åtar sig att anta och genomföra en effektiv, omfattande och samordnad nationell politik för att

---

¹⁴ Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Europarådets fördragsserie nr 210).

förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Vidare ska enligt artikel 10 ett eller flera offentliga organ inrättas för att samordna, bevaka och utvärdera politiken och åtgärderna för att förebygga och bekämpa det våld som konventionen omfattar.

Inför det kommande arbetet ser utredningen att det är viktigt att lyfta fram att:

- Mäns våld mot kvinnor har sin grund i det ojämställda samhället.
- Våld mot kvinnor och barn är en kriminell handling. Det krävs ett tydligare ställningstagande att det handlar om brottsoffer och gärningsmän.
- Våldets konsekvenser är ett allvarligt folkhälsoproblem, då det drabbar kvinnor och barn både fysiskt och psykiskt.
- Våldet är samhällsekonomiskt mycket kostsamt.

Det krävs att politiker och myndigheter har kunskap om och förståelse för vad våldets konsekvenser innebär för den som utsätts liksom den rädsla och maktlöshet som våldsutsatta kvinnor och barn lever med. Denna förståelse utgör sedan en viktig grund för att få den organisation, struktur och samverkan som krävs för att kunna möta de behov som finns av förebyggande och stärkande insatser, stöd, skydd och vårdande insatser akut och på lång sikt.

Endast genom sådan kunskap och förståelse kan förutsättningar skapas för att få till stånd de nödvändiga förändringar som krävs för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Referenser

Propositioner

Prop. 1990/91:113, *Olika på lika villkor.*

Prop. 1993/94:147, *Delad makt delat ansvar.*

Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid.*

Prop. 2005/06:155, *Makt att forma samhället och sitt eget liv.*

Prop. 2006/07:38, *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.*

Prop. 2008/09:1, *Budgetpropositionen för 2009.*

Prop. 2013/14:208, *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.*

Regeringsskrivelser

Skr. 2007/08:39, *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.*

Skr 2009/10:229, *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.*

Skr. 20011/12:3, *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011–2014.*

Riksdagsskrivelser

rskr. 1997/98:250

rskr. 2005/06:257

rskr. 2008/09:115

Statens offentliga utredningar

SOU 1995:60, *Kvinnofrid*.

SOU 2004:12, *Slag i luften*.

SOU 2004:117, *Nytt nationellt kunskapscentrum. Ombildning av RKC*.

SOU 2005:66, *Makt att forma samhället och sitt eget liv*.

SOU 2006:65, *Att ta ansvar för sina insatser – Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.

SOU 2012:35, *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*.

SOU 2012:45, *Kvinnor och barn i rättens gränsland*.

SOU 2014:6, *Män och jämställdhet*.

SOU 2014:49, *Våld i nära relationer. En folkhälsofråga*.

Direktiv

Dir. 2012:38, *En nationell samordnare mot våld i nära relationer*.

Dir. 2012:79, *Översyn av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, m.m.*

Dir. 2014:40, *Utredningen för ett stärkt civilsamhälle*.

Dir. 2014:55, *Uppföljning av utvecklingen mot jämställdhet samt jämställdhetspolitikens genomförande och effektivitet*.

Övrigt

Berglund, A., Häger Glenngård, A. & Steen Carlsson, K. (2011), *Ekonomiska konsekvenser av våld mot kvinnor – en kunskapsöversikt samt kostnadsberäkningar utifrån tre typfall*. Uppsala: Institutet för hushållsekonomi.

Brottsförebyggande rådet (2010), *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. En första uppföljning av regeringens handlingsplan*.

Brottsförebyggande rådet (2010), *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av regeringsuppdrag*.

- Brottsförebyggande rådet (2014), *NTU 2013. Om utsatthet, trygghet och förtroende*.
- Brottsförebyggande rådet (2014), *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Rapport 2014:08.
- Brottsförebyggande rådet (2014), *Konstaterade fall av dödligt våld*.
- Diesen, Christian och Diesen, Eva F. (2013) *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*.
- de Vylder, Stefan (2004) “*Costs of Male Violence*”. Ingår i: *Ferguson, H. mfl: Ending Gender-Based Violence. A Call for Global Action to Involve Men*.
- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (2011) Europarådets fördragsserie nr 210.
- FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (d. 18 dec. 1979 genom resolution 34/180).
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (d. 16 dec. 1966).
- FN:s deklaration mot våld mot kvinnor (1993) New York: FN. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. A/RES/48/104.
- FN resolution 55/66 (2001).
- FN resolution 61/143 (2006).
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2014), *Violence against women: an EU-wide survey*.
- Holmberg, C., Stjernqvist, U. (2006), *Våldsamt lika och olika: om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Inspektionen för vård och omsorg (2014), *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn*.
- Länsstyrelsen Stockholm (2014), *Kvinnofridssamordnare – utredning av en nyckelfunktion*.
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2013), *Redovisning av regeringsuppdraget Utvärdering av utbildningar*.
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2014), *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*.

- Nylén, Lars, (2014).”Rättsväsendet – polisens, åklagarens och domstolens roller” i Heimer, Gun, Björck, Annika & Kunosson, Chrystal (red.) *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*.
- Rasmussen, I., m.fl. (2012), *Samfunnsøkonomiska kostnader av vold i nære relasjoner*.
- Socialstyrelsen (2006), *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhälls-ekonomisk analys*.
- Socialstyrelsen (2009), *Alla kommuners ansvar – våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*.
- Socialstyrelsen (2013), *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*.
- Socialstyrelsen (2013), *Könsperspektiv i det försäkringsmedicinska beslutstödet*.
- Socialstyrelsen (2014), *Öppna jämförelser av stöd till brottsoffer*.
- Statskontoret (2013), *Stärk kedjan! Erfarenheter från 20 analyser av statlig styrning och organisering*.
- Svensson, L mfl. Apel (2013) Forskning & Utveckling. Program för *Hållbar Jämställdhet: Resultat och effekter av ett utvecklingsprogram. Slutrapport från följeforskningen 2008–2013*.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2011) *Våldsförebyggande arbete med män. En kunskapsöversikt*.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2013), *För kvinnofrid – mot våld i nära relationer. Positionspapper*.
- Ungdomsstyrelsen (2009), *Gift mot sin vilja*.
- World Health Organization (2013), *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence*.

Kommittédirektiv 2014:25

Nationell strategi för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Beslut vid regeringssammanträde den 20 februari 2014

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Strategin ska utgöra en grund för uppföljning och utvärdering av regeringens insatser för att nå detta mål.

Utredaren ska

- utvärdera i vilken utsträckning de insatser som har genomförts under innevarande mandatperiod mot mäns våld mot kvinnors har lett till att ny kunskap och nya metoder och förhållningssätt införlivats i myndigheters ordinarie verksamhet,
- utarbeta mål på både lång och kort sikt samt lämna förslag till hur dessa ska följas upp,
- analysera och bedöma behovet av att inom befintlig myndighetsstruktur samla och sprida kunskap och erfarenheter av arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor samt utvärdera insatser och ge konsultativt stöd till myndigheter och andra relevanta aktörer på området.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 29 maj 2015.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av de fyra delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Övriga mål handlar om jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet samt jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Arbetet för att nå delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra har hög prioritet. Arbetet omfattar inte enbart det våld som drabbar kvinnor i nära relationer utan även det våld som utövas mot kvinnor av bekanta eller helt okända män. Det gäller t.ex. sexuellt våld och andra sexuella övergrepp som drabbar kvinnor i någon annans bostad eller på allmän plats. Mäns våld mot kvinnor förekommer även i samband med hedersrelaterat våld och förtryck, giftermål mot någons vilja, prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Våldet som riktas mot kvinnor drabbar kvinnor i alla åldrar och samhällsklasser och förekommer oavsett nationalitet eller etnisk, religiös och kulturell tillhörighet eller sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.

Utvecklingen av arbetet mot mäns våld mot kvinnor

Sedan början av 1990-talet har frågan om mäns våld mot kvinnor haft en framskjuten plats i jämställdhetspolitiken. Första gången som våld mot kvinnor lyftes upp som en mer fristående jämställdhetsfråga var 1990 i den jämställdhetspolitiska propositionen Olika på lika villkor (prop. 1990/91:113). I stället för att som tidigare behandla frågan inom området hälsa och sociala frågor beskrevs mäns våld mot kvinnor i propositionen som en fråga om obalans i maktförhållanden mellan kvinnor och män. I den jämställdhetspolitiska propositionen Delad makt delat ansvar (prop. 1993/94:147) formulerades ett jämställdhetspolitiskt delmål om frihet från sexualiserat (könsrelaterat) våld. År 1993 tillsatte regeringen en kommission med uppdrag att se över frågor som rör våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Kommissionen, som antog namnet Kvinnovåldskommissionen, utgick från våldsutsatta kvinnors egna erfarenheter. Kommissionen

fokuserade särskilt på mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Kommissionens betänkande Kvinnofrid (SOU 1995:60) innehöll bl.a. en beskrivning av våldets mekanismer och bakomliggande orsaker. Bestänkandet låg till grund för de förslag som lämnades i propositionen Kvinnofrid (prop. 1997/98:55, bet. 1997/98:JuU13, rskr. 1997/98:250). Med anledning av propositionen infördes brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning i brottsbalken, och det blev straffbart att köpa sexuella tjänster. Kvinnofridsreformen innebar också att ett flertal myndigheter fick gemensamma uppdrag att enskilt eller i samverkan öka ansträngningarna för att förebygga våld mot kvinnor.

År 2000 inrättade regeringen ett Nationellt råd för kvinnofrid med uppgift att vara ett rådgivande organ till regeringen och uppmärksamma frågor som belysts i propositionen Kvinnofrid. Rådet var verksamt i tre år. År 2003 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att följa upp och ur ett könsmaktsperspektiv utvärdera de myndighetsgemensamma uppdrag som gavs till enskilda myndigheter med anledning av den nämnda propositionen. Utredningen antog namnet Utredningen om kvinnofridsuppdragen och lämnade 2004 betänkandet Slag i luften (SOU 2004:12). I betänkandet konstaterades att mäns våld mot kvinnor inte ses som ett eget kompetens- eller kunskapsområde och att bristande samsyn och samarbete myndigheter emellan är ett stort problem vid hantering av frågor som rör mäns våld mot kvinnor. Utredningen ansåg bl.a. att arbetet måste institutionaliseras och systematiseras samt tillföras tillräckliga resurser. I den jämställdhetspolitiska utredningens betänkande Makt att forma samhället och sitt eget liv (SOU 2005:66) föreslogs nya mål för jämställdhetspolitiken, däribland målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Målen beslutades av riksdagen 2006 (prop. 2005/06:155, bet. 2005/06:AU11, rskr. 2005/06:257).

Regeringen uppdrog 2012 åt en nationell samordnare mot våld i nära relationer att åstadkomma en kraftsamling mot våld i nära relationer, bl.a. genom att samla och stödja berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet (dir. 2012:38, Ju 2012:05). I samordnarens uppdrag ingår också att aktivt verka för förbättrad samverkan mellan berörda aktörer och bidra till en ökad samsyn kring hur våld i nära relationer bäst ska förebyggas och bekämpas.

Samordnarens uppdrag omfattar alla som kan utsättas för våld i en nära relation, dvs. kvinnor, män, flickor, pojkar, barn och homosexuella, bisexuella och transpersoner. I uppdraget understryks emellertid att det framför allt är kvinnor som drabbas av detta våld. Den nationella samordnaren spelar en central roll när det gäller att se över hur det konkreta och förebyggande arbetet bäst kan samordnas och utvecklas. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2014.

Insatser för att nå målet

Under föregående och innevarande mandatperiod har betydande resurser fördelats för olika åtgärder för att nå de jämställdhetspolitiska delmålen där delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra haft högsta prioritet. År 2007 presenterade regeringen en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39). Brottsförebyggande rådet (Bra^o) har på regeringens uppdrag följt upp och utvärderat handlingsplanen (Bra^o:s rapport 2010:18). Enligt Bra^o:s bedömning har handlingsplanen inneburit att berörda myndigheter lagt stor vikt vid mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck i sitt arbete, dock i mindre utsträckning vid våld i samkönade relationer. Handlingsplanen har inom de flesta berörda professioner bidragit till en ökad medvetenhet och en förhöjd kunskapsnivå. Den har också lett till en bättre struktur för arbetet både inom och mellan myndigheter. Enligt Bra^o har handlingsplanen också bidragit till att flera nya verksamheter påbörjats och att befintliga utvecklats samt att kunskaper om bra arbetsmetoder förmedlats och prövats i många olika sammanhang. Den stora framtida utmaningen är enligt Bra^o att säkerställa att kunskapen, arbetssätten och verksamheterna överlever och utvecklas. Dessa slutsatser har varit utgångspunkten för de nya insatser som beslutats av regeringen under perioden 2011–2014. Åtgärderna i handlingsplanen har följts upp med nya åtgärder i syfte att ny kunskap, nya arbetsmetoder och förhållningssätt ska integreras i myndigheternas ordinarie verksamhet. En viktig del av dessa satsningar är uppföljningar av pågående utvecklingsarbete, fortsatta utbildningsinsatser samt utveckling och kvalitetssäkring

av arbetsmetoder till stöd och skydd av våldsutsatta kvinnor. En annan del i arbetet är fortsatt kunskapsutveckling och forskning om mäns våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld och andra sexuella övergrepp.

Uppdraget

Under innevarande mandatperiod har regeringen utvecklat och fördjupat de omfattande satsningar som genomfördes under förra mandatperioden inom området mäns våld mot kvinnor. Utredaren ska utvärdera i vilken utsträckning ny kunskap och nya arbetsmetoder och förhållningssätt har införlivats i berörda myndigheters ordinarie verksamhet till följd av satsningarna på området under 2010–2013.

Mål på kort och lång sikt och uppföljning av målen

Regeringen anser att det finns behov av en nationell strategi för att ange mål för den framtida inriktningen av samhällets insatser för att nå delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Syftet är att tillsammans med de erfarenheter och resultat som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer redovisar öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i insatserna på området.

Strategin ska omfatta mäns våld mot kvinnor i en nära relation och det våld som utövas mot kvinnor av bekanta eller helt okända män. Strategin ska även omfatta en utvecklad målstruktur som bidrar till ett långsiktigt arbete där nya insatser bättre kan följas upp. Strategins innehåll ska bygga på resultat av tidigare insatser och utvärderingar, den utvärdering som ska ske inom ramen för uppdraget och de erfarenheter och analyser som den nationella samordnaren mot våld i nära relationer redovisar.

Utredaren ska i dialog med berörda myndigheter, organisationer och aktörer föreslå långsiktiga och kortsiktiga mål i strategin i syfte att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. De långsiktiga och kortsiktiga målen ska syfta till ett strategiskt arbete för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra samt fungera som ett redskap för att genomföra ett resultatstyrt och kunskapsbaserat arbete på området.

Inom ramen för uppdraget ska utredaren även ta fram underlag till nulägesbeskrivningar och föreslå resultat- och processindikatorer för uppföljningen av målen. Utredaren ska också i sitt arbete uppmärksamma homosexuella, bisexuella och transpersoners utsatthet för våld i nära relationer.

Behov av en samlad struktur för kunskapsutveckling och kunskapsöverföring samt stöd till aktörer på området?

Insatser för att bekämpa mäns våld mot kvinnor rör olika politikområden och utförs av flera myndigheter och aktörer. Några av dessa aktörer har nationella uppdrag för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, däribland Nationellt Centrum för Kvinnofrid vid Uppsala Universitet (NCK) och Länsstyrelserna i Östergötlands och Stockholms län. Härutöver har även flera myndigheter uppdrag av regeringen på området såsom Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten och Brottsförebyggande rådet. Flera tidigare utredningar har pekat på behovet av ytterligare kunskapscentra eller kompetens-team med uppgifter som överlappar eller gränsar till mäns våld mot kvinnor. Det rör t.ex. äktenskap mot någons vilja och insatser för att hjälpa och stödja kvinnor och barn som kommer till Sverige på grund av anknytning som far illa (SOU 2012:35 och SOU 2012:45). Utredaren ska därför analysera och bedöma behovet av att inom ramen för den befintliga myndighetsstrukturen samla kunskap och kompetens, utvärdera insatser, genomföra utbildningar och ge stöd till myndigheter för att säkerställa att kunskapsnivån fortsätter att höjas och att befintlig kunskap får ökat genomslag samt att arbetsmetoder fortsätter att utvecklas inom ramen för arbetet med våld mot kvinnor. I detta ingår att belysa de funktioner som i dag har nationella uppgifter på området såsom NCK, Länsstyrelsen i Stockholms och Länsstyrelsen i Östergötlands län. Utredaren ska, i denna del av uppdraget, ta hänsyn till eventuella förslag som lämnas av den nationella samordnaren mot våld i nära relationer om hur arbetet mot våld i nära relationer kan förbättras och samverkan utvecklas på nationell, regional och lokal nivå.

Arbetets genomförande och redovisning av uppdraget

Utredaren ska hämta in synpunkter från berörda myndigheter, organisationer och andra relevanta aktörer samt samråda med den nationella samordnaren mot våld i nära relationer. Om något av förslagen som lämnas har ekonomiska konsekvenser, ska utredaren beräkna och redovisa dessa samt lämna förslag till finansiering.

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet samt ta del av relevant forskning. En delredovisning med en bedömning av de särskilda insatser som har genomförts på området under 2010–2013 ska redovisas senast den 31 juli 2014. Uppdraget ska slutredovisas senast den 29 maj 2015.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2014:114

Tilläggsdirektiv till utredningen om en nationell strategi för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (U 2014:03)

Beslut vid regeringssammanträde den 24 juli 2014

Förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 20 februari 2014 kommittédirektiv (dir. 2014:25) om en nationell strategi för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (dir. 2014:25). Enligt utredningens direktiv ska uppdraget delredovisas senast den 31 juli 2014.

Tiden för att delredovisa uppdraget förlängs. Uppdraget ska i stället delredovisas den 15 oktober 2014.

(Utbildningsdepartementet)

Brottsförebyggande rådets utvärdering av kvinnofridsuppdrag 2010–2014

Innehåll

Inledning	103
Uppdraget till Brå	100
Metod	104
Sammanfattande slutsatser och reflektioner	106
En stor mängd aktiviteter på alla nivåer	106
Uppdragen och samordningen	106
Intern samordning.....	108
Fortfarande kortsiktiga insatser och lösningar.....	109
Våldsområdet fortfarande ett parallellt spår	111
Utvärderingar saknas fortfarande.....	112
Implementering och förvaltning behöver stärkas.....	113
Nationell mobilisering och samordning av arbetet.....	115
Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor.....	115
Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.....	124
Brottsoffermyndighetens fördelning av medel till forskning om mäns våld mot kvinnor.....	129
NCK:s uppdrag att utvärdera utbildningsinsatser	129
Ungdomsstyrelsens uppdrag att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.....	133
Ungdomsstyrelsens uppdrag att översätta en broschyr om tvångsgifte	135
Ungdomsstyrelsens uppdrag att ta fram information till flickor och pojkar för att förebygga utsatthet för sexuell exploatering via internet.....	136

Länsstyrelsen i Östergötlands län: uppdraget att översätta innehållet på www.dinarattigheter.se till relevanta språk	137
Brottsförebyggande rådets uppdrag att utvärdera myndighetssamverkan i projekt Karin	138
Utredning om våld, hot och kränkningar som kan drabba utländska kvinnor som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige.	140
Brottsförebyggande rådets uppdrag att utveckla och genomföra en nationell kartläggning av brott i nära relationer	141
Åtgärder mot sexuellt våld.....	142
Ungdomsstyrelsens uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och motverka sexuell exploatering av unga	142
Ungdomsstyrelsens uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet	144
Statens medieråd: uppdraget att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige	145
Brottsoffermyndighetens uppdrag om utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsprocessen.....	146
Karolinska universitetssjukhusets medel till verksamhet som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld	148
Rikspolisstyrelsens informationskampanj mot brott i nära relationer	150
Nationellt Centrum för Kvinnofrids uppdrag att utveckla Kvinnofridslinjen.	154
Ungdomsstyrelsens uppdrag att kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar.....	155

Stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld.....	157
Brottsoffermyndighetens uppdrag att ta fram eller anpassa information om stöd och skydd till barn som brottsoffer.....	157
Brottsförebyggande rådets uppdrag att utvärdera verksamheten vid projekt Karin i Malmö	158
Socialstyrelsens uppdrag att stimulera utvecklingen av socialtjänstens verksamhet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld.	158
Socialstyrelsens uppdrag att fördela statsbidrag till organisationer inom det sociala området, som arbetar med att motverka våld mot kvinnor.....	165
Socialstyrelsens uppdrag att fördela stöd till frivilligorganisationer som utvecklar brottsofferverksamhet riktad till hbt-personer som utsatts för våld i nära relation.....	167
Socialstyrelsens uppdrag att analysera insatsen skyddat boende.....	168
Socialstyrelsens uppdrag att utveckla bedömningsinstrument och stödinsatser för personer utsatta för våld av närstående.....	170
Socialstyrelsens uppdrag att ta fram en vägledning för hälso- och sjukvården samt socialtjänsten i syfte att upptäcka våldsutsatthet	172
Boverkets uppdrag att öka tryggheten i tätortsmiljöer.....	173
Statistiska centralbyråns uppdrag att kartlägga antalet personer som är utsatta för tvångsäktenskap.	176
Brottsoffermyndighetens uppdrag om utbildningsinsatser för att synliggöra barn som närvarat vid brottstillfället	177
Nämnden för statligt stöd till trossamfunds uppdrag för att förhindra barn- och tvångsäktenskap.....	180
Socialstyrelsens och länsstyrelsernas uppdrag om kunskaps- och metodstöd till kommuner och ideella föreningar.....	182

Förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja	192
Länsstyrelsernas uppdrag att ge stöd till insatser som motverkar hedersrelaterat våld och förtryck.	192
Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.....	193
Ungdomsstyrelsens uppdrag att göra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier, samt av ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer	193
Skatteverkets och Migrationsverkets uppdrag om statistik avseende barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap.	194
Ungdomsstyrelsens uppdrag att vara nationell samordnare för arbetet att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja	196
Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att fungera som ett nationellt kompetensteam för att samordna och stödja arbetet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, mot hedersrelaterat våld och förtryck.....	197
Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag som nationell samordnare för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2012–2014.....	198
Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att sprida metodstöd om barns och ungas rättigheter nationellt.	201
Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att utveckla och sprida en vägledning för stöd och rehabilitering av unga som placeras i familjehem.....	203
Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att ta fram ett vägledande material för arbetet med att förebygga kvinnlig könsstympning	205
Socialstyrelsens uppdrag om åtgärder mot kvinnlig könsstympning	206

Förebyggande insatser riktade till män	209
Socialstyrelsens uppdrag om en förstudie angående socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutövande män	209
Socialstyrelsens uppdrag att utveckla metoder för arbetet med personer som utövar våld mot närstående	210
Ungdomsstyrelsens uppdrag att ta fram kunskapsstöd om attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld för att förebygga pojkars och unga mäns utsatthet för och användning av våld	212
Kriminalvårdens uppdrag om insatser för kvinnor med våldsproblematik	214
Referenser.....	217
Bilaga 1 Uppdrag som ingår i utvärderingen.....	231

Inledning

Brottsförebyggande rådet (Brå) har tidigare haft i uppdrag att utvärdera regeringens handlingsplan om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Detta avrapporterades i december 2010 (Brottsförebyggande rådet 2010). En viktig slutsats i den utvärderingen var att handlingsplanen resulterade i en imponerande mängd aktiviteter. Planen har bidragit till en ökad medvetenhet om vikten av att arbeta med dessa frågor och till en förhöjd kunskapsnivå inom de flesta berörda professioner. Den har lett till en bättre struktur för arbetet både inom och mellan myndigheter. Planen har också bidragit till att flera nya verksamheter startat och att befintliga har utvecklats, och den har inneburit att kunskaper om bra arbetsmetoder förmedlats och prövats i många olika sammanhang. Brå pekar dock på att resultaten är mer osäkra när det gäller effekter för målgrupperna, i form av mindre utsatthet för våld. Man lyfter också fram den projekttrötthet som finns ute i kommunerna, särskilt i de små. De önskar arbetsro och en mer långsiktig finansiering för att kunna befästa det som uppnåtts eller inletts under de senaste åren.

Det som nu krävs, menade Brå i den utvärderingen, är ett uthålligt engagemang för att fortsätta att implementera bra arbetssätt. Flera av de myndigheter som hade uppdrag i handlingsplanen påtalade att regeringens samordning av de olika uppdragen inte var optimal. Som en respons på detta gav regeringen Ungdomsstyrelsen¹ en nationellt samordnande roll i handlingsplanen mot tvångsäktenskap. Enligt Brå var detta en modell som med fördel skulle kunna användas även i andra kommande uppdrag med flera olika aktörer. Till sist kan nämnas att Brå också fann det angeläget att den tillsyn som gjordes år 2008–2009 görs med regelbundna mellanrum i framtiden, dels för att kontrollera arbetets kvalitet, dels för att tillsynen tycks skapa incitament till förbättringar.

---

¹ Ungdomsstyrelsen bytte den 1 april 2014 namn till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. Den föreliggande rapporten kommer dock att referera till Ungdomsstyrelsen, i enlighet med avsändaren och författarnamnet till de underlag som används.

Uppdraget till Brå

På förfrågan av utredningen Nationell strategi för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (dir. 2014:25) gör Brå nu en ny belysning av uppdrag på området som regeringen beslutat om mellan 2010-2014 (se bilaga 1). Brå har vid ett antal tillfällen diskuterat avgränsningar och syfte med nämnda utredning. Fokus ligger på hur myndigheterna uppfattat uppdragen (om de varit tydliga, avgränsade med mera) och framför allt på hur man arbetat och genomfört uppdragen. Det ingår *inte* att bedöma kvaliteten på framtagna produkter, exempelvis utbildningsmaterial eller informationsmaterial. Det ingår heller inte att titta på direkta effekter av uppdragen, såsom om utsattheten för våld minskat eller huruvida den specifika socialsekreteraren blivit bättre på att bemöta och stödja en våldsutsatt kvinna. Det är de centrala myndigheternas arbete som är i fokus.

Metod

Utvärderingen gäller en stor mängd uppdrag av varierande omfattning och karaktär, och till en rad olika myndigheter. Brå har haft kort tid på sig, vilket har satt gränser för metoder och analyser. Underlag om de olika uppdragen har begärts in från respektive myndighet. Det rör sig om årsredovisningar, projektredovisningar, projektplaner, kommunikationsplaner med mera. De dokument som använts till utvärderingen återfinns i referenslistan, enligt sedvanlig ordning.² Alla dokument har lästs med utgångspunkt i en läsmall med ett antal övergripande teman, exempelvis metod för att genomföra uppdraget, organisering av arbetet på myndigheten, samarbete internt och externt samt implementering. Läsningen har dock många gånger fått anpassas till typen av dokument och redovisning då dessa har mycket skiftande karaktär, och alla rapporter ger inte svar på alla frågor. Mallen har dock fungerat väl som en utgångspunkt för att strukturera läsningen.

---

² Däremot refereras det inte alltid till dessa underlag i den löpande texten. Det skrivna är ofta sammanfattande bedömningar och återgivningar av flera dokument, och det är inte meningsfullt att i det här sammanhanget så precist återge källan. Texten skulle också bli otymplig att läsa, med en så stor mängd referenser på en mer detaljerad nivå.

Vid ett antal tillfällen har Brå också kontaktat utredare/projektledare vid de olika myndigheterna via telefon eller e-post för att be om förtydliganden, klagöranden etc.

Intervjuer har gjorts med ett antal representanter för en handfull myndigheter och aktörer. Det hade varit önskvärt med betydligt fler intervjuer men den korta tiden har satt sina gränser. Brå har valt att intervjua representanter (framför allt ansvariga utredare samt enstaka chefer) från några av de myndigheter som haft mest omfattande och flest uppdrag, tillika de som haft någon form av nationell samordnande roll: Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor), Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Länsstyrelsen i Stockholm samt Länsstyrelsen i Östergötland. Det har framför allt rört sig om gruppintervjuer, och i vissa fall har flera intervjuer gjorts med representanter för en och samma myndighet.

Brå har också intervjuat representanter för de båda kvinnojoursorganisationerna Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS) och Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR). Detta för att få del av deras erfarenheter om hur uppdragen påverkat situationen för dem som är den yttersta målgruppen för alla dessa insatser: de som på olika sätt lever med våld i en nära relation.

Ett antal uppdrag är fortfarande pågående då denna uppföljning görs. I dessa fall bygger det som redovisas på eventuella delredovisningar och projektplaner. Några definitiva slutsatser om dessa uppdrag går av förklarliga skäl inte att dra. Även bland de uppdrag som är avslutade kan det vara svårt att dra några slutsatser, bland annat då uppföljningstiden många gånger är kort.

Disposition

Efter några sammanfattande reflektioner och slutsatser redovisas respektive uppdrag enligt den lista som utredningen har tillhandahållit Brå (listan återfinns i bilaga 1). Uppdragen är uppdelade efter de fem fokusområden som regeringen angivit i skrivelsen *Jämställhetspolitikens inriktning 2011–2014*³: a) Nationell mobilisering

---

³ Skr. 2011/12:3

och samordning av arbetet, b) Åtgärder mot sexuellt våld, c) Stärkt förebyggande arbete samt skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, d) Förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja och e) Förebyggande insatser riktade till män. Ett par uppdrag förekommer under flera kategorier, men redovisas bara en gång och nämns endast rubrikmässigt när de återkommer.

Sammanfattande slutsatser och reflektioner

En stor mängd aktiviteter på alla nivåer

I likhet med den förra utvärderingen, konstaterar Brå att det är en imponerande mängd aktiviteter som ägt rum och som i många fall fortfarande pågår. Det pågår aktiviteter på nationell, regional och lokal nivå. Utbildningsinsatserna är fortsatt många, likaså byggs det upp nya verksamheter. Exempel finns på en mer långsiktig hållning och det tas fram en riklig mängd material och verktyg för olika målgrupper. Brå har dock identifierat några kritiska punkter. Vi tar här i mångt och mycket tagit avstamp i de reflektioner som gjordes i denna förra utvärderingen.

Uppdragen och samordningen

Brå har haft anledning att fundera på uppdragen i sig och samordningen av dessa. Bland dem som intervjuats finns positiva erfarenheter men också en del negativa synpunkter. Uppdragen till Ungdomsstyrelsen tillhör dem som har uppfattats som tydliga. I flera fall har uppdragen föregåtts av ordentliga kartläggningar, vilket haft en positiv inverkan på utförandet.

En del uppdrag flyter samman och samordningen inte alltid optimal

Det finns dock exempel på uppdrag som är snarlika och som ibland flyter samman. I arbetet med utvärderingen har det ibland varit svårt att bena ut uppdragen och förstå hur de hänger ihop. Myndigheternas

rapporter kan ibland rymma redovisningar av flera uppdrag, och de är inte alltid så lätta att särskilja. Länsstyrelsernas uppdrag att samordna det lokala arbetet och uppdraget om metod- och kompetensstöd är exempel där det ibland är svårt att veta vad som är vad. I Brås intervjuer framkommer också att uppdraget om metod- och kompetensstöd har varit nära sammankopplat med uppdraget om statsbidrag men denna koppling anses inte ha varit tillräckligt tydlig. Även om det primära kan tyckas vara att insatserna blir gjorda, kan en sådan otydlighet försvåra uppföljning och måluppfyllelse. Ett annat problem som Länsstyrelsen i Stockholm lyfter fram gäller länsstyrelsernas samordningsuppdrag. Ett av delmålen i detta uppdrag är att samordna information så att den blir likvärdig nationellt. Detta har strukturellt inte alltid fungerat så väl, då länsstyrelserna inte har mandat att samla eller styra över varandra. Det har lett till att länsstyrelserna gör på olika sätt, och informationen kan därmed också bli otydlig för målgrupperna.

Några av de intervjuade anser att en del av Socialstyrelsens många uppdrag saknar tydliga definitioner, och några uttrycker en önskan om bättre avgränsningar. Uppdragen är ibland också lite för kortsiktiga; man får lite tid på sig att förbereda genomförandet, och kvaliteten på de produkter man tar fram riskerar att påverkas i negativ riktning. En del uppdrag, menar de intervjuade, är heller inte helt klockrena gentemot rådande regelverk och tid måste avsättas för att samordna detta.

Inom olika områden har samordnade funktioner tillkommit – exempelvis Länsstyrelsen i Östergötland som har ett nationellt samordningsansvar i vissa frågor och länsstyrelsernas uppdrag att samordna arbetet i respektive län – vilket av allt att döma har fört arbetet framåt. Som tidigare nämnts lyfte Brå fram sådana samordnande roller som något lovande i den förra handlingsplanen. Denna uppfattning kvarstår i den nu föreliggande utvärderingen. Som tidigare påtalats kan dock vissa problem uppstå när det gäller länsstyrelsernas mandat över varandra, i det fall uppdraget kräver detta.

Behovet av en helhetsbild

Enligt Brå saknas i viss mån en helhetsbild över de många olika uppdragen. En anledning till detta, som kommer till uttryck i flera intervjuer på de olika myndigheterna, kan vara att de berörda departementen inte alltid är helt samordnade kring denna fråga. Området är splittrat på flera olika politikområden. Detta lyftes också fram i Brås tidigare utvärdering. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer (SOU 2014:49) menar att det är nödvändigt med en starkare koordinering av uppdragen för att uppnå politiska mål och för att undvika att uppdragen överlappar varandra eller saknar samstämmighet. Samordnaren lägger i sitt betänkande ett förslag om att inrätta en särskild statsrådsgrupp.

En stor mängd material som kan vara svårt att förhålla sig till

Det finns nu en ganska riklig mängd material, som tagits fram av olika aktörer och som många gånger vänder sig till samma målgrupper. Det rör sig om vägledning, utbildningsmaterial, föreskrifter, meddelandeblad, handböcker med mera. Budskapen är inte alltid desamma, och det kan vara svårt att hålla ihop materialen till ett samlat och effektivt metodstöd. I förlängningen kan detta innebära svårigheter för praktikerna – målgrupperna – att veta hur man ska förhålla sig till de olika materialen. Detta är också något som lyfts fram som problematiskt i flera av intervjuerna.

Intern samordning

Bland de myndigheter som haft en större mängd uppdrag finns olika exempel på hur man har samordnat arbetet internt. Enligt exempelvis Ungdomsstyrelsen har den interna samordningen förbättrats med tiden och det finns numera en formell samordningsfunktion på myndigheten. Man har regelbundna möten kring projekten, där man bland annat diskuterar vad som är viktigt att belysa inom de olika uppdragen och vilka forum man kan medverka i. En effekt av denna formaliserade samverkan är att man också tillvaratar kunskapen som finns inom myndigheten: kunskapen härbär-

geras och överförs inom detta forum även om personerna (exempelvis visstidsanställda) kommer och går.

Det finns också exempel på myndigheter där samordningen inte tycks ha varit optimal. Ett exempel är Socialstyrelsen, där det inte har funnits någon person med en tydlig funktion att samordna arbetet.⁴ De många uppdragen har varit fördelade på ett antal olika enheter och berört flera avdelningar. Dokumentation av de olika uppdragen som Brå fått ta del av ger ett intryck av att vissa av uppdragen har varit samordnade, men att ett helhetsgrepp saknats. Ibland har det exempelvis varit svårt att förstå uppdragen och hur de har organiserats – vissa uppdrag har delats, andra går in i varandra och redovisas tillsammans med andra etc. Intrycket bekräftas i intervjuerna. Man menar att interna strukturerade samverkansformer och en samordnarfunktion har saknats.

Ett nätverk finns för utredare som arbetar med området och ett för berörda chefer, men med varierande livaktighet. En handfull andra områden på myndigheten samordnas, men inte våldsområdet. Enligt de intervjuade leder detta till ett slags dubbla budskap; samtidigt som man har fått stora anslag för våldsuppdragen och det är många som arbetar med dem, synes ändå frågan vara styvmoderligt behandlad. Enligt intervjuuppgifter kommer man dock att göra en nystart när det gäller våldsarbetet och stärka samordningen, nätverken och helhetsgreppet. Ovan nämnda svårigheter till trots har myndigheten arbetat intensivt och tagit fram en mängd produkter till stöd för sina målgrupper.

Samordningen och samverkan i de uppdrag som berör länsstyrelserna tycks också ha fungerat väl.

Fortfarande kortsiktiga insatser och lösningar

I den förra utvärderingen pekade Brå på problemet med kortsiktiga insatser och finansieringar. Det fanns bland annat en projekttrötthet ute i kommunerna, särskilt i de mindre. Kommunerna önskade arbetsro och en mer långsiktig finansiering. Brå konstaterar i den nu föreliggande utvärderingen att liknande röster fortfarande gör sig gällande. Länsstyrelserna redovisar (angående insat-

---

⁴ En särskild samordnare är dock utsedd sedan 1 september 2014.

ser år 2013) exempelvis att kommunerna i hög grad är trötta på kortsiktiga projekt och frågar efter långsiktighet och permanenta lösningar. I intervjusammanhang påpekas också att det länge har förts samtal om långsiktighet men att det inte lett till någon förändring. När det gäller de utvecklingsmedel som fördelas (tidigare av länsstyrelserna, sedan 2012 av Socialstyrelsen) tycks det finnas en risk för att dessa snarare befäster en redan bekymmersam ojämlikhet: de större kommunerna som redan har en väl utvecklad verksamhet har kraft och resurser att söka medel, medan de mindre inte mäktar med att söka. De mindre är projekttrötta och har ingen utsedd person för att driva kvinnofridsverksamhet, än mindre för att söka utvecklingsmedel. Det finns en risk för en utveckling där resurser inte hamnar där de behövs som bäst. Detta är också något som de båda kvinnojoursorganisationerna påtalar: det är de som redan har resurser som har kraft och möjlighet att söka medel. Jourerna lyfter vidare fram att man ibland får ”trolla” för att uppfinna redan befintlig verksamhet då utvecklingsmedlen inte är till för kärnverksamhet som är det jourerna mest är i behov av. Länsstyrelserna har tankar om att deras kunskaper om hur det ser ut i länet borde utnyttjas bättre för att minska dessa olikheter. Tilläggas bör dock att det också finns positiva exempel på mer långsiktiga strategier och projekt/insatser som bedrivs med uthållighet.

Risker med korta utbildningsinsatser

Såväl Brå som Nationellt centrum för Kvinnofrid (NCK) (2013) har tidigare pekat på riskerna med korta engångssatsningar när det gäller utbildning. Det riskerar att föra med sig projekttrötthet och lägre motivation att slutföra uppdraget. Engångssatsningar riskerar vidare att förlora sin effekt, särskilt i organisationer med stor personalomsättning, som inom socialtjänsten. Efter en tid har många av dem som gått utbildningen slutat eller bytt arbete och ersatts av nya personer som inte gått utbildningar. NCK drar slutsatsen att utbildningsinsatser bör vara långsiktiga för att kunna bidra till en positiv verksamhetsutveckling. NCK pekar också på flera viktiga framgångsfaktorer inför myndigheternas fortsatta utbildningsinsatser, exempelvis tillräcklig längd för att skapa möj-

lighet till en lärandeprocess, chefsförankring och att utbildningarna införlivas i ordinarie fortbildning.

I den föreliggande utvärderingen har Brå funnit exempel på både kortare och längre utbildningsinsatser. Flera myndigheter rapporterar om endagskonferenser och utbildningar vid enstaka tillfällen, bland annat om olika särskilda grupper av våldsutsatta. Antalet deltagare och hur väl man når ut med kunskaper tycks variera. De kortare engångssatsningar som återrapporterats tämligen frekvent svarar inte alltid mot ovan nämnda framgångsfaktorer. Även i intervjuerna uttrycks att engångssatsningar, exempelvis endagsutbildningar, inte är hållbara i längden.

Kvinnjoursorganisationerna framför också att det är positivt med satsningar på utbildning, men att också chefer, socialnämndens ordförande samt politiker behöver nås av kunskapen. Det behövs mer kraftfulla redskap i den dagliga verksamheten. Det kan också tyckas vara en brist att området våld i nära relation helt eller till stora delar saknas i utbildningen för några för området viktiga professioner, såsom socionomutbildningen.

Med tanke på att problemen med engångssatsningar är väl kända sedan tidigare och uppmärksammade vid flera tillfällen och i olika sammanhang, kan det vara en god idé att framöver också ta till andra sätt att bedriva utbildning. Bland de redovisningar som Brå har tagit del av finns exempel på detta: Brottsoffermyndigheten har tagit fram ett utbildningsmaterial och utbildar nyckelpersoner, som för arbetet vidare på sina arbetsplatser med hjälp av detta material; Länsstyrelsen i Östergötland utbildar via befintliga strukturer och strävar därmed efter att integrera frågan i verksamheternas ordinarie arbete; Ungdomsstyrelsen skräddarsyr utbildningar som svarar mot aktörers direkta behov för att nämna några exempel.

Våldsområdet fortfarande ett parallellt spår

Nära relaterat till det som ovan skrivits om kortsiktiga insatser och utbildningar är resonemanget om att det brister i integreringen av kvinnofridsarbetet i verksamheternas ordinarie arbete. Även detta har påtalats tidigare i olika sammanhang. I den tidigare utvärderingen pekade Brå exempelvis på riskerna med att så mycket arbete bedrivs i särskilt finansierade projekt, vid sidan av ordinarie verk-

samhet. Projekten tenderar att bli ”tomtebluss” om det inte finns en mer långsiktig finansiering. Det kan i sin tur falla tillbaka på prioriteringar – när finansieringsansvaret övergår till kommunen, finns det en risk att arbetet försvinner. Enligt intervjuuppgifter bidrar systemet med statsbidrag och utvecklingsmedel till att en del kommuner inte anser sig behöva bidra med egen finansiering, vilket innebär att arbetet med våld i nära relation löper vid sidan av den ordinarie verksamheten. De kvinnofridssamordnare som finns i kommunerna saknar många gånger mandat och budget och ingår inte i ordinarie beslutsfattande strukturer, vilket också bidrar till att frågan fortsätter som ett spår vid sidan av kommunernas ordinarie verksamhet.

Om området bedrivs som ett parallellt spår på de centrala myndigheterna kan detta komma att genomsyra hela arbetet, från myndighet till kommunnivå, med kortsiktiga projekt och lösningar som följd.

Däremot tycks en positiv utveckling vara på gång i länsstyrelsernas verksamhet. Här verkar kvinnofridsområdet i allt högre grad integreras i annat arbete, till exempel det om social hållbarhet och det övriga jämställdhetsarbetet. Rikspolisstyrelsen har också identifierat integrering som något viktigt. I anknytning till uppföljningen av uppdraget om informationskampanjen menar man att denna typ av arbete hade behövt involvera hela polisorganisationen och inte bara bedrivs centralt vid Rikspolisstyrelsen.

Utvärderingar saknas fortfarande

I Brås förra utvärdering framkom tydligt att det i mångt och mycket saknas utvärderingar av det arbete som görs. För praktiker råder i stor utsträckning brist på konkret kunskapsbaserad vägledning av vilka metoder som fungerar bäst. Enligt Brå måste nästa steg vara att göra vederhäftiga utvärderingar av de arbetsmetoder som tillämpas även om en hel del utvärderingar har gjorts och pågår. På Socialstyrelsen pågår ett arbete med att utvärdera olika metoder, bland annat om stödinsatser till barn som bevittnar våld och om bedömningsmetoderna FREDA. Boverket har utvärderat en rad av de projekt som genomförts för att öka tryggheten. Detta är positivt. Mycket talar dock för att det finns ett fortsatt behov av

utvärderingar. Ungdomsstyrelsen pekar exempelvis på att det saknas utvärderingar och uppföljningar av de metoder som används i det förebyggande arbetet kring tvångsgifte. Socialstyrelsen konstaterar att antalet utvärderade insatser bland dem som beviljats utvecklingsmedel ökar men att det fortfarande finns brister.

I många fall saknas också uppföljning av hur exempelvis utbildningsinsatser verkat på lite längre sikt. Flera uppföljningar och utvärderingar görs i direkt anslutning till själva utbildningen, ibland med ganska låg svarsfrekvens. Det finns vidare många exempel på hur länsstyrelserna rapporterar att kommunerna nu har större kunskap och beredskap tack vare de genomförda utbildningarna, men sällan ges mer konkreta exempel på hur detta tar sig uttryck eller relateras till några specifika mål.

Behovet av utvärderingar gäller inte bara de insatser och projekt som närmast berör praktiken. Det kan också finnas fog för de centrala myndigheterna att fortlöpande reflektera över och granska sina insatser på området. I likhet med den nationella samordnarens uppfattning (SOU 2014:49) anser Brå att det också är viktigt att utvärdera funktionen som nationellt resurscentrum i frågor om hedersrelaterat våld vid Länsstyrelsen i Östergötland (en mer genomgripande utvärdering än den som varit möjlig inom ramen för detta uppdrag). En sådan utvärdering har genomförts av Länsstyrelsen i Stockholms samordnade funktion angående arbetet mot prostitution och människohandel.⁵ De båda länsstyrelserna har ett stort antal uppdrag, ett omfattande ansvar och tunga uppgifter i dessa frågor.

Sammanfattningsvis måste Brå även denna gång poängtera vikten av utvärderingar och uppföljningar av de insatser som görs.

Implementering och förvaltning behöver stärkas

I det material som Brå tagit del av finns goda exempel på hur myndigheter tillvaratar, förvaltar och implementerar den kunskap som tagits fram. Myndigheterna använder en rad kanaler och format för att sprida och implementera olika verktyg. Det finns också exempel på hur man tänker och planerar för hur uppdrag och kunskap ska

---

⁵ Se Statskontorets utvärdering (2014) av samordningen av arbetet mot prostitution och människohandel vid Länsstyrelsen i Stockholms län.

förvaltas (i bemärkelsen att hålla kunskap och material levande och uppdaterad och att fortlöpande sprida detta): Ungdomsstyrelsen använder den erhållna kunskapen i sitt dagliga arbete, exempelvis då man ställer enkäter till ungdomar; Brottsoffermyndigheten upprätthåller och förvaltar utbildningsmaterial; Rikspolisstyrelsen har tagit tillvara tidigare strategier och kunskaper i sitt uppdrag och reflekterar utförligt om vad som krävs för att förvalta kunskaper i organisationen. Detta är några goda exempel. Men det finns också exempel som tyder på att arbetet måste förbättrats vad gäller implementering och förvaltning. Socialstyrelsen har gjort en utvärdering av hur väl man känner till och använder några av myndighetens kunskapsstöd som publicerats i samband med tidigare uppdrag. Utvärderingen visar att kännedomen är låg och att de som känner till materialen är osäkra på innehållet.⁶ En av kvinnojourernas riksorganisationer uppger också att framtaget material inte används i kommunerna.

Mot denna bakgrund kan det vara angeläget att i högre grad inkludera frågor om kommunikation av kunskap och förvaltningen av uppdragen till myndigheterna. (Alternativet är att myndigheterna själva prioriterar denna fråga.) Detta kommer också till uttryck i Brås intervjuer. Flera ser det som en brist att dessa frågor inte i högre utsträckning finns med och tydliggörs som en del i uppdragen. Enskilda utredare lämnas med ett uttalat uppdrag att ta ansvar för implementering och förvaltning. En effektivare organisation för implementering är önskvärd. Det finns exempel på att myndigheters kommunikationsinsatser består av att man endast via ett nyhetsbrev informerar om att visst material finns tillgängligt. I intervjuerna menar man att man måste möta mottagarna och konkret informera om hur materialen kan användas och komma till nytta. I många fall saknas också mer långsiktiga kommunikationsplaner och strategier.

Utän tydliga strategier för spridning och ett förvaltande ansvar finns en risk för att det omfattande arbete som gjorts och pågår inte lämnar de avtryck som är önskvärda och som borde kunna förväntas. Det goda arbete som görs är, för att citera en av kvinno-

---

⁶ Länsstyrelserna har numera ett uttalat uppdrag att föra ut kunskap, så det är möjligt att situationen har förbättrats. Tillsynen som görs ger dock en indikation på att mycket återstår innan dessa kunskaper omsätts i praktiken.

joursorganisationerna, isolerade öar och sprids inte till andra verksamheter. Utan en större långsiktighet torde resultaten inte heller motsvara de resurser som avsatts.

Nationell mobilisering och samordning av arbetet

Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor.

Länsstyrelserna har i uppdrag att samordna det lokala arbetet om mäns våld mot kvinnor. Uppdraget pågår fram till och med 2014 och är inte slutredovisat, varför nedanstående beskrivning baseras på olika delrapporter. Länsstyrelsen i Stockholm står för en gemensam delredovisning som sammanfattas nedan (Länsstyrelsen i Stockholms län 2012). Uppgifterna i den baseras på en enkät till samtliga länsstyrelser och gäller arbetet fram till juni 2012. Här beskrivs fyra fokusområden för arbetet:

- stöd till samordning/samverkansstrukturer
- stöd till uppbyggnad av samsyn/gemensam kunskapsgrund
- stöd till upprättande av strategiska planer och liknande styrdokument
- stöd till utveckling av samordnad information.

Länsstyrelserna har också tagit fram ett antal operativa delmål för arbetet:

- Alla länsstyrelser kan i september 2012 presentera en övergripande, uppdaterad bild av läget i sina respektive län.
- Det finns bland berörda aktörer en gemensam problemformulering, en samsyn, en strategi och stödjande strukturer (kommunikationskanaler, organisation) för arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer i länet.
- Relevant och aktuell information är lättillgänglig för olika berörda vid rätt tidpunkt.

Någon redovisning för om dessa mål har nåtts finns ännu inte. I de länsvisa redovisningarna som Brå tagit del av och som också omfattar år 2013 (se nedan), finns ingen tydlig återkoppling till dessa målsättningar. Länsstyrelsen i Stockholm bedömer dock att man nått dessa mål (intervju).

Nedan beskrivs kortfattat de ovan nämnda fokusområdena.

Samordnings- och samverkansstrukturer

När det gäller det första arbetsområdet, samordning och samverkan, rapporterar länsstyrelserna att de i sina respektive län har identifierat och påtalat behov av insatser, sammankallat olika aktörer, byggt upp samt aktivt deltagit i styrgrupper, arbetsgrupper, samverkansgrupper, strategigrupper och nätverk samt värnat om dessa strukturers kontinuitet och överlevnad. Länsstyrelserna är ofta sammankallande för dessa samordningsstrukturer och nätverk. De myndighetsaktörer som många gånger ingår i dessa är socialtjänsten (framför allt individ- och familjeomsorg och ibland också barn- och ungdomsverksamheter), polisen på distrikts- eller länsnivå, hälso- och sjukvården på länsövergripande eller lokal nivå, rättsväsendet samt regionförbundet eller motsvarande.

Enligt länsstyrelserna strävar man medvetet efter att stödja aktörer som sällan eller bara sporadiskt är med, att också ingå i samverkan. Detta utgör en del i det fortsatta stödet till regional samordning.

Samsyn och gemensam kunskapsbas

Länsstyrelserna arbetar också med ett uppdrag om stöd till metod- och kompetensutveckling, och inom ramen för detta anordnas ett stort antal kurser, seminarier och konferenser. Under 2011 till och med juni 2012 (så långt den här redovisade gemensamma delrapporteringen omfattar) genomfördes exempelvis insatser för

- socialtjänsten i samtliga län
- frivilligorganisationer i 18 län
- polisen i 17 län

- hälso- och sjukvården i 14 län
- rättsväsendet i 10 län
- barn- och ungdomsverksamheter i 9 län
- förskola, skola och gymnasiet i 6 län.

Eftersom det är ett separat uppdrag, kommer arbetet med stöd- och kompetensutveckling att redovisas utförligare längre fram.

Handlingsplaner och regionala strategier

I juni 2012 redovisade cirka hälften av alla länsstyrelser att de hade en regionalt övergripande handlingsplan eller strategisk plan för samordning av arbetet med mäns våld mot kvinnor. Övriga länsstyrelser beräknade ha sina planer klara vid årsskiftet 2013–2014. Enligt intervjuuppgifter har detta mål nåtts. I de flesta fall innefattar planerna samtliga uppdrag inom området mäns våld mot kvinnor (våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål). I övriga fall omfattar planen endast hedersrelaterat våld och förtryck.

Ett flertal länsstyrelser uppger att de under 2013 också ska initiera ett arbete med att ta fram regionala strategier inom jämställdhetsområdet. Inom ramen för detta arbete avser man specifikt att också utveckla en strategi inom området mäns våld mot kvinnor. Detta framhålls som centralt och viktigt för arbetet framöver. På så sätt kan detta område integreras i det ordinarie arbetet, i stället för att hållas som en separat verksamhet.

Enligt intervjuuppgifter från länsstyrelserna i Stockholm och Östergötland har en sådan integrerande utveckling påbörjats. Brå delar uppfattningen om att detta är strategiskt viktigt. Det har tidigare påpekats (Brå-rapport 2010:18) att ett av de stora problemen när det gäller arbetet med mäns våld mot kvinnor är att det ofta sker i separata projekt och inte ingår i en mera långsiktig strategi. Detta är således ett viktigt steg i rätt riktning.

Samordnad information

En del av länsstyrelsernas stöd och service till lokala aktörer i länet (även till nationella aktörer) handlar om att ge information, ta fram olika underlag, länka till lämpliga källor och sprida relevant information från olika myndigheter. Enligt den samlade redovisningen från Länsstyrelsen i Stockholm finns det en stor efterfrågan och ett stort tryck på att länsstyrelserna ger relevant och samordnad information och att den når rätt nivåer, aktörsgrupper och individer, på rätt sätt och vid rätt tidpunkt. Detta är, enligt ovan nämnda länsstyrelse, också ett prioriterat område i det fortsatta arbetet.

Nationell samordning

Två länsstyrelser har ett nationellt övergripande samordningsuppdrag: Länsstyrelsen i Stockholm inom prostitution och människohandel för sexuella ändamål⁷ och Länsstyrelsen i Östergötland inom förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelserna i Skåne, Stockholm och Västra Götalands län har dessutom ett gemensamt nationellt övergripande uppdrag om stöd till utveckling av skyddat boende som också innefattar viss nationell samordning.

Länsstyrelserna samordnar också insatser mot mäns våld mot kvinnor på andra sätt. Det kan exempelvis gälla nationell länsöverskridande kompetensutveckling eller kartläggningar som genomförs av nationella myndigheter. Samtliga 21 länsstyrelser har tagit fram och sammanställt flera olika underlag på begäran av olika nationella myndigheter. Länsstyrelserna bistår olika myndigheter med att föra ut information, att hitta relevanta kontakter och få den information om länet de behöver för att genomföra sina uppdrag. Enligt Länsstyrelsen i Stockholm har länsstyrelserna sammanfattningsvis bidragit till att stärka samordningen inom ett flertal betydelsefulla områden.

---

⁷ Länsstyrelsen i Stockholm leder den nationella arbetsgruppen mot människohandel och prostitution (LAMP) som samlar personer som ansvarar för uppdrag i denna fråga i respektive län. Nätverket har spridit riktlinjer och information samt ett nationellt utbildningsmaterial. Personer utsatta för prostitution och människohandel kan via insatser och metodutveckling nu få konkret och individanpassat stöd inför och under hemresan samt vid ankomsten till hemlandet.

Länsvisa redovisningar

Förutom de insatser som Länsstyrelsen i Stockholm sammantaget redovisar har Brå tagit del av separata redovisningar och annan dokumentation från samtliga länsstyrelser. Det rör sig framför allt om årsredovisningar men även andra dokument, exempelvis handlingsplaner och projektredovisningar. Vi har här inte möjlighet att i detalj omnämna alla de redovisade insatserna, men ett axplock kan ges, utöver dem som inte redan nämnts. Av störst intresse är kanske aktiviteter som är gjorda på senare tid (2013) och som således inte ingår i den sammanställning som Länsstyrelsen i Stockholm gjort.

Flera länsstyrelser nämner att det finns ett stort och växande intresse för den standardiserade bedömningsmetoden FREDA som tagits fram av Socialstyrelsen (se nedan). Länsstyrelsen i Skåne har under 2013 exempelvis genomfört en utbildning om FREDA, som nådde 13 kommuner och sex kvinnojourer. I Skåne har det också öppnats ett regionalt Kompetenscentrum mot våld i nära relationer. 12 kommuner är anslutna till detta centrum, och länsstyrelsen bidrar ekonomiskt. Centrumet har varit ett viktigt arbete för den regionala styr- och arbetsgruppen. Det utgör enligt Länsstyrelsen i Skåne ytterligare en kanal för att samordna insatser och för att långsiktigt säkerställa behovet av kontinuerlig kompetens- och metodutveckling.

Länsstyrelsen i Östergötland har arbetat med kommunbesök och drar slutsatsen att detta är det mest effektiva sättet att nå ut med information till beslutsfattare och socialchefer. Jämfört med detta har uppslutningen bland politiker och tjänstemän inte alls varit lika god då kommunerna har bjudits in till informationsträffar centralt.

Förutom regionala nätverk inom respektive län som syftar till att stärka samordningen och öka kunskapen finns det exempel på andra sammanhang där flera län går samman. Norrbotten och Västerbotten har ett gemensamt kvinnofridsnätverk med blandade aktörer som möter målgruppen. Länsstyrelserna i dessa två län har under 2013 gemensamt genomfört processutbildningar i sex kommuner utifrån kommunernas behov och kunskapsnivå. Man genomförde också gemensamt ett par konferenser på temat våldsutsatta kvinnor och funktionsnedsättning. Länsstyrelserna i Gävle-

borg och Dalarna är ytterligare exempel där man går samman om gemensamma utbildningstillfällen.

Länsstyrelsen i Norrbotten har som ett led i samverkansuppdraget och i samarbete med projektet Samverkan mot våld (SMV) utvecklat en webbplats: www.valdmotnara.se. Den vänder sig till dem som utsätts för våld, de våldsutövande, till barn och ungdomar som lever med våld men även till dem som arbetar med frågan. Även Länsstyrelsen i Västra Götaland driver en webbplats: www.valdinara-relationer.se.

Det finns även exempel på redovisningar där länsstyrelserna framhåller vikten av mer långsiktiga planer och strategier. Så menar exempelvis Länsstyrelsen i Jämtland att länets handlingsplan ”måste revideras med ett långsiktigt perspektiv för åren 2015–2018”. Länsstyrelsen i Gotland drar lärdom av tidigare uppföljningar och menar att man framöver ska fokusera mer på integrering i ordinarie arbete i stället för att skapa aktiviteter och insatser utöver det man vanligtvis gör. Länsstyrelsen i Dalarna lyfter fram att det nu finns en struktur för det strategiska arbetet i länet genom Länsgruppen mot våld i nära relationer, människohandel för sexuella ändamål och prostitution. Här har man också satsat på lärandecirklar för kommunernas kvinnofridssamordnare för att säkerställa kompetensutvecklingen. Länsstyrelsen i Västmanland rapporterar att flera kommuner nu organiserar sig för att bättre kunna omhänderta våldsutsatta kvinnor genom att inrätta våldsteam med spetskompetens och särskilt utsedda kvinnofridssamordnare. Länsstyrelsen i Örebro beskriver behovet av att utveckla en ny och mera förfinad mätmetod på länsnivå för att få en så korrekt statistik över problematiken som möjligt.

Dessa exempel på ett mer långsiktigt och strategiskt tänk kan ses som en positiv utveckling.

Relationen våld mot djur och våld i nära relationer lyfts alltmer fram

I de länsvisa redovisningarna framgår att ett antal länsstyrelser under 2013 även valt att lyfta fram sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer som ett angeläget område. I årsredovisningarna finns flera exempel på hur man har arbetat med denna fråga. Länsstyrelserna i Kronoberg, Skåne, Kalmar, Jönköping och

Blekinge har exempelvis ordnat en gemensam konferens på detta tema. Länsstyrelserna i Kronobergs och Gotlands län fortsatte samarbetet kring denna fråga med ett seminarium under Almedalsveckan. Även länsstyrelserna i Örebro och Värmlands län har gått samman och ordnat en konferens på detta tema. Länsstyrelsen i Västernorrland beskriver ett samarbete mellan länsveterinär och utvecklingsledare för våld i nära relationer kring djurens utsatthet i våldsrelationer. I den länsövergripande samverkansgruppen som Södermanlands länsstyrelse har, deltar numera också en representant från djurskyddet i ett par möten per år.

Beskrivna effekter och svårigheter

Flera länsstyrelser beskriver – med ganska allmänna skrivningar – att kommunerna nu har större kunskap och beredskap som ett resultat av arbetet de senaste åren. Men sällan ser man några reella, konkreta mått på detta. Exempel finns dock. Länsstyrelsen i Jönköping rapporterar att kompetensen att identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld har förbättrats, vilket bland annat visar sig i en ökning av aktuella ärenden i de flesta av länets kommuner. Ett annat exempel på en något mer konkret redovisning kan hämtas från Länsstyrelsen i Värmlands län som menar att en framgångsfaktor är att det nu inte bara är eldsjälarna som identifierar våldsutsatta. Arbetet med FREDA har lett till en större spridning av kunskaperna om var våldet finns och hur man möter det. I en av intervjuerna som Brå gjort talas det om ”en känsla” av att det blivit bättre. I en annan intervju nämns ”storytelling” som ett mått på ökad kunskap: i olika sammanhang får man del av konkreta, upplevda erfarenheter och annan information som på olika sätt vittnar om att kunskap och information nått ut. Sådana berättelser är viktiga, men svåra att i en uppföljning dokumentera, och de låter sig knappast kvantifieras. Det kan därför vara önskvärt med något mer konkreta mål och mått på utvecklingen. Tillsynsverksamheten (se nedan) visar exempelvis på en fortsatt tämligen dystert bild av det arbete som bedrivs, även om det också finns många goda exempel.

Flera länsstyrelser påpekar att man numera saknar ett viktigt instrument – att fördela utvecklingsmedel inom området (se nedan om dessa medel). Länsstyrelsen i Skåne uttrycker det enligt

följande:⁸ ”Länsstyrelsen har en god kännedom om kommunernas och kvinnojourverksamheternas arbete och vilka behov som finns, vilket medfört att vi genom fördelning av utvecklingsmedel kunnat främja, uppmuntra, stötta och styra utvecklingen utifrån lokala behov och förutsättningar. I dag är det handlingsutrymmet begränsat”. Länsstyrelsen i Västra Götaland menar att utvecklingen inom området skulle främjas om utvecklingsmedlen fördelades på ett annat sätt:⁹ Det borde göras en analys av ett läns behov och därefter skulle medlen fördelas som ett stimulansbidrag för att få igång olika verksamheter eller stödja befintliga verksamheter av stor vikt. Kommunerna är i hög grad trötta på kortsiktiga projekt och efterfrågar långsiktighet och permanenta lösningar. Länsstyrelsen ser en tendens till att mindre kommuner upplever att de inte kan leva upp till de krav som ställs och väljer därför att inte söka medel. Detta leder till att arbetet inte utvecklas och i förlängningen till att personer utsatta för våld inte får den hjälp de har rätt till enligt lagen i dessa delar av landet. Det finns en tendens att utvecklingsmedlen inte hamnar där de kanske som allra mest behövs, menar Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Även andra länsstyrelser pekar på de svårigheter som mindre kommuner kan ha. Länsstyrelsen i Norrbotten menar exempelvis att länets små kommuner står inför stora framtida utmaningar för att hitta tillräckliga resurser med de stora geografiska avstånd som finns i länet. Det gäller inte minst de kommuner som redan har begränsade resurser.

Länsstyrelsen i Västerbotten lyfter också fram att de mindre kommunernas och ideella organisationernas ekonomiska svårigheter gör att de kan ha problem med att ha tillräcklig bemanning och att behålla kompetent personal. Det kan i sin tur leda till att utvecklingsarbeten stannar av och att upparbetade kontakter och etablerad samverkan försvinner.

Länsstyrelsen i Värmland konstaterar att det är de större kommunerna i länet som söker utvecklingsmedel och framgångsrikt utvecklar arbetet kring våld i nära relationer.¹⁰ De mindre kommunerna är projektrötta och har ingen avsedd person för att driva

---

⁸ Rapportering till Socialstyrelsen daterad 14-01-29.

⁹ Rapportering till Socialstyrelsen dnr 801-39487 2013.

¹⁰ Rapportering till Socialstyrelsen dnr 801-603 2014.

projekt, än mindre för att ansöka om utvecklingsmedel. Här finns det utvecklingsmöjligheter, menar länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Uppsala påtalar i sin tur att handlingsplaner, rutiner, ledningssystem och Socialstyrelsens handbok "Våld" finns inom organisationen men inte som levande dokument. Ledningen bör ta ett större ansvar för att personalen ska ha god insikt och kunskap om dessa dokument. Man lyfter också fram att kommunerna befinner sig på olika nivåer i fråga om exempelvis kompetens och hur våldsfrågan prioriteras, vilket utgör ett hinder för utvecklingsarbetet.

Framgångsfaktorer

Länsstyrelserna anser sig ha identifierat en rad framgångsfaktorer i uppdraget om samordning.¹¹

- *Legitimitet*: Länsstyrelserna är neutrala kunskapsmyndigheter som inte företräder någon särskild aktör.
- *Utvecklingsmedel*: Möjligheten att fördela utvecklingsmedel i kombination med länsstyrelsernas goda kännedom om aktörer, processer och utvecklingen i respektive län har gjort det möjligt att rikta resurser till prioriterade behov i länet och förebygga parallella satsningar, splittring och resursflykt. Sedan 2012 är det dock Socialstyrelsen som förmedlar utvecklingsmedlen.
- *Stabilt nätverk av referensgrupper*: Länsstyrelserna har ett nätverk av referensgrupper på olika nivåer med olika aktörsgupper. Genom dessa har insatserna kunnat sammanhangs- och målgruppsanpassas i stor uträkning.
- *Länsstyrelsernas etablerade kanaler för dialog med beslutsfattare*: Dessa har underlättat för att belysa behov av och förankra insatser på ledningsnivå och få till stånd ett ledningsengagemang.

---

¹¹ Se Länsstyrelsernas uppdrag och arbete inom det fjärde jämställdhetspolitiska målet - mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna, PM, 2014-02-28 respektive Länsstyrelsen i Stockholm, rapport 2012:30.

- *Ökat intresse för samordning hos olika aktörer och nivåer:* Det är många grupper och individer på olika nivåer som återkommande uppvaktas av och samtidigt involveras i flera olika myndigheters och frivilliga aktörers uppdrag och projekt. De påtalar ett behov av samordning, prioriteringar, gemensamma mål och en sammanhållande strategi.
- *Ökat intresse och ledningsengagemang på regional nivå:* Efter en regionalt förankrad satsning på kompetens- och metodutveckling är det inte ovanligt att flera myndighetschefer sätter i gång ett internt arbete och engagerar sig i frågorna.

Länsstyrelserna framhåller också att man förmår hantera uppdrag från olika departement och samordna olika aktörers agerande genom gemensamma handlingsplaner och överenskommelser. Detta beskrivs som styrkor och framgångsfaktorer. Ett flertal länsstyrelser uttalar även explicit i sina redovisningar att man anpassar utbildningar och insatser med mera efter de behov och förutsättningar som finns i länet och kommunerna. Detta skulle enligt Brå peka på betydelsen av den regionala närheten.

Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelserna har sedan 2004 haft i uppdrag att främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Nuvarande uppdrag sträcker sig från 2011 till och med 2014. Någon slutredovisning finns alltså inte, och det följande baseras framför allt på en delredovisning som överlämnades till regeringen den 15 dec 2012. Tidigare har respektive länsstyrelse redovisat sina insatser separat men i det nu pågående uppdraget samordnar Länsstyrelsen i Östergötland redovisningarna. Som en del i detta arbete har Länsstyrelsen i Östergötland också tagit fram olika typer av stöddokument, exempelvis en handbok för skola och socialtjänst, metodboken *JAG! Om flickors utrymme samt Metodstöd. Hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer utsatta för hedersrelaterat våld?*

Enligt Länsstyrelsen i Östergötland ökar antalet konsultativa kontakter, det vill säga då länsstyrelserna kontaktas och svarar på frågor.

Man menar att denna efterfrågan beror på en ökad kunskap och medvetenhet om problematiken. Det är framför allt socialtjänsten som tar kontakt, följt av skolan och frivilligorganisationer.¹² Utvecklingen med en ökad kunskap avspeglar sig också i att kompetensutvecklingen gått från basutbildning till spetsutbildningar i sakfrågor. Även om graden av kunskap är svår att mäta, menar länsstyrelserna att man gått från ett behov av kunskap om *vad* hedersrelaterat våld är till *hur* man ska agera. Dock ser de också att kunskapen är mycket ojämn i landet och att det finns ett fortsatt behov av metodutveckling. Detta gäller i alla led – från det förebyggande arbetet till akuta insatser, uppföljning, stöd och rehabilitering. Likaså bedömer man att hot- och riskbedömning är ett eftersatt område, liksom yrkesanpassade metoder och handlingsplaner. Ytterligare en brist är att arbetet saknar hållbara och långsiktiga strukturer. Som nämnts tidigare beskrivs detta i Brås föregående utvärdering som ett stort problem och det är tydligt att avsaknaden av långsiktighet fortfarande kvarstår (då denna delredovisning görs). En fast och långsiktig struktur utgör basen för ett hållbart arbete.

Utvecklingsmedel

I delredovisningen beskrivs hur länsstyrelserna fördelat utvecklingsmedel inom området. De tre vanligaste typerna av insatser är:

1. kunskaps- och medvetandehöjande insatser
2. insatser med direkt eller indirekt fokus på målgruppen
3. gift mot sin vilja.

Projekten bedrivs framför allt av frivilligorganisationer, följt av kommuner (socialtjänst och skola). Insatserna bedöms som tillfredsställande alternativt relativt tillfredsställande (ingen insats har bedömts som mycket tillfredsställande). Metodstödet *Det handlar om kärlek* samt vägledningen *Våga göra skillnad* används i ganska stor omfattning som metod- och samverkansstöd (se nedan om dessa material).

---

¹² Även utsatta personer eller de som riskerar att utsättas tar kontakt. Framför allt rör det sig om flickor i åldrarna 16-18 år.

Länsstyrelserna bedriver också egna aktiviteter. Bland dessa är kunskaps- och medvetandehöjande insatser vanligast, följt av samverkan och insatser som rör ”gift mot sin vilja”. Även dessa insatser bedöms vara tillfredsställande – de kunskaps- och medvetandehöjande insatserna till och med mycket tillfredsställande. Föreläsningar, seminarier och konferenser är de vanligaste formerna. Till dessa insatser räknas också det konsultativa arbetet. I detta arbete efterlyser man dock bland annat en tydligare ansvarsfördelning mellan länsstyrelsen och Socialstyrelsen.

Framgångsfaktorer och svårigheter

Länsstyrelserna har i sitt arbete identifierat en rad framgångsfaktorer avseende insatser. Dessa är:

- samverkan och samsyn
- kontinuitet och långsiktighet
- legitimitet och mandat
- spridning, tillämpning och implementering av metodstöd
- riktade yrkesvisa spetskompetensutbildningar
- utgångspunkt i ett rättighetsperspektiv
- tvärprofessionella kompetens- och resursteam
- förankring på politisk, lednings- och chefsnivå
- gemensamma styr- och policydokument.

Man har också identifierat svårigheter och hinder. Dessa är i många fall en direkt motpol till framgångsfaktorerna som nämns ovan:

- brist på förankring på politisk, lednings- och chefsnivå
- brist på kontinuitet, långsiktighet och samordning
- brist på implementering i ordinarie verksamhet
- brist på hållbara och långsiktiga strukturer för primär och sekundärprevention
- ojämn kunskapsnivå

- insatser är beroende av enskilda personers kompetens
- oförmåga att skapa förtroendefulla relationer till målgruppen
- avsaknad av tillit mellan berörda aktörer och målgruppen
- brister i lagstiftningen
- brist på förankring i ordinarie verksamheters befintliga strukturer.

De flesta av dessa framgångsfaktorer och svårigheter har sedan länge nämnts i många sammanhang som förutsättningar och hinder för arbete när det gäller våld i nära relationer. Trots denna vetskap synes det alltså inte alltid vara så att erfarenheterna kommer till nytta i det konkreta arbetet, då samma brister tycks kvarstå.

Länsvisa redovisningar

Förutom den samordnade redovisningen som Länsstyrelsen i Östergötland gör, redovisar också länsstyrelserna sitt arbete mot hedersrelaterat våld i sina respektive årsredovisningar. Det är här inte möjligt att nämna alla insatser, men några axplock och exempel kan ges. Här redovisas framför allt det arbete som är gjort under 2013, det vill säga efter Länsstyrelsen i Östergötlands senaste, samordnade redovisning.

Länsstyrelsen i Jönköping genomförde under hösten 2013 en bas- och spetsutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck där 215 personer deltog. Man har också tillsatt en arbetsgrupp tillsammans med Länsstyrelserna i Östergötlands och Södermanlands län, som fokuserar på vuxna kvinnor utsatta för denna typ av våld. Gruppen träffades tre gånger under 2013.

Länsstyrelsen i Gävleborg samordnar ett resursteam, vars uppgift är att vara rådgivare och stöd för personal som kommer i kontakt med frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Teamet träffades sex gånger under 2013.

Länsstyrelsen i Kalmar har aktivt arbetat för att öka intresset för att söka de utvecklingsmedel som man har att fördela på området. Detta har gett effekt: År 2013 inkom elva ansökningar, att jämföra med två stycken år 2011.

Länsstyrelsen i Västerbotten fördelade medel till tre olika projekt under 2013. Man deltog och genomförde också en rad konferenser på temat, bland annat en i samarbete med kvinnojouren i Skellefteå.

Länsstyrelsen i Skåne har under 2013 sammankallat till nätverksträffar med Skolkuratorer mot hedersförtryck – ett nätverk för erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning.

Länsstyrelsen i Södermanland har, mot bakgrund av en kartläggning, särskilt prioriterat projekt som rör skolan. Man arrangerade också en konferens om hedersrelaterat våld med syftet att hitta bättre samverkansformer.

Länsstyrelsen i Västernorrland har initierat en kartläggning under 2013 för att få en bild av omfattningen av ärenden inom berörda myndigheter samt vilket behov av metodutveckling och kompetens det finns. Resultatet kan ligga till grund för kommande arbete.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har i samarbete med Göteborgs universitet erbjudit uppdragsutbildningen Hedersrelaterat våld – Perspektiv och kontext, som gav 7,5 högskolepoäng. Centrala aktörer inom våldsarbetet, exempelvis kvinnofridssamordnare, har haft företräde till utbildningen. Utbildningen har till viss del varit nätbaserad för att nå så många som möjligt i länet och har 30 deltagare från 16 kommuner/verksamheter. Avslutning och utvärdering sker 2014. Länsstyrelsen har också genomfört en utvärdering av några projekt som fått utvecklingsmedel mellan 2007 och 2011 för förebyggande arbete inom hedersrelaterat våld, ”Förebygga hedersrelaterat våld, hur gick det?” Rapporten visar bland annat att medlen har bidragit till konstruktiv verksamhet i länet, exempelvis samtalsgrupper för unga.

De utvärderingar, kartläggningar och intresseväckande aktiviteter som nämns ovan utgör enligt Brå positiva exempel på insatser och utveckling av arbetet.

Brottsoffermyndighetens fördelning av medel till forskning om mäns våld mot kvinnor

Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att fördela medel till forskning, metodutveckling och andra liknande insatser. Uppdraget ska vara redovisat och slutfört senast den 15 december 2014. Någon slutredovisning finns således inte i nuläget.

Sammanlagt ska 42 miljoner kronor fördelas under perioden 2011–2014, varav 12 miljoner år 2011 och 10 miljoner vardera år 2012, 2013 och 2014. Projekt inom brottsförebyggande arbete prioriteras, särskilt projekt som syftar till att förhindra återfall i brott bland förövare av vålds- och sexualbrott. Syftet är att långsiktigt kunna förebygga och bekämpa mäns våld samt sexuellt våld mot kvinnor. Även projekt som involverar flera länder och där det görs jämförelser länder emellan, är välkomna.

År 2011 inkom 83 projektansökningar, och 7 av dem beviljades projektmedel. Av de 65 projektansökningar som inkom 2012 beviljades återigen 7 stycken medel. År 2013 inkom 44 ansökningar, varav 8 beviljades medel. Detta år var en större andel sökande knutna till universitet eller högskolor än tidigare.¹³ Sammanlagt kan man alltså se en tendens till ett minskat antal ansökningar, men antalet som beviljas medel är ungefär detsamma.

NCK:s uppdrag att utvärdera utbildningsinsatser

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har haft i uppdrag att följa upp och utvärdera de utbildningar som genomförts inom ramen för regeringens handlingsplaner på området. Syftet med uppdraget, som redovisades till regeringen i april 2013, var att ge kunskap om hur kompetenshöjande insatser inom området mäns våld mot kvinnor kan bidra till långsiktiga resultat i verksamheter.

Uppdraget omfattade att

- utvärdera utbildningarnas utformning och kvalitet
- bedöma om utbildningsinsatserna har skapat förutsättningar för verksamhetsutveckling

---

¹³ Övriga sökande utgörs av ideella, offentliga och privata aktörer, varav de sistnämnda står för den minsta andelen sökande.

- identifiera framgångsfaktorer
- lämna förslag på hur erfarenheter från utbildningsinsatserna på bästa sätt kan tillvaratas
- sprida resultatet till berörda myndigheter och organisationer.

Utvärderingen baseras framför allt på berörda myndigheters återrapporteringar samt Brås tidigare uppföljning av regeringens handlingsplan (Brå-rapport 2010:18). NCK har även samlat in annat material, exempelvis genom en enkät till referensgruppen Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid samt fokusgruppsintervjuer. Man har också haft direktkontakt med myndigheterna, genomfört rundabordsamtal och expertgruppsmöten. NCK:s slutsatser redovisas nedan.

Utbildningsuppdragen skiljer sig åt på flera sätt

Det finns en stor diskrepans i uppdragens utformning, innehåll och tidsramar. Vissa myndigheter har haft i uppdrag att genomföra utbildningar riktade till andra myndigheters personal medan andra har haft i uppdrag att utbilda den egna personalen eller fördela medel till olika aktörer. Vissa uppdrag har varit tydliga, såväl tidsmässigt som när det gäller syfte och målgrupp. Andra har varit mer otydliga och utsträckta i tid, vilket medför svårigheter i att följa upp och redovisa resultat. Ytterligare en skillnad mellan uppdragen är kraven på återrapportering. Vissa myndigheter fick i uppdrag att återrapportera genom delrapporter och/eller en särskild slutrapport, medan andra skulle återrapportera i myndighetens årsredovisning. Krav på utvärdering fanns sällan med i myndigheternas utbildningsuppdrag, och få utbildningar har utvärderats. Effektutvärderingar saknas nästan helt.

Överlag god kvalitet i innehåll och utformning

De längre utbildningsinsatser som granskats av NCK höll överlag en god kvalitet i såväl innehåll som utformning. NCK påpekar dock att det fanns en splittring och otydlighet när det gäller den grundläggande våldsförståelsen i vissa utbildningar, särskilt de som

berörde hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga utbildningar tog upp yrkesspecifik kunskap kopplad till deltagarnas egna arbetsuppgifter samt kunskap om andra myndigheters ansvar. De belyste även vikten av samarbete mellan myndigheter. När det gäller utformningen hade alla utbildningar möjligheter till processinriktat lärande och koppling till deltagarnas praktik.

Kortare utbildningsuppdrag riskerar att förlora sin effekt

Flera myndigheter fick uppdrag som skulle löpa under en kortare period, vilket ofta resulterade i engångssatsningar. NCK påpekar att dessa uppdrag hade fått ett bättre genomslag om de hade koordinerats utan överlappning mellan departement och myndighet. Korta engångssatsningar riskerar också att föra med sig en viss projekttrötthet och lägre motivation till att slutföra uppdraget. Engångssatsningar riskerar även att förlora sin effekt, särskilt i organisationer med stor personalomsättning. NCK:s slutsats är därför att utbildningssatsningar behöver vara långsiktiga för att kunna bidra till en positiv verksamhetsutveckling.

NCK:s förslag på förbättringsåtgärder till regeringen

Några av de förslag på förbättringsåtgärder som NCK ger riktar sig främst till regeringen. Mot bakgrund av Europarådets konvention om utbildning påtalar NCK att regeringen bör satsa på en omfattande, strukturerad och samordnad utbildningspolitik som omfattar yrkesutbildningar vid universitet och högskolor och fortbildning av personal inom myndigheter, kommuner, landsting och ideella organisationer. Regeringen bör också ge expertmyndigheter på området i uppdrag att samordna utbildningar tillsammans med andra myndigheter.

NCK framhåller också att regeringen behöver vara tydligare med formulering av mål och inriktning för uppdragen. Regeringen bör vidare ställa krav på utvärdering och återrapporering för att resultatet av uppdragen ska kunna säkerställas. Sist men inte minst ser NCK behovet av att regeringen planerar uppdrag med större långsiktighet och att arbetet är väl koordinerat för att förbättra verksamhetsutveckling.

Framgångsfaktorer för verksamhetsutveckling i myndigheternas utbildningar

NCK har identifierat en rad framgångsfaktorer som bör beaktas i myndigheternas fortsatta utveckling och genomförande av utbildningar:

- god kvalitet i innehåll och utformning
- tillräcklig längd för att skapa möjlighet till lärandeprocess
- chefsförankring
- spridning
- utbildningen införlivas i ordinarie fortbildning
- samverkan inom och mellan myndigheter och organisationer
- utvärdering.

Brå kan konstatera att flera av dessa framgångsfaktorer även nämns i samband med andra typer av insatser än utbildningar. Det gäller exempelvis vikten av att införliva aktiviteten i den ordinarie verksamheten, att arbetet sker långsiktigt, att arbetet förankras på chefsnivå samt vikten av utvärdering och uppföljning.

Utbildningarnas effekter goda men långsiktighet behövs

Enligt NCK är de utbildningsuppdrag som genomförts ett viktigt steg framåt i arbetet med att motverka våld mot kvinnor. Utbildningarna har bidragit till att öka kompetensen inom myndigheter och hos enskilda medarbetare. Verksamhetsutvecklingen är tydlig. Fler genomgripande och långsiktiga åtgärder behövs dock för att ytterligare förstärka den nationella kompetensnivån, genomföra förändringsarbeten och slutligen för att ge förutsättningar för fortsatt verksamhetsutveckling, menar NCK.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

Sedan 2010 har Ungdomsstyrelsen haft i uppdrag att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja. Det ska ske genom att organisera utbildning, sprida information och vara sammankallade för ett nätverk av statliga myndigheter. År 2011 fick man i uppdrag att slutföra detta arbete och lämna över uppdraget till Länsstyrelsen i Östergötlands län. Uppdraget redovisades för Länsstyrelsen i Östergötland i april 2012 och för regeringen i augusti samma år.

Inom ramen för uppdraget ägde en rad aktiviteter rum. Ungdomsstyrelsen samverkade med flera olika aktörer, exempelvis externa forskare, högskolor och trossamfund. Man genomförde ett antal studiebesök och rundabordssamtal för att få bättre kunskap om hur andra arbetar med information och annan verksamhet i frågan om tvångsgifte. Ungdomsstyrelsen har också genomfört ett flertal föreläsningar, seminarier och deltagit i konferenser.

Omfattande utbildningsinsatser

Under 2011 genomförde Ungdomsstyrelsen en högskoleutbildning på tre orter. Syftet var att förmedla ny kunskap och visa på metoder för att arbeta förebyggande med unga och deras föräldrar. Den huvudsakliga målgruppen var socialtjänst, skola, elevhälsa, polis, ungdomsmottagningar samt kvinnojourer, trossamfund, etniska organisationer och andra ideella verksamheter. Utbildningen ägde rum i samverkan med länsstyrelserna i Västra Götaland, Skåne och Stockholm och gav 7,5 högskolepoäng. Förutom att ge kunskap och metoder fanns också ambitionen att starta en dialog för att föra utvecklingen av det praktiska arbetet framåt.

Förutom den nationella utbildningen började Ungdomsstyrelsen 2011 också att erbjuda skräddarsydda utbildningar för olika aktörer. Dessa utgick från olika aktörers behov. Enligt Ungdomsstyrelsen är det en fördel med sådana utbildningspaket då aktörerna själva vet vad som bäst behövs för ett framgångsrikt och långsiktigt lokalt arbete. Erbjudandet om dessa utbildningar lades ut på myndighetens webbplats i mars 2011 och riktades främst mot kommuner, stadsdelar, arbetslag inom skolan, samverkansgrupper inom kommuner och ideella föreningar. Därefter sattes ett utbildningspaket

ihop efter intressenternas behov. Utbildningen varade under en heldag och genomfördes i nio omgångar under 2011. Året därpå genomfördes endast enstaka skraddarsydda utbildningar, men intresse fanns i flera kommuner. Ungdomsstyrelsen bifogade uppgifterna om vilka som var intresserade i samband med överlämningen av uppdraget till Länsstyrelsen i Östergötland.

Värdefull kunskap, ansåg deltagarna

Ungdomsstyrelsen uppger att över 1 300 personer tagit del av deras utbildningar och seminarier om tvångsgifte. På grund av en lägre budget var det dock färre deltagare 2011 jämfört med året innan. En annan faktor som enligt Ungdomsstyrelsen påverkade deltagarantalet var att man nu tog avgifter för en del arrangemang som tidigare varit gratis. Utvärderingar av den nationella kursens innehåll och betydelse för deltagarnas arbete visade att den absoluta merparten av dem som besvarade utvärderingsenkäten ansåg att kunskapen de fått var användbar i deras arbete.

Erfarenheter inför framtiden

Enligt Ungdomsstyrelsens erfarenheter saknas det en gemensam syn på hur man ska arbeta förebyggande. Det finns till exempel delade meningar om när och om den utsatta personens familj bör inkluderas. Ungdomsstyrelsen har även sett behov av ett mer omfattande föräldrarbete i ett förebyggande syfte, exempelvis genom olika föräldrastödsprogram.

I slutredovisningen konstaterar Ungdomsstyrelsen att det har gjorts en del framsteg när det gäller akuta insatser. Däremot menar man att det finns ett stort behov av att finna modeller för hur samhället ska kunna arbeta förebyggande och mer långsiktigt i frågan.

Ungdomsstyrelsen påpekar också att det fortfarande saknas både utvärderingar och uppföljningar av de metoder som används i det förebyggande arbetet. Man anser även att det finns ett behov av ett nationellt metodutvecklingscentrum i arbetet mot tvångsgifte. Detta centrum skulle arbeta långsiktigt med implementering och utvärderingar av olika projekt, internationell forskning samt med att sprida erfarenheter till lämpliga aktörer.

Kunskaper från uppdraget lever kvar inom myndigheten

Ungdomsstyrelsen har analyserat möjligheten att implementera erfarenheter från uppdraget i sina befintliga och framtida uppdrag. I detta framhåller man främst behovet av att myndigheten inventerar vilka olika teorier eller förklaringsmodeller som finns inom de områden man arbetar med, särskilt då det finns många kontrasterande perspektiv. Den kunskapsbas som Ungdomsstyrelsen har byggt upp kring hederskultur, hedersförtryck, tvångsäktenskap och kunskap om olika förebyggande metoder uppges även kunna användas inom andra uppdrag. Ett exempel är att man har blivit bättre på att ställa frågor till unga om deras familjesituation i enkäter som myndigheten skickar ut. Ungdomsstyrelsen menar att detta arbete kan utvecklas ytterligare.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att översätta en broschyr om tvångsgifte

Ungdomsstyrelsen fick 2010 i uppdrag att ta fram en informationsfolder riktad till unga om tvångsgifte. Detta resulterade i foldern *Får jag gifta mig med vem jag vill?* Foldern innehåller information om svensk lagstiftning, uppgifter om vart man kan vända sig för att få hjälp, vad man kan göra om man utsätts från påtryckningar från familjen och vad man bör tänka på inför en utlandsresa om man känner oro för att bli bortgift mot sin vilja.

Foldern trycktes i 60 000 exemplar, och enligt Ungdomsstyrelsen har den haft stor efterfrågan. Foldern har översatts till de nio vanligaste språken på skolor runt om i landet: arabiska, romani, engelska, sorani, dari, kurmandji, persiska, turkiska och somaliska. Även de översatta upplagorna har varit mycket efterfrågade.

Foldern skickades ut till rektorer, elevhälsövård på högstadieskolor och gymnasier, till socialtjänstkontor, poliskontor och ungdomsmottagningar i tolv utvalda kommuner. Utöver detta har man via e-post informerat om att foldern kan beställas via myndighetens hemsida, där den också kan laddas ner. Även översättningarna av broschyren har skickats via e-post till elevhälsan, myndighetsnätverket och andra intressenter samt lanserats på mässor, konferenser och utbildningar som Ungdomsstyrelsen har deltagit i. Man har

även publicerat artiklar som lagts upp på myndighetens webbplats för att ytterligare sprida materialet.

Enligt Ungdomsstyrelsen är det en fördel att vända sig direkt till de unga med information om deras rättigheter. Det har bidragit till en större kunskap om sakfrågan även bland föräldrar och yrkesarbetande, vilka utgjort en sekundär målgrupp.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att ta fram information till flickor och pojkar för att förebygga utsatthet för sexuell exploatering via internet.

I juni 2012 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att ta fram information för att förebygga sexuell exploatering av unga på internet. Uppdraget redovisades till regeringen i februari 2014. Informationen skulle vara skriven så att unga kunde identifiera sig med materialet och innehålla upplysningar om vart de kan vända sig för att få stöd och hjälp, hur de kritiskt kan förhålla sig till kontakter via internet och hur de kan undvika utsatthet. I uppdraget nämndes också särskilt att unga med intellektuell funktionsnedsättning skulle uppmärksammas. Målgrupper var, förutom unga, även föräldrar och yrkesverksamma. För att nå ut med information till målgruppen samarbetade Ungdomsstyrelsen med Ungdomsmottagningen på nätet (UMO) som man ansåg kunde nå många i målgrupperna.

Riktad kvalitetssäkrad information till unga

Uppdraget har resulterat i flera olika sidor på UMOs hemsida med ny information till unga. Texterna som publicerats är en blandning av saklig information och verkliga berättelser om utsatthet på nätet. Man har strävat efter att unga skulle kunna känna igen sig i materialet och förstå att de inte är ensamma och att de kan få hjälp. Även förövarperspektivet belyses genom texterna. För att anpassa texterna för intellektuellt funktionsnedsatta har Ungdomsstyrelsen gjort studiebesök i särskolor och haft samtal med lärare, elever och andra aktörer med kunskap om funktionshindrades kunskapsinhämtning. Därefter har informationen anpassats så att den är kortfattad, har enkelt språk och är illustrativ.

I samråd med organisationen Surfa lugnt har Ungdomsstyrelsen också skapat ett nytt metodmaterial (en powerpointpresentation) där sexuell utsatthet behandlas. För att kvalitetssäkra materialet har samtliga texter granskats av ett redaktionsråd bestående av experter från olika verksamheter och yrkesgrupper.

Omfattande spridning av informationen

Ungdomsstyrelsen har spridit informationen via UMOs hemsida och genom Facebookkampanjer i olika omgångar. Den andra kampanjomgången renderade i drygt 41 000 visningar på Facebook. Under en av kampanjdagarna registrerade UMO.se 1 279 besökare på den aktuella sidan. Man har även nått vuxna genom konferensen "Ett filter i huvet" som arrangerades på Fryshuset i Stockholm.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: uppdraget att översätta innehållet på www.dinarattigheter.se till relevanta språk

Länsstyrelsen i Östergötland fick år 2011 i uppdrag att översätta innehållet på webbplatsen www.dinarattigheter.se till relevanta språk för att öka tillgängligheten till information om barns och ungas rättigheter. Webbplatsen startades 2009 och är en central del av arbetet *Det handlar om kärlek* (se nedan). Webbplatsen består av två delar. En är offentlig och riktar sig till ungdomar. Här kan barn och unga läsa om sina rättigheter och vart de kan vända sig för att få stöd. Det går att dölja sitt besök på sidan, vilket kan vara viktigt eftersom datorn, och vilka sidor man har besökt, kan kontrolleras. Den andra delen är intern och innehåller material för dem som driver arbetet. Varje lokal aktör kan lägga upp sina kontaktuppgifter. Det finns också fler kontaktvägar för stöd och hjälp, samt information om hur man kan gå tillväga för att starta *Det handlar om kärlek*. Länsstyrelsen redovisar i samband med slutrapporten *Det handlar om kärlek* (rapport 2013:8)¹⁴ att man år 2012 översatte webbplatsen till 10 olika språk: arabiska, persiska, engelska, franska, turkiska, kurmanci, sorani, romani, somaliska och dari.

---

¹⁴ Någon annan separat redovisning av detta regeringsuppdrag föreligger inte.

Vid tiden för slutredovisningen hade webbplatsen haft drygt 102 000 unika besökare sedan starten 2009. Majoriteten av besökarna är från 2012 då webbplatsen fick ett uppsving och hade cirka 60 000 unika besökare, vilket ger ett snitt på omkring 5 000 besök i månaden. I januari 2013 hade webbplatsen cirka 11 000 unika besökare. Webbplatsen har också fått viss spridning internationellt med besökare från bland annat Iran, Turkiet, USA, Frankrike, Tyskland, Saudiarabien, Storbritannien och Algeriet.

Brottsförebyggande rådets uppdrag att utvärdera myndighetssamverkan i projekt Karin

Brottsförebyggande rådet (Brå) fick 2012 i uppdrag att utvärdera hur arbetsformen i koncept Karin fungerar och vilken betydelse den har för kvaliteten och effektiviteten i arbetet med kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. I uppdraget ingick även att studera i vilken mån koncept Karin i Malmö skiljer sig från andra liknande verksamheter. Uppdraget avrapporterades i mars 2013.

Brå arbetade med flera olika datakällor i utvärderingen. Man genomförde intervjuer med personal och våldsutsatta kvinnor, granskade förundersökningsprotokoll och samlade in registerdata. Underlag och kunskap från tidigare rapporter om polisens utredningar kring våld i nära relationer kom också till användning. Enligt Brå hade det dock varit en fördel om man hade fått i uppdrag att utvärdera hela koncept Karins verksamhet och inte endast den samverkan som sker kring de våldsutsatta kvinnorna och det stöd som ges till dem.

Utvärderingens resultat i korthet

Utvärderingen visar bland annat på följande resultat:

- Uppsökande och stödjande arbete är värdefullt för våldsutsatta kvinnor. Enligt Brå utför socialsekreterarna på Karin ett värdefullt arbete, men det är svårt att värdera effekterna av detta stöd i relation till kostnaderna. Man menar också att det uppsökande arbetet kan utvecklas även om samlokalisering inte är möjlig.

- Samlokalisering av polis och socialtjänst underlättar möjligheterna att bedriva uppsökande arbete och ha en tät samverkan. Samverkan ger också möjlighet att skapa rutiner som garanterar att kvinnornas risk för fortsatt utsatthet blir bedömd. Jämfört med andra verksamheter samverkar man inom Karin mer frekvent med både varandra och med andra aktörer. Däremot finns det ingen skillnad i hur väl denna samverkan fungerar jämfört med andra verksamheter.
- Det behövs struktur och kompetens inom socialtjänsten för att även kunna arbeta med sådan hjälp som kräver biståndsbeslut. Många av de intervjuade kvinnorna hade önskat hjälp med ekonomi och bostad, något som varken Karin eller jämförd verksamhet har möjlighet till då de saknar befogenhet att ge bistånd.
- Lokalerna på Karin är anpassade till behoven hos kvinnor och deras barn, vilket har stor betydelse för deras upplevelse av utredningsprocessen. Brå konstaterar att den enda tydliga merkostnaden för Karin rör lokalerna; kostnaden beräknas vara tre miljoner kronor högre än på ett traditionellt poliskontor. Brå menar dock att det är svårt att mäta vad effekten är värd i pengar.
- Trygga lokaler, bra bemötande och stöd medför inte att fler kvinnor deltar i brottsutredningar. I Brås undersökning var det lika många som deltog i utredningen på Karin som på jämförelsenheten.
- Att polisen ger hög prioritet åt ärenden rörande våld i nära relationer är ett uttalat mål, både från regeringens och från Rikspolisstyrelsens sida. Enligt Brås utvärdering är detta inte alltid så lätt att förverkliga. Därför är det viktigt att polisen fortsätter att vara uppmärksam på att det finns tillräckligt med personer som har engagemang och kompetens att arbeta med utredningar som rör våld i nära relationer.
- Det behövs bra rutiner och system för statistisk uppföljning inom både socialtjänsten och polisen för att kvalitetssäkra, följa upp och utveckla verksamhetens innehåll och resultat när det gäller våld i nära relationer. Enligt Brå fanns det vid tiden för utvärderingen stora brister i uppföljningen av verksamheten. Man menar att uppföljning är central för att kunna analysera verksamheten och dess resultat och på så sätt kunna utveckla arbetet.

Spridningen av resultaten

Rapporten finns publicerad i fulltext på myndighetens webbplats. Brå anordnade i samband med rapportsläppet också ett seminarium för utvalda nyckelaktörer och deltar i externa aktörers seminarier vid förfrågan. Internt på myndigheten har man tagit vara på erfarenheter från uppdraget vad gäller inhämtning av information, svårigheter med detta arbete och vad man kan göra för att underlätta hanteringen.

Utredning om våld, hot och kränkningar som kan drabba utländska kvinnor som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige.

Regeringen tillsatte i maj 2011 en särskild utredare som skulle kartlägga och analysera förekomsten och omfattningen av våld, hot och kränkningar som kan drabba utländska kvinnor som har beviljats uppehållstillstånd genom anknytning till en man bosatt i Sverige. Kvinnornas behov av insatser liksom förslag på hur dessa kunde förbättras skulle också beskrivas. Landshövding Eva Eriksson utsågs som särskild utredare.

För att kartlägga situationen ställdes en enkät till relevanta myndigheter och kvinnojourer i fem län där deras erfarenhet av kontakter med dessa kvinnor och barn efterfrågades. Därutöver djupintervjuade man fyra berörda kvinnor. Enkäten kom att omfatta 92 av landets 290 kommuner. Svarsfrekvensen bedömdes ligga på cirka 50 procent. Enligt utredningen hade mottagarna av enkäten under tremånadersperioden mött minst 491 och högst 1 040 kvinnor som kommit till Sverige på grund av anknytning och där det fanns anledning att anta att de utsatts för våld. Kvinnorna kom i första hand från Irak, Iran, Brasilien, Kosovo, Mongoliet, Thailand samt vissa länder i Afrika. Kvinnorna hänvisas i första hand vidare till socialtjänsten för råd och stöd.

Utredningen uppehåller sig i huvudsak kring regelverket och tillämpningen av detta och mindre i det som efterfrågades i uppdraget. I remissutskicket ombads remissinsatserna att fokusera på de delar av utredningen som återfanns i direktiven. Brå har inte närmare upplysningar om den fortsatta beredningen av utredningen.

Brottsförebyggande rådets uppdrag att utveckla och genomföra en nationell kartläggning av brott i nära relationer

Brå fick 2012 i uppdrag att utveckla och genomföra en nationell kartläggning av brott i nära relationer. Uppdraget redovisades i maj 2014. Enligt uppdraget skulle Brå utveckla ett nytt frågeavsnitt i Nationella trygghetsundersökningen (NTU), särskilt utformat för att fånga upp misshandel, sexuellt våld, hot och trakasserier i nära relationer. Det primära syftet var att försöka fånga upp fler brott i nära relationer än tidigare undersökningar har gjort samt att utforma ett frågeavsnitt som gör det möjligt att i framtiden upprepa studien för att kunna göra jämförelser över tid. För att försöka få en så heltäckande bild som möjligt ingick även att bedöma utbredningen av brott i nära relationer, liksom karaktären på dessa brott, genom att jämföra resultaten i det nya frågeavsnittet med andra datakällor.

Frågeavsnittet togs fram i samarbete med en extern forskare vid Uppsala universitet. En extern referensgrupp var också kopplad till arbetet. Avsnittet expertgranskades av Statistiska centralbyrån, som också utförde ett kognitivt test. Frågorna om våldsutsatthet ställdes i samband med den ordinarie datainsamlingen till NTU. I denna ingår ett slumpmässigt urval av 20 000 personer, och bortfallet uppgick denna omgång till knappt 36 procent. I rapporten redogörs för undersökningens bortfall och tillförlitlighet.

Närmare sju procent uppger utsatthet det senaste året

Totalt uppger 6,8 procent av befolkningen att de utsattes för brott i en nära relation under 2012. Andelen kvinnor som utsattes för brott i en nära relation under 2012 var i princip jämnstor med andelen utsatta män. Även när man studerar psykiskt våld och fysiskt våld separat visar sig utsattheten vara jämnt fördelad mellan könen; 6,8 procent av kvinnorna och 6,2 procent av männen utsattes för psykiskt våld, medan 2,2 procent av kvinnorna och 2,0 procent av männen utsattes för fysiskt våld. Även om utsattheten under 2012 verkar vara jämnt fördelad mellan kvinnor och män, är det vanligare att kvinnor utsätts för grövre våld och har betydligt större behov av hjälp och stödinsatser, och då framför allt sjukvård.

Kvinnor uppger också i högre utsträckning att de blivit utsatta för återkommande psykiskt våld.

Få polisanmäler eller uppsöker stödverksamhet

Bland de personer som blev utsatta under 2012 uppgav 7,9 procent att de haft någon form av kontakt med polisen. Av dessa uppgav drygt hälften (56 procent) att de också hade gjort en polisanmälan. Omräknat till samtliga personer som blev utsatta för brott i en nära relation under 2012 innebär det att 3,9 procent uppger att de har polisanmält händelsen eller någon av händelserna. Det är också få som uppsöker någon form av stödverksamhet. Ungefär 12 procent av kvinnorna och 2,7 procent av männen har exempelvis haft någon form av kontakt med sjukvården. Andelen kvinnor och män som inte upplever att de fått den hjälp och det stöd de hade behövt uppgår till 11,4 respektive 4,4 procent.

Framtida undersökningar

Frågeavsnittet om brott i nära relationer är konstruerat för att kunna upprepas, och det ger därför en unik möjlighet att följa utsattheten över tid. Undersökningen är dock kostsam att genomföra och ryms inte resursmässigt inom Brås ordinarie verksamhet. Brå ställer sig dock positiv till nya uppdrag inom området.

Åtgärder mot sexuellt våld

Ungdomsstyrelsens uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och motverka sexuell exploatering av unga

Ungdomsstyrelsen har under flera år haft i uppdrag att förebygga sexuell exploatering och exponering av unga via internet. Inom ramen för det uppdraget togs rapporten *Se mig – unga om sex och internet* samt metodmaterialet *Ses offline?* fram. Det ursprungliga uppdraget slutredovisades 2010 med rapporten *Hjälp jag dör – vem la upp bilden?* Därefter gav regeringen myndigheten ett förnyat uppdrag att under 2011–2013 fortsätta med utbildningsinsatser i syfte att förebygga sexuell exploatering av unga via internet. Denna

verksamhet har redovisats årligen i samband med Ungdomsstyrelsens årsredovisningar.

Målgruppen för utbildningarna var personal som har en samordnande och utvecklande roll för skola, fritid, socialtjänst och andra relevanta kommunala verksamheter. Ungdomsstyrelsen valde att också bjuda in representanter från elevhälsan, kuratorer, barnmorskor på ungdomsmottagningarna, familjeterapeuter, tjänstemän från kommunerna samt ideella verksamheter.

Ungdomsstyrelsen har arbetat med såväl nationella utbildningar som med skräddarsydda utbildningar till olika aktörer (i likhet med utbildningsinsatserna kring att giftas mot sin vilja – se ovan). Den nationella utbildningen, som gav 7,5 högskolepoäng, genomfördes tre gånger under perioden, och varje utbildningsomgång varade tre dagar. Utbildningen genomfördes i samarbete med Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap vid Umeå universitet. Föreläsningarna belyste bland annat ungas nätanvändning, unga och sexualitet, lagstiftningen på området, genusperspektiv och olika metodmaterial. Kursen behandlade därutöver olika metoder i förebyggande arbete, och deltagarna diskuterade förhållningssätt inom olika professioners yrkesutövande. Utbildningen har nu blivit en del av Umeå universitets ordinarie utbud av distansutbildningar.

Under 2013 arrangerades också åtta skräddarsydda utbildningar. Dessa kursers innehåll fokuserade speciellt på de enskilda aktörernas kunskaper och möjligheter att arbeta med målgruppen.

Effekter och spridning

Vid varje utbildningstillfälle deltog omkring 35 personer. Utbildningen uppfattades bland deltagarna som användbar i deras arbete, och i utvärderingen av kursens innehåll och användbarhet hade 98 procent av deltagarna givit betyget 3–5 på en femgradig skala.

Utöver ovannämnda utbildningar medverkade Ungdomsstyrelsen i åtta externa föreläsningar under uppdragsperioden. Dessa föreläsningar hade en mer lokal prägel. Man medverkade även vid nio större konferenser och mässor. I samband med dessa har myndigheten bland annat delat ut ovannämnda metodmaterial. Metodmaterialet har tryckts i cirka 30 000 exemplar och också

spridits till skolor över hela landet. Ungdomsstyrelsen bedömer att man har nått ut till sina målgrupper med materialet.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet

I juli 2013 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via nätet. Inom ramen för uppdraget skulle man sammanställa och sprida information om lagstiftning och om vart ungdomar kan vända sig om de blivit utsatta. Ungdomsstyrelsen skulle även komplettera befintligt metodmaterial som tidigare tagits fram inom uppdraget att förebygga sexuell exploatering via internet. Uppdraget har resulterat i ett nytt kapitel i *Ses offline?*, i filmer och i en bok om näthat riktad till skolelever på högstadiet och i gymnasiet. Det kommer även att finnas en handledning för lärare som kan användas i diskussioner med eleverna om hot, kränkningar och trakasserier på nätet.

Inom ramen för uppdraget har man samarbetat med en rad externa aktörer. Ungdomsstyrelsen gav bland annat två forskare från Rättssociologiska institutionen vid universitet i Lund att undersöka om nätkränkningar är ett specifikt beteende och mer vanligt förekommande bland unga. Analysen slutredovisades i februari 2014. Ungdomsstyrelsen har även samarbetat med Statens medieråd i deras uppdrag att genomföra kampanjen ”No hate speech movement” (se nedan). I december 2013 anordnade man tillsammans med RFSL konferensen När motivet är hat för dem som arbetar inom bland annat socialtjänst, skola, fritidsverksamhet, polis, sjukvård och stödande verksamhet.

Effekter

Ungdomsstyrelsen konstaterar att de nått många aktörer och att deras kunskap, metoder och utbildningar i ämnet har varit efterfrågade. De anser att kunskapsnivån hos vuxna och yrkesverksamma har höjts under åren som uppdraget pågått. På konferensen som man ordnade tillsammans med RFSL deltog cirka 500 personer. Konferensen utvärderades, och de flesta svarande ansåg att kunskapen de fått var användbar i deras arbete; 98 procent av de

svarande angav betygen 3–5 (på en skala mellan 1 och 5 och med en svarsfrekvens om 51 procent). Ungdomsstyrelsen konstaterar dock själva att svarsfrekvensen är så pass låg att man endast kan uttala sig om tendenser.

Framtida utmaningar

Ungdomsstyrelsen betonar att frågor om dels bemötande av unga som är nyfikna på olika typer av relationer på nätet, dels om förebyggande metoder för att motverka sexuell exploatering ökar. Ungdomsstyrelsen menar att behoven bland dem som mår dåligt, som säljer sex och utsätter sig för risker eller som utvecklar ett självskadebeteende genom sex behöver identifieras och att det fortfarande finns mycket att göra i detta arbete. Myndigheten har genom uppdragen byggt upp kompetens och kontakter som är viktiga i det fortsatta arbetet med att förebygga sexuell utsatthet på internet bland unga.

Statens medieråd: uppdraget att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige

Statens medieråd har i uppdrag att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige. Uppdraget ska redovisas i augusti 2014. I uppdraget ingår att samordna nationella aktiviteter inom ramen för kampanjen. Syftet är bland annat att höja kunskapen om främlingsfientlighet, sexism och liknande former av intolerans på internet. Kampanjen ska genomföras i enlighet med de riktlinjer som presenterats av Europarådet. I arbetet ingår bland annat att inrätta en nationell styrgrupp. Utöver detta ska man också skapa ett nätverk med relevanta aktörer inom såväl den offentliga som den privata sektorn och inom det civila samhället. Syftet med nätverket är att skapa förutsättningar för ett fortsatt arbete mot hot, trakasserier och kränkningar på internet som har sin grund i främlingsfientlighet, sexism eller liknande former av intolerans.

Av den dokumentation som Brå har fått ta del av framgår att en rad aktiviteter pågår som en del i arbetet. Olika poddar, utbildningar och metodmaterial har tagits fram och återfinns nu på myndighetens webbplats. En av målsättningarna är också att allt

som skapas ska ha en digital förankring, det vill säga man ska aldrig behöva vara ”på plats” för att ta del av kampajens budskap, föreläsningar och seminarier.

Statens medieråd nämner tre utmaningar i arbetet: det är ett svårt ämne, målgruppen är stor (alla ungdomar i Sverige mellan 13 och 25 år) och budgeten är begränsad. Trots detta har man som målsättning att skapa en så bra grund som möjligt för budskapet.

Brottsoffermyndighetens uppdrag om utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsprocessen

Brottsoffermyndigheten (BrOM) har haft i uppdrag att skapa ett utbildningsprogram i syfte att ge ökad kunskap om dem som utsatts för sexualbrott och förbättra bemötandet av dem genom hela rättsprocessen. Särskilt fokus har lagts på bemötande av barn och unga. Uppdraget delredovisades i slutet av 2011 och slutredovisades i juni 2014. Slutredovisningen omfattar också en utvärdering av utbildningens innehåll.

För att genomföra uppdraget gjorde BrOM inledningsvis en bedömning av utbildningsbehoven. Bedömningen utgick från en tidigare kartläggning om vad som gjorts på området (främst rör detta utbildningsinsatser) inom länsstyrelserna, Åklagarmyndigheten, Sveriges domstolar och Sveriges advokatsamfund. I kartläggningen konstateras att kunskap om bemötande av sexualbrottsoffer ofta ingår som delmoment i andra kurser men att det finns ett behov av både fördjupning och fokusering på bemötandet av unga sexualbrottsoffer utifrån utsatthet och behov. Utbildningsprogrammet bedömdes även behöva inkludera kunskap om hur utsatta kan uppfatta sina kontakter med rättsväsendet.

I planeringen och genomförandet av uppdraget samverkade man med en rad andra myndigheter, såsom Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Sveriges advokatsamfund och Nationellt centrum för kvinnofrid.

Utbildningen

Brottsoffermyndigheten har genomfört 11 utbildningar i internatform sedan hösten 2012. Vid varje utbildning, som omfattade både föreläsningar och diskussionsseminarier, deltog 20 till 40 deltagare från polisen, domstolarna, åklagarkamrarna och advokater. Totalt har 301 personer utbildats. Som underlag till diskussionsseminarierna har Brottsoffermyndigheten framställt 10 kortfilmer med olika öppna bemötandesituationer. Filmerna har använts som avstamp för diskussioner om rättsaktörernas bemötande och om objektivitet i förhållande till empati. Materialet lanserades vidare under en avslutande utbildningsdag för ett 60-tal chefer inom rättsväsendet i maj 2014.

Utvärdering av utbildningen

Utbildningen utvärderades vid två tillfällen – ett i direkt anslutning till internatet och ett en vecka senare via en webbenkät. Svarsfrekvensen på den senare var 52 procent. Internatutbildningen har överlag fått positiva omdömen, särskilt har man uppskattat att få utbyta erfarenheter med andra yrkeskategorier. De synpunkter som lämnades om innehåll med mera har beaktats i de följande internatutbildningarna. Filmerna har fungerat mycket bra som utgångspunkt för diskussion om bemötandefrågor. Diskussioner som annars lätt skulle kunna fokusera på mer praktiska frågor (bevis-säkring etc.) har genom filmerna kommit att handla om erfarenheter av olika bemötandesituationer.

Brottsoffermyndigheten vill förvalta programmet vidare

Brottsoffermyndigheten har önskemål om att få fortsätta att förvalta utbildningsprogrammet och sprida filmerna tillsammans med en handledning. Myndighetens förhoppning är att materialet kan fungera som ett diskussionsunderlag och uppmuntra till fortsatta utbildningsinsatser för ett förbättrat bemötande av sexualbrotts-offer inom rättsväsendets myndigheter.

Karolinska universitetssjukhusets medel till verksamhet som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld

Våren 2011 beviljades Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) vid Karolinska Universitetssjukhuset utvecklingsmedel för att utveckla en hjälplinje mot sexuellt våld. Hjälpelinjen ska förebygga sexuella övergrepp och också stödja anhöriga, personalgrupper, personer som utsatts för kränkande sexuella handlingar och personer som inte har probleminsikt. Delmålen för de beviljade utvecklingsmedlen var att

- etablera en hjälplinje mot sexuellt våld genom att utveckla befintlig telefon- och internetverksamhet i syfte att nå en större och bredare målgrupp än i dag, dvs. personer, främst män, som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld och närstående till dessa samt vara rådgivningsinstans till yrkesgrupper som möter sexuell övergreppsproblematik
- kartlägga verksamheter dit personer med riskbeteende kan hänvisas i syfte att identifiera befintliga resurser och behov av kompetensutveckling för att på sikt skapa ett nationellt nätverk av vårdgivare
- utveckla evidensbaserad behandling för riskpersoner för sexuellt våld.

Vidare skall effekten av telefonverksamheten utvärderas.

Utveckling av hjälplinjen och internetverksamhet

PrevenTells telefonsystem har utvecklats tillsammans med Telia. Telefonen kan bemannas med upp till fem parallella linjer, och vid obemannade tillfällen har uppringaren möjlighet att lämna meddelande så att personalen kan ringa upp så fort det är möjligt. Samtalet är kostnadsfritt och anonymt, inte heller syns PrevenTells telefonnummer på uppringarens telefonräkning.

I mars 2012 öppnade webbplatsen www.preventell.se med information om Hjälpelinjen och CASM:s verksamhet.

Kvalitetssäkring

Hjälplinjen bemannas av tio medarbetare med stor erfarenhet och utbildning i att möta människor med sexologiska problem och önskad sexualitet. Utöver dessa finns det alltid en medicinskt ansvarig psykiatriker att tillgå för konsultation. All personal får extern handledning varannan vecka och har genomgått en specialinriktad utbildning. Man deltar också kontinuerligt i olika kompetens- och utvecklingsprogram. Intern och extern utbildning sker fortlöpande. Samtliga medarbetare på CASM har därtill utbildats av Rikspolisstyrelsens avdelning för it-brottslighet och gruppen som arbetar med barnpornografibrott. För att kvalitetssäkra samtalen finns det även handlingsplaner för suicidriskbedömning och för hur personer som utsatts för våld ska hanteras. Utan att kopplas till personuppgifter registreras och dokumenteras varje samtal i en digital programvara, FAR, för forskning, analys och rapport.

Kartläggningen av befintliga resurser i landet

I enlighet med regeringsbeslutets andra delmål utfördes en kartläggning av verksamheter i landet som har i uppdrag att arbeta med personer som tillhör PrevenTells målgrupp. Enligt kartläggningen finns det elva vårdenheter i landet som är specialiserade på att bedöma och behandla sexuella avvikelser och/eller hypersexuell störning (två inom vuxenpsykiatri, två inom rättspsykiatri, tre inom barn- och ungdomspsykiatri, en inom beroendevården, en inom habiliteringen samt två inom somatisk vård). Utöver dessa finns tio verksamheter där enskilda medarbetare kan behandla målgrupperna. Alla verksamheter utom två är lokaliserade till södra delen av landet.

Aktiv marknadsföring

För att sprida information om hjälplinjen har man gjort direktutskick till vårdgivare, och hemsidan har sökmotoroptimerats. Vidare har reklamprodukter avsedda för vårdgivare och andra aktörer som kommer i kontakt med målgruppen tagits fram, tillsammans med material som vänder sig direkt till personer i riskzon för

oönskat sexuellt beteende. Cirka 1 000 informationsbroschyrer och 1 300 telefonkort har delats ut till olika verksamheter, aktörer och organisationer. Under 2013 riktades marknadsföringen mer mot allmänheten genom webbaserade lösningar. Flera organisationer och myndigheter har också bidragit till att förmedla information om PreventTell, inte minst genom länkning till artiklar i media. Man har även genomfört andra utåtriktade aktiviteter, exempelvis intervjuer, radio- och tv-rapporteringar, artiklar i tidningar och i sociala medier.

Projektet med en nationell hjälptelefonlinje invigdes officiellt den 22 mars 2012, och www.preventell.se har hittills haft drygt 400 unika besökare i månaden. I genomsnitt tar PreventTell emot fyra till fem samtal dagligen. En majoritet av dem som ringer tillhör den primära målgruppen, varav en fjärdedel en eller flera gånger har ringt för att söka stöd eller hänvisas till behandling. Närstående och anhöriga utgör drygt en femtedel av de ringande. Det är mindre vanligt att vårdgivare, myndigheter eller organisationer söker kontakt med PreventTell.

Förslag inför framtiden

CASM föreslår att ett professionellt, nationellt nätverk skapas så att de erfarenheter som byggts upp kan omsättas till ett nationellt arbete för att utveckla hjälptelefonen och vårdverksamheterna samt fortsätta utvecklingen av evidensbaserade behandlingsmetoder. CASM bedömer att det krävs en nationell strategi som omfattar ett långsiktigt arbete för att förebygga sexuella övergrepp och sexuellt våld bland dem som befinner sig i riskzonen.

En möjlighet att nå ut till fler uppges även vara att utveckla ett manualbaserat behandlingsprogram som kan administreras via internet utan hinder från de nuvarande geografiska begränsningarna.

Rikspolisstyrelsens informationskampanj mot brott i nära relationer

I september 2011 fick Rikspolisstyrelsen (RPS) i uppdrag att förnya en tidigare informationskampanj om brott i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet var att uppmärksamma dessa typer av brott och uppmuntra att brotten anmäls. Målgrupperna var,

liksom vid det tidigare uppdraget, de som är utsatta för brott och de som bevittnar brott. En skillnad var dock att informationen nu också skulle anpassas till unga, personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, personer med funktionsnedsättningar och personer med annat modersmål än svenska. Utöver dessa målgrupper riktades uppdraget även mot myndigheter, aktörer inom sjukvård och psykisk hälsa, lärare, ideella föreningar, journalister, andra opinionsbildare samt olika aktörer inom polisen.

Vid sidan av informationskampanjen skulle polisen också fortsätta att utveckla och kvalitetssäkra sitt arbete avseende hantering och utredning av dessa typer av brott inom ramen för ordinarie anslag. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2014.

Polisens arbete för att anpassa informationskampanjen

I samband med den föregående kampanjen togs en kommunikationsstrategi fram, och den användes även i detta uppdrag. I samverkan med andra aktörer anpassades den för att nå de grupper som inte omfattades i det tidigare uppdraget. Utöver samverkan har samtal med brottsutsatta, exempelvis djupintervjuer med unga som lever med hedersrelaterat våld och förtryck, genomförts för att få mer kunskap om vilka deras behov är. RPS arbetsgrupp har även samrått med olika parter för att testa det färdiga materialet.

Utöver svenska (samt enklare svenska) och engelska översattes informationskampanjen till fem språk (arabiska, somaliska, polska, spanska och thailändska). Valet av språk styrdes av vilka som var de största grupperna som anlant till Sverige under de senaste sex åren.

För att nå personer med annat modersmål än svenska har RPS genomfört 220 informationsträffar tillsammans med hemspråksinformatörer och i samarbete med mångkulturella samlingspunkter.

RPS har också utvecklat ett stödmaterial för att nå unga. I samarbete med Brottsförebyggande rådet har exempelvis lektionsmaterial tagits fram till webbplatsen brottsrummet.se. Det rör sig om interaktiva tecknade berättelser och filmer med olika teman som baseras på verkliga rättsfall, exempelvis partnervåld bland både heterosexuella och homosexuella. Till materialet hör lärarhandledningar och ett bildspel anpassat för personer med funktionsnedsättning. Polisen har också tagit fram en interaktiv lektion med

handledning för att stärka lärares arbete med elever som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Utöver det ovannämnda har två webbsända seminarier kring våld i nära relationer och utsatthet tagits fram. Allt material som polisen producerat i uppdraget finns tillgängligt på Polisens hemsida.

Kampanjens spridning och resultat

Kampanjen spreds genom flera olika kanaler, exempelvis Polisens webbplats, sociala medier, tidningar, BVC, tampongförpackningar och radio. Polisen har dessutom bjudit in till samarbete med frivilligorganisationer som idrottsklubbar, trossamfund etc. för att via deras hemsidor sprida budskapet. Syftet med flera av annonseringsplatserna var att nå de utsatta där förövare oftast inte ser budskapet. För att sprida information om både uppdraget och kampanjen har möten, riktade utskick och Polisens intranät använts som medel att informera medarbetare och chefer inom polisen. För att fortsätta att utveckla det interna informationsarbetet och förankra kampanjarbetet inom organisationen skapades en referensgrupp bestående av informationschefer i polismyndigheterna i Värmland, Jämtland, Halland och Stockholms län.

Polisen konstaterar att webbsidan har haft många besökare (drygt 90 000) under kampanjperioden november 2012 till mars 2014 och att den har många återbesök.

Filmerna *Skuggan* och *Johan och Eva*, som även används som utbildningsmaterial, har tillsammans haft 859 000 visningar på Polisens Youtube-kanal. Versioner av filmerna som anpassats till personer med funktionsnedsättning har visats drygt 630 gånger. Brottsrummets filmer har totalt visats 10 300 gånger (perioden juni 2012 till mars 2014).

Utvärdering av kampanjen

RPS har löpande låtit utvärdera informationskampanjen. Tre webb-enkätundersökningar har genomförts med över 2 000 respondenter. Utöver enkäten har RPS genomfört samtal och intervjuer med samverkansparter, pedagoger inom skolan och polisens kommunikatörer.

RPS har även analyserat kampanjens spridning i polisens egna kanaler samt i köpta mediekanaler.

Enligt Polisen har man genom kampanjen lyckats bredda bilden av vad som är brott i nära relationer – från det grova våldet till att innefatta alla typer av våld och verbala hot. Detta har lett till att fler har kunnat identifiera sig som utsatta eller vittnen. De som har sett kampanjen uppger i högre utsträckning att de har varit utsatta för våld än de som inte har sett den. Andelen som har angett att vissa beteenden är eller skulle vara brottsliga är också högre bland dem som har sett kampanjen, oavsett tidigare utsatthet.

RPS förhoppning är att informationskampanjen ska bidra till att antalet anmälningar ökar på lång sikt. Deras erfarenheter från föregående uppdrag är dock att anmälningarna inte ökade direkt i samband med kampanjen utan att de i stället ökat över en längre tidsperiod. RPS betonar utifrån detta vikten av att ta fram material som lever länge och är tillgängligt när den som är utsatt eller bevittnar brott behöver det.

Utvärderingen visar också att Polisen har stora möjligheter att sprida information via egna kanaler. Man menar dock att kampanjen skulle behövas spridas kontinuerligt och inte endast när ett regeringsuppdrag föreligger. För att arbeta med spridning av information via sociala medier, som visat sig vara en framgångsfaktor, krävs en speciell organisation och kompetens hos Polisen. Detta saknas i dagsläget. Enligt redovisningen är detta något som Polisen måste ta hänsyn till i samband med att den nya polismyndigheten byggs upp.

Polisen menar att informationsarbetet borde ha involverat hela polisorganisationen och inte endast den centrala nivån. RPS konstaterar även att det borde finnas möjlighet att bygga upp en stark kompetens och förvaltning av kunskaper i den egna organisationen utifrån de lärdomar som gjorts inom uppdraget. För att möjliggöra detta behövs resurser i form av tid och personal. I de fall sådana prioriteringar inte görs riskerar man att gå miste om nyttan av viktiga lärdomar, erfarenheter, kompetens och kontaktytor.

Nationellt Centrum för Kvinnofrids uppdrag att utveckla Kvinnofridslinjen.

År 2011 fick Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) i uppdrag av regeringen att under en fyraårsperiod utveckla den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen. Syftet var dels att kvalitetssäkra det stöd som Kvinnofridslinjen ger till våldsutsatta kvinnor, dels att fler av dem som utsätts för hot, våld och/eller sexuella övergrepp skulle nås. Uppdraget löper under perioden 2011–2014 och består av två delar. Den första delen är inriktad på tekniskt stöd för personalen i samband med telefonrådgivning, och i den andra delen utvecklas dokumentationen av stödlinjens samtal. Marknadsföringen ska också intensifieras för att nå ut till fler stödsökande. Uppdraget i sin helhet ska slutredovisas i april 2015. Utvecklingsarbetet startade redan 2010 då NCK gjorde en översyn av Kvinnofridslinjens it-resurser. Denna översyn låg till grund för regeringsuppdraget.

Det nya datasystemet skapar bättre förutsättningar för att stödet ska bli enhetligt

I februari 2012 introducerades en ny intern resursdatabas som stöd för telefonrådgivningen. Databasen innehåller förbättringar inom en rad områden, exempelvis en ny webbaserad lösning med funktionella och grafiska förbättringar, länkar till fördjupad information samt dokument som personalen har nytta av i sitt arbete. Systemet har även fått en nyhetsfunktion för att säkerställa att samtliga som svarar i telefonen snabbt kan nås av viktig information. Som ett led i kvalitetssäkringen har man utarbetat samtalsguider och checklistor. Personalen utbildades i det nya systemet, och verktygen och systemet sattes därefter i drift (februari 2012). Arbetet kommer att följas upp och utvärderas genom falldiskussioner och enkäter.

Under perioden har dokumentationen av samtalen till stödlinjen utvecklats. Det nya systemet skulle göras mer användarvänligt när det gäller att dokumentera samtalens inriktning och samtidigt ge ett mer ändamålsenligt underlag för utvecklingsarbete, löpande kvalitetsuppföljning och rapporter. Denna samtalsregistrering sattes i drift i september 2013 och testades under hösten samma år.

För att nå ut till fler kvinnor som inte har svenska som modersmål har informationen om Kvinnofridslinjen under perioden utö-

kats med tigrinja och albanska. Totalt finns nu informationen på 26 språk och i punktskrift. En teckenspråksfilm för att nå döva och hörselskadade våldsutsatta kvinnor och anhöriga har tagits fram. Kvinnofridslinjens webbplats hade under 2013 fler än 216 500 besök.

Som ett led i regeringsuppdraget har NCK även arbetat med att sprida information om Kvinnofridslinjen. En Sifo-mätning visade att marknadsföringen behövde intensifieras i Skåne och Västra Götalandsregionen. Således riktades insatser dit, men NCK annonserade även om Kvinnofridslinjen via internet, tidningar, vykortskampanjer och trafikreklam för att nå ut med information.

Effekten av satsningen

Enligt NCK har regeringsuppdraget gjort det möjligt att intensifiera arbetet under en treårsperiod, med satsningar för att öka tillgängligheten för kvinnor som kan vara särskilt svåra att nå. NCK påpekar dock att arbetet med att öka kännedomen om Kvinnofridslinjen måste pågå kontinuerligt och även webbplatsen www.kvinnofridslinjen.se måste utvecklas kontinuerligt. En kännedomsmätning som gjordes under våren 2012, då inga kampanjer var aktuella, visade att 41 procent av kvinnorna känner till Kvinnofridslinjen. Vid en motsvarande mätning våren 2014 hade kännedomen ökat till 46,5 procent. Stödtelefonen är mest känd i Stockholm och framför allt i åldersgruppen 16–29 år, där 70 procent svarade att de känner till Kvinnofridslinjen. Man har framför allt fått kännedomen via annonsering i tryckta medier och på internet, artiklar och reportage i medier samt via informationsmaterial och affischer på sjukhus, apotek och liknande.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar

Ungdomsstyrelsen har sedan 2013 i uppdrag att kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar. Uppdraget ska redovisas i februari 2015.

Kunskapsinhämtning

Ungdomsstyrelsen har inhämtat information genom en enkät som gått ut till cirka 3 000 ideella organisationer på nationell, distrikt och lokal nivå. Enkäten ska belysa vilka erfarenheter och synpunkter det finns på förebyggande arbete, men också hitta intressanta metoder för förebyggande arbete. I informationen som föregick enkäten efter-söktes även samarbetspartners för kartläggningen. Ungdomsstyrelsen fick på så sätt kontakt med ett tjugotal föreningar, trossamfund och offentliga aktörer. Med dessa har man diskuterat om vilka kunskaps-behov som föreligger, hur kunskapen om ämnet kan spridas till andra och hur föreningen/organisationen har implementerat sitt arbete. Ungdomsstyrelsen har även mött forskare för att få information om förebyggande arbete och goda exempel.

En extern kvalitativstudie och en digital folder på webben

Inom ramen för uppdraget har Ungdomsstyrelsen givit två forskare i uppdrag att göra kvalitativ studie i form av besök och samtal med föreningar som har erfarenhet av sexuella övergrepp. Dokumentationen från dessa möten ska kunna användas vid seminarier eller laddas ner från webben.

En kommunikationsbyrå ska också ta fram en ”digital folder” som ska innehålla information och vägledning i hur man minimerar risker för övergrepp och hur man måste hantera en akut situation. ”Foldern” ska även innehålla samtalsövningar vilka kan användas som utgångspunkt i samtal om förebyggande arbete.

Inom ramen för uppdraget kommer Ungdomsstyrelsen även att belysa hur kommuner kan spela en roll i arbetet med att stödja och motivera föreningar att arbeta aktivt mot övergrepp.

Stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld

Brottsoffermyndighetens uppdrag att ta fram eller anpassa information om stöd och skydd till barn som brottsoffer

Brottsoffermyndigheten (BrOM) har tillsammans med Barnombudsmannen (BO) fått i uppdrag att ta fram eller anpassa information om skydd och stöd direkt riktad till barn och unga som är brottsoffer eller som har bevittnat våld. Materialet ska fungera för unga i olika åldrar och finnas tillgängligt på relevanta språk. Uppdraget slutredovisades i juni 2014.

Förutom samverkan med BO, har man samrått med andra berörda myndigheter och organisationer. BrOM beskriver samverkan med relevanta verksamheter som en viktig del i arbetet, inte minst när det gäller spridningen av materialet. Som vägledning i arbetet upprättades en omfattande kommunikationsplan med tydliga mål.

BrOM har i en enkätundersökning till organisationer som arbetar med barn undersökt vilket informationsmaterial organisationerna använder sig av, vad de tycker saknas, vilken annan information de ger till brottsutsatta barn och vad de unga själva efterfrågar. Enligt resultaten efterfrågar barn och unga information om rättsprocessen, hur den går till och vilka roller olika aktörer har i den. Man har även inhämtat information genom studiebesök och möten med yrkesverksamma som möter barn och unga. Via BO har man också tagit del av barns röster om den information de fått, vad de saknat och hur de önskar att informationen ska utformas och spridas.

Spridning av materialet

BrOM har skapat en webbplats med samlad information som riktas direkt till barn och unga. Här finns information, annat material samt interaktiva webbprodukter. Man har också tagit fram fem olika broschyrer och en barnbok som riktar sig till de minsta barnen. Materialet har åldersanpassats i tre kluster av åldrar mellan 4 och 17 år. Det har också anpassats till unga med funktionshinder. Webbplatsen finns på svenska, medan broschyrerna har översatts

till de nio vanligaste språken i Sverige. En broschyr är särskilt riktad till barn som lever med skyddade personuppgifter.

För att sprida materialet har Brottsoffermyndigheten för avsikt att finnas med på strategiskt utvalda arenor och att medverka i de arenor där barn finns. Genom samverkan med andra organisationer har man också möjlighet att nå en stor bredd.

Brottsförebyggande rådets uppdrag att utvärdera verksamheten vid projekt Karin i Malmö

Detta uppdrag har tidigare redovisats under kategorin *Nationell mobilisering och samordning av arbete*.

Socialstyrelsens uppdrag att stimulera utvecklingen av socialtjänstens verksamhet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld.

Med regleringsbrevet för år 2011 fick Socialstyrelsen (SoS) i uppdrag att fortsätta att stödja utvecklingen av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Den kunskap som myndigheten tidigare har utvecklat skulle målgruppsanpassas, spridas, följas upp och utvärderas. Socialstyrelsen har i detta uppdrag fokuserat på två delområden:

- Man har tagit fram tre olika utbildningsmaterial för att förbättra kompetensen och vidareutbildningen för personal inom såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård som möter våldsutsatta kvinnor. Utbildningsmaterialen gäller särskilt sårbara grupper: våld mot äldre kvinnor, våld mot kvinnor med utländsk bakgrund samt hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁵
- Man har utarbetat förslag till föreskrifter och reviderade allmänna råd (SOSFS 2009:22) för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. Den nya författningen omfattar även stöd till våldsutövaren för att denne ska

---

¹⁵ Socialstyrelsen har inom ramen för tidigare regeringsuppdrag också tagit fram utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning samt våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem.

kunna upphöra med våldet. Därmed kan man enligt Socialstyrelsen få till stånd en höjd kvalitet i socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med målgrupperna.

Fram till den 30 maj 2013 ingick det också i uppdraget att ha tillsyn över socialnämndens, andra socialtjänstutförarens samt hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Tillsynsuppdraget kom att överföras till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) som är en egen myndighet från den 1 juni 2013 (se nedan).

Utbildningsmaterialen

De framtagna utbildningsmaterialen (*Blånader och silverhår* om våld mot äldre kvinnor, *Ensam och utsatt* om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund samt *Vänd dem inte ryggen* om hedersrelaterat våld och förtryck) har anpassats till behoven hos personalen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. En genomgripande behovsinventering gjordes för att få fram kunskapsbehovet. Förutom fokusgrupper med professioner, talade man också med ett tiotal kvinnor med egna erfarenheter av våld. Vidare har man gjort en systematisk kartläggning av befintlig forskning och man har samrått med nyckelaktörer på området.

Varje avsnitt i respektive material innehåller diskussionsfrågor och exempel att arbeta med. Materialen är tänkta att kunna användas av chefer i planering av utbildning och kompetenshöjning, av utbildningsledare i genomförandet och av personal i lärandet på arbetsplatserna. Materialen har spridits via olika nyhetsbrev, via webben och riktade e-postutskick. Under hösten 2013 presenterades materialen också för länsstyrelsernas utvecklingsledare på utbildningsdagar som anordnades inom ramen för regeringsuppdraget. Utvecklingsledarna ska i sin tur föra ut och bidra till att materialen används i kommunerna.

Tillsammans med länsstyrelserna kommer Socialstyrelsen att under hösten 2014 genomföra 6–8 regionala konferenser för att sprida och förankra de olika kunskapsstöden i socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsen har inom ramen för uppdraget också genomfört en enkätundersökning om socialtjänstens och hälso- och sjuk-

vårdens kännedom om Socialstyrelsens *tidigare publicerade kunskapsstöd*. Undersökningen visar att kännedomen är låg bland många verksamheter. I socialtjänsten är kännedomen om kunskapsstödet större än i hälso- och sjukvården (två av materialen riktas främst mot socialtjänsten). Av de verksamheter som rapporterar att de känner till kunskapsstödet är en stor andel osäkra på innehållet. Enligt projektplanen är effektmålet för arbetet med de nya utbildningsmaterialen att dessa används och bidrar till att öka kompetensen hos yrkesverksamma i arbetet med nämnda grupper av våldsutsatta kvinnor. Uppföljningen visar på viktiga erfarenheter inför Socialstyrelsens spridning och implementering av de nya materialen.

Föreskrifter och reviderade allmänna råd

Socialstyrelsen inledde arbetet med nya föreskrifter under hösten 2012 genom att inhämta kunskap, erfarenheter och synpunkter från experter, myndigheter och andra aktörer. Ett viktigt underlag är Socialstyrelsens tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld 2008–2009 samt underlag från den förnyade tillsynen 2011–2013 av socialnämndens, kvinnojourers och hälso- och sjukvårdens arbete med samma målgrupp. Man har också använt de kunskapsunderlag som genererats från Socialstyrelsens övriga regeringsuppdrag på området. I december 2013 sändes ett förslag till ny föreskrift ut på remiss. Föreskriften publicerades i början av juni 2014 och träder i kraft i oktober samma år. I samband med att den nya författningen fastställs kommer handboken *Våld från 2011* att revideras.

Brå finner det positivt att man i hög grad drar nytta av den kunskap som övriga uppdrag samt tillsynen genererar. Socialstyrelsen har en viktig uppgift framför sig i att sprida kännedom om föreskrifterna och de allmänna råden samt om handboken.

Tillsyn

Som tidigare nämnts ingick tillsynen i Socialstyrelsens uppdrag om att fortsätta att stödja utvecklingen av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Sedan den 1 juni

2013 är detta arbete förlagt till Inspektionen för vård och omsorg, IVO. I tillsynsuppdraget ingick bland annat att under åren 2012–2013 tillsyna utifrån de nationella bedömningskriterierna om kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Tillsynen omfattade också hälso- och sjukvården och andra utförare av socialtjänst (kvinnojourerna), liksom enskilda tillsynsärenden. Resultaten redovisades i en slutrapport som publicerades i februari 2014. Brå sammanfattar nedan denna tillsyn ganska utförligt, då detta kan ses som ett mått på hur de senaste årens uppdrag påverkat utvecklingen och arbetet i landets kommuner.

Tillsynen omfattade 60 kommuner/stadsdelsnämnder,¹⁶ 90 verksamheter i alla landsting/sjukvårdsregioner samt 30 kvinnojourer.

Kommunerna

IVO fann brister i hela 50 av de 60 kommuner som ingick i tillsynen. En uppföljande tillsyn pågår och kommer att fortsätta under 2014 i de kommuner som uppvisade stora brister. IVO konstaterar att kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld inte förefaller ha förbättrats nämnvärt sedan den förra nationella tillsynen gjordes 2008–2009. Trots att lagstiftningen är tydlig om kommunernas ansvar för området och att det dessutom nu utkommit allmänna råd, utbildningsmaterial och vägledning från Socialstyrelsen, brister många kommuner i sitt ansvar. Lagstiftningens krav följs inte i alla kommuner, vilket innebär en fara för rättssäkerheten. Det är också stora skillnader mellan kommunerna både avseende kompetens inom området och kvaliteten i arbetet. Kommunerna som lever upp till lagstiftningens krav och som bedriver verksamhet av god kvalitet är få. IVO framhåller att kvalitetsarbetet inom området våld i nära relation måste förbättras. De brister som IVO främst uppmärksammat är:

- utredning och dokumentation av våldsutsatta kvinnor saknas eller brister
- barn uppmärksammas inte eller utreds inte

---

¹⁶ 22 av dessa ingick i en tidigare nationell tillsyn som genomfördes av länsstyrelserna 2008–2009.

- serviceinsatser sker i stället för utredning med beslut och bistånd
- rutiner saknas eller är bristfälliga
- bristande kompetens och kvalitet
- långsiktigt stöd och uppföljning brister
- riskbedömning eller strukturerade bedömningsmetoder används sällan.

Enligt IVO saknar många kommuner handlingsplaner eller så är de bristfälliga. Kommunernas arbete med särskilt utsatta grupper som våldsutsatta äldre kvinnor, våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, våldsutsatta kvinnor med missbruksberoende, våldsutsatta hbt-personer samt arbetet mot hedersrelaterat våld uppvisar brister och måste utvecklas i flertalet kommuner. Även inom äldreomsorgen och omsorgen om funktionsnedsatta behöver kunskapen och arbetet inom området förbättras i majoriteten av kommunerna. Positivt är dock att arbetet med våldsutövare har utvecklats och fler kommuner arbetar med riktade stödinsatser och särskilda metoder. Andra kommuner saknar emellertid helt arbete med våldsutövare. Enligt IVO har det också det skett vissa förbättringar inom familjerättens arbete med vårdnad, boende och umgänge sedan den förra nationella tillsynen.

IVO drar några viktiga slutsatser kring faktorer som kan bidra till att arbetet fungerar bättre i vissa kommuner:

- Området våld i nära relation är ett viktigt och prioriterat område för alla (politiker, chefer, socialsekreterare) och det finns tydlig styrning och ledning.
- Kompetens finns inom området – kommunen har särskilt ansvariga personer eller verksamheter.
- Det finns tydliga och kända rutiner.
- Våldsutsatta kvinnors behov av stöd och hjälp utreds och de får det stöd de behöver. Dokumentationen är tydlig, särskilda metoder och manualer används för att fråga om våld.
- Riskbedömningar görs med särskilda instrument/metoder.

- Barn uppmärksammas, utreds och får stöd.
- Insatser följs upp i enskilt ärende och på övergripande nivå.
- Samverkan fungerar internt och externt med andra aktörer som till exempel hälso-och sjukvård, polis och kvinnojour.

Hälso- och sjukvården

Alla landsting och sjukvårdsregioner ingår i tillsynen. 90 olika verksamheter har granskats. Tillsynen visar att landsting och sjukvårdsregioner har tagit fram riktlinjer, rutiner och planer inom området men kännedomen om dem varierar, och de används i olika grad. Mål, statistik och kartläggning inom området saknas ofta. Det finns också andra skillnader mellan de granskade verksamheterna: För vissa är våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld en viktig målgrupp medan andra anser att detta inte berör dem eller inte är hälso- och sjukvårdens ansvarsområde. IVO menar att det systematiska kvalitetsarbetet behöver utvecklas. Vårdgivaren verkar i liten omfattning följa upp verksamheternas arbete inom området. Det finns också stora skillnader mellan olika verksamheter och deras kunskap om anmälningsskyldigheten när barn far illa och antalet anmälningar som har gjorts till socialtjänsten skiljer sig stort mellan verksamheterna. IVO konstaterar brister i nära en tredjedel av de granskade verksamheterna. Bristerna rör i huvudsak

- anmälningsskyldigheten
- det systematiska kvalitetsarbetet
- samverkan.

Faktorer som enligt IVO kan påverka negativt är bristande kompetens inom området, avsaknad av rutiner, stor omsättning av personal och tidsbrist. Faktorer som bidrar till att det fungerar bättre är bland annat att området har varit prioriterat och viktigt för vårdgivare och verksamhetens ledning, att det finns kompetens om området, att rutiner finns kring till exempel samverkan, dokumentation och anmälningsskyldighet och att barn som far illa uppmärksammas och att detta anmäls till socialtjänsten.

Kvinnojourerna

I tillsynen ingick 30 av landets kvinnojourer. Kvinnojourerna är delvis beroende av att kommunerna tar sitt ansvar för att uppmärksamma och ge stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. När det gäller samverkan med kommunerna framgår att det är stora skillnader mellan olika kommuner i hur samverkan fungerar.

I tillsynen konstaterades brister i 22 av de 30 granskade kvinnojourerna. Bristerna gällde bland annat:

- Kvalitetsarbetet är bristfälligt enligt ansvaret som utförare av socialtjänst.
- Rutiner för rapportering enligt lex Sarah saknas.
- Dokumentationen för enskilda personer saknas eller är bristfällig.

Enligt en uppföljning har de flesta av dessa brister åtgärdats.

Enskilda tillsynsärenden

Närmare 100 enskilda tillsynsärenden inom området har genomförts under perioden 2011–2013. Ärendena rör i huvudsak klagomål mot socialtjänsten. Bristerna liknar dem som uppmärksammats i den nationella tillsynen. Brister har konstaterats i en tredjedel av de granskade ärendena. I några fall har Socialstyrelsen riktat omfattande kritik, till exempel i tillsynen av ärenden där kvinnor har avlidit till följd av våld från närstående.

IVO konstaterar avslutningsvis att det efter tillsynen pågår ett omfattande utvecklingsarbete inom kommunerna, hälso- och sjukvården samt kvinnojourerna. Enligt slutrapporten planerar IVO att under 2014 genomföra uppföljande tillsyner inom området för att kontrollera att gällande bestämmelser följs och att brister har åtgärdats.

Tillsynen är ett viktigt verktyg för att komma till rätta med uppenbara brister och för att utveckla arbetet. Det är därför viktigt att det fortlöpande genomförs tillsyn i likhet med den som ovan sammanfattats.

Socialstyrelsens uppdrag att fördela statsbidrag till organisationer inom det sociala området, som arbetar med att motverka våld mot kvinnor.

Socialstyrelsen fördelar varje år verksamhetsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området (uppföljningen av 2013 års bidrag redovisas till Regeringskansliet först sista september 2014). Bidrag kan lämnas till ideella organisationer som bedriver frivilligt arbete inom något av områdena alkohol och narkotika, utsatta barn och deras familjer samt för att motverka våld mot kvinnor.

Beviljade medel under den aktuella perioden

Under den aktuella perioden har antalet sökande organisationer minskat. År 2010 sökte 90 organisationer bidrag, och medel beviljades till 75 organisationer, varav 14 stycken (19 procent) kategoriserades inom verksamhetsområdet våld mot kvinnor. År 2011 sökte 88 organisationer bidrag, och 62 av dessa beviljades medel. Även det året kategoriserades 19 procent (12 organisationer) inom området våld mot kvinnor. År 2012 sökte 86 organisationer bidrag, varav 62 beviljades medel. Av dessa ingår 14 stycken i området våld mot kvinnor (22 procent).

Arbetet med att motverka våld mot kvinnor utförs också i en bredare krets än endast inom de organisationer som ursprungligen kategoriserats inom området. Under 2010 rapporterades att 6 organisationer hade genomfört verksamheter inom området våld mot kvinnor, medan 27 organisationer delvis hade genomfört verksamhet på området. År 2011 hade 8 organisationer huvudsakligen arbetat inom området, och 27 organisationer hade gjort det i viss mån. Under året 2012 hade 7 organisationer som bedriver verksamhet inom andra områden (alkohol och narkotika och utsatta barn och deras familjer) också bedrivit verksamhet inom området våld mot kvinnor i hög eller mycket hög utsträckning. Ytterligare 31 organisationer inom samma områden hade bedrivit verksamhet mot våld mot kvinnor om än i lägre omfattning.

Uppföljning

De flesta organisationer som beviljats bidrag åiterrapporterar till Socialstyrelsen. I de fall detta inte görs följer myndigheten upp och fattar beslut om huruvida återkrav ska ske. Under den aktuella perioden hade en majoritet av organisationerna i stor utsträckning genomfört den verksamhet som de sökt medel för (som mest hade 78 procent genomfört verksamheten i stor utsträckning år 2010 och som minst år 2011, 61 procent). Enstaka organisationer hade genomfört verksamheten i liten utsträckning. Fler organisationer bedömdes ha uppnått förväntat resultat i stor utsträckning år 2011 och 2012 (över 60 procent) jämfört med 2010 (23 procent). Efter det att Socialstyrelsen implementerade ny information om ansökningsförfarandet har organisationernas åiterrapportering av mål- och resultatstyrning blivit påtagligt bättre. Under perioden 2010 till 2012 har andelen som rapporterar mål och resultat i stor utsträckning ökat, samtidigt som andelen organisationer som i liten utsträckning använder mål- och resultatstyrning minskat dramatiskt (från 21 procent 2010 till drygt 2 procent 2012).

Resultaten från en intervjustudie 2012 (se nedan) visar dock att organisationerna hade svårt att formulera mål som går att följa upp på ett bra sätt. Organisationerna tar även upp svårigheten med att statsbidraget beviljas årsvis, vilket många gånger är en alltför kort uppföljningsperiod för att kunna mäta några effekter. Flera organisationer upplever också att det är svårt att konkretisera det arbete som organisationen gör i mätbara mål och relevanta indikatorer. De efterlyser mer utbildning i detta från Socialstyrelsens sida för att det ska fungera.

Arbetet på myndigheten

Under de aktuella åren har Socialstyrelsen utvecklat arbetet med statsbidrag. Under år 2010 arbetade man fram en ny ansökningsblankett för att underlätta åiterrapporteringen och sammanställningen av arbetet. Under de följande åren vidareutvecklades blanketten framför allt kring mål och resultatstyrning. Anvisningar för hur blanketten ska fyllas i samt ett dokument som förtydligar hur Socialstyrelsen bedömer ansökningarna finns på myndighetens webbplats.

Under 2011 genomfördes en utbildning om mål och resultatstyrning med intresserade organisationer. Denna utbildning har utökats och gavs under 2012 i tre omgångar med totalt 63 deltagande organisationer. År 2012 genomfördes dessutom telefonintervjuer med representanter för organisationer om deras syn på statsbidraget och den fokus på mål- och resultatstyrning som finns i förordningen. Myndigheten har försökt anpassa ansöknings- och återrapporteringsblanketten ytterligare kring mål- och resultatstyrning samt vidareutvecklat anvisningar för hur ansökningsblanketten ska fyllas i.

Socialstyrelsens uppdrag att fördela stöd till frivilligorganisationer som utvecklar brottsofferverksamhet riktad till hbt-personer som utsatts för våld i nära relation

Socialstyrelsen har i uppdrag att fördela medel till organisationer som främjar brottsofferverksamhet för homo- och bisexuella personer samt personer med könsöverskridande identitet eller uttryck (hbt-personer). Medel ska särskilt fördelas till verksamheter som på olika sätt fokuserar på individer som utsatts för våld i nära relationer. Principer om hur medlen skulle fördelas fattades redan i maj 2009. Uppdraget delredovisades i slutet av juni år 2013 och ska slutredovisas till regeringen senast den 30 juni 2015.

Information om möjligheten att söka medel publicerades på Socialstyrelsens webbplats och riktades även direkt till flertalet aktörer. Bland dessa nämns Brottsofferjourernas Riksförbund (BOJ), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter (RFSL), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (ROKS), Riksorganisationen mot sexuella övergrepp (HOPP), Sveriges kvinno- och tjejjour (SKR), Män för jämställdhet och Mansmottagningen.

År 2012 inkom två ansökningar om projektmedel, varav en bifölls. RFSL fick samtliga medel och har återrapporterat sin verksamhet till Socialstyrelsen. Enligt denna redovisning har man bland annat gjort följande insatser:

- RFSL har erbjudit stöd till hbt-personer i alla åldrar genom ett skyddat boende och samtalsstöd med cirka 250 personer.

- Man har genomfört utbildningar av olika slag. Bland dessa nämns utbildning av lokala RFSL-avdelningar om våld i samkönade relationer och fortsättningsutbildning för tjej- och kvinnojourer och brottsofferjourer.
- Inom ramen för samverkan med BOJ, HOPP och SKR har man anordnat en utbildningshelg och genomfört gemensamma planeringsmöten.
- Man har tagit fram en kommunikationsstrategi och implementerat denna genom cirka 30 föreläsningstillfällen, informationsinsatser till polisen samt lanserat en ny webbsida "aldrigokej.se" som riktar sig till unga hbt-personer.
- Man har arrangerat seminarier på olika PRIDE – arrangemang.

Socialstyrelsen konstaterar att det är svårt att bedöma i vilken utsträckning de långsiktiga målen för arbetet har uppnåtts då resultaten följs upp först under 2015. RFSL och dess brottsofferjour har dock redan genomfört och uppfyllt de flesta av de aktivitetsmål som beskrivits i ansökan om projektmedel. RFSL har även en del ytterligare, pågående projekt.

Socialstyrelsens uppdrag att analysera insatsen skyddat boende

Socialstyrelsen fick 2011 i uppdrag att analysera insatsen skyddat boende och ta fram en vägledning för berörda målgrupper i denna fråga. I uppdraget ingick också att ta fram en modell för hur denna insats kan kvalitetsutvecklas, följas upp och kontinuerligt utvärderas på nationell nivå. Socialstyrelsen valde att avgränsa arbetet till att gälla personer som utsatts för våld och hot i nära relationer, medan uppdraget i sig omfattade hotade och våldsutsatta personer generellt. När det gäller insatser för denna bredare målgrupp, hänvisar man till vägledningen Brottsoffer och deras närstående – socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp. Uppdraget har resulterat i tre olika rapporter: en kartläggning, en vägledning samt ett dokument med kvalitetsindikatorer.

Kartläggning av omfattning och kvalitet

I uppdraget ingick att kartlägga omfattningen och kvaliteten på skyddade boenden i Sverige. En sådan kartläggning publicerades 2013, och den baseras på en enkät som tillsändes 206 olika skyddade boenden i Sverige. Kartläggningen visar bland annat att 71 procent av boendena (som besvarade enkäten), bedrivs i ideell regi, 21 procent bedrivs i kommunal regi samt 8 procent i privat regi. En deluppgift i uppdraget var att definiera begreppet skyddat boende. Ett särskilt terminologiprojekt har därför genomförts för att svara mot denna del av uppdraget, och den framtagna definitionen återfinns i Socialstyrelsens termbank:

boendeinrättning som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.

Det är en beskrivande definition av termen som ett språkligt begrepp och den kan enligt Socialstyrelsen inte användas som en juridisk term.

Vägledning och kvalitetsindikatorer

Ovan nämnda definition redovisas också i den framtagna vägledningen. Den inleds med att beskriva och belysa en rad olika ansvarsfrågor, såsom ansvaret för att den enskilda personen får tillgång till adekvat skyddat boende vid behov, vem som har ansvar för att avgöra om en person behöver skyddat boende och vem som ska betala för detta. Även särskilt sårbara gruppers behov av skyddade boenden behandlas.

Vägledningen avslutas med skrivningar om kvalitet och kvalitetsutvecklingen i skyddade boende. Socialstyrelsen har utvecklat förslag till ett antal indikatorer för god kvalitet i skyddade boenden som publiceras i myndighetens indikatorbibliotek.

Kvalitetsindikatorerna fokuserar på skyddade boenden som utför insatser enligt socialtjänstlagen. De ska kunna användas i verksamheter som bedrivs i såväl offentlig som i enskild regi. Man har valt att utveckla flest indikatorer inom kvalitetsområdet trygghet, säkerhet och rättssäkerhet. De flesta indikatorer bygger på lag, förordning, föreskrift eller allmänt råd. Några av indikatorerna är baserade på kunskap och erfarenhet från forskningen och professionen.

Indikatorerna är tillgängliga för kommuner, ideella organisationer och andra aktörer som söker en modell för kvalitetsutveckling. Skyddade boenden ska enligt Socialstyrelsen kunna använda kvalitetsindikatorerna som stimulans för egen utveckling. Slutligen menar Socialstyrelsen att indikatorerna kan användas för nationella studier av hur kvaliteten utvecklas och för kontinuerliga utvärderingar och uppföljningar av skyddade boenden i landet.

Socialstyrelsens uppdrag att utveckla bedömningsinstrument och stödinsatser för personer utsatta för våld av närstående.

2012 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla bedömningsinstrument och stödinsatser för personer utsatta för våld av närstående (S2012/4385/FST). Uppdraget ska avrapporteras 2015, och slutresultat kan således inte redovisas. Socialstyrelsen har även ett uppdrag om att utveckla arbete med våldsutövare (sen nedan). Dessa två uppdrag delredovisas i en och samma redovisning till regeringen.¹⁷ I den redovisningen drar Socialstyrelsen slutsatsen att arbetet har bedrivits som planerat, och man bedömer att projekten kommer att kunna slutföras enligt plan.

Sammantaget har dessa två uppdrag organiserats i sex olika projekt, varav tre genomförs av Socialstyrelsen medan tre genomförs externt av forskare vid olika universitet. Nedan redovisas kortfattat arbetet kring de våldsutsatta, medan redovisningen av arbetet kring våldsutövare redovisas längre fram.

Uppdrag om våldsutsatta

Enligt uppdraget ska Socialstyrelsen

- undersöka om de tidigare utvecklade bedömningsmetoderna FREDA förbättrar socialtjänstens insatser för våldsutsatta
- utveckla nya bedömningsmetoder som det finns behov av
- utveckla stödinsatser för barn som upplevt våld i familjen.

---

¹⁷ Redovisning 2013-09-03, dnr 5.3-24805/2012 och 5.3-33358/2012.

Socialstyrelsen har valt att svara mot ovan nämnda målsättningar genom två projekt. Det första, om bedömningsmetoderna FREDA, genomförs av Socialhögskolan vid Stockholms universitet. Målet är att utvärdera hur användningen av dessa bedömningsmetoder påverkar socialtjänstens och andra verksamheters arbete med våldsutsatta personer. I studien ingår 40 verksamheter, och datainsamling sker vid två tillfällen: det första under hösten 2013 och det andra då verksamheterna har använt metoderna i ett år. Klienterna kommer också att under hela undersökningsperioden få besvara enkäter om hur de upplever att bli intervjuade med hjälp av bedömningsmetoderna. Av detta följer att det i nuläget inte finns några resultat att redovisa.

Det andra projektet rör bedömningsmetoder och stödinsatser för våldsutsatta barn. Detta genomförs av Göteborgs universitet i samverkan med universiteten i Karlstad, Uppsala, Örebro samt Mälardalens Högskola. Forskarna har utvecklat en modell för att upptäcka barn som utsätts för våld i familjen och bedöma risken för att våldet ska fortsätta. Modellen för upptäckt och riskbedömning består av en serie halvstrukturerade intervjuer och bedömningsinstrument, som används i flera steg. Ett antal verksamheter i socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri har sedan våren 2013 börjat tillämpa utredningsmodellen helt eller delvis. Dessa följs nu på olika sätt. Om utredningsmodellen visar sig användbar, kommer man att ta fram en utbildning för personal i att använda den.

I ett delprojekt studeras också behovet av en insatstrappa. På ett par platser kartlägger olika verksamheter barnens och föräldrarnas psykiska hälsa, och utifrån detta prövar man en fördjupad samverkan. Tanken är att studera hur ofta barn och föräldrar får insatser som motsvarar deras behov.

I ett delprojekt anpassas fyra amerikanska metoder för arbete med våldsutsatta barn och föräldrar till svenska förhållanden. Forskarna ska pröva hur det går att införa metoderna i Sverige samt utvärdera effekterna. Två metoder gäller socialtjänsten och två barn- och ungdomspsykiatrin. 14 verksamheter är rekryterade för att pröva metoderna. Under 2013 utbildades verksamheterna i metoderna och rekrytering av barn och föräldrar påbörjades.

Socialstyrelsens uppdrag att ta fram en vägledning för hälso- och sjukvården samt socialtjänsten i syfte att upptäcka våldsutsatthet

Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram en nationell vägledning för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten för att förstärka möjligheten att upptäcka våldsutsatthet. Som delmål ingår dels att utreda och beskriva de etiska förutsättningarna för att ställa frågor om våldsutsatthet, dels att kartlägga och analysera erfarenheterna av att ställa frågor om våldsutsatthet. Ett tredje delmål är att utreda och värdera olika sätt att upptäcka våldsutsatthet. Socialstyrelsen ska även föreslå hur införandet av vägledningen ska gå till.

Uppdraget skulle slutredovisas till regeringen den 15 april 2014, men Socialstyrelsen har beviljats förlängd utredningstid till den 30 september samma år då myndigheten efter tämligen massiv kritik ytterligare vill kvalitetssäkra produkten. Några slutresultat finns därmed inte att redovisa. En delredovisning lämnades i september 2013.

I delredovisningen framkommer att en etikutredning har genomförts av två externa forskare vid Göteborgs universitet.¹⁸ Syftet var att analysera de etiska aspekterna av att rutinmässigt ställa frågor om våldsutsatthet inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Slutsatsen som dras är att den som förespråkar ett sådant förfarande ”bär på en tung bevisbörda då denne bör kunna visa på att fördelarna överväger nackdelarna med att införa rutinfrågor om våld”. Detta anslag får också stort genomslag i remissutkastet om vägledningen (1:a versionen). Flera av remissinstanserna är tveksamma till hur myndigheten har tolkat och genomfört uppdraget och till vissa slutsatser¹⁹ Man är exempelvis förvånad över att Socialstyrelsen knappast alls förhåller sig till fördelarna med att identifiera våldsutsatthet utan enbart uppehåller sig vid eventuella negativa aspekter.

I övrigt har en systematisk litteratursökning genomförts för att hitta relevant forskning. Som metod för att genomföra uppdraget nämns också explicit samarbete med andra avdelningar och enheter

---

¹⁸ Juth, N. & Munthe, C. (2012). Etiska aspekter på rutinfrågor om våldsutsatthet i hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. *Philosophical Communications, Web Series 58*. Göteborgs universitet.

¹⁹ Brå har begärt in och tagit del av samtliga remissvar.

på myndigheten som arbetar med frågor om våld i nära relationer. Enligt inhämtad uppgift²⁰ har man exempelvis haft ett nära samarbete kring arbetet med den nyligen publicerade föreskriften om våld i nära relationer så att den ska stå i samklang med den kommande vägledningen. Enligt delredovisningen tar man också vara på tidigare vägledningar på området för att om möjligt anpassa och återanvända dessa, och man säger sig samråda med externt viktiga aktörer på området. Flera av de aktörer som måste anses vara viktiga på området framhåller dock i sina remissvar att Socialstyrelsen inte samrått i någon högre utsträckning eller tagit vara på den kunskap och erfarenhet som finns på området.

En separat kommunikationsplan är upprättad där också uppföljning av spridning och implementering ingår.

Boverkets uppdrag att öka tryggheten i tätortsmiljöer

Åren 2008 till 2010 hade Boverket i uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. Efter detta fick Boverket i uppdrag att utvärdera effekterna i ett urval av de 127 projekt som genomfördes i det tidigare uppdraget. Förutom utvärderingen skulle man också sprida kunskap om effekterna till andra så att trygghets- och jämställdhetsfrågorna i större utsträckning kan integreras i samhällsplanering och bebyggelseutveckling. Länsstyrelsernas roll i uppdraget var att sprida erfarenheter och kunskaper från det tidigare uppdraget, ge inspel till utvärderingen samt att medverka vid seminarier och rundabordssamtal. Utöver detta har man också samrått med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Seminarier och andra kunskapshöjande evenemang

Boverket och länsstyrelserna har arrangerat och genomfört ett stort antal seminarier och andra kunskapshöjande evenemang. Boverket har också medverkat i ett antal seminarier och konferenser som andra aktörer arrangerat. Man har tagit fram beskrivningar för merparten av de 127 projekten, och dessa presenteras nu på Boverkets webbplats.

---

²⁰ E-post från projektledaren för arbetet.

Boverket har även anordnat ett antal seminarier för att sprida erfarenheterna från projekten, varav tre specifikt handlade om ljussättning. Vid dessa seminarier har fokus till stor del lagts på trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv och hur dessa frågor kan föras in i det konkreta arbetet. Seminarierna vände sig bland annat till tjänstemän och politiker som arbetar med fysisk samhällsplanering. Ett av ljusseminarierna riktades främst till tjänstemän på den egna myndigheten och kontaktpersonerna på landets länsstyrelser som förväntas kunna granska kommunernas planer och underlag. Man har också deltagit i ett antal externa konferenser och föreläst om uppdraget eller marknadsfört skrifter som publicerats i samband med uppdraget.

Förutom Boverkets spridningsinsats har åtta länsstyrelser genomfört seminarier i sina län under 2010–2012. Några länsstyrelser gjorde även en gemensam satsning under Almedalsveckan.

Utvärderingar av projekt

Boverket har inom ramen för uppdraget särskilt fokuserat på ljussättning eftersom detta efterfrågats av såväl projektdeltagare som andra tjänstemän och konsulter som arbetar på kommunal och statlig nivå.

Myndigheten har låtit en extern aktör genomföra en utvärdering av fem belysningsprojekt för att se hur olika projektägare lyft in belysningsfrågorna i den fysiska planeringen, kopplat till plan- och bygglagen. Utvärderingen visar att det krävs kunskaper inom flera olika ämnesområden för att kunna skapa trygga och trivsamma miljöer genom ljussättning. En viktig slutsats är att det verkar saknas gemensamma begrepp och metoder för belysningsplanering.

Boverket har också låtit en extern aktör utvärdera det trygghetskapande arbetet ur ett jämställdhetsperspektiv. I utvärderingen har projektens dokumentationer granskats, en enkät har tillsänts samtliga projektägare och man har genomfört intervjuer med ett urval av aktörer. Utvärderingen drar följande slutsatser:

- Flera verksamheter anger att de inte skulle ha arbetat med trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv i samma utsträckning utan stödet.

- Genom projektet Tryggt och jämnt har trygghets- och jämställdhetsfrågorna lyfts på agendan inom verksamheter som arbetar med samhällsplanering och bebyggelseutveckling.
- Verksamheterna upplever att den största vinsten är ökad kunskap om trygghet och jämställdhet.
- Stödet har gett frågorna legitimitet genom sin koppling till Boverket, länsstyrelserna och regeringen.
- Det har i projekten funnits en tendens att trygghetsfrågorna blivit tongivande på bekostnad på jämställdhetsperspektivet.
- Det finns ett fortsatt behov av ökad kunskap om trygghets- och jämställdhetsfrågorna.
- Mer än 50 procent av projekten har utvecklat metoder där den vanligaste metoden för arbetet inneburit trygghetsvandringar.
- En betydande medborgardialog har skett i projekten.
- De fysiska åtgärderna har medfört bestående förändringar av det offentliga rummets utformning.
- Projekten har gett bonuseffekter som exempelvis att flera aktörer velat fortsätta att samverka även efter projektiden.
- Det finns mycket goda förutsättningar för lärande för verksamheter som i dag vill initiera ett trygghets- och jämställdhetsarbete.

I Boverkets bostadsmarknadsenkät (BME) går det att årligen följa hur kommunerna arbetar med olika frågor. I 2012 års enkät framkommer att 101 kommuner arbetar med trygghetsskapande åtgärder ur ett jämställdhetsperspektiv jämfört med 93 kommuner år 2009.

Erfarenheterna från uppdraget har integrerats i Boverkets ordinarie verksamhet

Enligt Boverket har den kunskapsuppbyggnad som skapats inom uppdraget varit till stor nytta för myndighetens ordinarie verksamhet, och man bedömer att kunskaperna från uppdraget även i fram-

tiden bör integreras och tillämpas i möjligaste mån. Bland annat har erfarenheterna från några projekt kunnat användas i andra verksamhetsfält, såsom samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet, främjandeuppdraget, i urbant utvecklingsarbete och inom uppdrag som berör ljussättning.

Förslag inför framtiden

Boverket och länsstyrelserna har fortsättningsvis en viktig roll att fylla i att skapa arenor och mötesplatser för att sprida erfarenheter och kunskap från projekten. Boverket föreslår därför att verket även i framtiden får vara sammanhållande av de nätverk som skapats under projektets gång.

Boverket vill även ha ett övergripande ansvar för fler utvecklingsprojekt för att främja jämställda offentliga rum i städer och tätorter. Myndigheten pekar också på vikten av att på nytt genomföra en utvärdering av de projekt som beviljades medel i det tidigare uppdraget för att se de långsiktiga effekterna.

Statistiska centralbyråns uppdrag att kartlägga antalet personer som är utsatta för tvångsäktenskap.

Statistiska centralbyrån (SCB) har under perioden januari–februari 2012 genomfört en webbenkätundersökning på uppdrag av regeringen. Syftet med undersökningen var att kartlägga olika verksamheters kontakt med personer som gifts bort mot sin vilja, förlovas/trolovas mot sin vilja, som känner oro för att giftas bort eller som har haft kontakt med barn som gift sig. Parallellt med kartläggningen har SCB genomfört en kvalitativ undersökning riktad till ett antal verksamheter som har kontakt med personer som utsatts för tvångsgifte eller barnäktenskap. Den kvalitativa studien utgör ett komplement till enkätundersökningen, och tillsammans ger de en mer heltäckande bild av omfattningen av tvångsäktenskap och barnäktenskap i Sverige.

Enkätundersökningen och dess resultat

Webbundersökningen var en totalundersökning som riktades till samtliga verksamheter inom bland annat skola, kommunernas individ- och familjeomsorg, ungdomsmottagningar och ideella jourverksamheter. Totalt besvarades enkäten av 1 124 verksamheter (svarsfrekvens 43 procent). SCB har förutom bortfall även tittat på olika typer av mätfel och urvalsramens riktighet. SCB konstaterar att kartläggningen, som är behäftad med olika typer av problem, är den första i sitt slag och bör ses som en pilotundersökning. Enligt undersökningen förekommer tvångsäktenskap och barnäktenskap, och dessa har en regional spridning i landet. SCB menar dock att resultaten måste tolkas med försiktighet och att uppgifterna om hur många som utsatts är svårtolkade.

Myndighetens syn på framtida, liknande uppdrag

Om framtida studier likt denna ska göras rekommenderar SCB att verksamheterna först kontaktas brevlades för att erhålla en kontaktperson innan undersökningen genomförs. Detta skulle minska undertäckningen och bortfallet samt förbättra kvaliteten på inkomna uppgifter. SCB rekommenderar också att en specialstudie genomförs för att utreda dubbelräkningens storlek om studien ska upprepas.

Brottsoffermyndighetens uppdrag om utbildningsinsatser för att synliggöra barn som närvarat vid brottstillfället

Brottsoffermyndigheten fick i december 2011 i uppdrag att genomföra utbildningar för polis och åklagare i syfte att öka barns synlighet i förundersökningar som berör våld och andra övergrepp i nära relationer. Utbildningsinsatsen skulle även fokusera på vikten av att dokumentera barns eventuella närvaro vid brottstillfället, brottsskadeersättning samt annat stöd och skydd till dessa barn. Utbildningsprogrammet erbjöds befattningshavare som i sin tjänsteutövning kommer i kontakt med utsatta barn samt dem som har ett särskilt uppdrag som handledare eller instruktör inom

respektive myndighet. Inom ramen för uppdraget har två utvärderingar genomförts.

Uppdraget genomfördes i samråd med en referensgrupp bestående av representanter från Rikspolisstyrelsen (RPS) och Åklagarmyndigheten (ÅM). Referensgruppen planerade utbildningsinsatsen, vilka målgrupper den skulle riktas till samt utformade budgeten. Man tog också fram en plan för hur satsningen skulle följas upp.

Utbildningsprogrammet

Totalt arrangerades fyra utbildningsdagar, varav två i Stockholm, en i Göteborg och en i Malmö, under perioden november 2012 till och med mars 2013. Sammanlagt erbjöds 200 platser till utbildningstillfällena, varav 132 platser till personal inom länspolismyndigheterna och 68 till Åklagarmyndigheten (71 av platserna utnyttjades dock inte, och bortfallet var störst bland länspolismyndigheterna, på grund av sjukdom och arbetsbelastning). Målen för programmet var att deltagarna skulle få kunskaper om

- hur det påverkar barn att bevittna våld och andra övergrepp
- vilka risker det medför för barnen
- förutsättningar för brottsskadeersättning
- vikten av att uppmärksamma om det finns barn i familjen samt dokumentera barns eventuella närvaro vid brottstillfället
- hur enskilda befattningshavare kan och får agera i det direkta mötet med de utsatta barnen.

Inom ramen för uppdraget har ett utbildningsmaterial tagits fram tillsammans med en webbyrå. Materialet innehåller en webbutbildning som i stor utsträckning bygger på filmade sekvenser och kan användas av dem som genomgått utbildningsdagen vid egna arbetsplatsutbildningar. En fördel med materialet uppges vara att det är lättanvänt. Utbildaren behöver bara starta utbildningen och därefter leda en kortare diskussion kring vad materialet visat.

Utvärderingen visade på överlag positiva omdömen

TVå utvärderingar har genomförts inom ramen för uppdraget. En första webbenkät skickades i samband med respektive utbildningstillfälle och en andra, uppföljande enkät skickades cirka sex till nio månader efter utbildningstillfället. Syftet med enkäterna var att ta reda på vilken kunskap deltagarna tagit till sig från utbildningsdagarna och om utbildningen lagt en god grund inför kommande arbetsplatsutbildningar.

Den första enkäten genererade 70 enkätsvar (svarsfrekvens om 54 procent). Andelen svarande från polisen var betydligt lägre i jämförelse med dem från Åklagarmyndigheten. Utbildningen fick överlag positiva omdömen. Det gäller både helhetsintrycket av utbildningsdagen och kunskapen om vikten av att uppmärksamma och dokumentera barnens närvaro vid brottstillfället samt om förutsättningar för barnen att få brottsskadeersättning.

Avsikten med den uppföljande enkäten var att ta reda på hur det gått för deltagarna att anordna arbetsplatsutbildningar och hur användbart materialet hade varit. Denna uppföljningsenkät hade dock en mycket låg svarsfrekvens (38 procent) varför det är svårt att dra några långtgående slutsatser. Brottsoffermyndigheten konstaterar ändå att man genom de deltagare som uppgett att de anordnat egna utbildningstillfällen nått över 1 200 anställda med dessa utbildningar. Användbarheten uppges också vara god. I fritexterna uppgav flera respondenter att utbildningen exempelvis medfört en större säkerhet bland personalen om hur de ska agera i mötet med barnen. Det påtalas också att kunskap är färskvara och att det krävs fortsatta insatser för att hålla denna vid liv.

Arbetet lever vidare i andra uppdrag

Referensgruppen var enig om att det utbildningsmaterial som tagits fram inom ramen för uppdraget ska finnas kvar på myndigheternas intranät för kommande utbildningar. Brottsoffermyndigheten har åtagit sig att förvalta och se till att materialet hålls uppdaterat, exempelvis om lagändringar på området. Myndigheten kommer även att följa utvecklingen av antalet ansökningar om brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott. Man har också inlett en satsning för att genom utåtriktade arrangemang nå ut med infor-

mation om rätten till brottsskadeersättning. Fram till och med slutet av november 2013 har antalet ansökningar om ersättning till barn som bevittnat brott ökat och en förhoppning är att denna ökning fortsätter. Brottsoffermyndigheten pekar även på värdet av att undersöka om inskickade förundersökningar och domar innehåller dokumentation av barns upplevelser, och man för avsikt att följa denna utveckling.

Nämnden för statligt stöd till trossamfunds uppdrag för att förhindra barn- och tvångsäktenskap

Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) har regeringens uppdrag (U2014/1061/JÄM) att föra en dialog med trossamfunden om hur barnäktenskap och tvångsäktenskap ska förhindras. Vidare ska SST utarbeta och genomföra en samhällsorienterad vidareutbildning för vigsselförrättare verksamma inom trossamfunden. Uppdraget ska genomföras i samråd med berörda myndigheter och organisationer och slutredovisas senast den 15 mars 2015.

Dialogen med trossamfund

SST har sedan tidigare en dialog med trossamfunden genom dels ordinarie verksamhet (förmedla statsbidrag, krisberedskapssamordning, dialogforum, allmänt stöd och expertisorgan), dels genom särskilda uppdrag (kompetensutveckling för ledare i trossamfund, stimulansuppdrag inför allmänna val, dialog med trossamfund om demokrati och demokratiska värderingar m.fl.). Dessa sammanhang har enligt SST underlättat för en dialog angående uppdraget kring tvångs- och barnäktenskap.

Dialogen startade på nationell och regional nivå den 28 maj 2014. Sammanlagt sju lokala/regionala dialogseminarier med trossamfund och församlingar är planerade att hållas fram till september samma år. Erfarenheterna från de regionala seminarierna kommer att sammanfattas i ett större nationellt seminarium under hösten/vintern 2014. Syftet med dessa seminarier är dels att öka kunskapen hos SST och i Myndighetssverige om hur frågan tas emot i trossamfundsvärlden (vilka problem och möjligheter man identifierar) men också att stärka trossamfundens eget interndemokratiska arbete och ge

verktyg för trossamfundets/församlingens egen roll som demokrati-aktör.

Genomgående är erfarenheten hittills att trossamfunden aktivt tar avstånd från tvångs- och barnäktenskap. Samtidigt råder vissa tvivel kring vad den kommande lagen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap kommer att reglera. Vissa representanter för trossamfunden har också ställt sig undrande till om inte det nya lagförslaget och svenska samlevnadsformer kan ställas mot varandra.

Utbildning av vigselförrättare

För den andra delen av uppdraget, utbildning för vigselförrättare inom trossamfund, planeras fem utbildningstillfällen under hösten/vintern 2014. För att underlätta för alla att delta kommer utbildningen att hållas på fem olika orter. Heldagsutbildningen kommer att bestå av två specifika delar. En del är juridisk och teoretisk där SST samarbetar med juridiska fakulteten vid Uppsala universitet. Den andra delen är social och praktisk där fokus ligger på att vigselförrättaren ska kunna se varningstecken på att vigseln kan strida mot svensk lag och få kunskap om hur man bör agera i ett sådant fall.

SST kommer också att publicera en textbok/manual kopplad till utbildningen för vigselförrättare. Manualen ska kunna användas som minnesstöd för kursdeltagare men den ska också fungera som fördjupning i ämnet för församlingsmedlemmar eller andra personer. Texten kommer att vara skriven av sakkunniga för lekmän.

Frågan om tvångsäktenskap berörs också i det metodmaterial som SST tagit fram för uppdraget att föra dialog med trossamfunden om demokrati och demokratiska värderingar. Frågan om tvångsäktenskap berörs således i fler sammanhang än inom ramen för uppdraget.

Socialstyrelsens och länsstyrelsernas uppdrag om kunskaps- och metodstöd till kommuner och ideella föreningar

Socialstyrelsen och länsstyrelserna har i uppdrag att fördela utvecklingsmedel och skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare (2011/11337/FST).

Uppdraget består av två delar – dels hantering av de ekonomiska medlen, dels kunskaps- och metodstöd. Den första delen rör huvudsakligen Socialstyrelsen och den andra huvudsakligen länsstyrelserna, som med Socialstyrelsens bistånd ger kompetensstöd till kommuner och ideella föreningar. Enligt regeringens beslut ska kunskaps- och metodstödet inkludera Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2009:22 med tillhörande handbok (*Våld*) samt utbildningsmaterial och annat metodstöd från Socialstyrelsen.

Enligt regeringen är syftet att få till stånd en starkare koppling mellan å ena sidan kommunernas utvecklingsarbete och å andra sidan nationellt metodutvecklingsarbete och Socialstyrelsens normering och tillsyn.²¹ Kommunerna ska få stöd i att använda sig av befintlig kunskap och till bättre långsiktighet. Kommunernas dokumentation, uppföljning och utvärdering på lokal nivå ska förbättras. Arbetet ska också förbättra samarbetet mellan och inom kommunerna samt mellan kommunen och andra aktörer, t.ex. andra myndigheter såsom polis, hälso- och sjukvård samt ideella föreningar. Arbetet ska slutredovisas den 15 maj 2015 och pågår således fortfarande. En extern utvärdering har kopplats till arbetet och utförs av Centrum för utvärderingsforskning, UCER. Enligt uppgifter från Socialstyrelsen fortlöper denna utvärdering enligt plan.

Organisation för genomförande

Socialstyrelsen och länsstyrelserna har tagit fram en gemensam plan för arbetet, där bland annat deras olika roller och organisering av arbetet beskrivs. Enligt planen ska kompetensstödet till kommuner och ideella föreningar på regional nivå ordnas av länsstyrelsernas

---

²¹ Sedan den 1 juni 2013 är tillsynen förlagd till Inspektionen för vård och omsorg, IVO.

utvecklingsledare med särskilt ansvar för arbete mot våld i nära relationer.

På Socialstyrelsen finns en särskilt utsedd projektledare som bland annat har en samordnande funktion gentemot länsstyrelserna. Det finns också en projektgrupp på Socialstyrelsen, bestående av projektledare för de olika deluppdragen. En arbetsgrupp bestående av representanter från Socialstyrelsen och länsstyrelserna träffas 4–6 gånger per år. Socialstyrelsens projektledare för det nationella kompetensstödet är sammankallande. Slutligen finns det också en chefsamordningsgrupp bestående av berörda enhetschefer. Enligt de uppgifter som Brå har inhämtat har denna projektorganisering och samarbetet mellan länsstyrelserna och Socialstyrelsen fungerat som planerat.

Utvecklingsmedel

Detta arbete kan sägas vara fortsättningen på tidigare regeringsuppdrag. Mellan år 2007 och 2009 fördelade länsstyrelserna årligen cirka 109 miljoner kronor i utvecklingsmedel för att stärka stödet för våldsutsatta kvinnor. Denna satsning förlängdes då länsstyrelserna gavs i uppdrag att under 2010 och 2011 fördela 108 250 000 kronor till kommunerna i syfte att förstärka och kvalitetsutveckla stödet på lokal nivå till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld (av dessa medel användes drygt 5 miljoner/år till länsstyrelsernas administration av arbetet). Socialstyrelsens roll i detta var att redovisa hur medlen för 2010 har använts, hur medlen för 2011 har fördelats samt vilken utveckling som skett efter en utvärdering den 1 juni 2011, särskilt beträffande de brister som uppmärksammades. Socialstyrelsen skulle också bistå länsstyrelserna med kunskapsstöd.

År 2012 förändrades hanteringen av utvecklingsmedlen. Från och med det året har Socialstyrelsen huvudansvaret för att betala ut medlen. De består nu av ett prestationsinriktat stöd om 70 miljoner kronor till kommuner och ett särskilt stöd till ideella föreningar om 20 miljoner kronor.

Medlen åren 2010 och 2011

År 2010 fördelade länsstyrelserna medel till 259 olika projekt. Totalt deltog 230 av landets kommuner i något av dessa projekt. Kommunerna genomförde 40 procent av alla projekt, 34 procent genomfördes i samarbete mellan kommun och en ideell förening, och 25 procent genomfördes av ideella föreningar. Flertalet projekt riktades till barn som bevittnat våld och till våldsutsatta kvinnor i allmänhet. Relativt få riktade sig till särskilt sårbara grupper av kvinnor. Stöd och behandling för våldsutsatta kvinnor utgör den vanligast förekommande insatsen (141 projekt) följt av utbildning (127 projekt). Runt 70 projekt vardera ägnas åt metodutveckling, stöd och behandling till barn som bevittnat våld respektive arbete med handlingsplaner. I 40 projekt fokuserar man på våldsutövarna, medan endast 31 projekt handlar om att kartlägga och inventera problematiken.

I återrapporteringarna ger kommunerna sammantaget en positiv bild av utfallet. Man uppger att de i stor utsträckning har nått de förväntade resultaten i 138 projekt, delvis i 52 projekt och i liten utsträckning i 2 projekt. Man menar exempelvis att kommunernas och kvinnojourernas arbete med våldsutsatta kvinnor har utvecklats kvantitativt och kvalitativt och att situationen för våldsutsatta kvinnor har förbättrats på olika sätt. Samverkan uppges ha förbättrats, likaså kunskapsläget. Återrapporteringen visar dock att bara 20 procent av projekten har utvärderats, och det framgår inte hur.

Av de 259 projekten har 114 övergått i ordinarie drift. För övriga verksamheter hade man för avsikt att ansöka om fortsatta projektmedel eller lägga ner.

År 2011 beviljade länsstyrelserna medel till 260 projekt. Av dessa avsåg 180 fortsättningar på projekt som beviljats medel 2010. Detta år genomförde också kommuner och ideella föreningar färre gemensamma projekt: kommunerna var utförare i 51 procent, ideella föreningar i knappt 26 procent, och i 23 procent var både kommuner och ideella föreningar utförare. Totalt deltog 238 kommuner i något projekt.

År 2011 genomfördes ungefär lika många utbildningsinsatser (125 st. som sammanlagt nådde uppskattningsvis cirka 400 personer) som föregående år, något färre (115 st.) rörde stöd och behandling för våldsutsatta kvinnor, medan insatserna för våldsut-

övare ökat något (56 st.). Även insatser som gäller stöd till och behandling av barn som bevittnat våld har ökat något (92 st.). Av åiterrapporteringen framgår att antalet utvärderade insatser har ökat jämfört med år 2010 – sammantaget är det 60 procent av insatserna som antingen har eller ska utvärderas.

Föregående år hade cirka 30 procent av kommunerna kartlagt och kände till omfattningen av våld i nära relationer. År 2011 hade 50 procent av kommunerna sådan kännedom. Socialstyrelsen ser positivt på förbättringen men konstaterar samtidigt att det fortfarande är otillfredsställande att hälften av landets kommuner saknar sådana uppgifter.

Socialstyrelsen konstaterar att insatserna varierar kraftigt mellan olika kommuner. Vissa kommuner förhåller sig passiva när det gäller åtgärder för våldsutsatta och förlitar sig på ideella kvinnojourer. Många kommuner saknar också statistik på området, varför det är svårt att uppskatta hur många som får del av de olika insatserna.

Satsningen med utvecklingsmedel har, då rapporten skrivs, pågått fem år och mycket har hänt i kommunernas och i de ideella föreningarnas arbete. Bilden är dock fortfarande splittrad. Många kommuner har byggt upp nätverk, och en del verksamheter har permanentas eller kommer att permanentas i ordinarie drift. Andra förlitar sig på statsbidragen för löpande drift av sina projektverksamheter, framför allt ideella föreningar och mindre kommuner. Detta innebär att verksamheten läggs ner när projektmedlen tar slut. Kommunernas ekonomiska möjligheter och även det engagemang för frågorna som finns hos tjänstemän och politiker styr till stor del de insatser som görs.

I rapporten som följer upp 2011 års medel (publicerad 2013) konstaterar Socialstyrelsen att utvecklingsarbetet fortsätter och att utvecklingsmedlen medfört att kommunernas och de ideella föreningarnas arbete med våld i nära relationer har förbättrats. Socialstyrelsen noterar också att samverkansarbetet har utvecklats jämfört med tidigare år: samverkan har blivit mindre av ett mål i sig och mer ett medel för att uppnå egentliga mål. Man är dock kritisk till att relativt få som arbetar med stödinsatser till våldsutsatta kvinnor använder ändamålsenliga metoder. Många uppgav att stöd-samtal användes utan att innehållet specificerades. Socialstyrelsen

sammanfattar rapporten med att stödinsatserna till våldsutsatta kvinnor behöver utvecklas.

Utvecklingsmedlen år 2012

Från och med 2012 är det som nämnts Socialstyrelsen som delar ut utvecklingsmedlen, medan länsstyrelserna ger kompetensstöd till kommuner och ideella föreningar. Arbetet ska slutredovisas 25 maj 2015, varför följande baseras på den delredovisning som lämnades i augusti 2013. Det är en uppföljning av 2012 års fördelning, som kom att utgöra medel under fyra månader.²² Sammanlagt betalades 39,5 miljoner kronor till kommunerna och 20 miljoner till ideella föreningar som bedriver lokala verksamheter på området.

Medel beviljades till sammanlagt 122 kommuner och 118 ideella föreningar. 46 ansökningar avslogs (4 från kommuner och 42 från ideella föreningar).

I de tidigare uppföljningarna (se ovan) anmärker Socialstyrelsen på att det finns vissa brister i kommunerna, bland annat knapphändiga uppgifter om antalet våldsutsatta. I delrapporten för 2010 var det knappt var tredje kommun som hade inventerat antalet våldsutsatta kvinnor i kommunen, och 2011 uppgav cirka 50 procent att en sådan kartläggning hade genomförts. År 2012 har situationen inte förbättrats. Ungefär 30 procent av kommunerna saknar kunskap om antalet våldsutsatta som socialtjänsten möter. Socialstyrelsen ser allvarligt på att så många kommuner fortfarande saknar dessa uppgifter. Det torde vara en grundläggande kunskap, inte minst för att kunna avsätta resurser och göra relevanta prioriteringar.

Åtgärder som är riktade till särskilda målgrupper verkar ha ökat när det gäller kompetensutveckling, inventeringar, stödinsatser och boendeplatser. Närmare två tredjedelar av de kompetenshöjande åtgärderna gäller utbildning om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, och en nästan lika stor andel gäller kvinnor över

---

²² Av 11 § i anslagsförordningen (2011:223) framgår att utbetalning av bidrag från anslag ska göras i nära anslutning till att bidraget ska användas av mottagaren. Enligt Ekonomistyrningsverkets föreskrifter till 11 § i nämnda förordning ska myndigheten säkerställa att den årliga belastningen på anslaget och därmed utfallet på statens budget inte är missvisande. Detta innebar att Socialstyrelsen endast beviljade medel för verksamhet år 2012. Flera kommuner ansökte dock om medel för verksamheter år 2013 i stället för 2012, främst för att de hade kvar pengar för 2012 som de hade beviljats av länsstyrelsen under 2011. (SoS 2013, s. 9).

65 år. Samarbetet med andra ses som fortsatt viktigt, och i rapporten framkommer att ungefär 80 procent av kommunerna har ett samarbete med ideella föreningar. Av dessa har 35 procent ett skriftligt avtal med föreningen om att den ska genomföra insatser enligt socialtjänstlagen.

Nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd

Som tidigare nämnts rymmer detta uppdrag också uppgiften att skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd. Denna del berör i huvudsak länsstyrelserna, som med Socialstyrelsens bistånd ska ge kompetensstöd till kommuner och ideella föreningar. Under 2012 byggdes således en struktur upp där Socialstyrelsen ansvarar för det nationella kompetensstödet till länsstyrelserna, som i sin tur ger kompetensstöd till kommuner och ideella föreningar. Utgångspunkten för länsstyrelsernas stöd är att de ska erbjuda kommuner och ideella organisationer stöd för att tillämpa Socialstyrelsens allmänna råd, handbok och utbildningsmaterial och annat metodstöd inom området.

Under 2012 ordnade Socialstyrelsen en handfull utbildningsdagar för länsstyrelsernas utvecklingsledare. Av redovisningen framgår att många av utvecklingsledarna anser att utbildningsdagarna delvis har gett kunskap om hur kommunerna bör arbeta. Några enstaka bedömer att de inte har ökat sin kunskap på området. En del anser exempelvis att det som förmedlats från Socialstyrelsen har varit på en alltför grundläggande nivå och att fördjupningar i ämnen är önskvärt. Andra var helt nöjda och ansåg att Socialstyrelsen tydliggjort kommunernas ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn samt gett länsstyrelserna verktyg och material så att de kan sprida kunskapen vidare till kommunerna.

Länsstyrelsernas arbete under 2012

Länsstyrelserna har rapporterat till Socialstyrelsen om hur de arbetat med detta uppdrag under 2012. De flesta länsstyrelser uppger att de erbjuder metodstöd till både kommuner och ideella verksamheter. Ungefär hälften uppgav att kvinnojourer har deltagit i någon aktivitet, men även andra aktörer, t.ex. polisen, hälso- och

sjukvården, skolan, Migrationsverket och Kriminalvården. Det sker vanligtvis genom utbildningsdagar eller utbildningstillfällen, men också seminarier och dialogmöten är vanliga sätt att nå ut med stödet. Några länsstyrelser har även ordnat större konferenser eller föreläsningar och flera har genomfört kommunbesök. Ett flertal länsstyrelser har bjudits in till socialnämnderna för att informera om uppdraget och diskutera behov av stöd.

Länsstyrelserna har också genomfört kontinuerliga erfarenhetsutbyten genom sina respektive länsövergripande nätverk och spridit goda exempel från lokal nivå. Utbildningar och dialogmöten har fokuserat på särskilt utsatta grupper av våldsutsatta kvinnor, och här har man bland annat använt de utbildningsmaterial om särskilt utsatta grupper som Socialstyrelsen tagit fram. Ett flertal länsstyrelser har också genomfört informationsinsatser om FREDA och några följer införandet av FREDA.

En majoritet av länen har informerat eller hållit seminarier om Socialstyrelsens Meddelandeblad nr 2/2012. Information om de allmänna råden samt om handboken Våld har också genomförts, framför allt för olika beslutsfattare inom socialnämnden samt kvinnojourer som utför socialtjänst.

Socialstyrelsen drar av länsstyrelsernas rapporter slutsatsen att det finns stora variationer i intresset för och deltagandet vid de utbildningstillfällen eller seminarier som länsstyrelserna har erbjudit. I vissa län har bara ett fåtal kommuner deltagit medan samtliga kommuner uppges ha deltagit i andra län.

Länsstyrelsernas arbete under 2013

Den gemensamma genomförandeplanen för Socialstyrelsen och länsstyrelserna uppdaterades 2013, och i denna har man satt en rad mål som bör vara uppfyllda vid tiden för uppdragets utgång 2014.²³

- Minst 174 (dvs. 60 procent) av landets kommuner ska ha deltagit i fortbildningsaktiviteter anordnade av länsstyrelserna.
- Utbudet av riktade stödinsatser för våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare ska ha ökat i förhållande till

---

²³ Länsstyrelsernas uppdrag och arbete inom det fjärde jämställdhetspolitiska målet - mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna, PM, 2014-02-28.

Socialstyrelsens uppföljning (2011) av motsvarande satsning för perioden 2007–2010.

- Kommunerna ska i högre utsträckning kunna visa att de vidtar de åtgärder som Socialstyrelsen rekommenderar i SOSFS 2009:22 under avsnittet ”Handlingsplan”.
- Kommunerna ska i högre utsträckning kunna visa att de tar ansvar för insatser enligt socialtjänstlagen som på detta område utförs av ideella föreningar, t.ex. genom skriftliga avtal som rör utförande av socialtjänst.
- Kommunerna – och i förekommande fall ideella föreningar – ska i högre grad systematiskt arbeta med upptäckt av våld, bedömning av behov, risker och insatser samt uppföljning av insatser på individ- och verksamhetsnivå enligt en standardiserad metod.

Den senaste redovisningen som Brå har att tillgå är hämtad från en enkät från Länsstyrelsen i Stockholm (som har samordningsansvar) till länsstyrelserna som besvarades i oktober 2013. Enkäten besvarades av 18 av 21 länsstyrelser. De resultat som redovisas nedan gäller alltså insatser gjorda fram till och med oktober 2013. Av enkäten framgår att samtliga svarande har genomfört kompetenshöjande insatser för att sprida kunskap om socialnämndens ansvar och Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009: 22). Några länsstyrelser har gått samman, andra har deltagit i socialnämndsmöten, genomfört insatser för politiker och beslutsfattare eller informerat om de allmänna råden i samband med andra insatser. Sammantaget har 240 av landets 290 kommuner och cirka 100 ideella föreningar tagit del av länsstyrelsernas kompetenshöjande insatser om de allmänna råden. Många länsstyrelser har också erbjudit kompetens- och metodstöd i att utreda de våldsutsatta kvinnornas behov av stöd och skydd genom bedömningsinstrumentet FREDA som Socialstyrelsen tagit fram. FREDA har presenterats för 207 kommuner och cirka 50 ideella föreningar. Länsstyrelserna har vidare fokuserat på särskilt utsatta grupper i seminarier, på utbildningsdagar och i samband med informationsträffar i olika nätverk. Framför allt har man använt sig av Socialstyrelsens utbildningsmaterial Sällan sedda (om våldsutsatta kvinnor med funktionshinder) och Skylla sig själv (om våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik). I oktober 2013 hade 150 kommuner och cirka

40 ideella föreningar tagit del av insatser kring dessa särskilt utsatta grupper. Flera länsstyrelser har också utfört insatser om barn som upplevt våld. Detta område kommer att vara mer i fokus under 2014, men hittills har drygt 130 kommuner nåtts av kompetenshöjande aktiviteter om denna målgrupp.

Förutom det ovan nämnda har man även utfört andra kompetenshöjande insatser, bland annat utifrån specifika målgrupper och regionala behov. Flera länsstyrelser har exempelvis genomfört primärpreventiv verksamhet i form av konferenser om maskulinitet och våld (tillsammans med Ungdomsstyrelsen). Några länsstyrelser har genomfört insatser med syftet att stödja arbetet med att tidigt uppmärksamma och identifiera barn som upplevt våld i familjen i kommunala skolor och förskolor. Andra exempel på är samverkan och utbildningsdagar om avtalskrivning för kommuner och kvinnojourer.

Framgångsfaktorer

Länsstyrelsen i Stockholm lyfter fram ett antal aspekter som man menar utgör framgångsfaktorer i arbetet med regionalt metod- och kompetensstöd (och med samordning som tidigare redovisats). Man menar att en central framgångsfaktor är det interna samarbetsforum som utvecklats. Länsstyrelserna har tre nätverk inom områdena mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, hedersrelaterat våld samt nätverket för utvecklingsledare inom prostitution och människohandel och som alla är kopplade till uppdragen. Till varje nätverk kopplas en arbetsgrupp som direkt svarar mot uppdraget om regionalt metod- och kompetensstöd respektive samordning. Därutöver kan tillfälliga arbetsgrupper skapas för särskilda länsstyrelsegemensamma insatser.

Nätverken är kopplade till länsstyrelsernas chefsforum för social utveckling som utgör ett beslutande forum när det bland annat gäller gemensamt framtagna mål och riktlinjer för uppdragen. Enligt Länsstyrelsen i Stockholm har detta samarbetsforum förstärkts ytterligare genom de båda uppdragen, och det finns nu bättre förutsättningar för en gemensam samsyn. Man konstaterar: "Vi vågar påstå att insatserna bidragit till att kommunerna i Sverige

i högre grad har kunskaper om socialnämndens ansvar för våldsut-satta, barn som upplevt våld samt våldsutövare.”²⁴

Länsstyrelserna pekar på några framgångsfaktorer som specifikt är kopplade till uppdraget om regionalt kompetens- och metodstöd. Man menar att samarbetet med Socialstyrelsen är en framgångsfaktor i sig med de olika delarna i uppdraget och med de ”tydliga rollerna”; Socialstyrelsen bistår länsstyrelserna med nationellt kunskapsstöd och länsstyrelserna bistår i sin tur med kompetens- och metodstöd till kommuner och ideella föreningar. Vidare har det kostnadsfria kompetens- och metodstödet möjliggjort en generell kompetenshöjning i länen oavsett respektive huvudmans möjlighet att finansiera eller uppmuntra sina anställdas kompetensutveckling. Man har gemensamt prioriterat insatser som sedan har riktats och anpassats till identifierade lokala och regionala behov. Allt detta bidrar till en jämnare fördelning av kompetensutveckling i länet. Länsstyrelserna har också upparbetade kontaktnät och samarbete vilket man menar är ett uttryck för att de anses stå för stabilitet och kvalitet. Det har, menar man, bidragit till ett förtroende för länsstyrelsernas arbete och till att man i hög grad deltar i konferenser, utbildningar och erfarenhetsutbyten som länsstyrelserna anordnar.

Utvecklingsbehov

Länsstyrelserna ser också vissa utvecklingsbehov på området. Ett sådant är ett behov av en långsiktig nationell strategi, i likhet med den som finns inom ANDT-området (alkohol, narkotika, dopning och tobak).²⁵ Återkommande utbildning för kommunanställda och andra berörda lyfts också fram. Vidare framhålls kommunernas ansvar och att det därför är angeläget att fortsätta att stötta dem för att skapa bestående strukturer i arbetet med våld i nära relationer. Det behövs även stöd i implementeringen av nya kunskaper. Sist, men inte minst, ser man också ett fortsatt behov av i att större

---

²⁴ Länsstyrelsernas uppdrag och arbete inom det fjärde jämställdhetspolitiska målet - mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna, PM, 2014-02-28.

²⁵ I betänkandet av den nationella samordnaren mot våld i nära relationer föreslås att området ska bli en del av ANDT-arbetet (SOU 2104:49).

utsträckning fokusera på särskilt utsatta grupper, inklusive barn som bevittnat våld.

Ett budskap som länsstyrelserna lyfter fram i anslutning till de kompetenshöjande insatserna är: ”Utvecklingsarbetet ska leda till att våldsutsatta kvinnor och barn som upplevt våld i hemmet ska vara lika självklara målgrupper i socialtjänstens arbete som andra (barn och unga, äldre, missbrukare m.fl.)”²⁶ När Brå har gått igenom länsstyrelsernas redovisningar är det flera som just påtalar att våldsutsatta kvinnor inte är en självklar målgrupp för socialtjänsten. Länsstyrelsen i Norrbotten skriver exempelvis: ”Målgruppen våldsutsatta är inte på långa vägar en självklar målgrupp inom socialtjänsten i ett flertal av kommunerna. Det är ovanligt att våldsutsatta kvinnor får biståndsbeslut gällande insatser, där finns ett stort utvecklingsbehov.”²⁷

Länsstyrelsernas budskap är mot denna bakgrund viktigt. Det kan tyckas vara en aning anmärkningsvärt att våldsutsatta kvinnor fortfarande inte utgör en självklar målgrupp för socialnämnden, med tanke på de medel som satsats under många år, de insatser som gjorts (inte minst riktat mot kommunerna) under flera årtionden samt att målgruppen finns särskilt omnämnd i socialtjänstlagen (SoL) sedan drygt 15 år.

Förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja

**Länsstyrelsernas uppdrag att ge stöd till insatser som motverkar
hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands
län ansvarar för att samordna redovisningen av uppdraget.**

Detta uppdrag har tidigare redovisats under kategorin *Nationell mobilisering och samordning av arbete*.

---

²⁶ Länsstyrelserna (2014). Länsstyrelsernas uppdrag och arbete med stöd till samordning samt kompetens- och metodstöd inom områdena mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. PM. [odaterat, dnr saknas].

²⁷ Svar till Socialstyrelsen, dnr 9.1-39428/2013.

Länsstyrelsernas uppdrag att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Detta uppdrag har tidigare redovisats under kategorin *Nationell mobilisering och samordning av arbete*.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att göra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier, samt av ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer

Under våren 2011 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier samt om ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer. Arbetet resulterade i rapporten *Äkta makar* och den bygger på intervjuer med yrkesverksamma personer, ideella organisationer, trossamfund och unga som har kunskap om traditionella och vigselliknande ceremonier. Till rapporten har också fem externa aktörer skrivit underlag i form av fördjupande artiklar. Ungdomsstyrelsen har dessutom intervjuat och skickat ut enkäter till myndigheter som på olika sätt kan komma i kontakt med dessa frågor (Skatteverket, Kammarkollegiet, Migrationsverket och länsstyrelsernas dispensenheter för äktenskap som involverar personer under 18 år). Rapporten redovisades för regeringen i februari år 2012.

Undersökningen visar att vigslar av denna sort medför äktenskap som är bindande i den kontext som den unge befinner sig i. Svenska myndigheter har en mycket begränsad insyn i denna typ av äktenskap vilket kan leda till en minskad kontroll av samtycke och åldersgränser i samband med vigslarna. Möjlighet till skilsmässa är i många fall begränsad, särskilt för kvinnor.

Bland ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer identifieras framför allt den muslimska hemgiften/morgongåvan mahr. Ungdomsstyrelsen pekar dock på att det även finns andra typer av ekonomiska förbindelser, vilka kan vara allt från stora till symboliska summor.

Spridning och råd inför framtida förebyggande arbete

Ungdomsstyrelsen lyfter fram att det förebyggande arbetet bör utgå från den verklighet som de unga befinner sig i för att de ska kunna tillvarata sina rättigheter. För att arbeta vidare med dessa frågor behövs därför kunskap både till yrkesverksamma och till de unga. Myndigheten menar också att det kan vara viktigt att involvera olika aktörer, som myndigheter, trossamfund och ideella verksamheter, i det förebyggande arbetet. Exempelvis skulle religiösa samfund kunna bli mer aktiva. Detta kan ske genom dialog och diskussion kring normer och värderingar som styr samlevnad, familjebildning och föräldraskap samt hur dessa förhåller sig till den svenska lagstiftningen och mänskliga rättigheter.

Under 2012 föreläste Ungdomsstyrelsen om rapporten sex gånger på olika utbildningar, möten och seminarier. Rapporten och de externa artiklarna finns även att ladda ned på deras webbplats.

Skatteverkets och Migrationsverkets uppdrag om statistik avseende barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap.

På regeringens uppdrag har Skatteverket sedan den 1 september 2010 fört statistik över antalet barnäktenskap som begärs registrerade i folkbokföringen. Statistik har även förts avseende ärenden där någon av parterna nämner, eller att det på andra sätt visar sig vara sannolikt, att äktenskapet ingåtts under tvång eller att det annars framkommit att det inte har ingåtts av fri vilja. Det har även ingått att följa upp antalet ärenden där fullmaktsäktenskap har begärts registrerade. Migrationsverket har ett likvärdigt uppdrag avseende att följa antalet barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap inom ramen för deras handläggning av anknytningsärenden.

Skatteverket

Den delrapport som Brå fått del av avser perioden 1 september till 31 december 2010. Uppdraget skulle fortgå fram till den 31 augusti 2011 med slutrapportering senast den 30 september 2011. Någon

slutrapport har dock inte kommit Brå tillhanda, trots ett flertal påstötningar och påminnelser. Kanske beror det på de synpunkter som Skatteverket i sin delredovisning förmedlar om uppdraget: Man menar att det sannolikt inte är möjligt för myndigheten att upptäcka dessa fall i samband med ärendehandläggning, något man också lyfte fram i möte med representanter från regeringen och Migrationsverket. Detta med anledning av att registreringen sker med stöd av inlämnad dokumentationen, något personligt möte förkommer normalt sett inte. Efter att ha fört nämnda statistik under perioden fram till delredovisningen konstaterar Skatteverket att det inte är meningsfullt att föra den här formen av statistik rörande vissa former av äktenskap, då man inte får in den information som krävs för att göra de bedömningar som uppdraget syftar till.

Skatteverket konstaterar i delredovisningen att det inte finns förutsättningar för att leverera tillförlitliga resultat för att påvisa förekomsten av barn-, fullmakts- och tvångsäktenskap, och gör bedömningen att man i slutrapporteringen av uppdraget den 30 september inte kommer att kunna presentera ett faktabaserat och därmed pålitligt resultat.

Migrationsverkets uppdrag att föra viss statistik över bland annat fullmaktsäktenskap och barnäktenskap.

Regeringen gav i juni 2010 Migrationsverket i uppdrag att föra statistik över bland annat fullmaktsäktenskap och äktenskap som ingåtts av underåriga under perioden 1 september till 31 december 2010. Därefter förlängdes uppdraget till att även omfatta tiden mellan 1 januari till och med 31 augusti 2011. Uppdraget delredovisades i februari 2011 och slutredovisades i september 2011.

Migrationsverket har under hela perioden handlagt sammanlagt 80 ärenden rörande äktenskap som ingåtts av underåriga samt tvångs- och fullmaktsäktenskap. Under den första perioden (1 september 2010 till 31 december 2010) handlades totalt 53 ärenden som rör äktenskap ingångna av underåriga, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap och under den andra perioden handlades 27 ärenden.

Migrationsverket har enligt redovisningarna arbetat med att ta fram rutiner vid handläggning av ärenden som rör barnäktenskap

och tvångsäktenskap. Man har även uppdaterat utlänningshandboken. Tillsammans med Ungdomsstyrelsen har Migrationsverket tagit fram och genomfört en skraddarsydd utbildning om giftemål mot någons vilja för verkets personal.

Regelverket kan behöva ses över

Migrationsverket är oroat över att fler unga flickor som ansöker är gravida. Enligt nuvarande praxis kan undantag göras i de fall då kvinnan är gravid, och med anledning av detta riskerar unga flickor att pressas till att bli gravida för att få uppehållstillstånd. Migrationsverket anser även att utlänningslagen tydligare bör framhålla att den som ansöker om uppehållstillstånd och som har för avsikt att ingå äktenskap eller inleda ett samboförhållande i Sverige måste vara 18 år. Man menar också att dagens reglering inte tillgodoser de utsatta ungas behov av en ordning som tillvaratar deras rättigheter. Konsekvensen är att personer sällan vågar tala om att de inte vill leva med den andra parten, och Migrationsverket hamnar därför i ett svårt dilemma när de beviljar uppehållstillstånd i fall där det på moraliska grunder kan ifrågasättas om det är lämpligt.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att vara nationell samordnare för arbetet att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

Med 2011 års regleringsbrev fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att vara sammankallande för ett nätverk av statliga myndigheter som på olika sätt arbetar med, eller berörs av, frågan om äktenskap mot någons vilja. Nätverket syftar till att fungera som en långsiktig samverkan mellan myndigheter för att åstadkomma ett kvalitets-säkrat arbete på området. Ungdomsstyrelsen hade sedan tidigare varit sammankallande för nätverket.

I nätverket ingår följande myndigheter under den här avsedda perioden: Barnombudsmannen, Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvårdsverket, Länsstyrelserna i Stockholm, Skåne, Västra Götaland och Östergötland, Migrationsverket, Nationellt centrum för Kvinnofrid, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Rikspolisstyrelsen, Skolverket, Skatteverket, Social-

styrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Sveriges Kommuner och Landsting samt Åklagarmyndigheten.

Nätverket har träffats tre gånger mellan 2011 och 2012

Under 2011 och 2012 sammanträdde nätverket tre gånger. På det första mötet rapporterade myndigheterna om hur de arbetar med sina olika uppdrag på området. De diskuterade även det fortsatta arbetet inom nätverket. På nätverkets andra möte gavs en uppdaterad information om myndigheternas arbete med de olika uppdragen, och på det tredje och sista mötet presenterade Länsstyrelsen i Östergötland sitt arbete med att överta rollen som drivande av myndighetsnätverket. Myndigheterna berättade även om sina nya och pågående regeringsuppdrag och samarbeten.

Samtliga myndigheter anser att nätverket varit till nytta för alla medverkande eftersom de olika uppdragen angränsar till varandra och det är viktigt att samtala om dem och få nya perspektiv. Två myndigheter (Skatteverket och Migrationsverket) ansåg dock inte att de fyllde någon funktion i nätverket efter det att de avslutat sina pågående uppdrag. Övriga aktörer framhöll dock värdet av att just dessa myndigheter var med i nätverket.

Som ovan nämndes var syftet med nätverket att fungera som en långsiktig samverkan mellan myndigheter för att åstadkomma ett kvalitetssäkrat arbete på området. Hur nätverket svarat upp mot detta syfte framgår dock inte. Att samtala kring pågående projekt behöver inte vara liktydigt med att skapa kanaler för långsiktig samverkan.

Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att fungera som ett nationellt kompetensteam för att samordna och stödja arbetet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Kompetensteamet i Östergötland bildades för att kunna utbilda och stödja lokala verksamheter i ett antal pilotkommuner i deras arbete för att förebygga och förhindra att barn och unga blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck (se nedan). Teamet har också arbetat med att utbilda och stödja andra kommuner på olika sätt:

- Under perioden 2011-12-31 till 2013-05-31 har man genomfört cirka 60 utbildningar i landet.
- Genom att samarbeta med övriga länsstyrelser i landet.
- Genom ett upparbetat samarbete med frivilligorganisationer.
- Genom att samarbeta med andra nationella myndigheter och aktörer.²⁸

Under 2014 kommer arbetet med att sprida kunskaper och erfarenheter att fortgå. Länsstyrelsen nämner exempelvis följande aktiviteter:

- Inspelade föreläsningar erbjuder lättillgänglig fortbildning till verksamheter på den lokala nivån.
- Utbildning för poliser i samarbete med Rikspolisstyrelsen planeras. Länsstyrelsen för dialog rörande samarbete med Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg.
- Utbildning för domare, på uppdrag av Domstolsakademin.
- Fördjupningsutbildning för rektorer i samverkan med Skolverket.
- Medverkan vid Skatteverkets utbildning när det gäller personer som lever med skyddade personuppgifter.

Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag som nationell samordnare för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2012–2014

Länsstyrelsen i Östergötland har i uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och förhindra att unga mellan 13 och 25 år blir gifta mot sin vilja. Uppdraget består av tre delar:

- Utarbeta och sprida information riktad till unga, bland annat om relevant lagstiftning och till vem de kan vända sig för att få stöd.

---

²⁸ Rikspolisstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Skolverket, Kriminalvården, Skatteverket, Brottsoffermyndigheten, Ungdomsstyrelsen, Myndigheten för statligt stöd för trossamfund, Barnombudsmannen och Sveriges kommuner och landsting.

- Genomföra utbildningsinsatser riktade till berörd personal inom statliga, kommunala och fristående verksamheter.
- Vara sammankallade för ett nätverk av nationella myndigheter.

Uppdraget ska slutredovisas 31 december 2014. Texten nedan baseras på en delredovisning från den 31 mars 2013.

Informationsspridning

När det gäller den första delen – att sprida information riktad till unga – har Länsstyrelsen i Östergötland fokuserat på att i samarbete med Rikspolisstyrelsen ta fram en informationskampanj för skolan. Skolan valdes för att man här dagligen möter ungdomar och har stora möjligheter att upptäcka utsatta barn och unga. Kampanjen består av material både till skolpersonal och till elever. Kampanjen har varit ute i olika media och i Stockholms tunnelbana. Materialet har skickats till 10 000 högstadies- och gymnasieskolor i landet samt till alla länsstyrelser. Den finns också på olika webbplatser och är här översatt till 17 olika språk. I samarbete med övriga länsstyrelser samt Rikspolisstyrelsen har man dessutom tagit fram ett metodmaterial bestående av en föreläsning på dvd samt ett studiematerial. Unga i målgruppen har varit med i processen att ta fram materialet. Länsstyrelsen i Östergötland kommer också att fortsätta den nationella spridningen av Dina rättigheter i samarbete med Rädda Barnen. Man har också beslutat att ta fram en ”empowermentbok” för unga som är placerade i familjehem samt en publikation om maskulinitet och heder.

Utbildning

I den del av uppdraget som gäller utbildning framhåller Länsstyrelsen i Östergötland att man genom att ha flera regeringsuppdrag på området getts möjlighet att se helheten samt att skapa synergieffekter. Inför utbildningsuppdraget fanns det således redan upparbetade kontakter i landet på nationell, regional samt lokal nivå. Erfarenheter från utbildningsinsatser som man tidigare varit med om att arrangera har kunnat användas. Bland annat visade erfarenheten från dessa utbildningar hur viktigt det är att verka genom

befintliga strukturer, genom nationella myndigheter, länsstyrelser i landet samt via kommunal verksamhet. Under perioden 2011-12-31 till 2013-05-31 genomfördes drygt 50 utbildningar (antalet närvarande varierar från ett tiotal till flera hundra). Ett drygt 20-tal utbildningar var planerade då delredovisningen skrevs.

Länsstyrelsen i Östergötland poängterar att man kommer att fortsätta att bedriva utbildningar genom befintliga strukturer som nationella myndigheter, regionala aktörer, landets länsstyrelser och andra regionala myndigheter samt kommunal verksamhet. Tanken är att området hedersrelaterat våld och förtryck ska integreras i verksamheternas/aktörernas ordinarie verksamhet. Utifrån förfrågningar från myndigheterna själva ges möjlighet att skraddarsy utbildningar efter olika aktörers behov. Länsstyrelsen i Östergötland anser detta angreppssätt vara viktigt för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja eller utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Sammanfattning för myndighetsnätverk

En del av uppdraget till Länsstyrelsen i Östergötland består i att vara sammankallade för ett myndighetsnätverk, en uppgift som man tog över från Ungdomsstyrelsen (se ovan). I det nuvarande nätverket ingår Barnombudsmannen, Brottsoffermyndigheten, (Brottsförebyggande rådet), (Folkhälsoinstitutet), Kriminalvårdsverket, Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen i Skåne län, Migrationsverket, Nationellt centrum för kvinnofrid, Rikspolisstyrelsen, Skolverket, (Skatteverket), Sveriges Kommuner och Landsting, Socialstyrelsen, Åklagarmyndigheten samt Ungdomsstyrelsen (myndigheterna inom parentes är inte aktiva men får löpande information från nätverket). Man har satt upp tre mål för nätverket:

1. Nätverket ska skapa förutsättningar för att respektive myndighets insatser ska få större genomslag och bidra till en långsiktig förändring för berörd målgrupp.
2. Nätverksträffarna ska vara processinriktade och skapa förutsättningar för gemensamma insatser.
3. Nätverket ska träffas minst två gånger per år.

Under den här aktuella redovisningsperioden har nätverket träffats två gånger. Man har bland annat identifierat en rad områden som är eftersatta och som i det fortsatta arbetet bör prioriteras. Området könsstympning anses i delredovisningen särskilt eftersatt, och enligt nätverket borde detta därför prioriteras i myndigheternas arbete i högre utsträckning.

I intervjuuppgifter framkommer att nätverket fortsatt att träffas och man planerar flera insatser. Enligt uppgift kommer dock frågan om tvångsgifte att prioriteras, och inte könsstympning som angavs i rapporten.

Länsstyrelsen menar att varaktigt förändringsarbete är en långsiktig process, men att nätverkets arbete redan resulterat i adekvata insatser för individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, liksom för individer som har gifts eller riskerar att giftas bort mot sin vilja. Framgången ligger i att insatserna planerats och genomförts i samarbete med samtliga berörda myndigheter och har fått ett större genomslag än om varje myndighet arbetar enskilt. Det framgår dock inte mer konkret hur.

Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att sprida metodstöd om barns och ungas rättigheter nationellt.

Länsstyrelsen i Östergötland har haft i uppdrag att sprida metodstödet *Det handlar om kärlek* nationellt. Uppdraget slutredovisades 2013 (rapport 2013:80). Arbetet har bedrivits i samarbete med Rädda Barnen, och en referensgrupp med representanter för en rad andra myndigheter har varit kopplad till arbetet. En central del i arbetet är skolbesök, där eleverna får information, diskutera, ta del av en teaterpjäs och göra olika värderingsövningar.

Arbetet har utvärderats i två externa utvärderingar, en med fokus på de barn och ungdomar som tagit del av arbetet, den andra med fokus på samverkansarbetet och de medverkande aktörerna. Utvärderingarna visar, enligt länsstyrelsen, att projektet har gjort skillnad. När det gäller utvärderingen med fokus på barn och ungdomar (där en för- och eftermätning gjordes med hjälp av enkäter) kan dock inga långsiktiga effekter mätas då eftermätningen gjordes i direkt anslutning till skolbesöket. I den andra utvärderingen dras slutsatsen att *Det handlar om kärlek* upplevs

som en konkret och effektiv samverkansmetod och ett metodmaterial för att förebygga hedersrelaterat våld bland unga.

Enligt slutredovisningen har projektet på något sätt berört 67 kommuner i landet, och sedan starten 2009 fram till 31 mars 2013 har 87 skolor besökts. Länsstyrelsen uppskattar att mer än 60 000 barn och ungdomar har nåtts av projektet. Däremot är det svårt att uppskatta hur många enskilda ärenden som uppdagats genom projektet, och statistik över detta har inte förts av någon av de medverkande aktörerna.

Utöver skolbesöken har också en mängd andra aktiviteter genomförts, som inneburit att arbetet har spridits. Här är några exempel:

Det handlar om kärlek deltog i Almedalsveckan på Rikspolisens seminarium sommaren 2012.

Det handlar om kärlek hade ett erfarenhetsmöte med tre minoritetsrådgivare från Integrations – og mangfaldsdirektoratet i Oslo, Norge i september 2012. De kom i sin tur att bjuda in projektet till ett seminarium i Oslo.

Arbetet har presenterats på regionträffen för alla ungdomsmotagningar i Södermanland som ett led att få igång arbetet i länet.

Barnombudsmannen har tillsammans med Sara Mühling, nationell samordnare för *Det handlar om kärlek* föreläst på Rädda Barnens nationella konferens för verksamheter som arbetar med barn som upplevt våld i sina familjer.

Landstinget Kronoberg bjöd in alla verksamheter i länet till konferensen "Ett gott liv för barn och unga!". Sara Mühling, nationella samordnaren, föreläste om *Det handlar om kärlek*.

Ghent University i Belgien besökte projektet 2011 för att studera ett gott exempel på hur man kan arbeta konkret med samverkan för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld. Ett intresse finns hos dem att implementera modellen nationellt i Belgien.

Flera utbildningar för samverkansaktörer har hållits under åren, bland annat i Falun, Västerås, Linköping och Karlstad.

Utmaningar

Utifrån de gjorda utvärderingarna har också en rad utmaningar identifierats. De handlar om

- samordning och implementering
- implementering hos aktörerna
- samarbetet med skolan
- samverkan och kvalitetssäkring.

Man menar bland annat att den nationella samordningen har varit avgörande för Det handlar om kärleks utveckling fram till i dag: Upplevelsen av att det är en nationellt sammanhållen verksamhet är viktig för att kommuner ska initiera och genomföra modellen enligt samma principer och med samma material och formspråk. När det gäller såväl implementering hos aktörer som samarbetet med skolorna pekar man på vikten av att föra in arbetet i det ordinarie arbetet. En utmaning länsstyrelsen nämner är således att synliggöra att Det handlar om kärlek ligger i linje med verksamheters ordinarie uppdrag och att de har mycket att vinna på att arbeta med modellen.

Avslutningsvis menar länsstyrelsen att det är viktigt att den nationella samordningen av arbetet framöver bör fokusera på metodutveckling, kvalitetssäkring och marknadsföring av samverkansmodellen. I detta ingår bland annat att fortsätta utvecklingen av webbplatsen www.dinarattigheter.se. Denna sköts och förvaltas nu av Rädda Barnen (enligt intervjuuppgift).

Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att utveckla och sprida en vägledning för stöd och rehabilitering av unga som placeras i familjehem

Länsstyrelsen i Östergötland har haft ett vägledningssuppdrag om hedersrelaterat våld (HRV). Detta arbete har bestått av tre delar. För det första regeringsuppdraget (IJ2010/961/JÄM) att ta fram en vägledning – *Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit*

gifta mot sin vilja (rapport nr 2011:14). Vägledningen vänder sig till berörda yrkesgrupper och kan användas på lokal nivå för att barn och unga som placeras i skyddat boende eller liknande ska få det stöd och den rehabilitering de är i behov av, oavsett var de placeras. Den andra delen av uppdraget handlar om att utveckla och testa vägledningen i sex kommuner (U2011/4322/JÄM) och den tredje delen att under 2014 fortsätta att utveckla det kompetensteam som finns kopplat till vägledningssuppdraget till ett nationellt kompetensteam (U2013/5290/JÄM) (Det tredje uppdraget om kompetensteam redovisas ovan).

Utvecklingen av vägledningen

I de sex pilotkommunerna, Borlänge, Karlstad, Norrköping, Söderhamn, Västerås och Umeå, har arbetet under 2011–2013 pågått med att implementera och utveckla vägledningen i samverkan med verksamheterna på lokal nivå. Kompetensteamet (se ovan) bildades för att tillsammans kunna utbilda och stödja de lokala verksamheterna i pilotkommunerna i deras arbete att förebygga och förhindra att barn och unga blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Inom ramen för vägledningsprojektet har man initierat och försökt stötta pågående utvecklingsprojekt kring skyddat boende för målgruppen HRV-utsatta, och det pågår ett arbete för att öka antalet platser för barn och unga utsatta för HRV. Länsstyrelsen drar slutsatsen att den generella brist som finns inom den ordinarie HVB-vården, behöver lyftas till en nivå som går utanför Länsstyrelsen Östergötlands vägledningsprojekt. Det är ett behov som man anser behöver lyftas till statlig nivå. Även ett annat område identifieras som angeläget: pojkar och unga män. Ett av målen i vägledningsarbetet har varit att lyfta fram pojkars och unga mäns dubbla roller – både som potentiella gärningsmän och som offer. Dock är detta ett relativt outforskat område. Tanken är att i samarbete med övriga länsstyrelser identifiera projekt som riktar sig till unga män och pojkar och ur detta ta fram ett informationspaket som kan spridas. Detta har enligt intervjuuppgifter också genomförts.

Länsstyrelsen har fokuserat på de metodutvecklande delarna. Rapporten *Våga stå kvar! – En mindre kommuns erfarenheter av ett*

framgångsrikt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck har exempelvis tagits fram. En annan rapport som publiceras inom ramen för vägledningsprojektet är en "empowermentbok" där en ung kvinna mot bakgrund av sin tioåriga resa till ett självständigt liv, ger råd såväl till andra ungdomar som till myndighetspersoner om villkoren och möjligheterna för ett förändringsarbete.

Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att ta fram ett vägledande material för arbetet med att förebygga kvinnlig könsstympling

Länsstyrelsen i Östergötland har i uppdrag att undersöka hur verksamheter och myndigheter i Sverige arbetar eller har arbetat förebyggande med att förhindra och förebygga att flickor och kvinnor blir könsstympade. Länsstyrelsen ska också undersöka vilket stöd dessa aktörer ger till dem som redan utsatts, inhämta kunskap från liknande arbete i andra länder för att därefter lämna förslag på förbättringsåtgärder gällande stöd och skydd och hur materialet kan spridas. Enligt länsstyrelsen är syftet också att identifiera vad som krävs för att lagen mot kvinnlig könsstympling implementeras i Sverige på alla nivåer. Man vill även ta fram informationsmaterial om könsstympling av flickor och kvinnor med ett tydligt barn- och ungdomsperspektiv samt ett underlag för praktiker i arbetet mot könsstympling. Länsstyrelsen avser till sist också att sammanställa befintlig forskning på området. Uppdraget ska slutredovisas till regeringen senast 15 januari 2015. Från regeringens håll anges att Socialstyrelsen fått ett näraliggande uppdrag och att parterna ska genomföra sina respektive uppdrag i samråd med varandra.

Arbetet på myndigheten

En projektgrupp bestående av representanter från Länsstyrelsen i Östergötland, Lunds universitet och Socialstyrelsen arbetar med projektet som även har en referensgrupp knuten till sig. För att genomföra uppdraget kommer Länsstyrelsen i Östergötland även att organisera riktade samrådsmöten med relevanta aktörer. De har redan genomfört och kommer att genomföra fler dialogsamtal med yrkesverksamma om könsstympling av kvinnor och flickor. Vidare

kommer även föreläsningar, konferenser och seminarier om ämnet att hållas. För att samla in erfarenheter av kunskap från andra länder har länsstyrelsen, förutom att samla in befintlig forskning på området, inlett erfarenhetsutbyten med Finland, Norge och England. Underlag om hur informationen om könsstympling bör utformas kommer att skapas i samråd med blandade fokusgrupper med unga gällande ämnen som vilket behov av eller önskan finns om stöd och hjälp, vilket bemötande man önskar samt vilket informationsbehov som föreligger och eventuella komplikationer.

Förväntade effekter

De effekter som länsstyrelsen hoppas ska komma ur projektet är att fler unga som utsatts eller riskerar att utsättas för könsstympling ska få kännedom om hjälp, vård och stöd. De förväntar sig också att färre flickor ska utsättas för könsstympling i Sverige och att de som utsatts ska få adekvat vård. Fler yrkesverksamma ska våga ställa frågor om könsstympling av flickor, vilket i sin tur kan leda till fler anmälningar. Till sist hoppas länsstyrelsen att projektet för med sig ett stärkt internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte i frågan.

Länsstyrelsen pekar också på att projekt som arbetsform är dåligt för den här typen av arbete. Erfarenheten är att kortsiktiga projekt utan tid för implementering i ordinarie verksamhet sällan leder till förändringar utan riskerar att falla i glömska efter projektets slut.

Socialstyrelsens uppdrag om åtgärder mot kvinnlig könsstympling

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att identifiera vilket behov av ökad kompetens som finns inom hälso- och sjukvården kring kvinnlig könsstympling och därefter ta fram material för att svara mot dessa behov. Inom ramen för uppdraget ska man också göra en uppskattning av antalet flickor och kvinnor i Sverige som har blivit, eller riskerar att bli, utsatta för könsstympling. Socialstyrelsen ska även utreda förutsättningar för att beräkna förekomst av köns-

stympning och storlek på riskgrupper i Sverige. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 januari 2015.

Socialstyrelsen har tidigare (2005) tagit fram ett utbildningsmaterial om kvinnlig könsstympning som riktar sig till hälso- och sjukvården, socialtjänst och skola. Detta material beräknas kunna utgöra en grund för ett nytt kompetenshöjande material. Som nämns ovan har Länsstyrelsen i Östergötland parallellt fått ett uppdrag om att ta fram vägledande material om kvinnlig könsstympning med fokus på barn och unga, utifrån kunskap om det förebyggande och stödjande arbete som pågår runt om i landet. Socialstyrelsen kommer därför att genomföra sitt uppdrag i samråd med Länsstyrelsen Östergötland.

Planerade insatser

Socialstyrelsen planerar att ta fram ett webbaserat kunskapsmaterial som ska rikta sig till olika specialiteter inom hälso- och sjukvården, exempelvis primärvård och förlossningsvård. Materialet ska baseras på kännedom om förekomst, riskgrupper, kunskapsluckor och behov av kompetens bland hälso- och sjukvårdspersonalen inom olika specialiteter samt vilka möjligheter som finns till förebyggande insatser. Hälso- och sjukvårdens behov av information och kompetenshöjning på området kommer att inventeras genom en hearing. Man kommer också att ha fokusgrupper och expertgrupper med företrädare för de olika professioner som möter könsstympade kvinnor i vården. Myndigheten kommer att göra studiebesök till särskilda mottagningar som träffar ett stort antal av dessa kvinnor och som agerar som experter gentemot övriga vården.

Socialstyrelsen planerar att beräkna antalet kvinnor bosatta i Sverige som är könsstympade, utifrån registerdata om födelseland och kunskap om förekomst av kvinnlig könsstympning i ursprungsländerna.

Man kommer också att inventera riskfaktorer och riskgrupper för att bidra till ökad kunskap om hur många flickor som löper risk att utsättas för könsstympning när de bor i Sverige.

Klassificeringskoder för könsstympning kommer också att tas fram – ett arbete som påbörjas under 2014. Man har dock

identifierat vissa svårigheter med att ta fram olika sorters kodning kring könsstympling.

Materialet och framtagen kunskap ska enligt kommunikationsplanen spridas via Socialstyrelsens webbplats, Kunskapsguiden, olika nyhetsbrev eller direktutskick via e-post och branschmedier samt filmer på webben. Socialstyrelsen hoppas också att materialet ska öka kunskapen om kvinnlig könsstympling till den grad att berörd personal känner sig trygg med att våga fråga om könsstympling.

Identifierade problem

Enligt Socialstyrelsen är det svårt att göra en tillförlitlig uppskattning av förekomst av könsstympling i Sverige på grund av att det saknas uppgifter. Man menar även att avsaknad av klassificeringskoder påverkar detta. Däremot kan procentsatser appliceras på uppgifter om antalet kvinnor som är bosatta i Sverige, men som är födda i något av de länder där könsstympling är vanlig och där man har en god uppfattning om prevalens. De flesta av dessa procentsatser bygger dock på självrapporterade mått varför det finns en stor risk för underskattning. Socialstyrelsen kommer i prevalensmätningen att använda statistik från SCB. Kompletterande information uppges även komma att inhämtas genom mindre prevalensmätningar i enskilda vårdverksamheter samt från tidigare genomförda studier i Norden.

Socialstyrelsen bedömer vidare att förutsättningarna för att uppskatta hur många flickor som riskerar att utsättas för könsstympling i Sverige är sämre än för prevalens. Risk är svårt att mäta eftersom man fortfarande vet mycket lite om vilka de avgörande riskfaktorerna är. Myndigheten kommer därför att inom ramen för uppdraget att genomföra intervjuer med ett antal nyckelpersoner inom hälso- och sjukvård för att diskutera riskgrupper både enskilt och i grupp. Under 2014 ska Uppsala universitet också genomföra en svensk interventionsstudie om risk, riskfaktorer, attityder och prevention. Förhoppningen är att riskfaktorer här kan belyses på ett mer mångsidigt sätt.

Förebyggande insatser riktade till män

Socialstyrelsens uppdrag om en förstudie angående socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutövande män

Socialstyrelsen (SoS) har haft i uppdrag att identifiera vilka åtgärder som behöver vidtas inom den närmaste treårsperioden för att utveckla metoder, kunskapsstöd och en vägledning till socialtjänsten. Åtgärdsförslagen som delvis bygger på en förstudie, innehåller översikter av behandlingsmetoder för våldsutövare och metoder för att öka de våldsutsattas säkerhet under behandlingen. Förslagen bygger även på 2011 års publicerade utvärderingar av arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Förstudien har i huvudsak genomförts med hjälp av litteraturstudier och webbenkäter till verksamma på området. Genom webbenkäten har Socialstyrelsen inhämtat information om svenska behandlingsverksamheter för våldsutövare inom eller med anknytning till socialtjänsten. Information och synpunkter har också inhämtats från företrädare för flera statliga myndigheter: Kriminalvården, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Statens beredning för medicinsk utvärdering samt medlemmar i SKL:s nätverk för kvinnofridssamordnare och personal inom socialtjänsten.

Förstudien landar i följande förslag:

Arbete med våldsutövande män

- utveckling av en metod för att motivera våldsutövare att gå i behandling
- utveckling av internetbehandling för våldsutövare
- utveckling av en modell för att öka de våldsutsattas säkerhet när våldsutövare behandlas
- utveckling av en modell för lokal uppföljning av behandlingsverksamheter.

Arbete med våldsutsatta kvinnor

- Utvärdering av bedömningsinstrument

Arbete med barn som bevittnat våld

- utveckling av bedömningsinstrument

- utveckling av stödinsatser.

Ovan nämnda förslag hanteras av uppdrag och projekt som redovisas i denna rapport.

Socialstyrelsens uppdrag att utveckla metoder för arbetet med personer som utövar våld mot närstående

Socialstyrelsen har i uppdrag att utveckla metoder och vägledning för arbetet med personer som utövar våld mot närstående (S2012/3248/FST). Enligt uppdraget ska Socialstyrelsen

- utveckla en metod för att motivera dem som utövar våld mot närstående att frivilligt delta i behandling för sin våldsamhet
- utveckla och pröva ett socialtjänstanpassat behandlingsprogram för våldsutövarna
- genomföra en försöksverksamhet för att ta fram en modell för att förbättra säkerheten för närstående till våldsutövaren
- utveckla en modell för lokal uppföljning av verksamheter som riktar sig till våldsutövare.

Som tidigare nämnts, i samband med Socialstyrelsens uppdrag att utveckla metoder för arbetet med våldsutsatta, har Socialstyrelsen valt att lägga ut en del av detta arbete på externa aktörer. Uppdraget om arbetet med våldsutövare genomförs i form av fyra olika projekt.

Fyra projekt om våldsutövare

Det första projektet, om motivations- och behandlingsmetoder för våldsutövare, genomförs vid Linköpings universitet. Målen för projektet är att utveckla och utvärdera en metod för motiverande samtal på internet, att utveckla och utvärdera en internetbaserad metod för stöd till behandling samt att utveckla och utvärdera internetbaserad behandling. Inga resultat finns i skrivande stund att rapportera. Som förberedelse har man dock bland annat genomfört en internetbaserad behandling mot psykisk ohälsa hos personer

(kvinnor) som tidigare utsatts för våld. En slutsats man drar är att den typen av internetadministrerad behandling som testades, minskade posttraumatiska och depressiva symtom hos testpersonerna i jämförelse med dem som inte fick behandling alls.

I ett andra projekt testas utrednings- och motivationsmetoden Möta Pappor med Våldsproblematik (MPV). Projektet genomförs av Socialstyrelsen och målet är att undersöka om metoden kan genomföras i praktiskt arbete. Syftet är att öka mannens föräldransvar och att motivera till behandling eller annat förändringsarbete för att upphöra med våldet. Enligt delredovisningen görs också en genomförbarhetsstudie, där socialarbetare som har genomgått en utbildning i MPV får besvara enkäter. En första enkät om i vilken utsträckning MPV tillämpas i ärenden där pappor utövar våld mot familjen samlades in våren 2013. Ytterligare en enkät rör i vilken utsträckning metodens olika delar tillämpas i enskilda fall och om männen går vidare till någon form av förändringsarbete. Några resultat från dessa enkäter redovisas inte.

I det tredje projektet tas en modell fram för att förbättra säkerheten för den våldsutsatta. Projektet genomförs av Socialstyrelsen. En manual har producerats och testas i olika socialtjänstanknutna behandlingsverksamheter. Dels görs en genomförandestudie om hur manualen kan användas praktiskt, och dels görs en jämförande studie med en före- och eftermätning. Som delar i säkerhetsarbetet ingår både riskbedömning och partnerkontakt. Inga resultat finns redovisade än så länge. Några planer på implementering och spridning av resultat finns ännu inte.

Det fjärde och sista projektet som bedrivs om våldsutövare rör systematisk uppföljning i verksamheter för våldsutövare. Det genomförs av Socialstyrelsen. Målet är att utveckla en modell för systematisk och kontinuerlig uppföljning av insatsers omfattning, kvalitet och resultat och att pröva modellens praktiska användbarhet. En uppföljningsmodell som kallas SUV (Systematisk uppföljning i verksamheter för våldsutövare) har utvecklats utifrån diskussioner med sex olika verksamheter. Vid påbörjad behandling görs en baslinjemätning, som sedan följs upp efter avslutad behandling. I detta används bedömningsmetoden FREDA för att mäta våldets omfattning och karaktär. En andra testomgång inleddes under hösten 2013, men några resultat finns inte att hämta än så länge. Mot bakgrund av de kommande resultaten kan modellen

behöva revideras. Enligt projektplanen ska resultaten implementeras genom deltagande i strategiskt viktiga konferenser och publicering av artiklar i relevanta tidskrifter.

Ungdomsstyrelsens uppdrag att ta fram kunskapsstöd om attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld för att förebygga pojkars och unga mäns utsatthet för och användning av våld

Regeringen gav 2011 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra insatser med fokus på att ur ett jämställdhetsperspektiv ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar. Syftet med uppdraget var att bekämpa mäns våld mot kvinnor genom att förebygga pojkars och unga mäns utsatthet för, och användning av, våld. Uppdraget, som delrapporterades i februari 2013 och ska slutredovisas i december 2014, består av tre delar:

- Ungdomsstyrelsen ska genomföra en studie av pojkars och unga mäns attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. Studien ska belysa pojkars och unga mäns utsatthet för våld och användning av våld samt skillnader mellan könen. Myndigheten ska även göra en analys av svenska och internationella metoder och attitydförändrande arbete som rör jämställdhet, maskulinitet och våld i syfte att identifiera framgångsfaktorer, problemområden, kunskapsluckor och utvecklingsbehov. Slutligen ska Ungdomsstyrelsen lämna förslag till fortsatta åtgärder.
- Ungdomsstyrelsen ska genomföra utbildningsinsatser med grund i studiens resultat för att sprida metoder och kunskapsstöd för arbetet med attityder och värderingar som rör jämställdhet, maskulinitet och våld.
- Ungdomsstyrelsen ska också sprida resultatet av studien i befintliga nätverk för myndigheter och organisationer som har unga som målgrupp för insatser.

Studien om unga mäns attityder och värderingar

År 2011 påbörjade Ungdomsstyrelsen arbetet med att ta fram kunskapsstöd inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. Under 2012 fortsatte man arbetet och genomförde en studie av pojkars och unga mäns attityder och värderingar. Studien publicerades 2013. Resultaten från studien visar att mer kunskap krävs om våldets mekanismer samt om vilka våldsförebyggande metoder som bedöms som effektiva för att utveckla det förebyggande arbetet. Studien visar även att våldet hänger samman med traditionella attityder om maskulinitet och feminitet.

I undersökningen görs också en kunskapssammanställning av tidigare forskning på bland annat riskfaktorer. Ungdomsstyrelsen konstaterar att de vetenskapliga teorier som oftast underbygger det förebyggande arbetet i Sverige inte berör samspelet mellan våld och genus.

Ungdomsstyrelsens förslag till fortsatta åtgärder

Ungdomsstyrelsen anger att det måste utvecklas riktlinjer för hur universellt förebyggande arbete bör genomföras. Dessa kan sedan spridas till aktörer som beviljar medel till verksamheter riktade mot unga. De ser också att professioner inom bland annat skolan, hälsovården och fritidsverksamheter behöver kompetensutveckling om genusnormer och attityder samt om risk- och skyddsfaktorer för ungas normbrytande beteende. Utöver detta behöver sex- och samlevnadsundervisningen utvidgas till att inkludera normer, värderingar, våld och övergrepp.

Utbildningsinsatser och spridning

Under 2013 påbörjades arbetet med att förebygga flickors och kvinnors utsatthet för våld genom att öka kunskapen om pojkars och unga mäns attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. De utbildningar som genomförts har främst riktats mot kommunanställda med samordnande eller utvecklande roller inom skola, fritidsverksamhet och socialtjänst samt andra

relevanta verksamheter. Den nationella utbildningen gav 7,5 högskolepoäng och genomfördes i samarbete med Linköpings universitet. Utbildningen innehöll grundläggande kunskap om ungas våldsutövande, våld som sker bland killar, sexualiserat våld, om det särskilda våld som finns inom hederskulturer och våld som riktas mot specifika grupper. Även olika metoder i förebyggande arbete, konstruktiva förhållningssätt inom olika professioner och samverkansfrågor har ingått. Under 2013 genomfördes fyra utbildningar på tre orter med sammanlagt 140 deltagare som påbörjade utbildningen, varav 117 deltagare fullföljde utbildningen.

Utöver den nationella utbildningen har Ungdomsstyrelsen genomfört nio skräddarsydda endagsutbildningar med totalt 868 deltagare samt två konferenser inom ramen för uppdraget. För att sprida information har Ungdomsstyrelsen även informerat om uppdraget under Ungdomsstyrelsens årliga rikskonferens och i samband med att myndigheten deltagit som utställare på andras konferenser.

Utvärderingarna av den nationella utbildningen gav en positiv bild av kunskapsöverföringen då 99 procent av de svarande uppgav att kunskapen som de förvärvat genom sitt deltagande i kursen var användbar i deras arbete (svarsfrekvensen var 82 procent).

Kriminalvårdens uppdrag om insatser för kvinnor med våldsproblematik

Kriminalvården har fått i uppdrag att utreda vilka förutsättningar de har att erbjuda kvinnor med våldsproblematik liknande verksamhet som kriminalvården erbjuder manliga klienter med samma problematik. Inom ramen för arbetet ska myndigheten se över vilka anpassningar av befintlig verksamhet som behöver göras för att kvinnor med våldsproblematik ska kunna ta del av den. De ska även utreda huruvida det finns behov av nya insatser med anledning av kvinnors specifika behov. Målgruppen bedöms vara de kvinnor som dömts för eller häktats för våldsbrott samt de som bedöms ha en våldsproblematik. Uppdraget skulle redovisas senast den 31 mars 2014.

Arbetsgången och Kriminalvårdens förslag på insatser riktade mot kvinnor

Samtliga insatser som beslutats för män med våldsproblematik kan inte genomföras för kvinnor med samma problematik, menar Kriminalvården. Vissa insatser ses dock som möjliga att genomföra med förbehåll att de anpassas för kvinnliga intagna:

- Inrättande av en SRI-avdelning (särskilt resurskrävande intagna). En sådan avdelning anses kräva en högre personaltäthet och utökad kompetens inom personalgruppen. En SRI-avdelning anses först och främst vara lämplig på de två kvinnoanstalter som har högst säkerhetsklass.
- Prioritering av kvinnor för screening och utredning av förekomst av ADHD. Arbetet omfattar tidiga risk- och behovsbedömningar samt läkemedelsbehandling.
- Traumabearbetning.
- Vissa program som riktas till män behöver anpassas till kvinnliga klienter. Utöver dessa finns ett relationsvåldsprogram som riktas direkt mot kvinnliga förövare och en pilotverksamhet om relationsvåld kommer att tas i bruk 2014. Arbetet med att anpassa program ligger också i linje med ett annat samtida kriminalvårdsuppdrag (jämförhetsintegrering).

Utöver en genomgång av tidigare forskning på området har verksamhetsställen för kvinnliga klienter både i anstalt och inom frivård besökts. En SRI-avdelning för män har också besökts för att se huruvida sådan verksamhet kan överföras på kvinnor. En kartläggning av den kvinnliga klientpopulationen har också gjorts. Trots att andelen kvinnor som bedöms som lämpliga för insatserna anses vara hög konstateras att det finns svårigheter att göra riktade lokala insatser på grund av att grupperna kan bli för små. Detta gäller framför allt frivården då klienternas stora spridning förhindrar insatser, förutom i de större frivårdsdistrikten.

Kriminalvården eftersträvar att behandlingar som inte hinner avslutas under verkställighetsperioden ska kunna fortsätta och avslutas i frivården. Detta bedöms främst kunna genomföras i de större frivårdsdistrikten. Det bedöms också som rimligt att frivårdsdistrikt med geografisk närhet kan samverka med varandra. Kriminalvården

avser att fortsätta sin samverkan med andra aktörer, exempelvis socialtjänst, landsting och arbetsförmedling, asveende både kvinnor och män.

Myndigheten har också granskat vilka insatser man kan göra för återfallsklienterna och föreslår att de insatser som återfinns under rubriken Återfallsklienter i dokumentet Våldsamma män i kriminalvård även bör gälla för kvinnor. Vilka dessa insatser är framkommer dock inte.

Referenser

- Blomqvist, L. (2014). *Det handlar om kärlek*. Sammanställning och analys av resultat. Rädda Barnen och Länsstyrelsens Östergötland. Skill.
- Boverket (2013). *Sammanställning och spridning av erfarenheter från uppdraget att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer – slutrapport*. Rapport 2013:8. Karlskrona: Boverket.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Utvärdering av Koncept Karin*. Rapport 2013:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsoffermyndigheten (2011). *Förbättrat bemötande av unga sexualbrottsoffer – ett utbildningsprogram för rättsväsendet. Delredovisning 2011-12-15*. Dnr JU2011/3982/KRIM.
- Brottsoffermyndigheten (2012). *Delredovisning av uppdrag*. Dnr JU2011/4765/KRIM.
- Brottsoffermyndigheten (2013). *Delredovisning av uppdrag*. Dnr 06053/2011 AB 35.
- Brottsoffermyndigheten (2013). *Delredovisning av uppdrag*. 2013-06-20.
- Brottsoffermyndigheten (2013). *Utbildningsprogram om barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Brottsoffermyndigheten (2014). *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Slutredovisning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Brottsoffermyndigheten (2014). *Information till barn som brottsoffer. Slutredovisning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (2012). *Preventell. Hjälpelinjen vid oönskad sexualitet. Delrapport avseende utvecklingsmedel för att motverka sexuellt våld*. Stockholm: Karolinska universitetssjukhuset.

- Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (2013). *Preventell. Hjälpplinten vid oönskad sexualitet. Delrapport II avseende utvecklingsmedel för att motverka sexuellt våld*. Stockholm: Karolinska universitetssjukhuset.
- Inspektionen för vård och omsorg (2014). *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013*. Stockholm: Inspektionen för vård och omsorg.
- Juth, N. & Munthe, C. (2012). *Etiska aspekter på rutinfrågor om våldsutsatthet i hälso- och sjukvården samt socialtjänsten*. Philosophical Communications, Web Series 58. Göteborgs universitet.
- Kriminalvården (2014). *Åtterrapporering av regeringsuppdrag, Ju 2013/7450/KRIM. Versionsnr 2013-024813*.
- Kriminalvården (2014). *Årsredovisning 2013*. Norrköping: Kriminalvården.
- Länsstyrelsen i Blekinge län (2014). *Särskilt sammanställt skriftligt underlag, inkommit till Brå 2014-04-24*.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2012). *Länsgruppen mot våld i nära relationer, människohandel för sexuella ändamål samt prostitution. Arbetsplan för perioden 2011–2014. Dnr 704-4920-12*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2011). *Mot våld i nära relationer, människohandel för sexuella ändamål och prostitution i Dalarnas län. Strategi 2011–2014*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2012). *Uppföljning. Regional handlingsplan – antagen av länets socialnämnder för perioden 2011–2014. Dnr 704-4920-12*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2013). *Årsredovisning 2012. Rapport 2013:02*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2013). *Medel mot våld. Så gjorde vi i Dalarna 2002–2012*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2013). *Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen, dnr 9.1-39428/2013*.

- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2014). Följebrev (underlag) till Brå, 2014-04-25.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (2014). *Årsredovisning 2013*. Rapport 2014:06. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. (2013). *Strategi och handlingsplan 2013–2014 för insatser mot mäns våld mot kvinnor, barn som upplever våld samt våld i nära relationer*. Dnr 801-1331-13. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. (2014). Strategi. Jämställdhetsintegrering i Gotlands län 2014–2016. Dnr 800-430-14. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län (2013). Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relationer samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen, dnr 9.1-39428/29013.
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.
- Länsstyrelsen i Hallands län (2014). Svar på begäran om underlag till Nationell strategi för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Yttrande 2014-04-25. Dnr 801-399-14.
- Länsstyrelsen i Jämtlands län (2011). Till årsredovisning 2011, Jämställdhet/Våld i nära relationer. Brev. 2011-21-21.
- Länsstyrelsen i Jämtlands län (2012). Till årsredovisning 2012, Jämställdhet/Våld i nära relationer. Brev. 2012-11-26.
- Länsstyrelsen i Jämtlands län (2014). Underlag: Jämställdhet utgiftsområde 13. Brev. 2014-04-22.

- Länsstyrelsen i Jämtlands län (2014). *Regional utveckling inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits i Jämtlands län 2013*. Rapport till Socialstyrelsen. Dnr 801-928-14.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län (2014). *Arbetet mot mäns våld mot kvinnor, Länsstyrelsen i Jönköpings län*. Komplettering, skriftligt underlag, inkommit till Brå 2014-04-28.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län (2014). *Sammanställning av årsredovisningar från 2010, 2011, 2012, 2012, området våld mot kvinnor*. PM, inkommit till Brå 2014-04-24.
- Länsstyrelsen i Kalmar län (2014). Särskilt sammanställt skriftligt underlag, inkommit till Brå 2014-04-28.
- Länsstyrelsen i Kalmar län (2013). *Rapportering av regional utveckling i Kalmar län 2013*. Rapportering till Socialstyrelsen, dnr 890-2014-1. Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Länsstyrelsen i Kalmar län (2013). *Rapportering av regional utveckling i Kalmar län 2011*. Rapportering till Socialstyrelsen, dnr 801-692-13. Länsstyrelsen i Kalmar län
- Länsstyrelsen i Kronobergs län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- Länsstyrelsen i Kronobergs län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- Länsstyrelsen i Kronobergs län (2013). Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen, dnr 9.1-39428/2013.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2013). *Regional utveckling avseende arbetet med att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta barn, barn som bevittnat våld och våldsutövare*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2013). Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen. Dnr 9.1-39428/2013. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2013). *Utredning av funktionen kvinnofridssamordnare i Norrbottens län*. PM. Dnr 801-14803-13. Länsstyrelsen i Norrbottens län.

- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Norrbottens län (2014). *Myndighetsamverkansplan i Norrbotten år 2014*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Länsstyrelsen i Skåne län (2013). *Sammanställning av utbildningsdagarna Våga se, våga fråga och våga agera!* Information, dnr. 801-4696-2011. Länsstyrelsen i Skåne län.
- Länsstyrelsen i Skåne län (2013). Plan för att genomföra kompetens- och metodstöd om våld i nära relationer till kommuner och frivilligorganisationer i Skåne. Genomförandeplan 2012-12-13.
- Länsstyrelsen i Skåne län (2014). Rapportering av regional utveckling inom området våld i nära relationer samt det kompetensstöd som erbjudits under 2013. Svar till Socialstyrelsen 2014-01-29.
- Länsstyrelsen i Skåne (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Skåne.
- Länsstyrelsen i Skåne (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Skåne.
- Länsstyrelsen i Skåne (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Skåne.
- Länsstyrelsen i Skåne (2014). *Kartläggning av kommunernas arbete mot våld i nära relationer – 2014*. Länsstyrelsen i Skåne.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2011). *Skyddat boende för hedersvåldsutsatta personer – slutrapport av en nationell kartläggning*. Rapport 2011:25. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2012). *Samordning för kvinnofrid – länsstyrelsernas stöd till insatser 2011–2012*. Rapport 2012:30. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2013). Gemensamt svar från länsstyrelserna till SKL:s utvärdering [dnr saknas]. Daterat 3 maj 2013.

- Länsstyrelsen i Stockholms län (2013). *Socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. En kartläggning i Stockholms län 2012*. Rapport 2013:3. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2014). *Operation Kvinnofrid. Lägesredovisning – myndigheters och organisationers arbete mot våld i nära relationer i Stockholms län, hösten 2013*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2014). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Stockholms län, dnr 800-14741-2014.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2014). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Stockholms län, dnr 800-14741-2014.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Stockholms län, dnr 800-14741-2014.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2014). Särskilt sammanställt skriftligt underlag, inkommit till Brå 2014-04-24.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län (2012). *Ett samhälle fritt från hederstänkande*. Rapport 2012:10. Länsstyrelsen i Södermanlands län.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län (2012). *Slutrapport Sörmland för barn och kvinnofrid 201-0901 t o m 2012-04-15*. Dnr 704-2196-2012. Länsstyrelsen i Södermanlands län.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län (2014). Särskilt sammanställt underlag till Brå, dnr 801-2481/2014. Inkom till Brå 2014-04-24.
- Länsstyrelsen i Uppsala län (2014). Yttrande över utvecklingen i Uppsala län inom området våld i nära relationer 2013. Dnr 801-553-2014. Länsstyrelsen i Uppsala län.
- Länsstyrelsen i Uppsala län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Uppsala län.
- Länsstyrelsen i Värmlands län (2012). *Kvinnofrid i Värmland. Kartläggning 2012*. Rapport 2012:20.
- Länsstyrelsen i Värmlands län (2012). Yttrande över utvecklingsmedel 2013. Svar till Socialstyrelsen, 2012-06-28.
- Länsstyrelsen i Värmlands län (2013). Rapportering av regional utveckling inom området våld i nära relationer samt yttrande över ansökningar för 2013. Svar till Socialstyrelsen, dnr 704-59-2013. Länsstyrelsen i Värmlands län.

- Länsstyrelsen i Värmlands län (2014). Svar på frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits från Länsstyrelsen i Värmland. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-603-2014. Länsstyrelsen i Värmlands län.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Västerbottens län.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2013). Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen, dnr 9.1-39428/2013. Länsstyrelsen i Västerbottens län.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Västerbottens län.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Västerbottens län.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2012). *Mäns våld mot kvinnor – Strategi 2012–2014*. Västmanland. Dnr 801-2961-12.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Västmanlands län.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2012). Yttrande angående ansökningar om utvecklingsmedel för arbete mot våld i nära relationer. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-3269-12.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2013). Rapportering av regional utveckling inom området våld i nära relationer samt yttranden över ansökningar för år 2013, Västmanlands län. Svar till Socialstyrelsen, 2013-01-04.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Västmanlands län.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Västmanlands län.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län (2014). Rapportering av regional utveckling inom området våld i nära relation samt om det kompetensstöd som erbjudits under 2013, Västmanland. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-302-14.
- Länsstyrelsen i Västernorrlands län (2012) *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

- Länsstyrelsen i Västernorrlands län (2013). *Årsredovisning 2012*.
Länsstyrelsen i Västernorrlands län.
- Länsstyrelsen i Västernorrlands län (2014). *Årsredovisning 2013*.
Länsstyrelsen i Västernorrlands län.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2012). *Årsredovisning 2011*.
Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2012). *Sammanfattande yttrande gällande utvecklingsmedel för att kvalitetsutveckla socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer 2012*. Yttrande, dnr 700-20088-2012.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2013). *Årsredovisning 2012*.
Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2013). Åtterrapporering till Socialstyrelsen av uppdraget nationellt och regionalt kompetens- och metodstöd 2012. Svar till Socialstyrelsen, dnr 700-41579-2012.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2014). Åtterrapporering till Socialstyrelsen av uppdraget nationellt och regionalt kompetens- och metodstöd 2013. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-39487-2013.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2014). *Årsredovisning 2013*.
Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelsen i Örebro län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Örebro län.
- Länsstyrelsen i Örebro län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Örebro län.
- Länsstyrelsen i Örebro län (2014). *Årsredovisning 2013*. Länsstyrelsen i Örebro län.
- Länsstyrelsen i Örebro län (2014). Frågor kring den regionala utvecklingen inom området våld i nära relationer samt om det kompetensstöd som erbjudits. Svar till Socialstyrelsen, 2014-01-31.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). *Det handlar om kärlek – ett projekt om barn och ungas rättigheter. Delrapport 2011*. Linköping: Länsstyrelsen i Östergötlands län.

- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). *Det handlar om kärlek*. Redovisning till regeringen 28 februari 2011. Rapport 2011:9. Linköping: Länsstyrelsen i Östergötlands län.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). Redovisning av uppdrag. Skrivelse till Utbildningsdepartementet, dnr 801-6150-11.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). Projektplan. Dnr 801-5616-11.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). Projektplan. Uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Dnr 801-9910-11.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). Projektbeskrivning. Varför unga män och pojkar? 2011-12-06.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2011). Redovisning av uppdraget att ta fram en vägledning till berörda yrkesgrupper på lokal nivå. Skrivelse till Utbildningsdepartementet, dnr 801-3293-2010.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2012). Länsstyrelsen i Östergötlands redovisning av 2010 års medel för nationella och regionala insatser för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld. Skrivelse till Utbildningsdepartementet, dnr 801-8733-12.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2012). *Att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck*. Delredovisning av länsstyrelsernas uppdrag att främja och lämna stöd till insatser. Rapport 2012:22.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2012). *Årsredovisning 2011*. Länsstyrelsen i Östergötlands län.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2012). Delrapport. *Våga göra skillnad*. Rapport 2012: 24.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2013). *Årsredovisning 2012*. Länsstyrelsen i Östergötlands län.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2013). Lägesbeskrivning och regional utveckling. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-1013-13.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2013). Delrapport. *Gift mot sin vilja*. Rapport 2013:10.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2013). *Det handlar om kärlek – ett projekt om barn och ungas rättigheter*. Slutrapport 2013. Rapport 2013:8.

- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2014). Lägesbeskrivning och regional utveckling. Svar till Socialstyrelsen, dnr 801-996-2014.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2014). *Årsredovisning 2013 – regionalt arbete*. 2014-04-24.
- Länsstyrelsen i Östergötlands län (2014). Delrapport 2. *Våga göra skillnad*. Rapport nr 2014:05.
- Länsstyrelserna (2014). *Länsstyrelsernas uppdrag och arbete inom det fjärde jämställdhetspolitiska målet – mäns våld mot kvinnor*. PM 2014-02-28.
- Länsstyrelserna (2014) Länsstyrelsernas uppdrag och arbete med stöd till samordning samt kompetens- och metodstöd inom områdena mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. PM. [odaterat, dnr saknas]
- Migrationsverket (2011). Delredovisning av Migrationsverkets uppdrag att föra viss statistik (Ju2012/5032/EMA). Dnr 111-2010-15897.
- Migrationsverket (2011). Slutredovisning av Migrationsverkets uppdrag att föra viss statistik (IJ2010/222/UF). Dnr 111-2010-32127.
- Nationellt Centrum för kvinnofrid (2012). *Delrapport avseende NCK:s regeringsuppdrag att utveckla kvinnofridslinjen*. Dnr NCK 2011/5.
- Nationellt Centrum för kvinnofrid (2013). *Verksamhetsberättelse 2012*. Uppsala universitet.
- Nationellt Centrum för kvinnofrid (2013). *Redovisning av regeringsuppdraget ”Utvärdering av utbildningar”* (U2011/5671/JÄM). Uppsala universitet.
- Nationellt Centrum för kvinnofrid (2014). *Verksamhetsberättelse 2013*. Uppsala universitet.
- Nämnden för statligt stöd till trossamfund (2014). Särskilt sammanställt svar till Brå, inkommit 2004-0513.
- Rikspolisstyrelsen (2008). *Kommunikationsplanering. Brott i nära relationer*. Juni 2008. PM. Dnr PoA-428-1031/07.
- Rikspolisstyrelsen (2010). *Informationsspridning till allmänheten. Brott i nära relation*. Dnr PoA-428-1031/07.

- Rikspolisstyrelsen (2014). *Redovisning av polisens utvecklingsarbete rörande brott i nära relation*. PM. Dnr A107.306/2014.
- Rikspolisstyrelsen (2014). *Informationskampanj Brott i nära relationer*. Dnr KA-428-4960/11.
- Rädda Barnen (2011). Projektplan för *Det handlar om kärlek nationellt 2011*.
- Skatteverket (2011). Delrapport. Skatteverkets uppdrag att föra viss statistik som ett led i regeringens handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (IJ2010/1155/UF). Dnr 131-512213-10/113.
- Socialstyrelsen (2011). Projektplan för ökad kompetens för personal som arbetar med våldsutsatta kvinnor. Dnr. 5.3-14865/2011.
- Socialstyrelsen (2011). *Arbete mot våld i nära relationer*. Förstudie och förslag om metodutveckling. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011). *Kartläggning av interventioner som rör äldre personer som utsatts för våld i en nära relation*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011). *Kartläggning av interventioner samt risk- och skyddsfaktorer vid våld mot äktenskapsinvandrade eller papperslösa kvinnor*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012). Projektplan för uppdrag att ta fram en nationell vägledning för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten i syfte att förstärka möjligheterna att upptäcka våldsutsatthet. Dnr 31070/2012.
- Socialstyrelsen (2012). Projektplan för att fördela och följa upp 2012 års utvecklingsmedel för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnar våld och våldsutövare. [Dnr saknas]
- Socialstyrelsen (2012). Projektplan för ” Utveckling av metoder för arbete med våldsutövare”. Dnr 24805/2012.
- Socialstyrelsen (2012) *Utvecklingsmedel för att stärka stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld – delrapport för 2010 och 2011*. Stockholm. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012). Projektplan för ”Säkerhetsarbete vid behandling av våldsutövare. Partnerkontakt och riskbedömning”. Dnr 5.3-56417/2012.

- Socialstyrelsen (2012). Projektplan: Extern utvärdering av utvecklingsmedel för kvalitetsutveckling av arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. [Dnr saknas].
- Socialstyrelsen (2012) Projektplan: Modell för systematisk uppföljning i verksamheter för våldsutövare. Dnr 5.3-59385-2012.
- Socialstyrelsen (2012). *Användningen av statsbidraget till vissa organisationer inom det sociala området 2011*. Årlig redovisning till regeringen.
- Socialstyrelsen (2013). *Användningen av statsbidraget till vissa organisationer inom det sociala området 2012*. Årlig redovisning till regeringen.
- Socialstyrelsen (2013). Redovisning av medel fördelade år 2012 för att utveckla brottsofferverksamhet för homo-, bi- och transpersoner. Dnr 8707/2012, 2013-06-25.
- Socialstyrelsen (2013). Kvalitetsutveckling av arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnar våld och våldsutövare. Dnr 5.2-201/2012.
- Socialstyrelsen (2013). Projektplan för uppföljning av bidrag till sociala organisationer 2012. Dnr 5.2-3498/2012.
- Socialstyrelsen (2013). *Kartläggning av risk- och skyddsfaktorer och interventioner vid hedersrelaterat våld mot kvinnor*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2013). Kommunikationsplan. Våld i nära relationer: Hedersrelaterat, äldre och kvinnor med utländsk bakgrund.
- Socialstyrelsen (2013). Projektplan för utvärdering av FREDA – bedömningsmetoder i arbetet med våldsutsatta. Dnr 3.5-10954/2013.
- Socialstyrelsen (2013). *Nationell vägledning för att öka möjligheterna att upptäcka våldsutsatthet – delrapport*. Dnr 31070/2012.
- Socialstyrelsen (2013). *Delrapport från två uppdrag att utveckla metoder i arbetet mot våld i nära relationer*. Dnr 5.3-24805/2012 och 5.3-33358/2012.
- Socialstyrelsen (2013). *Skyddat boende- en jämförelse med Danmark och Norge*. Stockholm. Socialstyrelsen.

- Socialstyrelsen (2013). *Att förstärka och kvalitetsutveckla stödet till våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare – en uppföljning av 2011 års utvecklingsmedel*. Stockholm. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2013). *Att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. – en uppföljning av 2012 års medel*. Stockholm. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2013). Projektplan (version 2): *Utveckling av bedömningsmetoder och stödinsatser för våldsutsatta barn*. Dnr 33358/2012
- Socialstyrelsen (2013). Projektplan för uppdrag att skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd i arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. Dnr 5.2-201/2012.
- Socialstyrelsen (2013). Kompetenshöjande åtgärder i hälso- och sjukvården kring kvinnlig könsstympning. Genomförandeplan.
- Socialstyrelsen (2013). Kvalitetsindikatorer för skyddade boenden. Dnr 5.4-3-6680/2011.
- Socialstyrelsen (2013) *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2014). Projektplan för uppföljning av bidrag till sociala organisationer 2013. Dnr 5.3-39192/2013.
- Socialstyrelsen (2014). Kommunikationsplan. Kompetenshöjande åtgärder i hälso- och sjukvården kring kvinnlig könsstympning.
- Socialstyrelsen (2014). Kommunikationsplan. Upptäcka våldsutsatthet. [dnr saknas].
- Socialstyrelsen (2014). *Stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld – slutredovisning av uppdraget att fortsatt stödja utvecklingen av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Stockholm. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen och länsstyrelserna (2012). *Gemensam plan för Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Arbeta mot våld i nära relationer – kunskaps- och metodstöd till kommuner och ideella föreningar. 2012–2014*.

- SOU 2014: 49. (2014). *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga*. Förslag för ett effektivare arbete. Betänkande av nationell samordnare mot våld i nära relationer. Stockholm: Fritzes.
- Statens medieråd (2013). Projektplan No hate speech movement. Dnr 59/2013.
- Statens medieråd (2013). No hate speech. Preliminär tidsplan och budget, ppt.
- Statistiska centralbyrån (2012). Teknisk rapport. En beskrivning av genomförande och metoder. Kartläggning av kontakter med personer som utsatts för tvångsäktenskap och barnäktenskap. Stockholm. SCB.
- Statistiska centralbyrån (2013). Undersökning om kunskapsstöd för verksamheter som arbetar med våldsutsatta kvinnor. Genomförd på SCB på uppdrag av Socialstyrelsen. Stockholm. SCB.
- Statskontoret (2014). *Utvärdering av samordningen av arbetet mot prostitution och människohandel vid Länsstyrelsen i Stockholms län*. Rapport 2014-14. Stockholm. Statskontoret.
- Ungdomsstyrelsen (2012). *Mot någons vilja*. Slutrapport av uppdraget insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010–2012. Stockholm. Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:1. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2014). *Ett filter i huvudet*. Samlad slutrapport från tre av Ungdomsstyrelsens uppdrag att förebygga ungas utsatthet på nätet. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2012). *Ungdomsstyrelsens årsredovisning 2011*. Stockholm. Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *Ungdomsstyrelsens årsredovisning 2012*. Stockholm. Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2014). *Ungdomsstyrelsens årsredovisning 2013*. Stockholm. Ungdomsstyrelsen.

Bilaga 1 – Uppdrag som ingår i utvärderingen

Följande regeringsuppdrag för att bekämpa mäns våld mot kvinnor ingår i utvärderingen. Uppdragen är beslutade mellan 2010–2014 men främst under senaste mandatperioden 2011–2014. Uppdragen är främst finansierade av regeringens särskilda jämställdhetsanslag, men annan hel- eller delredovisning förekommer.

Nationell mobilisering och samordning av arbetet

- Länsstyrelserna får medel för att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor.
- Länsstyrelserna får medel för att samordna lokalt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.
- Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel till forskning m.m. för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld och andra sexuella övergrepp.
- Uppdrag att utvärdera utbildningsinsatser inom ramen för regeringens handlingsplaner att bekämpa våld mot kvinnor mm samt Gift mot sin vilja.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser i syfte att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja genom utbildningsinsatser för berörd personal inom statliga, kommunala och fristående verksamheter.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att översätta broschyren Får jag gifta mig med vem jag vill?
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att ta fram särskild information som riktar sig till flickor och pojkar i syfte att förebygga att de blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier.
- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland för att översätta innehållet på webbplatsen www.dinarattigheter.se till relevanta språk.
- Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att utvärdera samverkan mellan myndigheter i projekt Karin.

- Utredning att kartlägga och analysera förekomsten och omfattningen av våld, hot och kränkningar som kan drabba utländska kvinnor som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till en man bosatt i Sverige.
- Brottsförebyggande rådets uppdrag att utveckla och genomföra en nationell kartläggning av brott i nära relationer

Åtgärder mot sexuellt våld

- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser för att förebygga och motverka sexuell exploatering bland unga.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier.
- Uppdrag till Statens medieråd att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige som b.la. syftar till att höja kunskap om sexism och främja jämställdhets på internet.
- Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång.
- Regeringen har beviljat Karolinska universitetssjukhuset medel för att under 2011–2014 utveckla och kvalitetssäkra den del av verksamheten vid Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld.
- Uppdrag till Rikspolisstyrelsen att genomföra informationskampanj mot brott i nära relationer. Uppdrag till Nationellt Centrum för Kvinnofrid vid Uppsala Universitet att utveckla kvinnofridslinjen.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att göra en kartläggning av föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar.

Stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld

- Brottsoffermyndighetens uppdrag att ta fram eller anpassa information om stöd och skydd till barn som brottsoffer
- Uppdrag till Brå presenterade att utvärdering av verksamheten vid projekt Karin i Malmö där flera myndigheter samverkar i gemensamma lokaler för att bemöta våldsutsatta kvinnor.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att fortsätta att stimulera utvecklingen av socialtjänstens verksamhet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att fördela medel enligt förordningen(2011:1062) om statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området, till organisationer som arbetar med att motverka våld mot kvinnor.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att fördela stöd till frivilligorganisationer som utvecklar brottsofferverksamhet riktad till HBT-personer som utsatts för våld i nära relation.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att göra en samlad analys av insatsen skyddat boende.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla bedömningsinstrument och stödinsatser för personer utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående. Situationen för och behovet av stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat eller utsatts för våld ska särskilt beaktas.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram en vägledning för personal inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten i syfte att upptäcka våldsutsatthet.
- Uppdrag till Boverket för att öka tryggheten i tätortsmiljöer.
- Uppdrag till SCB att kartlägga antalet personer som är utsatta för tvångsäktenskap.
- Uppdrag till Brottsoffermyndigheten om utbildningsinsatser riktade till polis och åklagare för att i högre grad synliggöra barn som närvarat vid brottstillfället.

- Uppdrag till Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST, att föra dialog och utbilda i syfte att förhindra barn- och tvångsäktenskap.
- Socialstyrelsens och länsstyrelsernas uppdrag om kunskaps- och metodstöd till kommuner och ideella föreningar

Förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja

- Uppdrag till samtliga länsstyrelser att ge stöd till insatser som motverkar hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland ansvarar för att samordna redovisningen av uppdraget. Uppdraget ska slutredovisas den 15 april 2015.
- Uppdrag till samtliga länsstyrelser att samordna lokalt arbete mot mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att göra en kunskaps-sammansättning om traditionella och vigselliknande ceremonier, samt av ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer.
- Uppdrag till Skatteverket och Migrationsverket om insamling av viss statistik avseende barnäktenskap, tvångsäktenskap, fullmaktsäktenskap (2 uppdrag).
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att fungera som nationell samordnare för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2011–2012.
- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland att utveckla det kompetensteam som finns kopplat till myndigheten för att fungera som ett nationellt kompetensteam för att samordna och stödja arbetet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, liksom mot hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetensteamet ska även kunna bistå övriga berörda myndigheter och organisationer. Uppdraget förlängs till och med den 31 december 2014.

- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland att fungera som nationell samordnare för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2012–2014.
- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland att sprida metodstödet ”Det handlar om kärlek” om barn och ungas rättigheter nationellt.
- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland att utveckla och sprida en vägledning för stöd och rehabilitering av unga som placeras i familjehem odyl.
- Uppdrag till Länsstyrelsen Östergötlands att ta fram ett vägledande material för verksamheter och myndigheter i arbetet med att förebygga könsstympning.
- Uppdraget till Socialstyrelsen om åtgärder riktade mot hälso- och sjukvården samt att genomföra en studie i syfte att få kunskap om hur många som riskerar att bli utsatta för kvinnlig könsstympning.

Förebyggande insatser riktade till män

- Uppdrag till Socialstyrelsen om förstudie för framtida vägledning till socialtjänstanknutna verksamheter för våldutövande män.
- Uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla metoder och vägledning för arbetet med personer som utöver våld mot närstående.
- Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld för att förebygga pojkars och unga mäns utsatthet för och användning av våld.
- Uppdrag till Kriminalvården att utreda vilka förutsättningar som finns och se över vilken anpassning av verksamheten som behöver göras för att kvinnor med våldsproblematik ska kunna ta del av motsvarande verksamhet som den som erbjuds eller planeras för.

Statens offentliga utredningar 2014

Kronologisk förteckning

---

1. Vissa bostadsbeskattningsfrågor. Fi.
2. Framtidens valfrihetssystem – inom socialtjänsten. S.
3. Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga. S.
4. Det måste gå att lita på konsumentskyddet. Ju.
5. Staten får inte abdikera – om kommunaliseringen av den svenska skolan. U.
6. Män och jämställdhet. U.
7. Skärpta straff för vapenbrott. Ju.
8. Översyn av statsskuldspolitiken. Fi.
9. Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningssystemet. S.
10. Ett steg vidare – nya regler och åtgärder för att främja vidareutnyttjande av handlingar. S.
11. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2014. Forskningsdebatt, alternativ och beslutsfattande. M.
12. Utvärdera för utveckling – om utvärdering av skolpolitiska reformer. U.
13. En digital agenda i människans tjänst – en ljusnande framtid kan bli vår. N.
14. Effektiv och rättssäker PBL-överprövning. S.
15. Investeringsplanering för försvarsmateriel
En ny planerings-, besluts- och uppföljningsprocess. Fö.
16. Det ska vara lätt att göra rätt
Åtgärder mot felaktiga utbetalningar inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
17. Genomförande av Seveso III-direktivet. Fö.
18. Straffskalorna för allvarliga våldsbrott. Ju.
19. Yrkeskvalifikationsdirektivet – ett samlat genomförande. U.
20. Läkemedel för särskilda behov. S.
21. Bredband för Sverige in i framtiden. N.
22. Genomförande av EU:s nya redovisningsdirektiv. Ju.
23. Rätt information på rätt plats i rätt tid. Del 1, 2 och 3. S.
24. Olycksregister och djupstudier på transportområdet. N.
25. Internationella rättsförhållanden rörande arv. Ju.
26. Tillträde till COTIF 1999. Ju.
27. Svensk veteranpolitik. Ett ansvar för hela samhället. + Bilagor. Fö.
28. Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser. A.
29. Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor. Ju.
30. Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet. A.
31. Visselblåsare
Stärkt skydd för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden. A.
32. Jordbruks- och bostadsarrende – några frågor om arrendeavgift och besittningsskydd. Ju.
33. Från hyresrätt till äganderätt. Ju.
34. Inte bara jämställdhet
Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet. A.
35. I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler. M.
36. Frågor om följerrätt och om museernas kopiering. Ju.
37. De svenska energimarknaderna – en samhällsekonomisk analys. Fi.
38. Tillväxt och värdeskapande
Konkurrenskraft i svenskt jordbruk och trädgårdsnäring. L.
39. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt
Bättre juridiska förutsättningar för samverkan och service. N.
40. Neutral bolagsskatt – för ökad effektivitet och stabilitet. Fi.

41. Nya regler om aktiva åtgärder mot diskriminering. A.
42. Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2013. M.
43. Synnerligen grova narkotikabrott. Ju.
44. F-skuldsanering – en möjlighet till nystart för seriösa företagare. Ju.
45. Unik kunskap genom registerforskning. U.
46. Marknadssmissbruk II. Fi.
47. Förbättrad tvistlösning på konsumentområdet – ny EU-lagstiftning och en översyn av det svenska systemet. Ju.
48. Registerutdrag i arbetslivet. A.
49. Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete. + Bilaga. Ju.
50. Med miljömålen i fokus – hållbar användning av mark och vatten. M.
51. Nya regler om upphandling. S.
52. Resolution. En ny metod för att hantera banker i kris. Vol 1 + 2. Fi.
53. Material i kontakt med dricksvatten – myndighetsroller och ansvarsfrågor. L.
54. Vildsvin och viltskador – om utfodring, kameraövervakning och arrendatorers jakträtt. L.
55. Inhyrning och företrädesrätt till återanställning. A.
56. Genomförande av Omnibus II-direktivet. Fi.
57. En ny reglering för tjänstepensionsföretag. Del 1 + 2. Fi.
58. Privat införsel av alkoholdrycker. Tydligare regler i konsekvens med svensk alkoholpolitik. S.
59. Bostadsförsörjning och riksintressen. M.
60. Tillförlitligare kreditupplysningar – ett förbättrat integritetsskydd vid offentlighetsrättsliga krav. Ju.
61. Svensk kontanthantering. Fi.
62. Förbättrat förhandsbeskedsinstitut. Fi.
63. Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. Ju.
64. En ny modell för åldersklassificering av film för barn och unga. Ku.
65. Försvarsmaktens behov av flygtrafiktjänst Civil och militär samverkan. N.
66. Myndigheter och organisationer under Miljödepartementet – en kartläggning. M.
67. Inbyggd integritet inom Inspektionen för socialförsäkringen. S.
68. Förenklade skatteregler för enskilda näringsidkare och fysiska personer som är delägare i handelsbolag. Fi.
69. En lag om upphandling av koncessioner. S.
70. Ändrade informationskrav på värdepappersmarknaden. Fi.
71. Ett jämställt samhälle fritt från våld – utvärdering av regeringens satsningar 2010–2014. U.

Statens offentliga utredningar 2014

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- Det ska vara lätt att göra rätt
Åtgärder mot felaktiga utbetalningar inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. [16]
- Lönsamt arbete
– familjeansvarets fördelning och konsekvenser. [28]
- Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet. [30]
- Visselblåsare
Stärkt skydd för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden. [31]
- Inte bara jämställdhet
Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet. [34]
- Nya regler om aktiva åtgärder mot diskriminering. [41]
- Registerutdrag i arbetslivet. [48]
- Inhyrning och företrädesrätt till återanställning. [55]

Finansdepartementet

- Vissa bostadsbeskattningsfrågor. [1]
- Översyn av statsskuldspolitiken. [8]
- De svenska energimarknaderna
– en samhällsekonomisk analys. [37]
- Neutral bolagsskatt – för ökad effektivitet och stabilitet. [40]
- Marknadsmissbruk II. [46]
- Resolution. En ny metod för att hantera banker i kris. Vol 1 + 2. [52]
- Genomförande av Omnibus II-direktivet. [56]
- En ny reglering för tjänstepensionsföretag. Del 1 + 2. [57]
- Svensk kontanthantering. [61]
- Förbättrat förhandsbeskedsinstitut. [62]
- Förenklade skatteregler för enskilda näringsidkare och fysiska personer som är delägare i handelsbolag. [68]

- Ändrade informationskrav på värdepappersmarknaden. [70]

Försvarsdepartementet

- Investeringsplanering för försvarsmateriel
En ny planerings-, besluts- och uppföljningsprocess. [15]
- Genomförande av Seveso III-direktivet. [17]
- Svensk veteranpolitik. Ett ansvar för hela samhället. + Bilagor. [27]

Justitiedepartementet

- Det måste gå att lita på konsumentskyddet. [4]
- Skärpta straff för vapenbrott. [7]
- Straffskalorna för allvarliga våldsbrott. [18]
- Genomförande av EU:s nya redovisningsdirektiv. [22]
- Internationella rättsförhållanden rörande arv. [25]
- Tillträde till COTIF 1999. [26]
- Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor. [29]
- Jordbruks- och bostadsarrende
– några frågor om arrendeavgift och besittningsskydd. [32]
- Från hyresrätt till äganderätt. [33]
- Frågor om följerätt och om museernas kopiering. [36]
- Synnerligen grova narkotikabrott. [43]
- F-skuldsanering – en möjlighet till nystart för seriösa företagare. [44]
- Förbättrad tvistlösning på konsumentområdet – ny EU-lagstiftning och en översyn av det svenska systemet. [47]
- Våld i nära relationer – en folkhälsofråga.
Förslag för ett effektivare arbete.
+ Bilaga. [49]
- Tillförlitligare kreditupplysningar
– ett förbättrat integritetsskydd vid offentlighetsrättsliga krav. [60]

Organiserad brottslighet
– förfälts- och underlåtenhetsansvar,
kvalifikationsgrunder m.m. [63]

Kulturdepartementet

En ny modell för åldersklassificering av film
för barn och unga. [64]

Landsbygdsdepartementet

Tillväxt och värdeskapande
Konkurrenskraft i svenskt jordbruk
och trädgårdsnäring. [38]
Material i kontakt med dricksvatten –
myndighetsroller och ansvarfrågor. [53]
Vildsvin och viltskador
– om utfodring, kameraövervakning
och arrendatorers jakträtt. [54]

Miljödepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet
2014. Forskningsdebatt, alternativ och
beslutsfattande. [11]
I vått och torrt – förslag till ändrade
vattenrättsliga regler. [35]
Kärnavfallsrådets yttrande över
SKB:s Fud-program 2013. [42]
Med miljömålen i fokus – hållbar
användning av mark och vatten. [50]
Bostadsförsörjning och riksintressen. [59]
Myndigheter och organisationer under
Miljödepartementet – en kartläggning.
[66]

Näringsdepartementet

En digital agenda i människans tjänst
– en ljusnande framtid kan bli vår. [13]
Bredband för Sverige in i framtiden. [21]
Olycksregister och djupstudier på trans-
portområdet. [24]
Så enkelt som möjligt för så många
som möjligt
Bättre juridiska förutsättningar för
samverkan och service. [39]
Försvarsmaktens behov av flygtrafiktjänst
Civil och militär samverkan. [65]

Socialdepartementet

Framtidens valfrihetssystem
– inom socialtjänsten. [2]

Boende utanför det egna hemmet
– placeringsformer för barn och unga.
[3]

Förändrad assistansersättning
– en översyn av ersättningsystemet.
[9]

Ett steg vidare – nya regler och åtgärder för
att främja vidareutnyttjande av hand-
lingar. [10]

Effektiv och rättssäker PBL-överprövning.
[14]

Läkemedel för särskilda behov. [20]

Rätt information på rätt plats i rätt tid.
Del 1, 2 och 3. [23]

Nya regler om upphandling. [51]

Privat införsel av alkoholdrycker.
Tydligare regler i konsekvens med
svensk alkoholpolitik. [58]

Inbyggd integritet inom Inspektionen för
socialförsäkringen. [67]

En lag om upphandling av koncessioner. [69]

Utbildningsdepartementet

Staten får inte abdikera
– om kommunaliseringen av den
svenska skolan. [5]

Män och jämställdhet. [6]

Utvärdera för utveckling – om utvärdering
av skolpolitiska reformer. [12]

Yrkeskvalifikationsdirektivet – ett samlat
genomförande. [19]

Unik kunskap genom registerforskning.
[45]

Ett jämställt samhälle fritt från våld –
utvärdering av regeringens satsningar
2010–2014. [71]